
СЕРІЯ «НАУКОВІ РОБОТИ СТУДЕНТІВ УДФСУ»

Серію «Наукові роботи студентів УДФСУ» засновано у 2018 році, яка є продовженням започаткованої у 2017 р. серії «Випускникам УДФСУ».

Редакційна колегія:

Пашко П. В., д.е.н. (голова)

Шевчук О. А., д.е.н. (заступник голови)

Топчій В. В., д.ю.н.

Мацелюх Н. П., д.е.н.

Кужелєв М. О., д.е.н.

Швабій К. І., д.е.н.

Ріппа С. П., д.е.н.

Мандрагеля В. А., д.філософ.н.

Чмелюк В. В., к.ю.н.

Малинський І. Й., к.н.фіз.вих.

Шевчук В. А., к.ю.н.

У СЕРІЇ «НАУКОВІ РОБОТИ СТУДЕНТІВ УДФСУ» ВИЙШЛИ ДРУКОМ:

2017

**«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ економіки, оподаткування та митної справи»**

**«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ права»**

**«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ інформаційних технологій та менеджменту»**

**«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ обліку, аналізу та аудиту»**

**«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ фінансів, банківської справи»**

**«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників податкової міліції»**

2018

**«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ економіки, оподаткування та митної справи»**

**«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ права»**

**«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ інформаційних технологій та менеджменту»**

**«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ обліку, аналізу та аудиту»**

**«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
ННІ фінансів, банківської справи»**

**«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації
працівників податкової міліції»**

ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Кафедра фінансових ринків

Кафедра банківської справи та фінансового моніторингу

Кафедра менеджменту

СЕРІЯ «НАУКОВІ РОБОТИ СТУДЕНТІВ УДФСУ»

*Заснована у 2018 році і є продовженням започаткованої у 2017 р.
серії «Випускникам УДФСУ»*

**ЗБІРНИК СТАТЕЙ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ
ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ**

У двох частинах

Частина 2

**Ірпінь
2018**

УДК 336(477)(06)
ББК 65.9(4Укр)26я54
З-41

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Навчально-наукового інституту фінансів, банківської справи
(протокол № 3 від 20 листопада 2018 року)*

З-41 Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня Навчально-наукового інституту фінансів, банківської справи Університету ДФС України: у 2-х ч. Ч. 2. – Ірпінь: Університет ДФС України, 2018. – 328 с. (Серія «Наукові роботи студентів УДФСУ», т. 11).

У збірнику опубліковано статті здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня.

Видання призначене для молодих вчених, аспірантів, здобувачів вищої освіти.

УДК 336(477)(06)
ББК 65.9(4Укр)26я54

Матеріали розміщено у авторській редакції.
Відповідальність за зміст матеріалів, їх відповідність вимогам чинного правопису і достовірність фактів та статистичних даних несуть автори.

© ННІ фінансів, банківської справи, 2018
© Університет ДФС України, 2018

ЗМІСТ

<i>Денисенко Юлія Миколаївна</i> РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ КОМЕРЦІЙНОГО СТРАХУВАННЯ	8
<i>Дзигун Микита Вячеславович</i> РОЗВИТОК ІНСТИТУЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ СТРАХОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	14
<i>Дишлик Владислав Юрійович</i> ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТІВ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТИВАННЯ.....	19
<i>Доліна Інна Вікторівна</i> МЕТОДИКА ОЦІНКИ ДОСТАТНОСТІ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ.....	25
<i>Драбич Анастасія Петрівна</i> ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ЯК ПЕРЕДУМОВА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ	30
<i>Зотенко Ольга Володимирівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	35
<i>Качаєва Ганна Володимирівна</i> ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	40
<i>Керімова Юлія Сергіївна</i> ТИПОВІ СХЕМИ УХИЛЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ ЗА УЧАСТІ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ.....	46
<i>Ковтуновська Вікторія Богданівна</i> ВЕНЧУРНІ ІНВЕСТИЦІЙНІ ФОНДИ В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ	53
<i>Кожем'як Світлана Олександрівна</i> СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ НАГЛЯДУ ЗА БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ.....	62
<i>Корпач Аліна Євгенівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ.....	67

Крамаренко Владислав Віталійович

IMPLEMENTATION OF FINANCIAL SERVICES
TO FINANCIAL MARKETS 72

Красовська Ангеліна Віталіївна

РОЛЬ ФІНАНСОВОГО РИНКУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ..... 78

Лазаренко Аліна Сергіївна

МІСЦЕ ІНФРАСТРУКТУРИ В СИСТЕМІ
ВЗАЄМОВІДНОСИН НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ 83

Мартинюк Ірина Юріївна

ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ КАПІТАЛУ ВІТЧИЗНЯНИМИ
СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ
ПЕРВИННОГО РОЗМІЩЕННЯ АКЦІЙ (ПРО) 89

Матвієнко Євгеній Володимирович

РИЗИКИ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ: ПОНЯТТЯ
ТА ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ..... 95

Мороз Тетяна Валеріївна

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ВАРТОСТІ ОБЛІГАЦІЙ 100

Нікітенко Анна Андріївна

ДЕПОЗИТАРНИЙ ОБЛІК У КОНТЕКСТІ
РОЗВИТКУ БЕЗДОКУМЕНТАРНОЇ ФОРМИ
ОБІГУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ 106

Початун Юлія Сергіївна

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ
НАДІЙНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ..... 112

Семиряжко Катерина Юріївна

ОЦІНЮВАННЯ ТА МІНІМІЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ВИДІВ
РИЗИКІВ У БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ 119

Сугоняко Марина Олександрівна

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПОДАТКОВОГО
ПОТЕНЦІАЛУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ 125

Твердохліб Ганна Сергіївна

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМ
БАНКОМ РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ 132

Чепельська Інна Валеріївна ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ВАРТОСТІ БІЗНЕСУ: ПРОБЛЕМИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ	139
Ярошук Вадим Андрійович УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ РИЗИКАМИ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ	147
Арзуманян Рафаел Даніелович СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКУ	152
Білошицька Вікторія Вікторівна СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ.....	158
Ваканич Олеся Василівна ОСОБЛИВОСТІ РЕФІНАНСУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ	163
Дорошук Юлія Володимирівна ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ	167
Коверга Ірина Вікторівна РИЗИКИ ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ.....	172
Косенко Єлизавета Миколаївна МЕНЕДЖМЕНТ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКУ	178
Коросташевець Ірина Леонідівна КОНКУРЕНТНІ СТРАТЕГІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ	183
Кривенок Тетяна Ігорівна АНАЛІЗ БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ ПЛАСТИКОВИХ КАРТОК ВНУТРІШНЬОДЕРЖАВНИХ ТА МІЖНАРОДНИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ.....	188
Кузема Ілона Валеріївна БАНКІВСЬКИЙ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ В УКРАЇНІ: СТАН ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ.....	194
Кузьменко Вероніка Василівна РЕЙТИНГОВІ МЕТОДИ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКІВ	203

Ніколаєв Сергій Сергійович

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ
В УКРАЇНІ..... 210

Нич Роман Русланович

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ
СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ..... 219

Півень Юлія Валеріївна

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ БАНКУ ТА ШЛЯХИ
ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ 224

Погорілий Дмитро Олександрович

ДО ПИТАННЯ АКТУАЛЬНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДОСТАТНОСТІ КАПІТАЛУ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ 230

Попко Ліна Юріївна

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ
ЛІКВІДНІСТЮ БАНКУ 235

Солецький Максим Володимирович

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
ПРОЦЕНТНИМ РИЗИКОМ БАНКУ 239

Столов Давид Данилович

РОЛЬ БАНКІВ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ 247

Тростогон Вадим Олександрович

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ
ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКІВ..... 251

Чорна Євгенія Василівна

ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСІВ
ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ 256

Чорна Катерина Михайлівна

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
КРЕДИТНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ..... 261

Шафранська Ганна Олегівна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОТЕЧНОГО
КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ 267

Шейко Ірина Валеріївна

НЕОБХІДНІСТЬ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З
МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ
ВІДМИВАННЯ ЗЛОЧИННИХ КОШТІВ 272

<i>Шрамко Діана Олександрівна</i> РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	278
<i>Ковальчук Оксана Петрівна</i> ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ У ПУБЛІЧНІЙ СФЕРІ.....	284
<i>Кодіс Євген Іванович</i> ПРОЕКТНИЙ ПІДХІД ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	289
<i>Ланіна Ірина Олександрівна</i> НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЕКТАМИ ТА ЇХ ОЦІНКА	298
<i>Недощак Марина Сергіївна</i> МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБҐРУНТУВАННЯ ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ ПІДПРИЄМСТВА	301
<i>Новіков Павло Григорович</i> СУЧАСНІ ПІДХОДИ ФІНАНСУВАННЯ БІЗНЕС-ПРОЕКТІВ В УКРАЇНІ.....	307
<i>Тригубенко Сергій Миколайович</i> ЗАТРЕБУВАНІСТЬ ПРОФЕСІЇ МЕНЕДЖЕРА З ПРОЕКТІВ (PROJECT MANAGER) – ВИМОГА ЧАСУ	313
<i>Шевчук Олексій Олександрович</i> УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ В ДЕРЖАВНИХ ОРГАНАХ ВЛАДИ	321

Денисенко Юлія Миколаївна,
студентка групи ФМДз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Чуницька Ірина Іванівна,
к.е.н., професор кафедри

РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ КОМЕРЦІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

У статті подана характеристика основних тенденцій розвитку страхового ринку України, які визначаються через його показники, та визначене коло головних проблем страхового ринку та шляхів їх вирішення.

Ключові слова: *страховий ринок, страхування, фінансовий ринок.*

В статье представлена характеристика основных тенденций развития страхового рынка Украины, которые определяются через его показатели, и определенный круг главных проблем страхового рынка и путей их решения.

Ключевые слова: *страховой рынок, страхование, финансовый рынок.*

The article describes the main tendencies of the Ukrainian insurance market development, which are determined by its indicators, and determines the range of the main problems of the insurance market and the ways of their solution.

Key words: *insurance market, insurance, financial market.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі становлення в Україні існує низка фінансово-економічних, політичних та соціальних проблем, які безпосередньо впливають на розвиток фінансових ринків. Основними напрямками стабілізації економіки та забезпечення суспільного добробуту є збалансування державних фінансів та ефективне функціонування фінансових ринків. Страховому ринку належить головне місце в ієрархії фінансових механізмів захисту суспільства від несприятливих умов, адже є однією з найважливіших частин економічної інфраструктури країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями формування та розвитку страхового ринку займалися зарубіжні вчені як В. Берг, А. Вагнер, М. Гольцберг, С. Журавін, А. Манес, М. Ротшильд, Г. Фідельман, Л. Хасанбек. Серед вітчизняних науковців слід відмітити таких як В. Бабенко, В. Базилевич, О. Вовчак, О. Гвозденко, В. Гомелля, А. Дегтяр, Ю. Журавльов, Л. Орланюк-Малицька, С. Осадець, Т. Ротова, О. Філонюк, М. Свічинський та інші

Протягом останніх років все більше науковців займаються вивченням розвитку страхового ринку України, що насамперед пов'язано зі значною трансформацією національної економіки.

Мета статті: характеристика основних тенденцій розвитку страхового ринку України, які визначаються через його показники, та визначення кола головних проблем страхового ринку та шляхів їх вирішення.

Основна частина. Серед провідних факторів, які стимулюють економіку, важливе місце належить страхуванню. Саме страхування надає рівні можливості всім учасникам отримати вигоду, сприяє впевненості фінансової діяльності, створює стимули для збільшення продуктивності праці та забезпечує економічний розвиток країни. Новостворені підприємства потребують страхування, адже в них ще відсутній нагромаджений виробничий потенціал, і ці підприємства не встигли ще нагромадити власних ресурсів.

Страхування – це провідний фактор, який стимулює економіку, адже забезпечує всім учасникам однакові права і можливості, сприяє впевненості у розвитку підприємницької діяльності. Для новостворених підприємств вкрай необхідне страхування для накопичення виробничого потенціалу і нагромадження власних ресурсів.

Страхування є вагомим фактором стимулювання економіки, оскільки створює для всіх учасників рівні права, можливості одержати вигоду, бажання ризикувати, надає впевненості у розвитку підприємницької діяльності, створює нові стимули зростання продуктивності праці та забезпечення економічного розвитку. Страхування необхідне для новостворених підприємств, які ще не набули достатнього виробничого потенціалу і не нагромадили власних ресурсів.

Складовою частиною фінансового ринку України є страховий ринок, розвиток та використання якого необхідний не лише для сталого розвитку економіки в світове економічне співтовариство, але і для посилення процесів глобалізації.

Нині страховий ринок України, як і інші фінансово-кредитні інститути, відчуває вплив світової фінансової кризи, через що він опинився у скрутних умовах. Протягом останніх років розвиток страхового ринку характеризувався падінням попиту на страхові послуги, зменшенням кількості укладених договорів, страховиків і перестраховиків на національних страхових ринках, зниженням страхових премій та виплат.

Як відомо, розвиток українського страхового ринку об'єктивно супроводжується проблемами зростання, які на різних етапах були характерні і для провідних страхових ринків зарубіжних країн. Це в першу чергу недостатній фінансовий потенціал українських страховиків, низька технологічність здійснення страхових операцій, відсутність нормального конкурентного середовища як фактора постійного підвищення якості страхових послуг [5, с. 9].

На думку Д. А. Навроцького, саме страховому ринку належить провідне місце у фінансовому ринку, де об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист, а сукупність усіх його суб'єктів функціонує в системі економічних, фінансових, договірних, інформаційно-консультаційних та інших відносин, котрі обумовлені необхідністю страхової послуги і виникають між ними на всіх етапах її надання [4, с. 7].

Т.А. Говорушко вважає, що страховий ринок є сферою фінансово-економічних відносин між страховиками та страхувальниками з надання страхових послуг із здійснення відповідної фінансової діяльності [2, с. 75].

Страховий ринок – являє собою сферу грошових відносин, в яких об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист, завдяки якому формується пропозиція та попит.

Страховий ринок базується на двох типах страхування: – СК «Life» – страхові компанії, що страхують життя; – СК «non-Life» – страхові компанії, що страхують види відмінні від страхування життя [1, с. 19].

Як будь-яка економічна система ринок страхових послуг має власну структуру, яка може змінюватись під впливом економічних трансформацій, що відбуваються в державі.

Отже, структура страхового ринку – це відтворювальні зв'язки в процесі страхування й пропозиції між різними інститутами, суб'єктами й об'єктами ринку.

Стан ринку страхових послуг, рівень його інтеграції та потреби характеризуються обсягами страхових премій і страхових виплат. Вагоме значення у стабільності страхового ринку набуває рівень капіталізації страховиків, тобто обсяги власних коштів і страхових резервів. Ринок страхових послуг є найбільш капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків. Попри значну динаміку український ринок страхових послуг продовжує серйозно поступатися за основними параметрами ринкам страхових послуг Центральної та Східної Європи. Значна частка страхування в Україні припадає на обов'язкові види страхування, водночас дуже невелика кількість громадян за власної ініціативи сплачує кошти на страхування. Це пояснюється як відносно невисоким рівнем доходів більшої частини населення України, так і низьким рівнем довіри до компаній, що надають страхові послуги [3, с. 221].

В Україні досить не створено законодавчі нормативи для впровадження інвестиційного та обов'язкового медичного і пенсійного страхування. Нерозвиненими в сфері страхування залишаються аграрні, екологічні та катастрофічні ризики. Потенційний ринок страхування в Україні має значні можливості до розвитку та збільшення обсягів.

З метою подолання несприятливих факторів необхідне впровадження наступних заходів:

- інтеграція страхового ринку України у світовий страховий простір;
- створення інституціонального та інфраструктурного середовища для розвитку страхування;
- підтримка суб'єктів страхування у самоорганізації;
- присікання проявів монополізації на страховому ринку;
- створення органів контрольно-наглядового напрямку; – створення умов, які забезпечать страховим інноваціям стати головним інструментом конкурентної боротьби;
- забезпечення високого рівня страхової культури населення [5, с. 16].

Великого значення для страхових компаній має розвиток інституту брокерства, розвиток страхування життя, особистого страхування, обов'язкового медичного страхування, аграрного страхування. Розвиток страхового ринку потребує повної інформованості всіх учасників про умови, вимоги та ризики. З метою підвищення рівня

страхової культури громадян слід забезпечити прозорість діяльності учасників даного ринку

Висновки. Отже, для страхового ринку України характерним є низький рівень розвитку. В останні роки можна було побачити тенденції до збільшення валових та чистих страхових премій, валових та чистих страхових виплат, страхових резервів тощо.

Серед проблем розвитку вітчизняного ринку комерційного страхування виокремимо низький рівень проникнення страхування, недостатні обсяги страхових премій на душу населення, порівнюючи із провідними європейськими .

Тому вирішити проблеми розвитку страхового ринку України мають можна за допомогою таких методів:

- розробити єдину законодавчу базу, яка стосується нормативів діяльності страхових компаній;
- забезпечити адаптацію вітчизняного законодавства України у сфері страхування до законодавства країн ЄС;
- розробити і затвердити єдину державну концепцію розвитку страхового ринку України, для якого було б характерне реальне фінансове підґрунтя;
- підвищити добробут та рівень страхової культури населення ;
- покращити стан як державних, так і корпоративних фінансів;
- запровадити систему захисту прав споживачів страхових послуг.

Таким чином, для розвитку вітчизняного ринку комерційного страхування необхідно усунути негативні чинники розвитку страхування, а це в свою чергу покращить стабільний розвиток економіки і стимулюватиме інтеграцію України до регіональних та світових страхових ринків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гавриляк Т.С. Влияние мирового финансового кризиса на страховой рынок Украины / Т.С. Гавриляк // Миколіївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського. – 2014. – № 2.
2. Говорушко Т. А. Страхові послуги: підручник / Т. А. Говорушко. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 376 с.
3. Лук'яненко І.Г. Сучасні тенденції функціонування та напрями реформування страхового ринку України / І.Г. Лук'яненко,

В.В. Сінельнік // Економічний вісник університету. – 2015. – № 27/1: Економічні науки. – С. 221-227.

4. Навороцький Д. А. Формування страхового ринку України : автореф. дис. ... канд. екон. наук / Д. А. Навороцький; [Інститут економічного прогнозування НАНУ]. – К., 2005. – 16 с.

5. Фурман В. М. Страховий ринок в Україні: проблеми становлення та стратегії розвитку : автореф. дис. ... доктора економічних наук / В.М.Фурман. – К., 2006. – 36 с.

Дзигун Микита Вячеславович,
студент групи ФМДз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Ковернінська Юлія Вікторівна,
к.е.н., доцент кафедри

РОЗВИТОК ІНСТИТУЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ СТРАХОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У статті розглянутий розвиток інституційної структури страхової системи України. Було встановлено, що до інституційної структури страхової системи входять такі суб'єкти: страхові компанії, органи, що здійснюють державне регулювання у сфері страхування, суб'єкти страхової інфраструктури.

Ключові слова: страхова система, інституційна структура страхової системи, страховий брокер, страхові оцінювачі, страховий аудитор, страховий консультант, страховий актуарій.

Паралельно з розвитком страхової системи України розвивається і її інституційна складова. На початковому етапі формування страхової системи з'явилися перші страхові компанії, надалі поступово почала розвиватися інфраструктура, було створено органи, що здійснюють державне регулювання у сфері страхування та інші інституції. Проте інституційна структура страхової системи перебуває в постійному динамічному розвитку, що актуалізує необхідність її дослідження.

Дослідженню питань розвитку різних інституцій страхової системи України приділяють увагу такі вітчизняні вчені, як: Базилевич В., Богріновцева Л., Залєтов О., Науменкова С., Нечипоренко В., Олійник Г., Осадець С., Пікус Р., Кармазіна С. та інші

Метою статті є дослідження інституційної структури страхової системи України та визначення подальших перспектив її розвитку.

Страхова система має складний характер побудови та утворюється за рахунок низки взаємообумовлених та взаємопов'язаних підсистем. В структурі сучасної страхової системи України вагому нішу займає її інституційна підсистема, яку по праву можна вважати базовою підсистемою. Адже, саме інституції є рушійною силою всіх процесів в структурі страхової системи. Інституції, що функціонують в

структурі страхової системи мають розгалужений характер та включають: страхові компанії; органи, що здійснюють державне регулювання у сфері страхування; суб'єкти страхової інфраструктури.

У наш час інституційна структура страхової системи України продовжує динамічно розвиватися. Розглянемо сучасний стан та динаміку розвитку одного із головних суб'єктів інституційної структури, а саме страхових компаній.

В Україні, відповідно до чинного законодавства, страховиками визнаються «фінансові установи, утворені у формі акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю згідно з Законом України "Про господарські товариства" з урахуванням особливостей страхового законодавства, а також одержали у встановленому порядку ліцензію на здійснення страхової діяльності»[7].

В Україні основою страхової системи є організації у вигляді акціонерних товариств. Слід зауважити, що український страховий ринок представлений переважно страховими компаніями у формі приватних акціонерних товариств - 70 % від загальної кількості, з них тільки 18 % - у формі публічних акціонерних товариств [5].

Прослідковуючи динаміку розвитку кількісних показників функціонування страхових компаній варто відмітити наступні загальні тенденції. Кількість страховиків в динаміці має тенденцію до скорочення. Так станом на кінець червня 2018 року кількість страхових інституцій 291 установу. З яких 31 установа займалася страхуванням життя, а 260 компаній – ризиковими видами страхування. Порівнюючи дані за аналогічний період 2017 року, то можна відмітити, що на той час діяло 300 фінансових установ, що займалися страхуванням, у тому числі 36 установ страхуванням життя та 264 установи іншими ризиковими видами. В цілому кількість страхових організацій станом кінець 2017 року становила 294, у тому числі "life" – 33 інституції та "non-life" – 271 установа, (за аналогічний період на кінець 2016 року – 310, у тому числі "life" – 39 інституцій, а "non-life" – 271 компанія). Кількість страхових організацій зменшувалася, так за 2017 рік порівняно з 2016 роком, кількість компаній зменшилася на 16, порівняно з 2015 роком зменшилася на 67. В цілому кількість страхових компаній мала тенденцію до зменшення, так за 2016 рік порівняно з 2015 роком, кількість страхових інституцій зменшилася на 51, а порівняно з 2014 роком зменшилася на 72 компанії[1].

Аналізуючи рівень капіталізації страхових компаній України, можна визначити, що дані фінансові установи посідають друге місце на ринку небанківських установ за капіталізацією.

Ще одним із елементів страхової системи є органи, що здійснюють державне регулювання у сфері страхування. Перейдемо до розгляду цього елементу більш детально. Страхування регулюється на користь страхової галузі та широкої громадськості. Кожна держава має свої закони, правила та органи для регулювання страхового бізнесу, що здійснюється на її межах. У вітчизняній практиці до таких установ, в першу чергу, належить Національна комісія, що здійснює державне регулювання ринків фінансових послуг. Національна комісія на своєму офіційному сайті щоквартально оновлює та оприлюднює інформацію щодо розвитку страхового ринку. Така інформація дає можливість ознайомитися всім бажаючим з основними позиціями функціонування як страхового ринку в цілому так і окремих страхових організацій, що діють на ринку [6].

Державне регулювання суб'єктів страхової системи впливає на численні аспекти її розвитку та операції. Державні закони вимагають звітування про фінансові дані та сплати податків на премії тощо. Різні нормативні акти спрямовані на збереження платоспроможності страхової компанії, виявлення фінансових проблем та захист страхувальників у випадку неплатоспроможності. Державні закони накладають на суб'єктів страхової системи ряд вимог, вимагають підготовки річної фінансової звітності та проведення періодичних перевірок страховиків. Ці закони встановлюють початкові фінансові вимоги та допомагають ранньому виявленню фінансових проблем. Якщо страховик потрапляє у небезпечний фінансовий стан, страховий відділ намагається реабілітувати компанію.

Отож, перейдемо до розгляду ще одного елементу, а саме інфраструктури страхової системи. У більш вузькому сенсі поняття інфраструктура страхової системи традиційно тлумачиться як «сукупність певних інститутів, залежно від стану розвитку яких визначається рівень розвитку страхової системи в цілому» [4].

Інституції страхового посередництва в Україні ще розвиваються, про це свідчить аналіз страхової системи України. Страхових посередників значно менше ніж самих страхових компаній (у 6-8 разів), у середньо-світовому вираженні цей показник налічує близько 10 брокерів на одну страхову компанію[2].

Суб'єкти інфраструктури страхової системи України представлені перш за все продавцями страхових продуктів, потім страховими оцінювачами і страховими аудиторами. Аналіз суб'єктів страхової системи України показав, що динаміка кількості страхових брокерів коливається в межах від 56 до 61. Це доволі незначні цифри порівняно зі страховими організаціями. Треба створювати умови для розвитку брокерського бізнесу та страхової системи України. В інфраструктурі страхової системи представлені нестрахові посередники, які мають за мету оцінити ймовірні ризики та збитки у разі настання страхового випадку[2].

Висновки. Страхова система України характеризується багаторівневим характером побудови, включає велику кількість різноманітних складових, які взаємодіють між собою утворюючи її. Враховуючи інституціоналізацію економічних процесів, чільне місце в страховій системі належить інституціям, що входять до неї. Саме інституції є пов'язуючою ланкою між усіма елементами системи. Відповідно під впливом різного роду чинників історичного, економічного та політичного характеру сформувалася своя особлива інституційна архітектура страхової системи. Тому на сучасному етапі до складу страхової системи України входять наступні ключові інституції страхові компанії, органи державного регулювання, суб'єкти страхової інфраструктури тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України за I півріччя 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stand-i-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html>
2. Кармазіна С.С. Розвиток страхового посередництва в Україні / С.С. Кармазіна. // Финансовые услуги. - 2016. - № 3-4. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/finu_2016_3-4_14
3. Коваленко Ю.М. Інституційна організація фінансового сектора економіки України [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу: http://lib.uabs.edu.ua/library/Visnik/Numbers/2_29_2010/29_01_01.pdf.
4. Коляда Т. Інституційні протиріччя фінансової системи та їх вплив на структурі деформації ринку фінансових послуг України в

умовах світової економічної кризи / Т.Коляда, Ю. Прозоров // Економіка. – 2009. – №115. – С. 33 – 35.

5. Науменкова С.В. Формування нової фінансової архітектури: основні питання та можливі виклики для України / С.В. Науменкова // Вісник НБУ. – 2010. – №1. – С. 8 -13.

6. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/>.

7. Про страхування : закон України від 07.03.1996 р. № 85 / 96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.

Дишлик Владислав Юрійович,
студент групи ФМДз-17-2

ННІ фінансів, банківської справи

Науковий керівник:

Болдова Антоніна Андріївна,
к.пед.н., доцент

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТІВ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТИВАННЯ

Стаття присвячена дослідженню основних проблем та перспектив розвитку ІСІ, рекомендовано заходи щодо підвищення ефективності їх діяльності.

Ключові слова: *інститути спільного інвестування, компанії з управління активами, фінансовий ринок, фондовий ринок, інвестиційні фонди.*

Розвиток вітчизняної економіки тісно пов'язаний з економічними процесами, які відбуваються на фінансовому ринку. Фінансовий ринок, визначає динаміку розвитку національної економіки, здійснює вплив на економіку держави, створює різні організаційні форми – фінансові інститути, що повинні забезпечити збільшення можливостей стосовно переміщення фінансових ресурсів між різними господарськими суб'єктами та підвищення ефективності їх використання в національній економіці. Тому важливим питанням розвитку економіки України є формування розвинутої мережі фінансових інститутів, здатних стимулювати економічне зростання.

Протягом останніх років значно виросла популярність ІСІ, збільшилася важливість схем колективного інвестування. Серед фінансових посередників інвестиційного типу ІСІ є одними з найактивніших учасників фінансового ринку. Також, поширення їх діяльності – це перспективний напрям активізації інвестиційних процесів в Україні. Тобто важливою проблемою постає визначення ролі та сфери діяльності саме цих фінансових посередників, якою ми вважаємо ринок спільного інвестування.

Дослідження фінансового ринку та місця ІСІ в його структурі отримало досить широке висвітлення в працях таких вчених як Габбарт Р., Зінгалес Л., Колб Р., Мишкін Ф., Алексеєнко Л., Ватаманюк З.,

Зимовець В., Корнєєв В., Науменкова С., Федосов В., Шелудько Н. Разом з тим, в дослідженнях особливостей розвитку вітчизняних інститутів спільного інвестування перспективним напрямком є застосування інституційного методу аналізу економічних функцій ІСІ та виявлення внутрішніх протиріч, що гальмують їх розвиток і обмежують можливості розбудови фінансового ринку України.

Протягом останніх років ринок вітчизняних ІСІ показує тенденції до зростання і ще втішна динаміка бо інвестори мають дохід а також сприяють позитивній динаміці роботи банків які обслуговують ці інвестиції. Але ватро зауважити, що досвід та надбання роботи у означеній галузі іноземних ІСІ і вітчизняних порівнювати недоцільно так як у нашій країні такий ринок існує лише 15 років. Це є однією із вагомих причин низьких показників діяльності означеного ринку та недовіри населення до ІСІ.

З огляду на низький рівень розвитку фондового ринку, в ІСІ ви-накають певні специфічні проблеми.

Однією з основних проблем є низьке інформування населення, як користувачів про переваги участі у ІСІ а це в свою чергу впливає на загальний стан. Адже населення не сприймає ІСІ як інструмент збільшення капіталу. Для людей операції на фондовому ринку є новими, не вистачає інформаційних та консалтингових центрів, які б консультували щодо переваг інститутів спільного інвестування.

Ще одна проблема це інституційна незрілість. Вона гальмує розвиток ІСІ та знижує показники розвитку фондового ринку.

Можна виділити такі негативні якості фондового ринку:

- щодо ліквідності фондового ринку то вона низька;
- щодо контролю за операціями то наявність декількох торговельних майданчиків ускладнює відслідковування за торгами;
- щодо чистих активів інвестиційних фондів то тут присутні деякі маніпуляції для завищення вартості;
- щодо кількості інструментів фондового ринку то кількість цінних паперів обмежена.

Також до основних проблем, що значно стримують розвиток ринку ІСІ в Україні, можна віднести такі:

- недосконалість законодавчої бази та механізмів державного регулювання;
- значна кількість «неякісних» фінансових інструментів в активах ІСІ;

- низький рівень інформування про переваги участі у ІСІ впливає на складнощі у залученні учасників;;
- низька якість управління ризиками в КУА;
- загальна незрілість та нерозвиненість фондового ринку України;
- низька інформаційна прозорість компаній з управління активами інвестиційних фондів;
- наявність структурних розбіжностей ринку спільного інвестування;
- слаборозвинена регіональна структура ринку спільного інвестування;

- рівень фінансової грамотності та низька мотивація громадян [3].

Для забезпечення подальшого розвитку інститутів спільного інвестування в нових проектах потрібно передбачити:

- удосконалення вимог щодо звітності інститутів спільного інвестування в частині введення електронного документообігу, електронного підпису;
- нормативні вимоги щодо іменної форми випуску цінних паперів;
- запровадження цінних паперів бездокументарній формі;
- спрощення процедури чи створення чи ліквідації ІСІ та фондів для інвестування;
- розробка механізму гарантування вкладів фізичних осіб, які є учасниками, пайовиками чи акціонерами;
- широке висвітлення результатів діяльності ІСІ у тому числі і фінансової звітності;
- посилення уваги до впровадження нових механізмів націлених на ріст обсягів активів та удосконалення залучення їх у ІСІ;
- удосконалення змісту та спеціальних умов інвестиційної діяльності венчурних фондів з метою реалізації пріоритетних інноваційно-інвестиційних проектів;
- приведення нормативної бази до міжнародних норм і вимог та запобігання використанню інсайдерської інформації;
- розробку законів та схем протидії маніпуляцій із вартістю цінних паперів;
- надання ширшого спектру дії КУА для більшої конкуренції спеціалізованих інвестиційних фондів.

Окремої ваги для розвитку ринку спільного інвестування мають удосконалення законодавчих актів функціонування фондового ринку України. Так, Рябчикова С.Ю. зазначає, що «активізувати інвестиційний потенціал спільного інвестування неможливо без суттєвого удосконалення та розвитку механізмів функціонування фондового ринку. У сфері розвитку фондового ринку України потребує удосконалення нормативна база з питань запровадження нових інструментів та нових видів професійної діяльності на фондовому ринку, зосередження торгівлі цінними паперами на фондових біржах, консолідації біржової системи, централізації депозитарної системи» [5].

Найважливішими аспектами вдосконалення організаційно-економічного механізму мають стати:

- забезпечення зростання попиту на інвестиційні послуги ІСІ;
- посилення державного контролю та посилення нагляду за діяльністю ІСІ;
- удосконалення системи розкриття інформації про діяльність ІСІ;
- підвищення обізнаності інвесторів про діяльність ІСІ, їх переваги та особливості;
- підвищення ефективності перерозподілу залучених ІСІ коштів;
- вдосконалення регулювання валютних операцій з цінними паперами в Україні;
- підвищення конкурентоспроможності ІСІ через виходу за рамки традиційних процесів інвестування;
- «лібералізація валютного регулювання у сфері діяльності ІСІ, зокрема шляхом скасування не виправданих обмежень на залучення коштів в іноземній валюті та здійснення інвестицій в іноземні цінні папери»;
- проведення інформаційних компаній про діяльність ІСІ та їх переваги як інструменту збереження та примноження капіталів інвесторів;
- розвиток біржового ринку фінансових інструментів (які випускають інвестиційні фонди);
- розробка процедури підготовки вузькокваліфікованих управлінських кадрів;
- удосконалення механізму проведення рейтингування ІСІ [6].

Важливо зауважити, що за Черкасовою С.В. «потребує удосконалення та оптимізації й режим валютного регулювання операцій з цінними паперами в Україні, зокрема необхідно: спростити порядок здійснення операцій з іноземною валютою інституційними інвесторами, з метою інвестування в іноземні цінні папери відповідно до законодавства України; забезпечити реалізацію положень законодавства щодо можливості інституційними інвесторами придбавати іноземні цінні папери з урахуванням особливостей функціонування міжнародних ринків цінних паперів» [6].

Важливою складовою у даному процесі є налагодження механізму інформування та вчасного висвітлення результатів державного регулювання діяльності ІСІ для того щоб не сталося фактів викривлення чи приховання інформації (звичайно за виключенням інформації яка є таємною або не підлягає оприлюдненню).

Отже, слід зазначити, що для України ІСІ є досить новим напрямком інвестування, які мають недосконале законодавче оформлення та недооцінене значення в економіці. Вони не можуть якісно виконувати свою роль, адже для цього немає реальних можливостей.

Таким чином, в сучасних умовах ІСІ можуть стати ефективним інструментом накопичення грошових капіталів, які в свою чергу впливатимуть позитивно на розвиток фінансових ринків, фінансової системи і на економіку в цілому. Такий вид діяльності позитивно вплине на інвестиційний ринок тим самим підніме імідж інвестиційних процесів на новий рівень.

Лише спільними зусиллями держави та ринку можна переконати населення, що інститути спільного інвестування можуть надавати якісні послуги для збереження накопичень та захисту від інфляції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Котова М.В. Інститути спільного інвестування: функції та перспективи розвитку в Україні // Економічний простір – 2011. – №53 – С.138-143
2. Криниця С.О. Інститути спільного інвестування: природа, проблеми і перспективи розвитку [текст]/ Вісник Університету банківської справи НБУ.- 2014.- №3(18).- С.208-214.
3. Мороз В.В. Напрями та шляхи вдосконалення механізмів державного регулювання діяльності інститутів спільного інвестуван-

ня в Україні [Електронний ресурс] / Мороз В.В. – Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Moroz.pdf>

4. Про інститути спільного інвестування: Закон України від 2013., № 29 - (зі змінами та доповненнями) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5080-17>

5. Рябчикова С.Ю. Проблеми діяльності інститутів спільного інвестування (ІСІ) в Україні та шляхи їх вирішення[Електронний ресурс] / Рябчикова С.Ю. – Режим доступу: http://www.Confcontact.com/20100916/ek_ryabchik.htm

6. Черкасова С. В., Сороківська М. В. Перспективи розвитку діяльності ІСІ у вітчизняній системі інституційного інвестування [текст] / Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2013.- № 2.

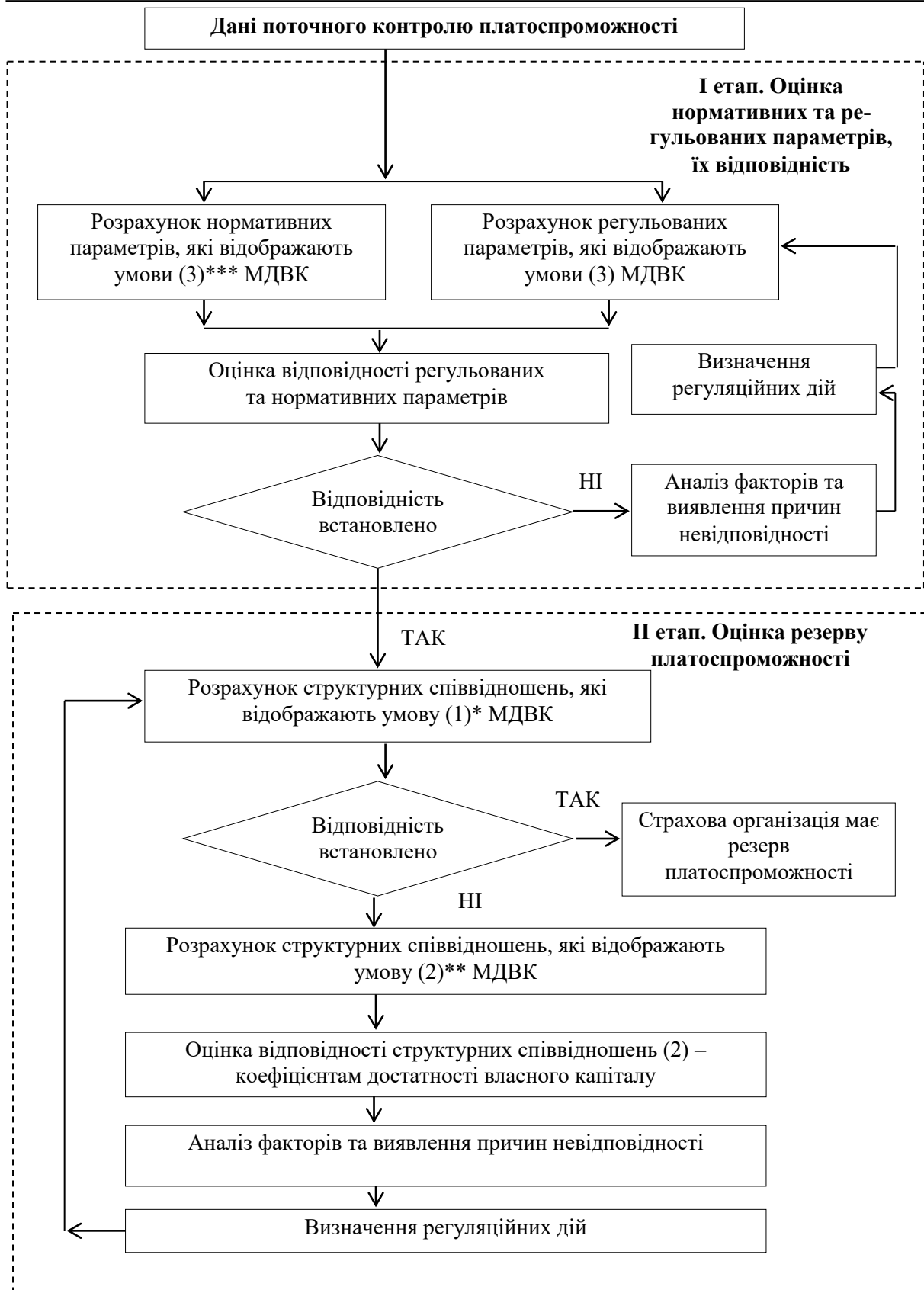
Доліна Інна Вікторівна,
студентка групи ФМДз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Коваленко Юлія Михайлівна,
д.е.н., професор кафедри

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ДОСТАТНОСТІ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Розвиток страхового ринку сприяє формуванню довгострокових інвестиційних ресурсів в економіку країни, адже страхові компанії у процесі своєї діяльності не лише надають страховий захист, але і виступають посередниками між інвесторами та позичальниками через механізм накопичення значних грошових ресурсів платників страхових премій. Визначальним фактором успішної діяльності страхових компаній є наявність достатнього розміру власного капіталу [1].

Страхові компанії повинні володіти достатніми капіталами для збереження платоспроможності, підвищення рівня своєї надійності та проведення успішної страхової діяльності. Органи, які здійснюють нагляд за страховиками з метою забезпечення стабільності страхової системи мають встановлювати для страхових компаній мінімальні вимоги щодо достатності страхового капіталу, які повинні відображати ризики страхової діяльності, зважаючи на здатність власного капіталу мінімізувати можливі негативні наслідки впливу страхових ризиків [2]. Для оцінки достатності власного капіталу страхової компанії застосовується спеціальна методика, етапність якої ми дослідимо в цій науковій статті.

Модель достатності власного капіталу, яка охоплює найбільш суттєві елементи платоспроможності, пропонується використовувати як інструмент поточного контролю платоспроможності, формування та оцінки управлінських рішень щодо її забезпечення. Основні положення методики оцінки достатності власного капіталу страхової компанії та практичні рекомендації використання моделі достатності власного капіталу (МДВК) доцільно поділяти на дві частини (етапи). На рисунку зображено загальну схему використання МДВК, яка містить два етапи, послідовність розрахунків та аналітичних процедур, кінцевий результат кожного етапу.

*Умова (1) – $\frac{ПК}{ВК} \leq H_{ВК}$

** Умова (2) – $\frac{СП_{Н/Ж}}{ВК} + \frac{СР_{Ж}}{ВК} + \frac{КР(3)}{ВК} + \frac{КЗ}{ВК} \leq H_{ВК}$

*** Умова (3) – $ВК \geq ВК_{Н}; ВК \geq ЧА \geq СК_{Н}; СР = СР_{Н}; А = А_{Л}; СП = СП_{Д};$

ІД=ІД_Г

де:

регульовані параметри:

ВК – власний капітал; ПК – позиковий капітал ($ПК = СП_{н/ж} + СР_{ж} + K_p(3) + K3$); СР – страхові резерви ($СР = СР_{ж} + СР_{н/ж}$); $СР_{ж}$ – СР зі страхування життя; $СР_{н/ж}$ – СР по страхуванню іншому, ніж страхування життя; СП – страхові премії ($СП = СП_{ж} + СП_{н/ж}$); $СП_{ж}$ – СП зі страхування життя; $СП_{н/ж}$ – СП по страхуванню іншому, ніж страхування життя; СП_д – СП, що задовольняють умові достатності; КЗ – кредиторська заборгованість; $K_p(3)$ – кредити і позики; А – активи страхової організації; А_л – ступінь ліквідності активів, достатня для виконання зобов'язань своєчасно; ІД_г – інвестиційний дохід, гарантований за договорами страхування життя;

нормативні параметри:

ВК_н – нормативна величина платоспроможності, встановлена за державною методикою; СР_н – величина СР, встановлена на основі вимог держави; Н_{вк} – норма (коефіцієнт) достатності власного капіталу.

І етап. Оцінка нормативних та регульованих параметрів, їх відповідності.

Для цього необхідно:

1.1. За даними поточного контролю платоспроможності розраховувати нормативні параметри за умовами (3) МДВК, як мінімально необхідні вимоги органів страхового нагляду.

1.2. За даними поточного контролю платоспроможності розраховувати регульовані параметри за умовами (3) МДВК.

1.3. Здійснити оцінку відповідності регульованих і нормативних параметрів, включаючи А_л, СП_д та ІД_г.

Якщо відповідності зазначених вище параметрів не встановлено, то необхідно:

1.4. Здійснити аналіз факторів і встановити причини відхилення параметрів.

Результатом аналізу повинні стати рішення щодо зміни (коригування) тих конкретних параметрів, від значення яких залежить виконання мінімальних вимог. Сформовані рішення оцінюються новими (скоригованими) значеннями регульованих параметрів (за винятком А_л, СП_д та ІД_г) (п. 1.2), потім перевіряється їх відповідність (п. 1.3).

Кінцевим результатом І етапу є управлінські рішення, спрямовані на виконання мінімальних вимог платоспроможності страхової організації.

ІІ етап. Оцінка резерву платоспроможності страхової організації.

Якщо мінімальні вимоги, встановлені умовою (3) МДВК виконані, то здійснюється оцінка резерву платоспроможності страхової організації для прийняття рішень щодо забезпечення платоспроможності або визначення потенційної можливості розширення майбутніх зобов'язань.

Для цього необхідно:

2.1. Розрахувати структурні співвідношення, які відображають умову (1) МДВК, та порівняти з рекомендованим коефіцієнтом (нормою) достатності власного капіталу H_{BK} .

У випадку встановлення відхилення структурного співвідношення ПК/ВК від H_{BK} , необхідно:

2.2. Розрахувати структурні співвідношення, які відображають умову (2) МДВК, та здійснити порівняння кожного i -го елемента умови (2) МДВК з рекомендованим для нього коефіцієнтом (нормою) достатності власного капіталу H_{BKi} .

Вважаємо за доцільне продовжити аналіз складових елементів (2) МДВК навіть за виконання умови 2.1., для того, щоб виявити, за рахунок чого досягнута умова 2.1.

2.3. Здійснити аналіз факторів та встановити причини відхилення співвідношень, передбачених умовою (2) МДВК, від рекомендованих коефіцієнтів H_{BKi} .

Аналогічно п. 1.4., результатом п. 2.3. має стати рішення щодо зміни ключових співвідношень, які забезпечують реалізацію умови (1) і, отже, умови (2) МДВК.

Кінцевий результат II етапу виражається в оцінці резерву платоспроможності страхової компанії в такій формі:

$$ПК = H_{BK} \times BK,$$

тобто, обсяг позикового капіталу не повинен перевищувати обсягу власного капіталу страхової організації більш, ніж у H_{BK} разів.

Загалом, модель достатності власного капіталу та її методологічне забезпечення, дозволяє цілеспрямовано моделювати управлінські рішення, оцінювати їх наслідки для забезпечення платоспроможності страхової компанії.

Оскільки в умовах (1) і (2) МДВК елементи платоспроможності представлені відносними показниками, це дає можливість здійснювати їх порівняння в динаміці. При цьому надійність (варіабельність)

рекомендованих значень H_{BK} та H_{BK_i} може бути оцінена такими показниками варіації, як середньоквадратичне відхилення або коефіцієнт варіації. Оцінка надійності (варіабельності) H_{BK} за групами страхових компаній України показала, що коефіцієнт перебуває в межах 12 %. Це характеризує його достатню стійкість для практичного використання в рамках розробленого методичного підходу.

Вищенаведена методика є інструментом ефективного управління платоспроможністю, спрямованого на її забезпечення та підтримання. До позитивних моментів практичного застосування методики оцінки резерву платоспроможності страхової організації відносяться наступні:

- простота використання методики дозволяє отримувати більш зрозумілі результати з найменшими витратами, а також знизити ймовірність помилки при розрахунках;
- модель та аналіз чинників дає можливість приймати своєчасні рішення, спрямовані не лише на усунення причин неплатоспроможності, а й на їх попередження;
- визначення рекомендованих значень дозволяє враховувати специфіку розвитку страхового ринку України через встановлення рекомендованих значень та особливостей розвитку окремого страховика.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Опешко Н. С. Визначення сутності поняття «достатність капіталу страхової компанії». Ефективна економіка, 2012. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1455> (дата звернення: 17.10.2018)
2. Яремчук О. В., Ларіонова К. Л. Аналіз достатності власного капіталу банку. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики, 2011. № 1. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/fkd/2011_1/part1/4.pdf (дата звернення: 17.10.2018)

Драбич Анастасія Петрівна,
студентка групи ФМДз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Вергелюк Юлія Юріївна,
к.е.н., доцент кафедри

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ЯК ПЕРЕДУМОВА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Розглянуто сутність та значення фінансової стійкості суб'єктів фінансового ринку в сучасних умовах. Проаналізовано показники, що визначають фінансову стійкість суб'єктів фінансового ринку. Вивчено основні показники соціально-економічного зростання та обґрунтовано взаємозалежність стану фінансового ринку та макроекономічного зростання. Запропоновано заходи сприяння зміцненню фінансової стійкості суб'єктів фінансового ринку.

Ключові слова: *фінансова стійкість, фінансова безпека, суб'єкти фінансового ринку, соціально-економічне зростання.*

Метою статті є окреслення теоретичних та практичних основ забезпечення фінансової стійкості суб'єктів фінансового ринку, оцінка їх сучасного стану, а також пошук шляхів її підвищення в контексті забезпечення соціально-економічного зростання.

Об'єктом дослідження виступають фінансові відносини, що реалізуються в процесі функціонування суб'єктів фінансового ринку.

Актуальність тематики дослідження полягає у тому, що в сучасних умовах, суб'єкти фінансового ринку функціонують під впливом глобальних перетворень і складних конкурентних викликів. Стабільне функціонування фінансового ринку можливе лише за умови фінансової стійкості суб'єктів, що його формують. Враховуючи тенденції розвитку вітчизняного фінансового ринку, питання стабільності фінансових установ не втрачає своєї актуальності, особливо у кризових та посткризових умовах. До того ж позитивний вплив на соціально-економічне зростання можливе лише за умови довіри населення до суб'єктів фінансового ринку. Забезпечення останнього не вбачається можливим без фінансової стійкості суб'єктів фінансового ринку.

Для вирішення зазначених проблем необхідним є запуск фінансового механізму нарощування інвестицій в розвиток виробництва на основі фінансового оздоровлення фінансового сектору і закріплення його взаємозв'язків із суб'єктами реального сектору економіки. Ефективність взаємодії фінансового ринку та соціально-економічного зростання багато в чому залежить від умов функціонування суб'єктів [1, с.7].

Збереження довіри до фінансових установ, підвищення кредитної дисципліни та захист прав споживачів фінансових послуг – базові постулати забезпечення фінансової стійкості. Чималий вплив на довіру до фінансових інституцій має забезпечення його капіталомісткості, яке в більшій мірі визначається регулюванням. Слушними є думки Корнєєва В.В., який відзначає, що забезпечення стійкості фінансової сфери в умовах трансформаційної економіки постійно наражається на перепони фрагментарного розвитку фінансових ринків. Така фрагментарність має, насамперед, недоліки регулятивного характеру. І це виявляється фактично скрізь, у тому числі і в Україні. Регулятивний вплив державних інститутів в контексті забезпечення фінансової стійкості суб'єктів фінансового ринку є визначальним. Збільшення вимог до капіталу фінансових інституцій – важливий регулюючий інструмент. Що більший капітал банків, то менша ймовірність фінансових криз та меншою є їхня руйнівна сила. Однак вищі вимоги до капіталу також можуть бути пов'язані з короткостроковими втратами [2, с. 36].

Дисбаланси в розвитку сегментів та диференціація вимог регуляторів створює передумови до суб'єктного аналізу фінансової стійкості. Саме тому, вважаємо за можливе розглядати фінансову стійкість у розрізі суб'єктів фінансового ринку.

Досить вдало підмічають зарубіжні науковці, що зростання кількісних параметрів розвитку банків, зовсім не є свідченням зростання фінансової стабільності. Зокрема, Юсков Д. Ю., відмічає, що основні кількісні параметри стану банківського сектора протягом останніх років, з одного боку, демонструють стійкі темпи зростання, з іншого – свідчать про наявність слабких місць в його розвитку. Для прикладу, автор наводить показники достатності капіталу банківського сектора, який явно свідчить про уразливість банків. Це підтверджується такими тенденціями [3, с.200]:

- низький (за світовими стандартами та порівняннями) рівень капіталізації банків на протязі останніх п'яти років має стійку тенденцію до скорочення;

- збільшується число банків, що відображають у своїй звітності негативний фінансовий результат;
- підвищується доля іноземного капіталу в статутному капіталі банківського сектора.

У цьому руслі, вважаємо за доцільне проаналізувати показники, що характеризують рівень капіталізації банків України (таблиця 1).

Таблиця 1

Показники капіталізації банків України у 2015-2018 рр.

Показник	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік (2 квартал)
Капітал банків, млн.грн	148023	144431	170389	142799
Зобов'язання банків, млн.грн	1168829	1118927	1112359	1156218
Рентабельність капіталу, %	-30,46	-15,05	13,1	10,52
Адекватність капіталу банків (H2)	15,6	12,3	12,7	16,1

Джерело: побудовано автором на основі [4].

Дані таблиці, а саме: капітал банків, зобов'язання банків, рентабельність та адекватність капіталу ілюструють варіативну динаміку. Показники капіталу банків у 2015-2016 роках залишались майже незмінними, що свідчить про відсутність можливостей нарощування ресурсного потенціалу. У цьому ж періоді відзначається від'ємна рентабельність капіталу, що є негативною тенденцією.

Фахівці рейтингового агентства відзначають, що рівень капіталізації банківської системи залишиться стабільним в 2017-2018 роках. Агентство Moody's вважає, що головними викликами для України є реформа державних банків і реструктуризація проблемних кредитів. Саме накопичення проблемної заборгованості є основною загрозою фінансової стійкості банківської системи України.

Враховуючи особливості структури фінансового ринку України, а саме зосередження активів у банківських установах більш ніж на 90% в порівнянні із небанківськими фінансовими установами, дає підстави стверджувати, що визначальний вплив на соціально-економічне зростання мають саме суб'єкти банківського сектору. Проте,

проаналізуємо основні загрози фінансовій стійкості небанківських фінансових установ.

Найбільшим з позиції капіталізованості в Україні вважається страховий ринок, втім у світі саме він, на думку науковців. Найбільш вразливий з позиції чутливості до впливу кризових факторів. Якщо порівнювати рівень капіталізації вітчизняного страхового ринку, за яким показник складає близько 4,5%, то в розвинених країнах його рівень коливається на рівні близько 90%.

Причинами таких тенденцій можна вважати звуження платоспроможного попиту на страхові послуги, що комбінується із зростанням недовіри суб'єктів страхового ринку одне до одного. У свою чергу, скорочення ринку страхування разом з очікуваним помітним зростанням вартості пере страхових послуг призводять до скорочення платоспроможного попиту на перестраховування [5, с.255]. Усі ці тенденції знаходять негативне відображення у скороченні дохідної бази відтворення страхового капіталу і стиснення ринку страхування.

Ще однією загрозою фінансовій безпеці небанківських суб'єктів фінансового ринку є аналогічне із банківськими суб'єктами накопичення проблемної заборгованості. Всеукраїнська асоціація кредитних спілок, як саморегулювний орган, наводить статистичні данні по проблемній заборгованості кредитних спілок, яка станом на початок 2017 року досягла 107,9 млн. грн. При цьому, відзначимо, що в Україні відсутні інструменти, що дозволяють зменшувати цей показник. Діюча система кредитної кооперації не в змозі впоратися з ситуацією існуючої проблемної заборгованості. При цьому кредитні спілки, на відміну від банків, не мають доступу до системи рефінансування або іноземних джерел фінансування. Механізми Фонду гарантування вкладів фізичних осіб не поширюються на депозити членів кредитних спілок [6, с.35].

Покращення стану фінансової стійкості суб'єктів фінансового ринку сприятиме позитивному впливу на показники соціально-економічного зростання у країні та забезпечить ефективне функціонування фінансового ринку. Досягти цього можна за допомогою інструментів регулювання, а саме підвищення вимог до суб'єктів фінансово ринку із орієнтацію на світові стандарти, а також покращення контролю за їх дотриманням.

Отже, дослідивши сутність та значення фінансової стійкості суб'єктів фінансового ринку вдалось з'ясувати, що утримуючи її на

належному рівні можна досягти позитивного впливу на соціально-економічне зростання країни. Проаналізовані показники, що забезпечують фінансову стійкість банків та небанківських фінансових установ. Серед проаналізованих показників: капітал банків, зобов'язання банків, показники адекватності та рентабельності капіталу банків. Також, проаналізовано показники капіталізації страхового ринку, як основного в структурі ринку небанківських фінансових послуг. Відзначено, негативний вплив на фінансову стійкість суб'єктів фінансового ринку накопичення проблемної заборгованості та якості кредитних портфелів. Обґрунтовано, необхідність підвищення умов до капіталу та контролю за виконанням нормативів фінансової стійкості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сергиенко Я.В. Финансы и реальный сектор. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 384с.
2. Дадашова П. Макроекономічні ефекти від упровадження буфера консервації капіталу в українському банківському секторі / П. Дадашова, М. Йонссон, Г. Онищенко // Вісник НБУ. – 2018. - № 243. – 36-46.
3. Усков Д. Ю. Финансовая стабильность банков: методологический поход / Д. Ю. Усков // Социально-экономические явления и процессы. – 2013.- №12. – С.200-204.
4. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593.
5. Галимова И. В. Влияние кризиса на страховой рынок / И. В. Галимова // Царскосельские чтения. – 2015. - №4. – С.225-258.
6. Вергелюк Ю.Ю. Фінансова безпека кредитного ринку / Ю.Ю. Вергелюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2018. – №11. – С. 31-36.

Зотенко Ольга Володимирівна,
студентка групи ФМДз-17-1

ННІ фінансів, банківської справи

Науковий керівник:

Ключка Ольга Володимирівна,
к.е.н., доцент кафедри

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. В нинішніх умовах економічного розвитку доведено, що успішна діяльність підприємств багато в чому залежить від впровадження на ньому інноваційних продуктів, тобто ведення інноваційної діяльності. Для багатьох керівників які бажають ефективно керувати підприємством поняття інноваційно розвинутого підприємства є досить актуальним в повсякчасному житті організацій. Розвиток суспільства та економічна стабільність залежить від ефективного розвитку науково-технічного прогресу в країні.

Саме тому, на сьогодні роль та місце інновацій відіграє важливе значення у формуванні глобального економічного простору та в цілому поступальному розвитку держави. В значній мірі, комерційний успіх інноваційного продукту залежить від здатності підприємства фінансово підтримувати реалізацію всіх інноваційних задумів. Незважаючи на те, що потенційних інструментів залучення коштів є доволі багато, питання недостатності й невідповідності фінансового забезпечення вітчизняних підприємств при здійсненні інноваційної діяльності нині є дуже актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблемам фінансового забезпечення інноваційної діяльності в Україні присвячено широке коло досліджень вітчизняних науковців, а саме: Ю. М. Бажала, В. М. Гєсця, Н. Б. Демчишака, М. І. Дибі, І. Ю. Єпіфанової, В. В. Занько, К. О. Ільїної, О. М. Колодізева, М. І. Крупки, С. В. Онишко, В. М. Опаріна, З. В. Юринєць та низки інших.

Підвищену увагу в економічній літературі відведено проблемам управління інноваційною діяльністю. Проте недостатньо вивченим залишається таке важливе питання, як роль фінансового забезпечення в процесі розгортання цієї діяльності.

Метою дослідження є дослідження проблем фінансування інноваційної діяльності в Україні та визначення шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Система фінансового забезпечення інноваційної діяльності – це сукупність економічних відносин у сфері пошуку, залучення і ефективного використання фінансових ресурсів. У науковій літературі не має єдиного формулювання вищезгаданого поняття. Так, поряд з системою фінансового забезпечення мають право на існування такі формулювання: фінансовий механізм стимулювання інноваційного розвитку, механізм фінансово-кредитного забезпечення, система інвестування інноваційної діяльності.

Основні суб'єкти фінансування інноваційної діяльності – інноваційні підприємства (наукові та науково-технічні організації, інноваційно активні підприємства, інтегровані інноваційні структури), державні органи влади (в особі міністерств та відомств), спеціалізовані інноваційні фонди, різноманітні фінансові установи (банки, інвестиційні компанії, страхові компанії, недержавні пенсійні фонди та ін.), венчурні фонди, іноземні інвестори та приватні особи.

Таким чином, суб'єктами фінансування інноваційної діяльності є всі суб'єкти господарювання, зацікавлені у інвестуванні ресурсів в інноваційну діяльність для досягнення певного ефекту. Так, держава, приймаючи рішення щодо фінансування науково-технічної та інноваційної сфери, має на меті вирішення макроекономічних завдань (економічних, соціальних, екологічних та інших), які можна вирішити за створення і впровадження інновацій [2].

Системи фінансового забезпечення інноваційної діяльності наведено на рис. 1.

Відповідно до значення глобального індексу інновацій Україна в 2017 році займає 50 місце з 127 країн світу, що є кращим результатом за останні роки (у 2016 р. – 56 місце, у 2015 р. – 64 місце, у 2014 р. – 63 місце) [5].

За даними Державної служби України у 2017 році частка підприємств, які займалися інноваційною діяльністю, залишається дуже незначною – 18,9% (збільшення з попереднім роком становило 1,54%), але загальна сума витрат на інновації зросла на 68,17% та становила 23229,5 млн грн. Пріоритетним напрямком інноваційних витрат залишається придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 85,36%, частка досліджень та розробок складає 10,58%, придбання інших зовнішніх знань – 0,28%, а інших витрат – 3,78% [3].

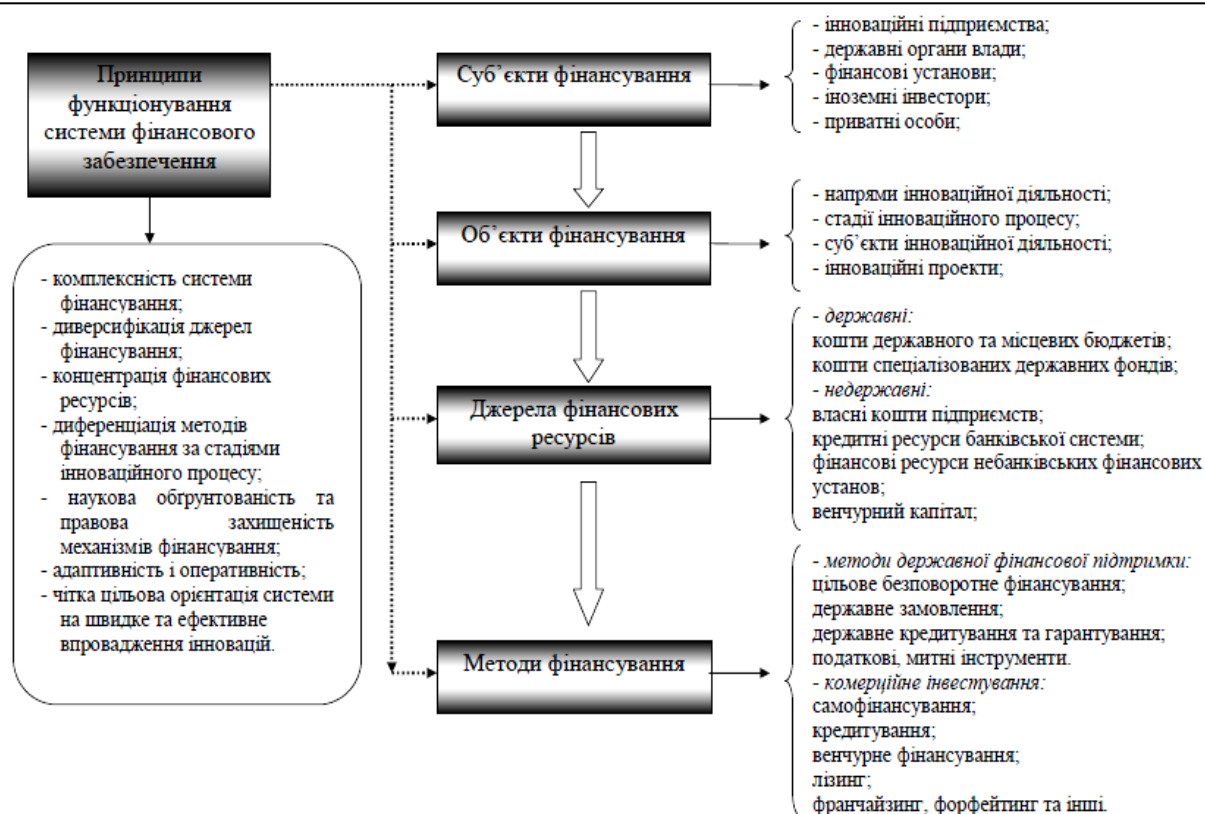

Рис. 1. Системи фінансового забезпечення інноваційної діяльності [4]

Питома вага загального обсягу витрат на фінансування інноваційної діяльності у ВВП у 2017 році становила 0,97% (для порівняння у 2016 р. – 0,69%)

Практично єдиним джерелом фінансування інноваційної діяльності в Україні залишаються власні кошти, питома вага яких зменшилася у 2017 році у порівнянні з 2016 роком на 2,35% в загальному обсязі всіх джерел і склала 94,86%, частка фінансування за рахунок державного бюджету збільшилася до 0,77% (зростання на 0,37%).

Практично нульова вага фінансування інноваційної діяльності за рахунок іноземних інвестицій (у 2016 р. – 0,4%) ще більше зменшилась як в абсолютному, так і відносному визначенні та склала у 2017 році тільки 0,1% (23,4 млн грн), відповідно, частка інших джерел фінансування становила 4,27% (у 2016 р. – 1,99%) [3].

Таким чином, основними проблемами фінансування інноваційного розвитку підприємств України є:

- низькі обсяги витрат підприємств на інноваційну діяльність;
- концентрація витрат підприємств на інновації напрямку придбання машин, обладнання та програмного забезпечення;

- низька частка витрат підприємств на внутрішні та зовнішні науково-дослідні роботи; нестача власних коштів та брак фінансової підтримки інноваційної діяльності підприємств з боку держави;

- відсутність довгострокового кредитування інноваційної діяльності підприємств з боку банківського сектора;

- підвищений ризик будь-яких форм інвестування.

Відповідно, основними шляхами вирішення виявлених проблем є:

- забезпечення пріоритету фінансування інноваційного розвитку вітчизняних підприємств під час розробки Проекту державного бюджету;

- фінансування за рахунок державного бюджету інноваційних розробок, що мають пріоритетне значення для держави;

- гарантування державою позик на інноваційний розвиток;

- удосконалення законодавства щодо венчурного інвестування для забезпечення фінансування інвестиційних проектів новостворених підприємств за рахунок інвестицій учасників фонду;

- створення пільгових умов для банківського кредитування інноваційної діяльності підприємств;

- створення сприятливого інвестиційного клімату для залучення іноземних інвестицій;

- сприяння практичній реалізації усіх нормативно-правових документів, які були розроблені для активізації інноваційного процесу на макро- та мікро- рівні [1, с. 150].

Висновки. Отже, для забезпечення поступального соціально-економічного зростання України в довгостроковій перспективі на засадах використання новітніх наукових досягнень та структурних технологічних змін важливого значення набуває фінансова політика стимулювання інноваційних процесів, зокрема, ефективне функціонування системи фінансового забезпечення інноваційної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоусова О. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності в Україні та країнах ОЕСР / О. Білоусова // Світ фінансів. – 2017. – Вип. 1. – С. 137-151.

2. Онишко С.В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку / Інститут економічного прогнозування НАН України; Нац. академія держ. Податкової служби України. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2010. – 434с.

3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Яремик М. М. Особливості фінансового забезпечення інноваційної діяльності в Україні / М. М. Яремик // Ефективна економіка. – 2017. – № 12 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5980>
5. Global innovation index [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-indicator>

Качасва Ганна Володимирівна,
студентка групи ФМДз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Шевчук Сергій Васильович,
к.е.н., доцент кафедри

ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Актуальність. На макроекономічному рівні інвестиційна діяльність постає як процес закладання майбутнього економіки країни. На сьогоднішній день іноземні інвестиції є ресурсом, що здатен впливати на обсяг ВВП, сприяє створенню нових робочих місць, а також інтеграції України до європейського і світового господарства. Чим більші обсяги інвестицій у поточному році, тим більшим може бути обсяг валового внутрішнього продукту країни в майбутньому періоді.

Стан інвестиційної діяльності є дуже важливим для економіки будь-якої країни. На жаль, на сьогоднішній день рівень інвестування в економіку нашої держави є невисоким, що свідчить про проблеми, пов'язані із функціонуванням окремих державних органів, а також про недовіру іноземних інвесторів. Пріоритетним напрямом розвитку економіки України є подальше зростання обсягів залучених іноземних інвестицій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багато зарубіжних і вітчизняних вчених таких як, В. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Кейнс, Р. Харрод, О. Домар, Л. Гриценко, В. Марцин, Н. Ігошин, А. Ноткін, Ю. Яковець та інші присвятили свої роботи саме проблемі інвестицій у різних її аспектах.

Метою статті є визначення проблемних аспектів розвитку інвестиційної діяльності в Україні, а також виявлення шляхів її вдосконалення та перспектив розвитку.

Виклад основного матеріалу. У більшості наукових робіт дуже складно знайти чітке визначення поняття «інвестиційна політика». Проте, для будь-якої країни точне визначення даного поняття як з теоретичних, так і з практичних позицій, є значно важливим, бо саме це дозволяє проводити наукові дослідження, а також здійснювати реальне управління її інвестиційною діяльністю.

Згідно із законом, інвестиційна діяльність це процес організації інвестування в реально існуючих у країні умовах господарювання. Існують також і визначення сформовані деякими відомими авторами. Наприклад, на погляд І. Балабанова, інвестиційна політика являє собою певний елемент тактики нашої країни у фінансовій сфері у вигляді обрання та здійснення максимально доцільних способів збільшення і поновлення промислової інфраструктури [7]. Однак, на мою думку інвестиційна політика є невід'ємною та важливою частиною економіки країни, яка потребує розгляду з точки зору закономірних тенденцій розвитку.

Інший автор Микола Олексійович Ігошін звертає увагу на те, що державна інвестиційна політика являє собою один із елементів економічної та соціальної політики, що формує взаємовідносини між державою в цілому та діяльністю у сфері інвестицій [3]. Державна політика у сфері інвестування поєднує в собі, як вкладені кошти на рівні держави в цілому, так і кошти вкладені фізичними особами або ж певними організаціями. Ми поділяємо думку запропоноване науковцем, тому що інвестиційна політика зазвичай існує на рівні держави, (її регіону або окремого підприємства), тому і регулюватися повинна нею.

Інвестиційна політика нашої країни реалізується у двох основних формах – прямому й непрямому регулюванні. Прямий вплив держави полягає в тому, що держава бере на себе роль інвестора і приймає на себе функції фінансування галузей і виробництв, продукція яких має загальнонаціональне значення. Прямі форми мають здебільшого організаційно-правове спрямування на відміну від непрямих, які мають економічне спрямування і безпосередньо пов'язані з макроекономічною політикою держави [6].

Ознайомившись із світовим досвідом, можна зробити висновок, що основними засадами економічного зростання на сьогоднішній день є здійснення інноваційної діяльності та інновації. У Законі України «Про інвестиційну діяльність» наведено форми інвестиційної діяльності у сфері інновацій, які сформовані у Рис.1.1 [4].

Основним завданням держави у контролі за справами інвестиційної політики стало створення позитивного інвестиційного клімату, який стане поштовхом для припливу інвестицій в економіку, а також збільшенню продуктивності використання раніше вкладених коштів [1].

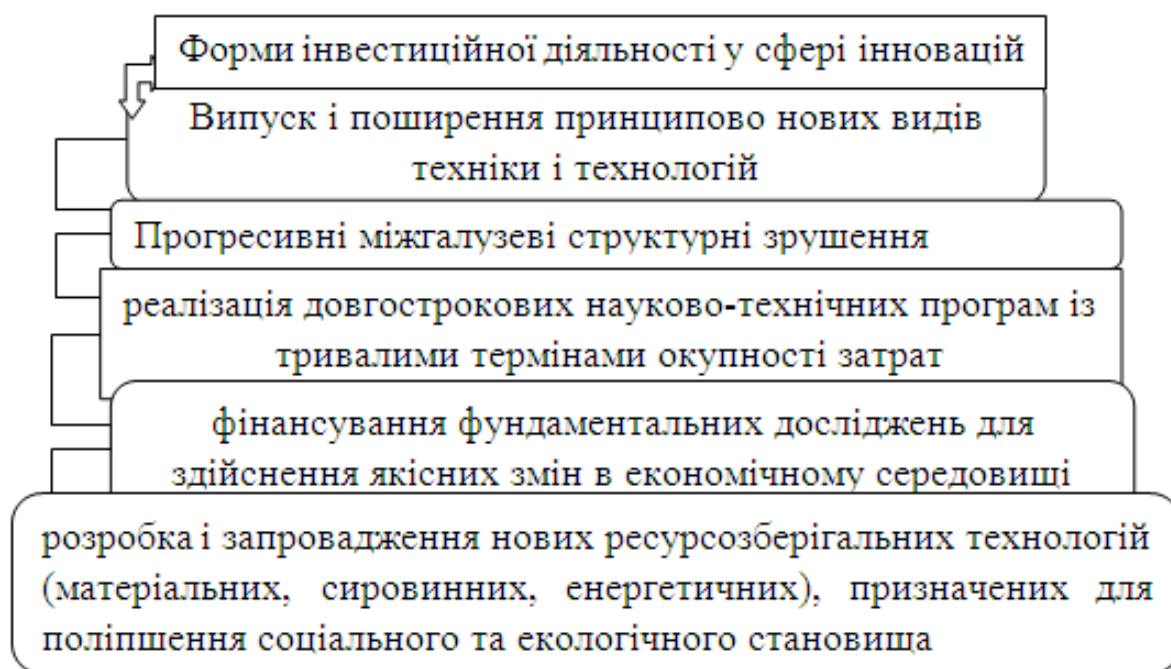

Рис. 1.1. Форми інвестиційної діяльності у сфері інновацій

Стан інвестиційної діяльності є дуже важливим для економіки будь-якої країни. На жаль, на сьогоднішній день рівень інвестування в економіку нашої держави є невисоким, що свідчить про проблеми, пов'язані із функціонуванням окремих державних органів, а також про недовіру іноземних інвесторів.

Пріоритетним напрямом розвитку економіки України є зростання обсягів залучених іноземних інвестицій протягом десятиріч, але протягом останнього часу рівень надходжень іноземних інвестицій значно впав. Наша країна значно відстає від розвинених країн світу за рівнем добробуту населення.

Скориставшись даними Держкомстату можна побачити, що у 2017 році іноземними інвесторами з 76 країн світу в економіку України було вкладено 1630,4 млрд. дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу) [5]. Проаналізувавши дані минулих років, можна зробити висновок, що коефіцієнт вкладання прямих інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку нашої країни іноземними інвесторами порівняно з минулими роками значно знизився (див. Рис.1.2).

Рис. 1.2. Динаміка вкладання прямих іноземних інвестицій в Україну по роках в млрд. дол. США

Джерело: Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

За даними Держкомстату України [5] розміри опанування організаціями нашої держави інвестицій станом на 2017 рік становили 412,8 млрд. грн., що перевищують рівень надходження додаткових коштів за минулі роки, в тому числі й за 2016 рік (див. Рис. 2).

Рис. 2. Капітальні інвестиції за останні 8 років

Джерело: Розроблено автором на основі статистичних даних України

Основними галузями економіки України, куди найбільше вкладались інвестовані кошти за минулий рік є найперше сектор промисловості – 33,1%, далі доволі чимала кількість коштів були інвестовані у будівництво – 12,3% і незначні вклади були зроблені в оптову та роздрібну торгівлю, в транспортну промисловість та в страхування (Рис. 3).

Рис. 3. Поділ вкладених коштів у сектори економіки України
Джерело: Розроблено автором на основі даних державної статистики України

Відповідно бюджету, як державний так і місцеві отримали більше ніж 12% від усіх інвестицій залучених в економіку. При цьому майже 2% склали кошти закордонних вкладників, а 8% кошти населення на будівництво житла. Решта джерела фінансування становлять 2,9 відсотка (див. Рис. 4).

Рис. 4. Розподіл капітальних інвестицій за джерелами фінансування, %
Джерело: Розроблено автором на основі статистичних даних України

Підсумовуючи вище зазначене, можна зробити висновки:

- сучасний стан інвестиційної діяльності в Україні показав, що проведення державних структурних реформ мало опосередковано позитивне значення, адже проблемним залишається значне боргового навантаження, що не сприяє лібералізації державних прерогатив в інвестиційній сфері, а також нагальним питанням є поліпшення рейтингових позицій країни на міжнародній арені.
- для поліпшення інвестиційної сфери у майбутньому необхідно не тільки вдосконалити законодавчу базу, що стосується інвестиційної діяльності а й створити всі умови для конкурентності нашої економіки на міжнародному ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голеніщева Є.Ю. Теоретичні засади державної інвестиційної політики/ Є. Ю. Голеніщева, В. П. Садковий, В.А. Андронов// Вісник національного університету цивільного захисту України: зб. наук.пр. – Х.: Вид-во НУЦЗУ, 2015. – Вип. 2 (3). – С. 1 - 6.
2. Закон України «Про інвестиційну діяльність» № 1560-XII від 18.09.1991, із змінами та доповненнями [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47. – Ст. 646. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Игошин Н. В. Инвестиции. Организация, управление, финансирование: Учебник для студентов вузов / Н. В. Игошин. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАРА, 2005. – 448 с.
4. Качур Р.П. Державне регулювання інвестиційної діяльності в трансформаційній економіці України/ Р.П. Качур// Економіка та управління національним господарством. – 2015.- [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://http://www.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/12/dis_kachur.pdf.
5. Офіційний сайт державного комітету статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Цанько О. Теоретичні основи формування інвестиційної політики: регіональний аспект/ О. Цанько// Ефективність державного управління. – 2016. – Вип. 1/2 (46/47). – Ч. 2. – С.92-98.
7. Шарп У. Инвестиции / У. Шарп, Г. Дж. Александр, Дж. В. Бейли. – М. : ИНФРА-М, 2004. – 1028 с.

Керімова Юлія Сергіївна,
студентка групи ФМДз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Воронкова Олена Миколаївна,
д.е.н., професор кафедри

ТИПОВІ СХЕМИ УХИЛЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ ЗА УЧАСТІ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

У схемах ухилення від сплати податків прямо чи опосередковано використовуються фінансові установи або самі фінансові установи виступають у головній ролі в реалізації цих схем. Це явище обумовлено саме відмінностями оподаткування як різних типів фінансових установ, так і відмінностями у застосуванні норм оподаткування фінансових установ та самих платників податків нефінансового сектору економіки. Все це призводить до розвитку негативних тенденцій, як в економіці, так і в соціальній сфері. Тому протидія участі саме фінансових установ у схемах ухилення від оподаткування є одним із головних завдань держави та відповідних компетентних органів.

Сучасний етап розвитку вітчизняної економіки характеризується рядом проблем, однією з ключових серед яких є хронічний дефіцит державного бюджету. Проблема посилюється за рахунок того, що причиною дефіциту є не тільки слабка податкова база, але й значні масштаби ухилення від сплати податків. В Україні використання схем ухилення вже є нормою для багатьох платників податків. У результаті чого бюджет країни щорічно втрачає значні суми коштів, і, як наслідок, держава не в змозі у повному обсязі виконувати свої зобов'язання перед суспільством.

На даний час найбільші втрати державного бюджету відбуваються через офшорні схеми та сірий імпорту/контрабанду. Загалом через офшорні схеми держава недоотримує до 65 млн грн податків, а через імпорту поза митницею – до 70 млрд грн, що разом складає 17,5% бюджету (771 млрд грн на 2017 рік) [1].

Розглянемо дане питання саме у розрізі участі фінансових установ у таких схемах. Відповідно до чинного законодавства фінансові установи є платниками податків, основна частина яких сплачує податки на загальних підставах, а інші мають право на використання певних

спеціальних механізмів сплати податків. Саме використання спеціальних механізмів оподаткування робить фінансові установи ключовими фігурами у схемах ухилення від сплати податків. Основними фінансовими установи, за допомогою яких відбувається тінізація коштів, є страхові компанії та інститути спільного інвестування (ІСІ).

У сфері страхування поширеним порушенням стала «псевдоперестрахування». Суть такої схеми у тому, що платежі з перестрахування спрямовуються до "податкової ями" - компанії, яка за допомогою фіктивного банкрутства декларує недостовірні дані і ліквідовує саму компанію. Така схема вигідна саме невеликим компаніям, а також фірмам, які приймають ризики, що перевищують їхні активи. Виявити псевдострахування можливо, аналізуючи в цілому баланс компанії, а також конкретні договори страхування [2].

Існує ще одна схема ухилення страховиків від оподаткування, про яку рідко згадують в інших джерелах. Досить часто страхові компанії створюють венчурні фонди. Такі фонди інвестують у високоризикові інноваційні проекти, і, відповідно до чинного законодавства, не сплачують податків. Страхова компанія імітує заборгованість перед таким фондом і потім поступово кожного місяця розраховується, пересилаючи на його рахунки реальні гроші. Звісно, що з цих перерахунків венчурний фонд не сплачує податків. Потім кошти передаються назад до страховій компанії.

Також існує інше явище таке, як офшорні страхові компанії. Основна схема офшорного страхування ґрунтується на переказі страхових премій на адресу офшорних страхових фірм, де їх дохід не оподатковується. Основними цілями створення таких компаній є: утворення неформальних фондів грошових коштів, протизаконний експорт капіталу, створення ухилення від оподаткування, відмивання злочинних доходів [3].

Схеми ухилення від сплати податків набули поширення у сфері будівництва. Схема досить проста і базується на застосуванні пільг з податку на прибуток, наданих ІСІ. Ідея полягає у «транспортуванні» прибутку від забудовника, який сплачує податок на прибуток на загальних підставах, до ІСІ, які користуються значними пільгами з цього податку.

На початковому етапі забудовник створює інститут спільного інвестування, а потім за досить низькими цінами продає об'єкт нерухомості до складу активів створеного інвестиційного фонду. Ціна

встановлюється така, щоб покрити понесені на будівництво витрати та забезпечити мінімальну рентабельність. Доволі часто ця схема використовується до закінчення будівництва, і ІСІ отримують до складу своїх активів майнові права на незавершені об'єкти будівництва. Найчастіше для проведення такої схеми застосовуються венчурні ІСІ. Ці фонди дуже зручно використовувати у схемах ухилення від оподаткування, оскільки до складу їх активів встановлені найменші вимоги.

На наступному етапі ІСІ продає майнові права, отримані від забудовника, за ринковими цінами кінцевим покупцям і накопичує прибуток, не сплачуючи податок на прибуток. Пізніше ІСІ може легко «вивести» отриманий прибуток за допомогою виплати дивідендів інвесторам. Відповідно підпункту 153.3.5 пункту 153.3 статті 153 Податкового кодексу України ІСІ звільняються від обов'язку сплачувати авансовий внесок з податку на прибуток.

Завершальним етапом покупець отримує від забудовника право власності на об'єкт нерухомості. Для цього забудовник або погашає, або викупає цінні папери, які були продані ІСІ [4].

З 01.01.15 р. відбулися зміни відносно сплати податків з кінцевих результатів інвестицій в інститутах спільного інвестування, але при цьому кошти спільного інвестування, в т.ч. доходи, отримані фондами від інвестування цих коштів, не підлягають оподаткуванню до моменту їх виплати інвесторам даного ІСІ.

Відповідно до п. 141.6 ст. 141 розділу III "Податок на прибуток підприємств" суми коштів спільного інвестування звільняються від оподаткування податком на прибуток підприємств. Але відповідно до пп.141.2.5 п. 141.2 ст. 141 на момент виплати коштів учасникам ІСІ в момент викупу цінних паперів або за розрахунками в наслідок ліквідації ІСІ, оподаткування фінансових результатів здійснюється на загальних засадах. Це означає, що починаючи з 01.01.2015 р. інвестори-юридичні особи включають отриманий прибуток до об'єкта оподаткування податком на прибуток за загальною ставкою 18%, а згідно із пп. 167.5.1 п. 167.5 ст. 167 дивіденди по акціях та/або інвестиційних сертифікатах, що виплачуються інститутами спільного інвестування на користь фізичних осіб оподатковуються за ставкою 20% [5].

Тобто всередині ІСІ кошти звільняються від оподаткування податком на прибуток, але вивести їх із самого фонду, не сплативши за це податок на прибуток, тепер не можливо [6]. Така зміна в податковому законодавстві є доцільною і сприятиме зменшенню легалізації

коштів через ІСІ. Однак ІСІ, як і раніше, залишаються так званими "безподатковими гаванями". І поки гроші знаходяться в ІСІ, то вони залишаються неоподаткованими. Тому доцільним було б зменшення об'єктів, які можуть включатись до складу активів ІСІ. Особливо це стосується венчурних ІСІ. Саме їх дуже зручно використовувати у схемах ухилення від оподаткування, оскільки до складу їх активів встановлені найменш жорсткі вимоги [7].

Також існують тіньові схеми, що здійснюються за допомогою банківських установ, при яких інтерес банку може полягати або в отриманні відсотка від угоди, або в інших неформальних послугах. Розглянемо основні з них.

1. Привласнення кредиторської заборгованості, за якою минув термін позовної давності. Сутність схеми полягає в наступному: кредиторську заборгованість, за якою закінчився термін позовної давності, платник податків не відображає у складі доходів (як безкоштовно отримані товари, роботи, послуги).

2. Використання інструментів безготівкових розрахунків та кредитних організацій для ухилення від сплати податків. Найбільшого поширення набули наступні схеми:

- підприємство має кілька рахунків, у тому числі у банку, який не має коштів на кореспондентському рахунку. Саме через цей банк підприємство подає платіжні доручення на перерахування податків до бюджету. Відповідно до норм чинного законодавства, податки вважаються сплаченими, якщо платіжні доручення подані в банк. Банк не може відмовити платнику у прийнятті платіжного доручення, таким чином заборгованість по сплаті податку лягає на неплатоспроможний банк. У такій ситуації необхідно довести умисність наміру подачі платіжних доручень у неплатоспроможний банк;

- підприємство А, яке має заборгованість перед бюджетом та рахунок у неплатоспроможному банку, реєструє фіктивну фірму С. Одночасно фірма А домовляється з банком про відкриття рахунку фірмі С та зарахування на цей рахунок кредиту банку (внутрібанківська операція). Потім підприємство А укладає з фірмою С фіктивний договір на виконання робіт (надання послуг), за отримує від фірми С винагороду у сумі отриманого фірмою С кредиту. Після цього підприємство А погашає свої зобов'язання перед бюджетом;

- підприємство, яке має недоїмку перед бюджетом, купує векселі неплатоспроможного банку по ціні, яка не перевищує 10% від

номіналу, і пред'являє їх до оплати. Оскільки банк не має досить коштів для оплати векселів, підприємство може відкрити у даному банку рахунок і виставити платіжне доручення на погашення заборгованості перед бюджетом на вартість векселів. Таким чином, підприємство вважається таким, що погасило свою заборгованість перед бюджетом, фактично сплативши 10% недоїмки. Банк, у свою чергу, отримує додаткового клієнта.

3. Використання банківських установ для здійснення прихованої оплати праці та ухилення від сплати ЄСВ і ПДФО. Прихована форма оплати праці здійснюється у наступних формах:

- видача і оформлення кредитів співробітникам компанії під поручительство фірми;
- відкриття рахунку для вкладу;
- нарахування відсотків по вкладах, які перевищують стандартні.

4. Використання банків у схемах конвертації безготівкових коштів у готівкові. Загальна схема конвертації грошових коштів досить проста. З фірмою, яка займається конвертацією, укладається фіктивна угода (наприклад, на оренду обладнання, транспортні послуги, дослідження ринку тощо). На рахунок фірми надходять кошти, які необхідно перевести в готівку. Як правило, фірми, які займаються конвертацією, мають тісні зв'язки з організаціями, які мають великі обсяги готівки. Передусім, це банки. На ринку широко вживається схема з векселями, фірмами-нерезидентами.

Крім цього, виникла нова можливість оптимізувати оподаткування, коли в платіжних дорученнях на перерахування грошових коштів почали використовувати новий реквізит – дату валютування. Це дає змогу підприємству самостійно визначати термін перерахування коштів на рахунки контрагентів та ухилятися від сплати податку на прибуток. Суть методу полягає в тому, що підприємство в кінці податкового періоду передає до обслуговуючого банку платіжне доручення для оплати ще не отриманих товарів. Датою валютування визначаються перші дні наступного податкового періоду. Таким чином, гроші з рахунка одержувача товарів списуються, а сума авансу потрапляє у валові витрати. Можна розрахувати величину проплати таким чином, що вона дорівнюватиме всім валовим доходам, а отже, податок на прибуток сплачуватися не буде. У наступному податковому періоді до настання терміну валютування кошти відкликає підприємство. Крім того, сума, що обліковується в банку, що обслуговує дану

компанію, саме до настання дати валютування не має можливості стати об'єктом примусового списання, а отже, є недосяжною для працівників фіскальних органів.

Наступним механізмом, який варто розглянути, є лізинг. Міжнародний лізинг широко застосовується досвідченими практиками офшорного бізнесу для переведення за кордон на законній підставі фінансових коштів, які надалі, залежно від цілей і завдань власника офшорної компанії, можуть розміщуватися в першокласних закордонних банках, офшорних фондах та інших міжнародних фінансових інститутах, а також використовуватися для зворотного реінвестування в Україні. Припустимо, користувачеві необхідно придбати за кордоном будь-яке обладнання або товар. У цьому разі доцільно укласти договір лізингу між іноземною офшорною компанією та українським підприємством. Прибуток, що утворюється на українському підприємстві в результаті лізингової діяльності, переводиться за кордон у вигляді лізингових платежів, які можуть мати довільну величину. Що ж стосується української компанії, то лізингові платежі відносяться на собівартість, що істотно може знизити податкові виплати цього підприємства [8].

Підбиваючи підсумок, слід зазначити, що ухилення від сплати податків є розповсюдженим явищем для вітчизняної економіки. Воно створює постійну небезпеку для фінансової безпеки країни, динамічно еволюціонуючи відповідно до змін податкового законодавства. Тому попередження податкового шахрайства, зокрема за участю фінансових установ, в Україні є одним з актуальних державних завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вісім схем ухилення від податків: найбільше недоплачує в бюджет офшорний бізнес і тіньові імпортери [Електронний ресурс]. Інститут соціально-економічної трансформації. - URL: <http://iset-ua.org/ua/novini/podatki/item/116-visim-skhem-ukhylenia-vid-podatviv>;
2. Громов О. Страховики законно ухиляються від податків [Електронний ресурс]: Українська правда. Економічна правда. - URL: <http://www.epravda.com.ua/publications/2008/10/2/165458/> ;
3. Терещенко В.С., Бевза Н.С. Проблеми оподаткування страхових компаній та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс]. – URL: http://www.rusnauka.com/6_PNI_2012/Economics/7_102386.doc.htm;

4. Блажко Р. Податки йдуть в обхід. Р. Блажко. - [Електронний ресурс]. – URL: <http://lawyers.in.ua/ukr/blog/art-69-nalogi-idut-v-obhod/>
5. Офіційний сайт УАІБ [Електронний ресурс]. — URL: <http://www.uaib.com.ua/index.html>;
6. Податковий кодекс України: Закон від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/2755-17>;
7. Паєнтко Т. В., Болошева А. О. Участь фінансових установ у типових схемах ухилення від оподаткування: до і після змін у податковому законодавстві 2015 року. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 7.
8. Журнал “Финансовый директор”. 2003. № 2.

Ковтуновська

Вікторія Богданівна,

студентка групи ФМДз-17-2

ННІ фінансів, банківської справи

Науковий керівник:

Діденко Людмила Вікторівна,

к.е.н., доцент кафедри

ВЕНЧУРНІ ІНВЕСТИЦІЙНІ ФОНДИ В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Визначено сутність венчурного інвестування та його етапи. Розглянуто основні відмінності венчурного інвестування від звичайного. Досліджено динаміку кількості компаній з управління активами протягом всього періоду їх існування. Виявлено існуючі переваги венчурних інвестиційних фондів серед інших інститутів спільного інвестування. Проаналізовано динаміку кількості і вартості чистих активів інститутів спільного інвестування, їх складових і зокрема венчурних інститутів спільного інвестування. Визначено вагову частку венчурних інститутів спільного інвестування у загальній структурі та її динаміку.

Ключові слова: *інвестування, венчурний інвестиційний фонд, інститут спільного інвестування, компанія з управління активами, венчур, ризик.*

Актуальність проблеми. Сучасний стан економіки України знаходиться на досить кризовому рівні і одним з факторів, що порушують її стабільність є досить великі борги як внутрішні, так і зовнішні. Зовнішні позикові кошти витрачаються не раціонально, оскільки фактично вони спрямовуються на споживчі потреби, хоча мають інвестуватися в економіку з метою отримання в подальшому доходу та відшкодування боргів.

Та питання вигідного інвестування існує не тільки на макрорівні, а і на мікрорівні всі суб'єкти господарювання зацікавлені в досягненні такої мети.

Одним з шляхів отримання реального прибутку є інвестування коштів в конкурентоспроможні проекти. Але такий проект відібрати досить важко, оскільки потрібно зважати на два головних фактори – дохідність і ризиковість. Як правило, чим більш ризиковий проект, тим

він, більш дохідний і навпаки, тобто між цими величинами існує прямо пропорційна залежність. Тому, зважаючи на конкурентну боротьбу на ринку залучення інвестицій, більш посиленої уваги потребують інноваційні проекти, хоча вони і більш ризикові.

Аналіз останніх наукових досліджень. Венчурні інвестиційні фонди були предметом дослідження багатьох науковців та публіцистів, що аналізували різноманітні аспекти їх функціонування в українських реаліях, серед них можна відзначити наступних: Є.А. Носову, О.Я. Сухоребську, О.М. Ковальову, І.О. Бузаджи, О. Слободяна, Е.Н. Ковалева та інші.

Однак можна стверджувати, що більшість зазначених науковців досліджували переважно теоретичні аспекти функціонування венчурних інститутів спільного інвестування, не звертаючи увагу на практику застосування таких фондів в Україні. Практичні аспекти роботи венчурних фондів досліджувались переважно не науковцями, а практиками в галузі спільного інвестування, серед яких потрібно відзначити наступних: А. Слободян, Д. Осмоловський, А. Олейніков, В. Руденко та інші.

Мета роботи – визначення сутності та особливостей інвестицій в венчурні фонди, дослідження етапів венчурного інвестування, аналіз кількості та динаміки інститутів спільного інвестування, венчурних фондів та компаній з управління активами.

Викладення основного матеріалу. На сьогодні досить важливо бути конкурентоспроможним. Щоб займати лідируючі позиції, потрібно постійно вдосконалюватися, покращувати та удосконалювати наявні вже на ринку товари і послуги та інвестувати в інновації, які і забезпечують розвиток економіки країни. Саме вкладення в інноваційні розробки і називаються венчурними інвестиціями.

Поняття «венчур» (“venture”) у перекладі з англійської означає «ризиковане починання», «ризик», «ризиковане підприємство». Венчур – це особливі економічні відносини, при яких важливу роль в успіху компаній відіграє участь інвестора в управлінні і передачі фундаторам компанії досвіду ведення бізнесу, корисних зв’язків і навичок. Такі «розумні» інвестиції і сприяють проходженню молодим компаніям через «долину смерті» – період, коли під питанням знаходиться подальше існування компанії. Венчурне фінансування – це коли в обмін на частку у статутному фонді (пакет акцій)

підприємства вкладається венчурний капітал з метою його швидкого розвитку і процвітання [1, с. 45].

Для розуміння процесу венчурного інвестування розглянемо його послідовні етапи. Для формування капіталу венчурного фонду потрібна мобілізація коштів фінансових інститутів, таких як підприємство, фізичні особи, банки, страхові компанії, пенсійні фонди.

Потім відбираються проекти, в які можна вкласти кошти, аналізуються їх переваги та недоліки, розраховуються показники для визначення рентабельності проекту, тобто проводиться детальний аналіз усіх аспектів, котрі можуть вплинути на ефективність реалізації проекту та отримання прибутку. Тільки після цього проводиться зустріч із підприємцями, що зробили найбільш цікаві пропозиції. Для інвесторів важливо з'ясувати рівень підготовки, управлінські навички, майбутні наміри творців нової компанії, а також реально необхідний обсяг капіталовкладень [2].

Венчурне інвестування обирає не ті компанії, які мають стійкий розвиток і міцні позиції на ринку, а ті, у яких є потенціал і їх новітні ідеї можуть в майбутньому принести прибуток.

Також інвестори мають за мету не тільки отримати максимальний прибуток, а й створити попит на нові товари, та при цьому домінувати на ринку, котрий задовольняв би такий попит.

Наступним кроком є процес придбання акцій обраної венчурної фірми, а вже потім починається процес керування компанією, покращення і розширення її виробництва та вдосконалення самого продукту.

Разом із тим, інвестори пильно спостерігають за тенденціями розвитку науки і техніки, реагують на найменші зміни у економічній політиці держави і кон'юнктури ринку [3].

І як заключний етап, якщо фірма захоче покинути цю справу, то вона може продати свої акції чи то на фондовому ринку, стратегічному інвестору чи менеджменту компанії.

До характерних особливостей венчурного інвестування можна віднести те, що ризики, які виникають, приймаються до уваги не тільки реалізатором і розробником проекту, а й самим інвестором.

Також ніхто не має гарантій того, що ідея буде вдалою і приносить сталі прибутки без гарантованого забезпечення, заставою може слугувати лише визначена частка акцій підприємства.

Інвестор вкладає кошти у венчурний бізнес тільки на певний час до того моменту, коли вартість компанії досягне рівня, за якого

інвестор може отримати бажану норму прибутку. У зв'язку з цим, венчурний капіталіст, спрямовуючи інвестиції у нову малу компанію, повинен заздалегідь вирішити, як буде у кінці життєвого циклу профінансованої компанії виходити з інвестицій. Як правило, це реалізується або через перепродаж своєї частки акцій в компанії іншому стратегічному інвестору, або організацією публічного розміщення акцій компанії на фінансовому ринку [4].

Фінансування венчурного бізнесу беруть на себе банки, інвестиційні компанії, спеціалізовані венчурні фірми або юридично самостійні організації, зазвичай у формі товариств з обмеженою відповідальністю.

Досить привабливими є саме інститути спільного інвестування (надалі – ІСІ), зокрема венчурні інвестиційні фонди, бо саме вони дають змогу вивести на ринок новий продукт, якому не буде аналогів, а отже створити попит на цей продукт і встигнуть «зняти вершки», отримавши великі прибутки.

Згідно ч. 10 статті 7 закону України «Про інститути спільного інвестування» від 05.07.2012 № 5080-VI, недиверсифікований інститут спільного інвестування закритого типу, який здійснює виключно приватне розміщення цінних паперів інституту спільного інвестування серед юридичних та фізичних осіб, є венчурним фондом [5].

Та при цьому сам венчурний фонд не є юридичною особою, а ним управляє компанія з управління активами (надалі – КУА). При цьому управління активами корпоративного венчурного фонду здійснюється компанією з управління активами на підставі договору про управління активами корпоративного інвестиційного фонду, який укладається між цією компанією і фондом, а управління активами пайового венчурного фонду – без такого договору (пайовий венчурний фонд створюється за ініціативою компанії з управління активами, і його активи переходять в її управління у відповідності до норм Закону) [6].

На графіку спостерігаємо, що почали з'являтися такі компанії з 2003 р., найбільшого розвитку вони досягли у 2008 р., починаючи з 2012 р. їх кількість зменшується, що пов'язано зі системним спадом економічного розвитку, але все ж їм вдалося укорінитися на ринку.

За даними УАІБ з кінця минулого року спостерігається незначне зменшення КУА, так, станом на 30.09.2017 р. було зареєстровано 300 КУА, станом на 06.04.2018 – 296.

Та існує декілька обмежень щодо учасників інститутів спільного інвестування. Згідно ч. 1 ст 4 Закону України від 05.07.2012 № 5080-VI «Про інститути спільного інвестування» не можуть бути учасниками інституту спільного інвестування держава або територіальна громада, а також юридичні особи, частка державної або комунальної власності в яких перевищує 25 відсотків.

Згідно п 2 статті 4 цього ж Закону фізична особа може бути учасником венчурного фонду за умови придбання цінних паперів такого фонду в кількості, яка за номінальною вартістю цих цінних паперів складає суму не менше ніж 1500 мінімальних заробітних плат у місячному розмірі, встановленому законом на 1 січня 2014 року [5].

Хоча і існують обмеження щодо державного інвестування, та допомога саме цього інституційного органу дуже потрібна для розвитку і підтримки інститутів спільного інвестування, зокрема венчурних інститутів спільного інвестування.

Державне регулювання венчурних інвестицій можна умовно поділити на чотири основні сфери: нормативно-правове забезпечення; ліцензійний захист інноваційних розробок, інформаційне забезпечення та фінансово-економічне забезпечення венчурної індустрії [7].

Та дуже важливе значення мають саме прямі інвестиції держави.

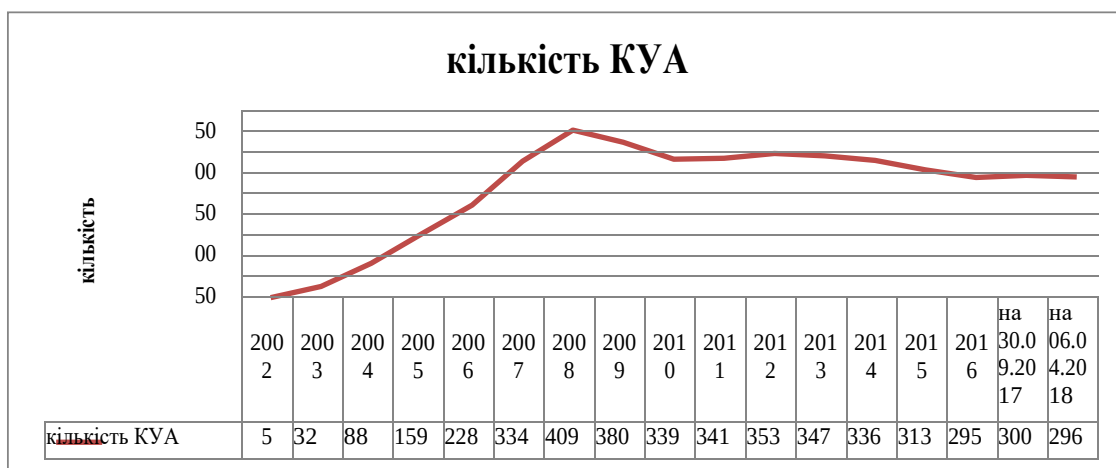

Рис. 1. Кількість компаній з управління активами

Джерело: Огляд діяльності КУА [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/analituaib/publ_ici_quart.html

Прямі інвестиції в акціонерний капітал з боку органів державної влади є важливим способом «вливання» венчурного капіталу в економіку, що здійснюється через реалізацію програм двох типів. Перший

варіант – держава інвестує в приватні венчурні фонди, які, в свою чергу, інвестують в компанію. Другий варіант – держава сама ініціює створення венчурних фондів, які надають венчурне фінансування. Створювані державою венчурні фонди, які отримують частину фінансів з приватного сектора, прийнято називати «гібридними» фондами.

Основними перевагами венчурних інвестиційних фондів серед інших інститутів спільного інвестування є те, що їм властиві порівняно незначні нормативні обмеження та регулятивні вимоги з боку законодавства, а тому вони мають більше можливостей і є більш гнучкими.

Для створення конкурентоспроможних інвестиційних фондів, потрібно акумулювати кошти інвестиційних компаній, банків, страхових компаній. Дрібним суб'єктам господарювання самотійно створити інновацію досить важко, а потім вивести її на ринок і займати сталі місця на цьому ж ринку. Тому, об'єднавши від кожного чи то частинку коштів, чи саму ідею, розробку, дослідивши досить детально всі нюанси, можливо створити щось незвичайне і неповторне.

Та якщо ще венчурні фонди будуть підтримуватися і державною владою, то можуть бути досить прибутковими, створять нові робочі місця і зможуть підняти економіку і допомогти вивести на новий рівень.

Саме завдяки венчурному капіталу, в США, починаючи з 1982 року, щорічно виникало 600-800 тисяч нових фірм, а загалом їх з'явилося понад 23 мільйони, що збільшило зайнятість робочих на 87 мільйони чоловік. Це значно перевищило скорочення за той же час 40 мільйонів чоловік, зайнятих в структурі великих компаній. До 80 % великих корпорацій, що входило до 100 провідних, втратили позиції, а деякі перестали існувати [8, с. 47].

Одночасно венчурні фонди є досить ризиковими, тому виникає необхідність в постійному моніторингу як зовнішніх, так і внутрішніх факторів, що можуть вплинути на комерційний результат.

Венчурний капіталіст повинен мати стійкі зв'язки на фінансових ринках для забезпечення своєчасного припливу інвестиційних ресурсів у компанію. Окрім цього, він повинен мати зв'язки на інших ринках для забезпечення безперебійного функціонування своєї венчурної фірми. До таких ринків можна віднести ринки збуту інноваційної продукції, ринки реклами та маркетингу, постачання та логістики. Усі ці зв'язки допомагають венчурній компанії ефективно реалізовувати свої інвестиційні проекти [9].

Щоб зрозуміти якого рівня розвитку досягає процес інвестування саме в венчурні фонди, розглянемо тенденцію їх розвитку з 2015 року по 30.09.2017 р. порівняємо частку венчурних фондів серед компаній з управління активами (табл. 1) [10].

Таблиця 1

**Динаміка кількості визнаних ІСІ та венчурних компаній
в Україні 2015-30.09.2017 рр.**

Показник	2015 р., шт.	2016 р., шт.	30.09.2017 р., шт.	Зміна 2016 р. до 2015 р., шт.	Зміна 2017 р. до 2016 р., шт.	Темп приросту 2016 р. до 2015 р., %	Темп приросту 2017 р. до 2016 р., %
Кількість ІСІ	1147	1131	1153	-16	22	-1,39	1,95
Кількість венчурних ІСІ	992	998	1021	6	23	0,60	2,30
Частка венчурних ІСІ в загальній кількості ІСІ	86,49	88,24	88,55	1,75	0,31	2,03	0,35

Джерело: Огляд діяльності ІСІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/analituaib/publ_ici_quart.html

Як бачимо, що загальна кількість ІСІ за 2016 р. зменшилася на 16 компаній, що становить 1,39 % рівня попереднього року. Та в першому півріччі 2017 р. кількість ІСІ зросла на 22 компанії, в тому числі венчурних ІСІ значно – на 23 компанії. Це означає, що інші види ІСІ скоротилися, серед яких відкриті, інтервальні і закриті ІСІ (окрім венчурних), а за рахунок саме появи нових венчурних, загальна кількість ІСІ показала ріст майже на 2%.

Та дивлячись на вагову частку венчурних фондів, бачимо, що вона становить більшу частину загального обсягу та існує тенденція росту цієї частки з кожним роком, отже їм відводиться провідна роль у зростанні індустрії.

Розглянемо вартість чистих активів усіх структурних компонентів ІСІ у динаміці 2015 р. – три квартали 2017 р. (табл. 2).

Як бачимо загальна вартість чистих активів у 2016 р. зменшилась на 11529,6 млн. грн., що становить 5,77%. Вартість чистих активів венчурних ІСІ зменшилась на 9246,1 млн. грн., що становить 4,87%.

За перші три квартали 2017 р. усі активи ІСІ почали поступово нарощувати свій обсяг і перевищили обсяг попереднього періоду на 8,13%. Основну питому вагу втримує частка венчурних ІСІ, яка складає більше 96% загальної вартості ВЧА ІСІ

Таблиця 2

Порівняльний аналіз різних видів ІСІ

Показники	2015	2016	30.09.2017	Зміна 2016 р. до 2015 р., млн. грн.	Зміна 2017 р. до 2016 р., млн. грн.	Темп приросту 2016 р. до 2015 р., %	Темп приросту 2017 р. до 2016 р., %
Загальна вартість ВЧА, млн. грн.	199861,1	188331,5	203636,8	-11529,6	15305,3	-5,77	8,13
В т.ч. ВЧА відкритих ІСІ, млн. грн.	54,9	57,7	71,6	2,8	13,9	5,10	24,09
В т.ч. ВЧА інтервальних ІСІ, млн. грн.	87,9	65	76,1	-22,9	11,1	-26,05	17,08
В т.ч. ВЧА закритих ІСІ (крім венчурних), млн. грн.	9809,6	7546,2	7867,7	-2263,4	321,5	-23,07	4,26
В т.ч. ВЧА венчурних ІСІ, млн. грн.	189908,7	180662,6	195621,4	-9246,1	14958,8	-4,87	8,28
Частка ВЧА венчурних ІСІ в загальній ВЧА ІСІ	0,950	0,959	0,961				

Джерело: Огляд діяльності ІСІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/analituaib/publ_ici_quart.html

Можемо зробити висновок, що важливою складовою ІСІ є венчурні фонди, які за своїм обсягом значно переважають над іншими структурними компонентами. Порівняння даних двох таблиць показує, що не зважаючи на збільшення кількості венчурних ІСІ у 2016 р. вартість чистих активів зменшилась, та у третьому кварталі 2017 р. ситуація з кількістю та вартістю синхронізувалася – відмічається зростання обох показників. Отже, щоб оцінити значимість потрібно розглядати не окремі ознаки, а оцінювати ці показники в комплексі, оскільки існує непропорційна залежність між цими ознаками, тому досить складно точно передбачити до яких змін одного показника призведе зміна іншого.

Висновки. Інноваційні інвестиції в Україні поступово розвиваються, але поступово, не такими стрімкими темпами, зважаючи на не

досить сприятливий інвестиційний клімат. Та при цьому саме венчурний капітал займає основну частку в інвестиційних фондах, хоча він і пов'язаний з досить високим ступенем ризику. Саме венчурний капітал допомагає створити інноваційні проекти і вивести на ринок новий продукт. Також венчурні компанії фактично підтримують конкурентоспроможність, в тому числі і країни, бо саме домінуючі місця та введення новацій на ринку допомагають вивести економіку на новий рівень розвитку, що допомагає господарюючим суб'єктам отримати високі прибутки, зміцнити становище на ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кузьмін О. Є., Литвин І.В. Венчурний бізнес: навч. посібник Київ, 2012. 350 с.
2. Коваленко Ю. М. Управління фінансовими інвестиціями. Ірпінь : НУДПСУ, 2010. 350 с.
3. Диха М. В., Цвігун Ю.В., Гаврилко П. П. Венчурне підприємство в Україні: особливості функціонування та розвитку. Вісник Хмельницького національного університету. 2012. № 1. С. 203-208.
4. Грузнов И.И. Управление процессами исследования и разработки инноваций. Одесса: Полиграф. 2007. 434 с.
5. Конституція України: Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)» від 05.07.2012 № 5080-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013р. № 29. Ст. 4.
6. Стариченко О. Особливості та можливості венчурних інвестиційних фондів в Україні інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку. URL: http://ufin.com.ua/analit_mat/rzp/195.htm
7. Чернів Є.В. Державне регулювання як стимулюючий чинник розвитку венчурного інвестування. Модернізація управління національною економікою. 2016. № 10. С. 373–378.
8. Уляницкая Анна. Венчурные фонды по-прежнему остаются удобным инструментом инвестирования в Украину. Бизнес. 2008. № 25. С. 45-54.
9. Боди Зви, Кейн Алекс, Дж. Маркус Алан. Принципы инвестиций. Пер. з англ. 4-е изд. Москва: Вильямс, 2008. 984 с.
10. Огляд діяльності ICI. URL: http://www.uaib.com.ua/analituaib/publ_ici_quart.html.

Кожем'як

Світлана Олександрівна,

студентка групи ФМДз-17-2

ННІ фінансів, банківської справи

Науковий керівник:

Богріновцева

Людмила Миколаївна,

к.е.н., доцент кафедри

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ НАГЛЯДУ ЗА БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ

Постановка проблеми. В сучасних умовах, функціонування та розвиток банківських систем країн світу, характеризуються, перш за все, стійкими тенденціями до поглиблення глобалізацій них, а також кризових явищ у фінансовому секторі світового господарства. Разом з цим, ці тенденції стосуються і вітчизняної банківської системи, оскільки її рівень інтегрованості до глобальних фінансових ринків значною мірою визначається ступенем розвиненості, а також ефективності банківського нагляду та регулювання. Надійний та стабільний банківський сектор – це перш за все запорука успішності розвитку фінансового ринку країни, а також зростання національної економіки. Для виконання банківськими установами цих завдань вкрай необхідним є адекватний нагляд та регулювання банків з боку Національного банку України, адже саме від своєчасності та правильності реалізації Національним банком України функції банківського нагляду та регулювання залежить ефективний розвиток вітчизняної банківської системи, а також її здатність приймати участь у процесах ринкових перетворень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Окремим теоретичним та практичним аспектам багатопланової та складної проблематики формування, а також здійснення банківського нагляду присвячено праці вітчизняних і зарубіжних практиків та науковців, зокрема, таких, як: М. Біллет, З. Васильченко, О. Вовчак, Д. Даймонд, І. Дьяконова, О. Кіреєв, А. Кузнецова, О. Лаврушин, І. Лютий, О. Любунь, Д. Малихін, В. Міщенко, С. Науменкова, В. Поляков, Є. Потоцька, Л. Примостка, К. Раєвський, П. Роуз, М. Савлук, Дж. Синка, Т. Стельмах, Р. Чаркхем та інші. Разом з тим, у працях зарубіжних та вітчизняних практиків і науковців низка важливих питань щодо визначення

сутності та значення банківського нагляду за банківськими установами на сьогодні залишається недостатньо дослідженою.

Метою статті є дослідження теоретичних та практичних засад здійснення нагляду за банківськими установами.

Виклад основного матеріалу. Більшість вітчизняних науковців схильються до думки, що «банківський нагляд» та «банківське регулювання» є самостійними науковими поняттями, але взаємопов'язаними між собою. Разом з тим, західний науковий світ, не розмежовує цих понять і об'єднує їх під поняттям «банківський нагляд». Про це свідчить, навіть свідчить назва основного світового органу в сфері банківського співробітництва «Базельського комітету з питань банківського нагляду» [5, с. 21-22].

Законом України «Про Національний банк України» визначається, що основною метою банківського нагляду та регулювання є сприяння захисту інтересів кредиторів, вкладників, а також загалом фінансовій стабільності банківської системи [4].

При цьому Національний банк задля проведення банківського регулювання розробляє нормативну базу, на основі якої визначаються найважливіші аспекти діяльності банківських установ, а банківський нагляд досягає визначеної мети шляхом перевірок банківських установ, або ж контролю за дотриманням встановлених вимог банківськими установами.

Банківський нагляд розглядається як [1, с. 18-19]:

- діяльність уповноважених державних органів, яка в свою чергу пов'язана з контролем щодо дотримання банківськими установами законодавства, а також основних нормативів щодо здійснення ними банківської діяльності;
- сукупність органів державної влади, які, на основі законодавства, уповноважені контролювати діяльність банківських установ.

Система нагляду та регулювання зі діяльністю банківських установ є комплексом елементів, які між собою взаємопов'язані, доповнюють один одного, а також спрямовані на забезпечення виконання поставлених завдань і цілей Національного банку України, досягнення важливих стратегічних орієнтирів діяльності вітчизняної банківської системи, створення сприятливого конкурентного середовища для банківських установ та сприяння комплексному розвитку вітчизняної банківського сектора.

До основних сучасні завдань банківського нагляду за банківськими установами в Україні можна віднести:

1. Посилення банківського нагляду за рівнем та якістю капіталу, станом ліквідності, ефективністю управління ризиками.

Вітчизняна банківська система, протягом 2014-2018 років, перебуває у кризовому стані, перш за все через проблеми з якістю капіталу й управлінням ризиками, рівнем ліквідності.

2. Підвищення довіри до вітчизняної банківської системи.

До негативних наслідків, а також проблем з ліквідністю у банківських установах призвело вилучення вкладниками своїх депозитів. Саме тому своєчасний та якісний нагляд за діяльністю банківських установ сприятиме зростанню довіри до даних фінансових посередників.

3. Застосування заходів впливу до порушників.

Головними критеріями при виборі заходів впливу на банки, у разі виявлення порушень у їх діяльності, мають бути своєчасність, адекватність та дієвість.

Отже, сучасні виклики фінансового середовища, перш за все формують потребу у проведенні якіснішого та вдосконаленого виду банківського нагляду – «ефективного банківського нагляду».

Базельський комітет з питань банківського нагляду розробив 29 принципів ефективного банківського нагляду [2].

Разом з тим, серед науковців ця проблематика є малодослідженою. Зокрема, О.Г. Поправка зазначає, що «ефективний банківський нагляд – це дієва система моніторингу банківської діяльності на всіх етапах життєвого циклу банків, спрямована на попередження, мінімізацію та запобігання негативним наслідкам функціонування банківських установ; яка ґрунтується на принципах ефективного банківського нагляду та здатна миттєво трансформуватися і видозмінюватися під впливом змін макроекономічного середовища» [3, с.250]. Варто зазначити, що дане трактування поняття багато у чому схоже на саме визначення поняття «банківський нагляд».

Модель формування ефективного банківського нагляду наведено на рис. 1

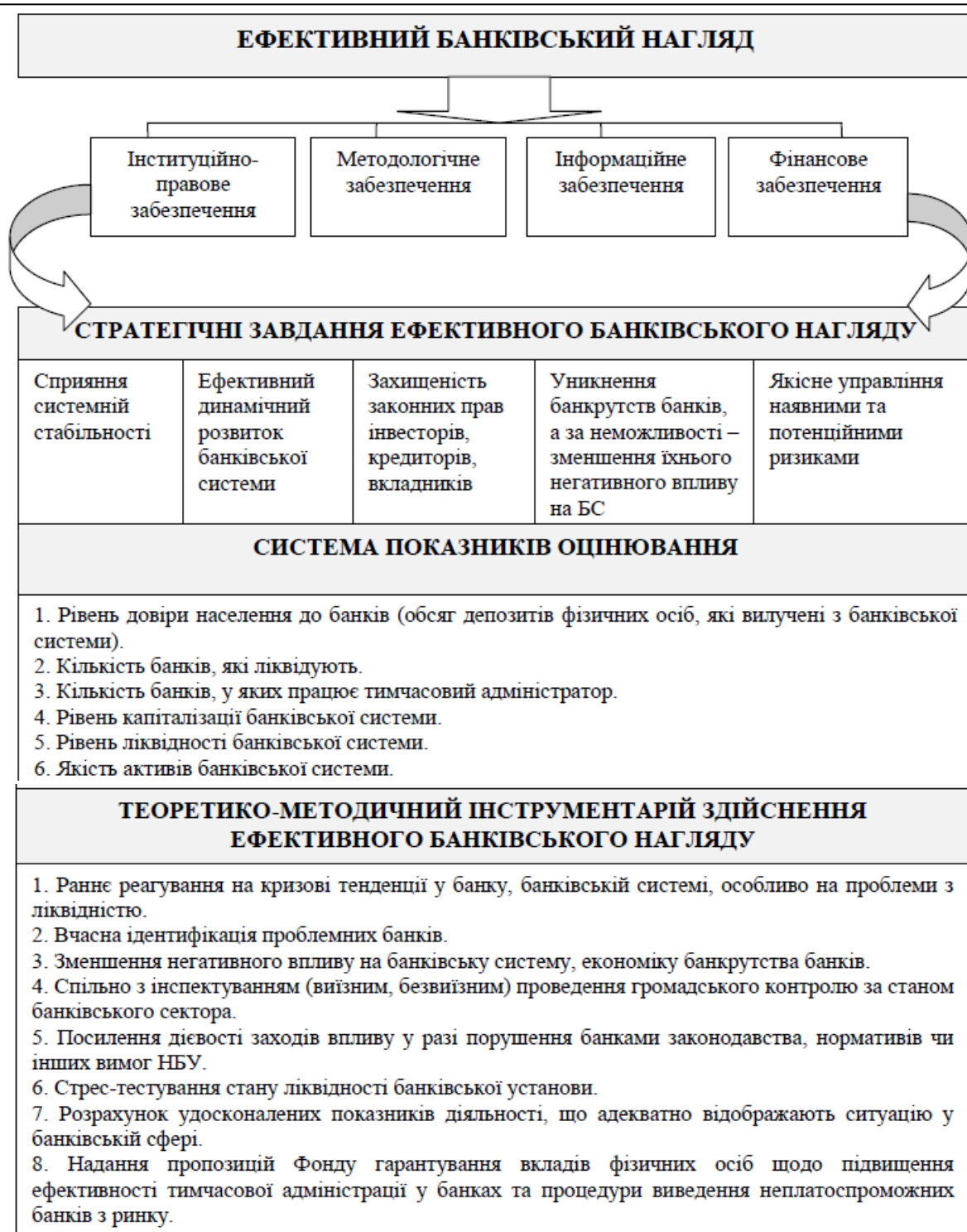

Рис. 1. Модель формування ефективного банківського нагляду [6, с.180].

Представлена на рис. 1 модель ефективного банківського нагляду відповідає вимогам, що притаманні сучасному етапу розвитку банківського сектора України, оскільки вона спрямована на підвищення якості роботи банківських установ і наглядового органу, а також дає змогу досягнути таких стратегічних цілей як : динамічний

розвиток банківської системи, системна стабільність банківської системи, здійснення захисту прав інвесторів, вкладників, кредиторів, управління потенційними, а також наявними ризиками.

Висновки. Отже, банківський нагляд – це моніторинг процесів, що відбуваються у банківському секторі на всіх етапах життєвого циклу банківської установи з метою відстеження дотримання банківськими установами законодавства, економічних нормативів діяльності, а також інших вимог Національного банку України, застосування заходів задля виправлення ситуації на початкових стадіях з метою досягнення стабільності банківської системи України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Банківський нагляд: підручник / О.І. Скаско, Т.С. Смовженко, М.П. Могильницька та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. К., 2011. – 432 с.
2. Основні принципи ефективного банківського нагляду // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=45251>
3. Поправка О.Г. Ефективний банківський нагляд: передумови і фактори / О.Г. Поправка // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2011. – № 3. С. 250–253
4. Про Національний банк України: Закон України від 20 травня 1999 року № 679-XIV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
5. Хаб'юк О. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету: монографія. Івано-Франківськ: ОШПО; ПрутПринт, 2008. – 260 с.
6. Щуревиц О.І., Андрущак Є.М. Ефективний банківський нагляд як передумова відновлення стійкого розвитку банківської системи України / О.І. Щуревиц, Є.М. Андрущак // Науковий журнал ХНЕУ ім. С.Кузнеця «Бізнес Інформ». – 2016. – № 9. – С.178-183.

Корпач Аліна Євгенівна,
студентка групи ФМДз-17-2
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Чуницька Ірина Іванівна,
к.е.н., професор кафедри

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. У розвинутих країнах світу страхова діяльність є не лише механізмом захисту майнових інтересів юридичних осіб та громадян у разі настання страхових випадків, а разом з тим і потужним інвестором національної економіки, що перш за все пов'язано із наявністю прав та зобов'язань страхових компаній розміщувати страхові резерви у дозволені види активів.

На сьогодні вітчизняний страховий ринок залишається недостатньо розвинутим, а постійні зміни у сфері податкового законодавства, які супроводжуються значним підвищенням рівня податкового тягара для страхових компаній України можуть негативно вплинути на подальший розвиток вітчизняного страхового ринку та економіку країни в цілому. Саме тому дослідження питань щодо оподаткування страхових компаній в Україні з метою виявлення недоліків у податковому законодавстві та розроблення шляхів з метою їх усунення є важливим та актуальним завданням сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання оподаткування страхових компаній досліджуються в наукових публікаціях вітчизняними науковцями протягом багатьох років з моменту набуття Україною незалежності. На сьогодні серед вітчизняних науковців відсутня узгодженість щодо підходів, бази та ставок оподаткування. Більшість науковців не погоджується із встановленими законодавчо в Податковому кодексі України базами та ставками оподаткування страховиків. Вищезазначені питання розглядається такими вченими, як: Є.М. Асатурян, О.В. Бондаренко, Л.В. Боровська, О.О. Гаманкова, Є.В. Дорошенко, Ю.О. Жам, В.С. Лень, Р.Е. Островерха, Л.М. Очеретько, О.Б. Пономарьова, К.Г. Резніченко, Д.Ю. Шаршонь, Л.В. Шірінян та інші.

Незважаючи на вагомий доробок вищезазначених вітчизняних науковців, питання щодо особливостей застосування податкового законодавства вітчизняними страховими компаніями в умовах його постійної зміни залишаються маловивченими, а тому потребують подальших досліджень.

Метою роботи є визначення особливостей оподаткування страхових компаній в Україні.

Виклад основного матеріалу. Підходи щодо оподаткування вітчизняних страхових компаній протягом всього періоду існування страхового ринку України постійно змінювались. Зазначені зміни наведемо в табл. 1.

Таблиця 1

Характеристика змін в ставках та об'єктах оподаткування страховиків в Україні [1]

Рік	Об'єкт оподаткування	Ставки
1991, 1993, 1995	Балансовий прибуток (він визначався звичайним шляхом з урахуванням особливостей страхової діяльності)	1991 рік – 35%, 1993 рік – 30%, 1995 рік – 30%.
1992, 1993, 1997	Валовий дохід	1992 рік – 55%, 1993 рік – 55%, 1997 рік – 3%.
2002	Доходи від страхової (за диференційованими ставками) та іншої (нестрахової) діяльності	– доходи за договорами довгострокового страхування життя та пенсійного страхування в межах недержавного пенсійного забезпечення – 0%; – доходи від інших видів страхування – 3%; – доходи від страхування та перестрахування життя в разі порушення вимог договору довгострокового страхування життя або пенсійного страхування в межах недержавного пенсійного забезпечення, зокрема в разі їх дострокового розірвання – 3%; – прибуток, отриманий з інших джерел (крім доходів від страхової діяльності), зокрема від інвестиційної діяльності, – 25 %
2010	Прибуток за різними ставками за окремими видами діяльності	– 0% – прибуток від довгострокового страхування життя та пенсійного страхування, здійснюваного в межах недержавного пенсійного забезпечення, за умови, що договір відповідає вимогам, встановленим п. 14.1.52 ПКУ; – 16% – прибуток, зокрема інвестиційний прибуток від розміщення коштів за договорами довгострокового страхування життя, при цьому ПКУ передбачав поступове зниження базової ставки податку на прибуток: з 1 січня 2012 року по 31 грудня 2012 року включно – 21%, з 1 січня 2013 року по 31 грудня 2013 року включно – 19%, з 1 січня 2014 року – 16%; під час здійснення страхових (перестрахових) платежів (виплат) на користь нерезидентів страхові компанії за власний рахунок сплачують такі відсотки: 0% за договорами з обов'язкових видів страхування, за якими страхові виплати (відшкодування) здійснюються на користь фізичних осіб-нерезидентів; за договорами системи «Зелена карта»; якщо договір страхування (перестрахування) укладено зі страховиком перестраховиком-нерезидентом, рейтинг фінансової надійності якого відповідає вимогам Нацкомфінпослуг; за договорами перестрахування з обов'язкового страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за шкоду, що може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту; 4% за договорами страхування ризиків за межами України, за якими страхові виплати (відшкодування) здійснюються на користь нерезидентів (крім ризиків, що оподатковуються за ставкою 0%); 12% в інших випадках.

Продовження таблиці 1

2015	<p>– прибуток від страхової та нестрахової діяльності за загальною ставкою; – дохід від страхової діяльності (за різними ставками)</p>	<p>– 18% – прибуток від страхової і нестрахової діяльності; – 3% від об'єкта оподаткування за договорами страхування на дохід від страхової діяльності (пп. 136.2.1 п. 136.2 ст. 136 Податкового кодексу); – 0% за договорами з довгострокового страхування життя, договорами добровільного медичного страхування та договорами страхування в межах недержавного пенсійного забезпечення, зокрема договорами страхування додаткової пенсії (пп. 136.2.2 вищезазначеного пункту).</p> <p>Відповідно до пп. 141.4.5 п. 141.4 ст. 141 Податкового кодексу страховики або інші резиденти, які здійснюють страхові платежі (страхові внески, страхові премії) та страхові виплати (страхові відшкодування) в межах договорів страхування або перестрахування ризиків, зокрема страхування життя на користь нерезидентів, зобов'язані оподатковувати суми, що перераховуються, таким чином:</p> <p>– 0% у межах договорів із обов'язкових видів страхування, за якими страхові виплати (страхові відшкодування) здійснюються на користь фізичних осіб-нерезидентів, а також за договорами страхування в межах системи міжнародних договорів «Зелена карта», за договорами страхування пасажирських перевезень цивільної авіації; – 4% в межах договорів страхування ризиків за межами України, за якими страхові виплати (страхові відшкодування) здійснюються на користь нерезидентів, крім ризиків, зазначених в абзаці другому цього пункту, відсотка суми, що перераховується, за власний рахунок страховика в момент здійснення перерахування такої суми; – 0% під час укладання договорів страхування або перестрахування ризику безпосередньо зі страховиками та перестраховиками-нерезидентами, рейтинг фінансової надійності (стійкості) яких відповідає вимогам, установленим національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (зокрема, через або за посередництвом перестрахових брокерів, які в порядку, визначеному такою національною комісією, підтверджують, що перестрахування здійснено у перестраховика, рейтинг фінансової надійності (стійкості) якого відповідає вимогам, установленим зазначеною національною комісією); – 12% в інших випадках.</p>
------	--	--

Як бачимо з табл. 1, встановлення ставок податку на прибуток та визначення об'єкта оподаткування (у різні роки це був валовий дохід, балансовий прибуток, чисті або валові страхові премії) мали лише фіскальне спрямування, а також свідчили про брак чітких орієнтирів у державній фіскальній політиці стосовно страховиків.

З 01 січня 2015 року набули чинності зміни до Податкового кодексу України, відповідно до яких було значно модифіковано систему оподаткування фінансових результатів діяльності страхових компаній. Основні зміни полягали у запровадженні одночасного справляння двох податків різних за економічною природою:

– податку на прибуток від усієї (страхової, а також нестрахової) діяльності за загальноустановленою ставкою – 18%;

– податку на дохід, який одержаний у вигляді страхових платежів (премій, внесків), за двома ставками:

а) 3% – за договорами страхування, а також співстрахування (за винятком суспільно важливих видів страхових послуг, що перелічені нижче);

б) 0% – за договорами добровільного медичного страхування, договорами з довгострокового страхування життя та договорами страхування в межах недержавного пенсійного забезпечення, в тому

числі щодо договорів страхування додаткової пенсії. Разом з тим, визначено, що вказаний податок на дохід є частиною податку на прибуток (п. 136.5 ст. 136 ПКУ), а також виступає податковою різницею, на суму якої скорочується фінансовий результат до оподаткування страхової компанії (пп. 141.1.1 п. 141.1 ст. 141 ПКУ) [3].

Методичний підхід щодо оподаткування фінансових результатів вітчизняних страхових компаній, що застосовується на сьогодні, схематично представлено на рис. 1.

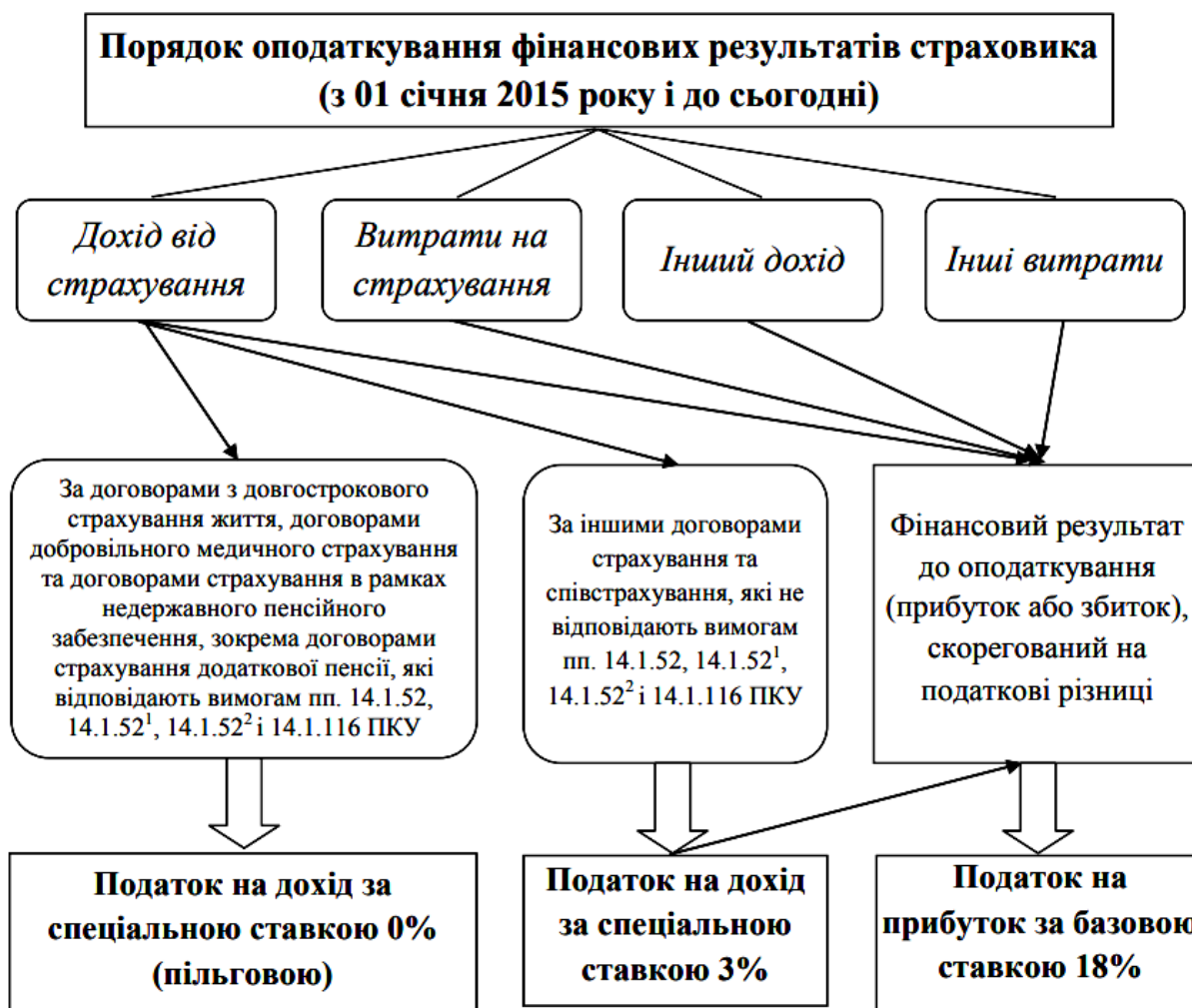

Рис. 1. Порядок оподаткування фінансових результатів діяльності вітчизняних страхових компаній [2]

Представники страхових компаній, а також їх об'єднань (зокрема, Моторного (транспортного) страхового бюро України та Ліги страхових організацій України) переконані, що запровадження «змішаної» системи оподаткування страхових компаній створює недобросовісні конкурентні умови для їхньої діяльності, а також залучення інвестицій, як страховиками. Так і іншими фінансовими установами

(перш за все, банківськими), оскільки страховики сплачують додатковий податок, що в свою чергу призводить до зростання рівня податкового навантаження на них та негативно позначається на розвитку страхової діяльності в Україні [4].

Висновки. Отже, варто зазначити, що при збереженні нинішнього податкового режиму для вітчизняних страхових компаній, який загалом відповідає світовій практиці оподаткування страховиків прямим податком на прибуток і непрямим податком зі страхових премій, варто чітко розмежувати вказані фіскальні платежі, а також усунути виявлені недоліки та вдосконалити методику їх обчислення, а саме:

- доопрацювати діючу нормативно-правову базу, яка регламентує стягнення податку на прибуток і податку на дохід страхових компаній в Україні;
- для податкового стимулювання розвитку слаборозвинутого на сьогодні страхового ринку України доцільним є поступове зниження ефективної ставки податку на прибуток страхових компаній;
- запровадити преференційний режим щодо оподаткування прибутку малих страхових компаній за допомогою встановлення прогресивної шкали податкових ставок у залежності від вартісних показників масштабів їхньої страхової діяльності, а разом з тим надання їм можливості отримання спеціального податкового кредиту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Квасовський О. Сучасні трансформації та проблемні аспекти оподаткування фінансових результатів діяльності страховиків в Україні / О. Квасовський, М. Стецько // Світ фінансів. – 2017. – №3 (52). – С. 19-33
2. Ковальчук К.Ф. Стимулювання розвитку страхової діяльності через механізм оподаткування доходів страхових компаній / К.Ф. Ковальчук, Л.В. Петрова // Економіка і суспільство. – 2018. – №14. – С. 815-820
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-VI (зі змінами та доповненнями) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
4. Пономарьова О.Б. Оподаткування страхових компаній в Україні: зарубіжний досвід, проблеми та перспективи [Електронний ресурс] / О.Б. Пономарьова, А.О. Синюк, А.Т. Підгірний // Молодий вчений. – 2016. – №12. – 847–851

Крамаренко

Владислав Віталійович,

студент групи ФМДз-17-2

ННІ фінансів, банківської справи

Науковий керівник:

Данькевич Алла Петрівна,

к.е.н., доцент, доцент кафедри

IMPLEMENTATION OF FINANCIAL SERVICES TO FINANCIAL MARKETS

As noted earlier, secondary markets are those in which outstanding, previously issued securities are traded. By far the most active secondary market, and the most important one to financial managers, is the stock market, where the prices of firms' stocks are established. Because the primary goal of financial managers is to maximize their firms' stock prices, knowledge of the stock market is important to anyone involved in managing a business. While the two leading stock markets today are the New York Stock Exchange and the Nasdaq stock market, stocks are actually traded using a variety of market procedures. However, there are just two basic types of stock markets:

(1) physical location exchanges, which include the New York Stock Exchange (NYSE), the American Stock Exchange (AMEX), and several regional stock exchanges,

(2) electronic dealer-based markets that include the Nasdaq stock market, the less formal over-the-counter market, and the recently developed electronic communications networks (ECNs). (See the box entitled, "The NYSE and Nasdaq Combine Forces with the Leading Online Trading Systems.") Because the physical location exchanges are easier to describe and understand, we consider them first.

The Physical Location Stock Exchanges

The physical location exchanges are tangible physical entities. Each of the larger ones occupies its own building, has a limited number of members, and has an elected governing body — its board of governors. Members are said to have "seats" on the exchange, although everybody stands up. These seats, which are bought and sold, give the holder the right to trade on the exchange. There are currently 1,366 seats on the New York Stock Exchange (this number has remained constant since 1953). In early 2017, a seat on the NYSE sold for \$1.0 million, which was considerably

lower than the record high of \$2.65 million. Seat prices are at multiyear lows due to low trading volume, declines in commissions earned, and recent scandals that have rocked the NYSE.

Most of the larger investment banking houses operate brokerage departments, and they own seats on the exchanges and designate one or more of their officers as members. The exchanges are open on all normal working days, with the members meeting in a large room equipped with telephones and other electronic equipment that enable each member to communicate with his or her firm's offices throughout the country.

Like other markets, security exchanges facilitate communication between buyers and sellers. For example, Merrill Lynch (the fourth largest brokerage firm) might receive an order in its Atlanta office from a customer who wants to buy shares of GE stock. Simultaneously, the Denver office of Morgan Stanley (the second largest brokerage firm) might receive an order from a customer wishing to sell shares of GE. Each broker communicates electronically with the firm's representative on the NYSE. Other brokers throughout the country are also communicating with their own exchange members. The exchange members with sell orders offer the shares for sale, and they are bid for by the members with buy orders. Thus, the exchanges operate as auction markets.

The NYSE is actually a modified auction market, wherein people (through their brokers) bid for stocks. Originally—about 200 years ago—brokers would literally shout, “I have 100 shares of Erie for sale; how much am I offered?” and then sell to the highest bidder. If a broker had a buy order, he or she would shout, “I want to buy 100 shares of Erie; who'll sell at the best price?” The same general situation still exists, although the exchanges now have members known as specialists who facilitate the trading process by keeping an inventory of shares of the stocks in which they specialize. If a buy order comes in at a time when no sell order arrives, the specialist will sell off some inventory. Similarly, if a sell order comes in, the specialist will buy and add to inventory. The specialist sets a bid price (the price the specialist will pay for the stock) and an asked price (the price at which shares will be sold out of inventory). The bid and asked prices are set at levels designed to keep the inventory in balance. If many buy orders start coming in because of favorable developments or sell orders come in because of unfavorable events, the specialist will raise or lower prices to keep supply and demand in balance. Bid prices are somewhat lower than asked prices, with the difference, or spread,

representing the specialist's profit margin. Special facilities are available to help institutional investors such as mutual or pension funds sell large blocks of stock without depressing their prices. In essence, brokerage houses that cater to institutional clients will purchase blocks (defined as 10,000 or more shares) and then resell the stock to other institutions or individuals. Also, when a firm has a major announcement that is likely to cause its stock price to change sharply, it will ask the exchanges to halt trading in its stock until the announcement has been made and digested by investors.

The Over-the-Counter and the Nasdaq Stock Markets While the stocks of most large companies trade on the NYSE, a larger number of stocks trade off the exchange in what has traditionally been referred to as the over-the-counter (OTC) market. An explanation of the term "over-the-counter" will help clarify how this term arose.

As noted earlier, the exchanges operate as auction markets — buy and sell orders come in more or less simultaneously, and exchange members match these orders. If a stock is traded infrequently, perhaps because the firm is new or small, few buy and sell orders come in, and matching them within a reasonable amount of time would be difficult. To avoid this problem, some brokerage firms maintain an inventory of such stocks and stand prepared to make a market for these stocks. These "dealers" buy when individual investors want to sell, and then sell part of their inventory when investors want to buy. At one time, the inventory of securities was kept in a safe, and the stocks, when bought and sold, were literally passed over the counter. Today, these markets are often referred to as dealer markets. A dealer market includes all facilities that are needed to conduct security transactions, but they are not made on the physical location exchanges. These facilities include (1) the relatively few dealers who hold inventories of these securities and who are said to "make a market" in these securities; (2) the thousands of brokers who act as agents in bringing the dealers together with investors; and (3) the computers, terminals, and electronic networks that provide a communication link between dealers and brokers. The dealers who make a market in a particular stock quote the price at which they will pay for the stock (the bid price) and the price at which they will sell shares (the ask price). Each dealer's prices, which are adjusted as supply and demand conditions change, can be read off computer screens all across the world. The bid-ask spread, which is the difference between bid

and asked prices, represents the dealer's markup, or profit. The dealer's risk increases if the stock is more volatile, or if the stock trades infrequently.

Generally, we would expect volatile, infrequently traded stocks to have wider spreads in order to compensate the dealers for assuming the risk of holding them in inventory. Brokers and dealers who participate in the over-the-counter market are members of a self-regulatory body known as the National Association of Securities Dealers (NASD), which licenses brokers and oversees trading practices. The computerized network used by the NASD is known as the NASD Automated Quotation System (Nasdaq). Nasdaq started as just a quotation system, but it has grown to become an organized securities market with its own listing requirements. Over the past decade the competition between the NYSE and Nasdaq has become increasingly fierce. In an effort to become more competitive with the NYSE and with international markets, the Nasdaq and the AMEX merged in 1998 to form the NasdaqAmex Market Group.

The merger turned out to be less than successful, and in early 2017 the AMEX members agreed to buy the exchange back from the NASD. Since most of the larger companies trade on the NYSE, the market capitalization of NYSE-traded stocks is much higher than for stocks traded on Nasdaq (\$12.6 trillion compared with \$3.7 trillion at year-end 2016). However, reported volume (number of shares traded) is often larger on Nasdaq, and more companies are listed on Nasdaq.⁷ Interestingly, many high-tech companies such as Microsoft and Intel have remained on Nasdaq even though they easily meet the listing requirements of the NYSE. At the same time, however, other high-tech companies such as Gateway, America Online, and Iomega have left Nasdaq for the NYSE. Despite these defections, Nasdaq's growth over the past decade has been impressive. In the years ahead, competition between Nasdaq and the NYSE will no doubt remain fierce.

STOCK MARKET EFFICIENCY Suggests that a stock's price is affected by its intrinsic value, which is determined by the true level and riskiness of the cash flows it is likely to provide, and investors' perceptions about the stock's intrinsic value. In a well-functioning market, investors' perceptions should be closely related to the stock's intrinsic value, in which case the stock price would be a reasonably accurate reflection of its true value. A body of theory called the efficient markets hypothesis (EMH) holds (1) that stocks are always in equilibrium and (2) that it is impossible for an investor to consistently "beat the market."

Essentially, those who believe in the EMH note that there are 100,000 or so full-time, highly trained, professional analysts and traders operating in the market, while there are fewer than 3,000 major stocks.

Therefore, if each analyst followed 30 stocks (which is about right, as analysts tend to specialize in the stocks in a specific industry), there would on average be 1,000 analysts following each stock. Further, these analysts work for organizations such as Goldman Sachs, Merrill Lynch, Citigroup, Prudential, and the like, which have billions of dollars that can be used to take advantage of bargains. In addition, as a result of SEC disclosure requirements and electronic information networks, as new information about a stock becomes available, these 1,000 analysts generally receive and evaluate it at about the same time.

Therefore, the price of a stock will adjust almost immediately to any new development. That makes it very difficult for anyone to consistently pick stocks that will beat the market. Levels of Market Efficiency If markets are truly efficient, then stock prices will rapidly adjust to all relevant information as it becomes available. This raises an important question: What types of information are available to investors and, therefore, incorporated into stock prices? Financial theorists have discussed three forms, or levels, of market efficiency. Weak-Form Efficiency The weak form of the EMH states that all information contained in past stock price movements is fully reflected in current market prices. If this were true, then information about recent trends in stock prices would be of no use in selecting stocks—the fact that a stock has risen for the past three days, for example, would give us no useful clues as to what it will do today or tomorrow. People who believe that weak-form efficiency exists also believe that “tape watchers” and “chartists” are wasting their time.

For example, after studying the past history of the stock market, a chartist might “discover” the following pattern: If a stock falls three consecutive days, its price typically rises 10 percent the following day. The technician would then conclude that investors could make money by purchasing a stock whose price has fallen for three consecutive days. But if this pattern truly existed, wouldn’t other investors also discover it, and then why would anyone be willing to sell a stock after it had fallen three consecutive days if he or she knows the stock’s price would likely increase by 10 percent the next day? In other words, if a stock were selling at \$40 per share after falling three consecutive days, why would investors sell the stock at \$40 if they expect it to rise to \$44 per share the next day? Those

who believe in weakform efficiency argue that if the stock were really likely to rise to \$44 per share tomorrow, its price would actually rise to somewhere near \$44 per share immediately, thereby eliminating the trading opportunity. Consequently, weak-form efficiency implies that any information that comes from an examination of past stock prices cannot be used to make money by predicting future stock prices. Semistrong-Form Efficiency The semistrong form of the EMH states that current market prices reflect all publicly available information. Therefore, if semistrong-form efficiency exists, it would do no good to pore over annual reports or yesterday's Wall Street Journal looking at sales and earnings trends and various types of ratios based on historical data because market prices would have adjusted to any good or bad news contained in such reports back when the news first came out over the Internet. With semistrong-form efficiency, investors should not expect to earn above-average returns except with good luck or information that is not publicly available.

However, insiders (for example, CEOs and CFOs) who have information that is not publicly available are able to earn above-average returns even under semistrong-form efficiency.

REFERENCES

1. Andrew P. Morriss Changing The Rules Of The Game: Offshore Financial Centers, Regulatory Competition, & Financial Crises. Illinois Law and Economics Research Papers Series. Research Paper No. LE09-031/2018 [Електронний ресурс] // Social Science Research Network [сайт] / Режим доступу: papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=126781.
2. Birk Dieter. Handbuch des Europäischen Steuer- und Abgabenrechts. – Herne/Berlin: Verlag Neue Wirtschafts-Briefe GmbH & CO., 1995 – LV, 1169 S.
3. Europe in figures. Eurostat yearbook 2018. - Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2018.
4. Genschel P. Steuerharmonisierung und Steuerwettbewerb in der Europäischen Union. - Frankfurt/New York: Campus Verlag, 2016.
5. http://agrointernet.org/new_page.0.0.htm
6. www.bei.org - - European Investment Bank (EIB).

Красовська
Ангеліна Віталіївна,
студентка групи ФМДз-17-2
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Новицький
Віталій Андрійович,
к.е.н., доцент кафедри

РОЛЬ ФІНАНСОВОГО РИНКУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ

***Анотація.** У статті розглянуто роль фінансового ринку як джерела забезпечення фінансової стабільності пенсійної системи.*

Постановка проблеми. Право на соціальний захист є одним із найважливіших прав людини і однією із його складових є пенсійне забезпечення, підтримку якого покладено на пенсійну систему. Однак, на сьогодні пенсійна система України має ряд проблем, однією із яких є забезпечення фінансової стійкості пенсійної системи, оскільки до 2050 р. очікується подвоєння кількості пенсіонерів, а кількість працюючого населення зросте всього на третину.

Мета дослідження. Метою проведеного дослідження є оцінка перспектив підтримки фінансової стабільності пенсійної системи через механізми доступу пенсійної системи до різних сегментів фінансового ринку.

Стан дослідженості проблеми. Окремі питання фінансування пенсійної системи через механізми фінансового ринку були розглянуті у працях Василика О.Д., Варналія З.С., Герус Ю.В., Трифонова В.С., Сидорчука А.А. та інших. Однак комплексне дослідження механізмів підтримки фінансової стабільності пенсійної системи через інструменти фінансового ринку практично недосліджені.

Виклад основного матеріалу. Фінанси соціального страхування є частиною загальної сукупності фінансових відносин в суспільстві, пов'язаною із перерозподілом ВВП з метою створення державних цільових фондів соціального призначення. Процес перерозподілу ВВП за допомогою фінансів соціального страхування супроводжується відповідним рухом грошових коштів, що набувають форм страхових внесків, пенсійних виплат, соціальних допомог тощо. За явищем,

фінанси соціального страхування, за умови відповідного нормативно-правового забезпечення, набувають матеріального вираження у русі розподіленої вартості ВВП через грошові потоки суб'єктів фінансових відносин у формі конкретних видів страхових внесків, видатків державних цільових фондів тощо. Отже, фінанси соціального страхування як явище, це грошові потоки платників страхових внесків, державних цільових фондів які такі внески акумулюють і використовують, та отримувачів різних видів соціальних допомог.

За змістом фінанси соціального страхування показують кінцеву мету розподільних відносин – формування і використання фондів грошових коштів, відповідно створених державою для виконання своєї соціальної функції. Такі грошові фонди створюються у централізованому порядку і їм притаманні наступні ознаки: законодавче та нормативно-правове забезпечення процесів формування та використання грошових коштів фондів; цільовий характер коштів кожного із фондів; обов'язковість участі працездатного зайнятого населення у формуванні ресурсів фондів. Таким чином, цільові грошові фонди є матеріальним змістом фінансів соціального страхування.

Формування фінансових ресурсів соціального страхування має певну особливість, яка полягає у тому, що воно здійснюється шляхом використання такого інструменту, як внески (відрахування). Що стосується суті такого виду обов'язкового платежу, то слід вказати, що його головною особливістю визначено насамперед цільове призначення. Інакше кажучи, ці внески надходять у спеціально визначені і створені для цього фонди, їх використовувати не за призначенням не дозволяється, а змінити цільове призначення можна тільки у законодавчому порядку. Відрахування й внески доцільно розглядати як своєрідні цільові податки [1, с. 137].

Джерелом сплати внесків на соціальне страхування стають різні форми доходу: заробітна плата для найманих осіб (з якої ці внески утримуються) та виручка від реалізації продукції юридичних осіб (на яку внески нараховуються), зокрема така її частина, як собівартість.

Пенсійний фонд України формує доходи, за рахунок яких здійснюється покривання витрат. Дохідна база Пенсійного фонду України являє собою основну складову складного механізму функціонування фонду, без якої неможлива його діяльність. Визначивши значимість та необхідність формування доходів та необхідність здійснення

видатків Пенсійного фонду України, проведемо аналіз бюджету Пенсійний фонд України за 2013-2016 роки.

Таблиця 1

Динаміка показників Пенсійного фонду України за 2014 - 2017 рр.

	2014	2015	2016	2017
Видатки Пенсійного фонду України, млн грн	252755	245246	267346,5	254 066
Доходи Пенсійного фонду України, млн грн	230680	229594	236124	254 906,60

Складено автором на основі даних [2]

З наведених вище статистичних показників, можна зробити висновок про дисбаланс дохідної та видаткової частин бюджету Пенсійного фонду. Протягом 2014 – 2017 років включно, спостерігається значний дефіцит бюджету фонду. Зокрема, у 2014 році видатки перевищували дохідну базу на 22075 млн. грн.. або на 9%. У 2015 році спостерігалось незначне зниження як доходів Пенсійний фонд України так і видатків, проте, видаткова частина все ще перевищувала дохідну на 6,3 %, або на 15652 млн. грн [2].

У 2016 році, як видно з наведених даних, бачимо значне зростання видатків та помітне збільшення дефіциту Пенсійний фонд України. Зокрема, видатки ПФ у 2016 становили 267346,5 млн. грн., що на 31222,5млн. грн. або на 13,2 % перевищує доходи Пенсійний фонд України у 2016 році [3].

У 2017 році спостерігався профіцит фонду, доходи перевищували видатки на 900,6 млн. грн., що є позитивною тенденцією і свідчить про раціональне використання коштів фонду.

Дефіцит фінансових ресурсів Пенсійного фонду України погашається за рахунок коштів Державного бюджету України, тоді як профіцит використовується для створення резервів майбутніх періодів.

Пенсійний фонд України, як державна установа, не може здійснювати інвестиційну діяльність, оскільки, функціонує за принципом максимальної оборотності коштів, тобто, надходження у поточному місяці є джерелом видатків у наступному.

Іншою складовою пенсійної системи України є недержавні пенсійні фонди, які, відповідно до чинного законодавства, можуть здійснювати інвестиційну діяльність. Основними напрямками інвестування є державні цінні папери, цінні папери приватних компаній (які відповідають умовам фінансової стабільності), об'єкти нерухомості та інші активи, які приносять стабільний дохід.

Джерелом інвестиційних ресурсів у недержавних пенсійних фондах виступають фінансові резерви, сформовані відповідно до норм чинного законодавства, причому частка фінансових резервів, яка виділяється на конкретні інвестиційні пропозиції є жорстко регламентованою. Наприклад, обсяг інвестування недержавних пенсійних фондів у державні цінні папери становить не більше 50% від загального обсягу інвестиційних ресурсів недержавного пенсійного фонду [3].

Висновки. Проаналізувавши діючу систему пенсійного забезпечення в Україні ми дійшли висновку, що механізми підтримки фінансової стабільності доступні виключно для недержавної складової пенсійної системи України, оскільки Пенсійний фонд України функціонує на засадах максимальної оборотності коштів. Водночас, можливість використання інструментів фінансового ринку для збереження вартості фінансових ресурсів та отримання фінансових ресурсів для покриття витрат на адміністрування діяльності недержавних пенсійних фондів на сьогодні є жорстко регламентованою, особливо у частині розподілу інвестиційних ресурсів між можливими напрямками фінансування. Перспективним напрямом вдосконалення процесів фінансування пенсійної системи в Україні ми вважаємо удосконалення системи державного регулювання напрямів інвестування недержавних пенсійних фондів та відкриття доступу Пенсійного фонду України на фінансовий ринок України,

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василик О. Д. Державні фінанси України: підруч. / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 608 с.

2. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України “Демографічна та соціальна статистика” – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата доступу: 15.10.2018).

3. Pension Markets in Focus. Report on pension funds’ long-term investments. 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/daf/f in/private-pensions/Pension-Markets-in-Focus-2017.pdf> (дата доступу: 15.10.2018).

Лазаренко Аліна Сергіївна,
студентка групи ФМДз-17-2
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Ключка Ольга Володимирівна,
к.е.н., доцент кафедри

МІСЦЕ ІНФРАСТРУКТУРИ В СИСТЕМІ ВЗАЄМОВІДНОСИН НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

Розвиток економічної науки чітко доводить, що системне забезпечення сукупного результату на практиці неможливо реалізувати без формування розвиненої інфраструктури, яка забезпечуватиме нормальне функціонування ринкових відносин. З іншого боку, не менш фундаментальним є положення про те, що реалізація такого завдання неможлива без формування дієвої системи управління цією інфраструктурою, зважаючи, що остання являє собою динамічну систему, функції і завдання якої безперервно змінюються відповідно до тенденцій розвитку та поведінки основних світових і національних суб'єктів ринку.

Проблеми розвитку фінансового ринку та його інфраструктури стали предметом досліджень багатьох вітчизняних (О. Барановський, Н. Внукова, А. Гальчинський, В. Геєць, У. Грудзевич, О. Іваницька, З. Лапішко, І. Лютий, В. Опарін, І. Рекуненко, А. Ткач, В. Федосов) та зарубіжних (З. Боді, Ю. Борхард, Ч. Вулфен, Л. Дж. Гітман, Ю. Золотов, Н. Камерон, Т. Каргілл, А. Кейн, М. Кон, Т. Манакова, А. Маркус, Т. Мюррей, Л. Попова, П. Роуз, П. Самуельсон, Дж. Стігліц, В. Шарп, Г. Шатт) науковців. Однак аналіз сучасної економічної наукової літератури свідчить про доволі суттєві розбіжності щодо трактування сутності та ідентифікації елементів інфраструктури фінансового ринку.

Мета статті полягає у комплексному дослідженні сутності і особливостей інфраструктури фінансового ринку України та її головного, першочергового завдання.

Виклад основного матеріалу. Інфраструктура фінансових ринків встановлює набір спільних правил і процедур для всіх учасників, технічне забезпечення і спеціальні практики менеджменту ризиків. Інфраструктура фінансових ринків забезпечує учасників централізованими системами реєстрації, клірингу, неттінгу і розрахунків за

фінансовими транзакціями між цими учасниками або між кожним із них та центральним контрагентом для того, щоб забезпечити більшу ефективність і скоротити втрати та ризики.

Саме завдяки централізації специфічних видів діяльності інфраструктура фінансових ринків також дає змогу учасникам управляти своїми ризиками більш результативно та ефективно і, у деяких випадках, взагалі усувати певні ризики. Окрім того, інфраструктура фінансових ринків може також забезпечувати збільшення прозорості окремих ринків.

У процесі формування системи наукових понять про інфраструктуру фінансового ринку виокремилося два основних підходи: перший трактує поняття інфраструктури фінансового ринку як специфічного різновиду поняття «інфраструктура»; другий підхід розглядає інфраструктуру фінансового ринку як самостійну сутність, що походить від природи фінансової системи та взаємодії її основних сфер і ланок [2, с.63].

Зокрема, І. Рекуненко під інфраструктурою фінансового ринку розуміє «сукупність певних елементів та специфічних суб'єктів, що взаємодіють із приводу перетворення фінансових активів у реальні інвестиційні потоки для розвитку процесів невиробничого і виробничого накопичення, нарощування продуктивного капіталу, забезпечуючи зниження ступеня інвестиційного ризику» [4, с.38]. При цьому серед елементів інфраструктури фінансового ринку вчений виділяє два рівні. Один із них являє собою середовище внутрішньої організації діяльності, яке створює необхідні передумови для процесу укладання угод та виконання операцій на базі тієї чи іншої спеціалізації та розподілу функцій. Наступний же рівень складає загалом зовнішню підсистему, що забезпечує збалансоване, нормальне функціонування внутрішньої підсистеми (інфраструктури), обслуговуючи її [4, с. 39]. Така структуризація інфраструктури фінансового ринку дає змогу виокремлювати системоутворюючу (внутрішню) інфраструктуру, яка бере безпосередню участь в організації і функціонуванні ринку, та допоміжну (зовнішню) інфраструктуру, інституції котрої надають професійним учасникам різноманітні послуги, які не мають прямого стосунку до руху товарів і послуг на фінансовому ринку, однак створюють необхідні для цього передумови.

В свою чергу, на думку О. Іваницької, така інфраструктура за своєю сутністю являється своєрідною оболонкою, яка немов ззовні

покриває фінансові ринки, а всередині фактично пронизує ті відносини, які в її межах виникають та розвиваються» [1, с. 17]. Тому її доцільно трактувати як сукупність інститутів та певних організацій, кадрових елементів, що забезпечують прозору, безперервну і надійну основу розвитку фінансового ринку в його динамічному функціонуванні, розподілі та переміщенні потоків капіталів між суб'єктами й об'єктами ринку.

Проаналізувавши різні погляди науковців стосовно функцій інфраструктури фінансового ринку, можна зазначити, що переважна їх більшість виділяє забезпечувальну функцію, доповнюючи її у деяких випадках обслуговуючою та регулюючою функціями.

Якщо здійснювати своєрідну класифікацію елементів інфраструктури фінансового ринку, то їх можна поділити на два рівні за критерієм значущості, ролі в інфраструктурі. Таким чином, доходимо до висновку, що інфраструктура фінансового ринку за своєю структурою являється дворівневою системою. Зокрема, внутрішнє організаційне середовище складає перший, так званий внутрішній рівень, який покликаний забезпечувати процес укладання угод, а також виконання тих чи інших операцій із відокремленням функцій та спеціалізацій. Зовнішня ж підсистема, тобто другий рівень, забезпечує нормальне функціонування внутрішньої інфраструктури і виконання передбачених функцій, шляхом обслуговування останньої [4, с.39].

Власне, саме за допомогою наведеної структуризації інфраструктури фінансового ринку, вбачається можливість виокремлення системоутворюючої (внутрішньої) інфраструктури, яка безпосередньо приймає участь у процесі організації діяльності ринку та його створенні, а також допоміжної (зовнішньої) інфраструктури. Звертаючись до питання, що ж все-таки покладено на зовнішню (допоміжну) інфраструктуру, зазначаємо, що інститути останньої забезпечують професійних учасників наданням різноманітних послуг, які не мають прямого відношення до руху товару на фінансовому ринку, проте у той же час створюють умови, без яких цей процес не вбачається за можливе (наприклад, розробка програмних продуктів і забезпечення, наукові дослідження, страхування окремих видів ризиків і операцій, підготовка і підбір кадрів, виготовлення бланків цінних паперів і т.д.) [4, с.39].

Головною метою інфраструктури фінансового ринку є забезпечення переливу капіталу, його накопичення, мобілізація, за допомогою

чого і досягається економічне зростання. Економічні зв'язки між суб'єктами інфраструктури фінансового ринку об'єднують елементи інфраструктурної системи фінансового ринку, організовують її в єдиний механізм. Завдяки різноманітним зв'язкам вона стає рухомою, відкритою для взаємодії з іншими економічними системами.

Досліджуючи тему місця інфраструктури системі взаємовідносин на фінансовому ринку, варто виокремити питання її призначення. Так, акцентуємо окремо увагу на її економічному, політичному та соціальному призначенні.

Економічне призначення інфраструктури фінансового ринку полягає в тому, що остання постачає національне господарство зв'язками, які видаються важливими задля успішного функціонування відносно ізольованих суб'єктів фінансових відносин. Координуючу роль, якою раніше було наділено народно-господарську планування, на теперішній час фактично перейняла на себе інфраструктура фінансового ринку, шляхом виконання покладеної на неї вищеописаної економічної функції [3, с.31].

Господарський комплект держави, у той же час, не зміг би нормально функціонувати без інфраструктури фінансового ринку, оскільки остання організовує стабільний функціонуючий фінансовий механізм, який вчасно та оперативно реагує на будь-який вплив зі сторони державних установ. В цьому власне проявляється політичне призначення інфраструктури фінансового ринку. Більше того, різноманітні державні підприємства, установи та організації, які активно проявляють себе в діяльності ринкової інфраструктури, визначають характер виробничих відносин і безпосередньо втілюють у життя заходи національної, у тому числі регіональної політики економічного спрямування [3, с.32].

Нарешті, зайнятість населення та вільний вибір кожним членом суспільства бажаного варіанту участі у формуванні фінансових ресурсів підприємств, організацій і держави в цілому, можливий саме завдяки виконанню соціальної функції (призначення) інфраструктури фінансового ринку [3, с.32].

Необхідно відмітити, що інфраструктура фінансового ринку не може обійтися без науково-дослідної роботи та інститутів кадрового забезпечення фінансового ринку. В більшості випадків ці інституції поєднують у собі вказані два аспекти. Адже, готуючи спеціалістів для роботи на фінансовому ринку, навчальні заклади, у свою чергу, займаються і науково-дослідною роботою. Для роботи на фондовому

ринку взагалі потрібні сертифіковані спеціалісти, які проходять відповідні курси у навчальних закладах, визначених державним регулятором.

Вказаний та розглянутий склад елементів інфраструктури визначається в першу чергу, рівнем їх попиту на ринку, а також напряму залежить від таких чинників і передумов як: моделі розвитку фінансового ринку, економічного потенціалу країни, задач її економіки на той чи інший період часу, загалом задач, що вирішуються державною.

У зв'язку з тим, що загалом ефективність функціонування будь-якої системи напряму залежить від управління нею, так само і ефективність інфраструктурних елементів, як правило, перебуває у залежності від власника та від системи і обраного методу управління ними. При цьому основними інфраструктурними елементами, як правило, володіють держава в особі регулюючих органів і безпосередньо самі професійні учасники ринку. У зв'язку з чим, можна передбачити, що рівень зацікавленості держави у набутті права власності інфраструктурними інститутами знижуватиметься у тому випадку, коли уряд реалізує можливість безризикового отримання економічної корисності від інфраструктури.

Як показує досвід формування фінансового ринку України, на жаль, ліквідного, конкурентного, ефективного і транспарентного ринку створити не вдалось.

Причиною є і макроекономічні дисбаланси, і відсутність довгострокової стратегії розвитку фінансового ринку як складової соціально-економічної стратегії розвитку держави, і неможливість стабілізації соціального, політичного й економічного стану в Україні.

Отже, можна зробити висновок, що всі ключові елементи інфраструктури фінансового ринку, що функціонують в межах окремих сегментів даного ринку, виконуючи ряд функцій, також сприяють реалізації основної функції інфраструктури - з'єднувати один з одним всі сфери обслуговування фінансових активів задля створення організаційно-економічних умов для розвитку та ефективного функціонування фінансового ринку. Тобто, головним завданням структурних елементів інфраструктури є забезпечення максимально ефективного і своєчасного виконання угод, які укладаються на фінансовому ринку. Варто поміж того зазначити, що йдеться саме не про внутрішню ефективність інфраструктури як замкнутого об'єкта, а про її ефективність для ринку в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іваницька О.М. Державне регулювання розвитку фінансової інфраструктури: монограф. / О.М. Іваницька. – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – 276 с.
2. Кізима Т.О. Аналітичний огляд інфраструктури фінансового ринку України: інституційний аспект // Наукові записки НУ «Острозька академія». – 2016. – №2(30). – С. 62-68.
3. Рекуненко І.І. Інфраструктура фінансового ринку України: сучасний стан та перспективи розвитку / І.І. Рекуненко // монограф. – ДВНЗ «УАБС НБУ». - 2013. – 109 с.
4. Рекуненко І.І. Характеристика елементів інфраструктури фінансового ринку / Вісник Української академії банківської справи. – 2014. – №1 (36). – С. 38-44.
5. Федосов В. М. Інституційна фінансова інфраструктура України: сучасний стан та проблеми розвитку / Фінанси України. – 2008. – №12. – С. 3–21.
6. Чуницька І.І. Інфраструктура фінансового ринку України: поняття, функції та еволюція статусу / І.І. Чуницька // Бізнесінформ. – 2014. – №9. – С. 248-253.

Мартинюк Ірина Юріївна,
студентка групи ФМДз-17-2
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Богріновцева
Людмила Миколаївна,
к.е.н., доцент кафедри

ОСОБЛИВОСТІ ЗАЛУЧЕННЯ КАПІТАЛУ ВІТЧИЗНЯНИМИ СУБ'ЄКТАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ПЕРВИННОГО РОЗМІЩЕННЯ АКЦІЙ (ІРО)

Постановка проблеми. Ефективний розвиток вітчизняних суб'єктів господарювання потребує залучення інвестиційних ресурсів у бізнес-середовище і створення належного корпоративного управління. Важливу роль при цьому відіграє пошук конкретних джерел та форм фінансування, ефективний вибір між внутрішніми та зовнішніми інвесторами, пайовими та борговими інструментами. Функціонування бірж сприяє створенню альянсів, що відповідно надає можливість здійснювати оптимізацію процесів залучення капіталу через біржові механізми. Окрім цього, поступово здійснюється розширення номенклатури біржової товарної продукції. Дані трансформаційні процеси, які стосуються об'єднання бірж і розширення номенклатури біржової продукції, сприяють утворенню стабільних конкурентоздатних майданчиків задля проведення біржової торгівлі, тому особливої актуальності набуває питання, що стосується дослідження залучення капіталу за допомогою біржових механізмів, а саме за допомогою первинного розміщення акцій (ІРО).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання щодо залучення капіталу за допомогою первинного розміщення акцій (ІРО) досліджувались в працях таких вітчизняних науковців, як: В.О. Возної, О.І. Познякової, О.В. Паська, О.А. Сьомченкова та інших. Серед зарубіжних вчених дане питання досліджували: Р. Дорнбуш, Р. Шмалензі, Дж. Макконнелл, К. Редхед, С. Х'юс, П. Кругман, Дж. Сакс та інші.

Метою статті є дослідження особливостей залучення капіталу вітчизняними суб'єктами господарювання завдяки первинному

розміщенню акцій (IPO), виявлення його основних проблем та напрямків удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Біржові механізми являють собою дієвий ринковий механізм залучення фінансових ресурсів суб'єктами господарювання. Даний механізм дозволяє здійснювати залучення фінансових ресурсів і визначати рівень інвестиційної привабливості як економічних галузей, так і окремих господарюючих суб'єктів.

Основними біржовими механізмами залучення капіталу господарюючими суб'єктами є: первинне і вторинне публічне розміщення акцій, а також випуск глобальних і депозитарних розписок.

Найпопулярнішим із даних біржових механізмів є первинне розміщення акцій (IPO).

IPO являє собою первинне публічне розміщення акцій, коли підприємство вперше здійснює випуск власних акцій на ринок і їхню купівлю здійснює широке коло інвесторів. Первинне публічне розміщення акцій за своєю специфікою є внутрішнім(акції розміщуються в середині держави), та зовнішнім(акції розміщуються на зарубіжних торговельних майданчиках).

IPO є найбільш розповсюдженим в світовій практиці біржовим механізмом щодо залучення капіталу господарюючими суб'єктами. Господарюючі суб'єктами досить активно застосовується банківське кредитування та випуск облігацій. Порівняно із даними видами залучення капіталу IPO є найбільш цивілізованим механізмом фінансування.

Головними перевагами IPO над іншими механізмами є: великий обсяг надходження капіталу; незалежність щодо майбутньої економічної кон'юнктури; відсутність зобов'язань щодо обслуговування позик; необмежені терміни щодо залучення капіталу.

Незважаючи на велику популярність даного біржового механізму залучення капіталу, протягом останніх років небагато вітчизняних суб'єктів господарювання застосовували його, ще менше тих, які робили це вдало.

Відповідно до звіту Price Waterhouse Coopers, на світових біржах розмістили власні акції близько 28 вітчизняних компаній. Найбільш популярним майданчиком для залучення капіталу є Варшавська біржа (понад 13 компаній) та Лондонська біржа (понад 12 компаній). Активне застосування Варшавської фондової біржі (WSE) пов'язане з тим,

що це єдиний майданчик, який має функціонуюче представництво в Україні, і також вимоги до емісії на ній є дуже близькими до вимог вітчизняного законодавства.

Першим акціонерним товариством, яке провело IPO на міжнародному ринку, є Ukrproduct Group, яке здійснює випуск та торгівлю молочної продукції. В 2005 році даний господарюючий суб'єкт оголосив про продаж 27,2% власних акцій на Alternative Investment Market (AIM) Лондонській фондовій біржі.

В табл. 1 відображено дані про основні IPO вітчизняних суб'єктів господарювання за 2014-2016 роки.

Таблиця 1

**Основні IPO вітчизняних суб'єктів господарювання
протягом 2014 – 2016 років [1]**

Рік	Назва компанії	Галузь	Частка акцій, %	Обсяг IPO, млн. дол.	Біржа
2014	Coal Energy	Видобуток	25	78	WSE
	Industrial Milk Company	Сільське господарство	24	30	WSE
	Агроліга	Сільське господарство	17	1	WSE
	KSG Agro	Сільське господарство	33	40	WSE
	Ovostar Union	Сільське господарство	25	34	WSE
	Westa ISIC S.A.	Сільське господарство	25	46	WSE
2015	KDM Shipping	Транспорт и логістика	10,9	7,62	WSE
2016	Cereal Planet	Сільське	139	2,25	WSE

Як бачимо з табл. 1.1 вісім вітчизняних суб'єктів господарювання здійснили вихід на Варшавську фондову біржу (WSE): Coal Energy SA, KSG Agro, Агроліга, Ovostar Union, WESTA ISIC и Milk Company. Лідером щодо кількості укладених договорів в 2016 році був агропромисловий сектор. Основною причиною цього є те, що привабливість акцій вітчизняних суб'єктів аграрної галузі пов'язана із прогнозами про майбутнє здорожчання продовольства на світовому ринку.

Окрім агропромислового сектора перспективними економічними галузями для застосування IPO, на сучасному етапі, є фармацевтична промисловість, нафтова та газова промисловість, гірнично-металургійна галузь, енергетична і машинобудівна галузі.

Важливим кроком стало те, що починаючи із травня 2011 року WSE почала здійснювати розрахунки індексу акцій підприємств із активами в Україні WIG-Ukraine. Даний індикатор являє собою перший фондовий індекс акцій вітчизняних компаній, які здійснюють торгівлю торгуються поза межами вітчизняного фондового ринку.

Досліджуючи дане питання, здійснимо аналіз ІРО вітчизняних суб'єктів господарювання, які плануються в 2018-2019 роках. Відповідно до даних, свою готовність первинного публічного розміщення акцій висловили 25 господарюючих суб'єктів. Із них 6 оприлюднили інформацію щодо суми емісії і відсотку капіталізації (табл. 1.2).

Таблиця 2

Заплановані первинні публічні розміщення акцій вітчизняними суб'єктами господарювання протягом 2018-2019 років [2]

Компанії	Галузь	Майданчик	Сума емісії	% капіталізації
<u>MSB Agricole</u>	АПК	WSE	25-33 <u>млн євро</u>	25,9
<u>Укрзерно-пром Агро</u>	АПК	WSE	33 <u>млн євро</u>	25,9
<u>Valinor</u>	АПК	WSE	345 <u>млн дол. США</u>	д/н
<u>ViOil</u>	АПК	WSE	150 <u>млн дол. США</u>	28,0-37,0
<u>Інтерфом</u>	Виробництво пінополіуретану	WSE	26 <u>млн дол. США</u>	33,0
<u>Укргазвидобування</u>	Добування та транспортування	LSE	12 <u>млрд дол. США</u>	25,0

На сучасному етапі перед вітчизняними суб'єктами господарювання виникає цілий ряд проблем залучення капіталу через біржовий механізм ІРО, а саме:

- наявність суттєвих витрат – ІРО передбачає здійснення витрат на послуги фінансового консультанта, аудиторів юристів тощо;
- присутність бюрократичних процедур – мова йде про те, що до суб'єкта господарювання висувається цілий ряд вимог і правил, тільки із додержанням яких воно зможе здійснити дану процедуру;
- присутній високий ризик щодо виникнення помилок внаслідок застосування ІРО, а це, відповідно, може спричинити зниження обсягів одержаних коштів порівняно із очікуваними;
- наявність обмежень щодо застосування можливостей ІРО внаслідок вимоги до розміру підприємства;
- певна залежність від кінцевих результатів;
- високий рівень вартості лістингу;
- нестабільність цінової політики на акції підприємств-емітентів;
- складнощі в процедурах здійснення ІРО;

- жорсткість вимог міжнародного законодавства до суб'єктів господарювання, котрі здійснюють IPO на світових фондових біржах;
- збільшення рівня адміністративних витрат і витрат на IR— зв'язки з інвесторами.

Зважаючи на дані проблеми, основними напрямками вдосконалення IPO, як основного біржового механізму залучення капіталу вітчизняними суб'єктами господарювання є:

1. серед організаційних напрямків: консолідація біржової інфраструктури фондового ринку; створення електронної клірингової системи в роботі системи електронних платежів.

2. серед законодавчих напрямків: спрощення процедури IPO внаслідок внесенню змін до документів, котрими регулюється порядок роботи фондових бірж, ефективне формування звітності учасниками ринку цінних паперів, депозитарного обліку і розрахунків за цінними паперами; введення певних вимог до звітних форм для відображення обігу цінних паперів іноземних емітентів.

3. серед фінансових напрямків: стимулювання державою емісії акцій та заохочення інвестицій; надання державних гарантій інвесторам, страхування ризиків інвесторів.

Висновки. Дослідивши дане питання, можемо сказати, що для великих вітчизняних суб'єктів господарювання IPO є перспективним біржовим механізмом залучення капіталу задля розвитку і розширення власної діяльності. Окрім цього, вихід на світовий ринок акцій сприяє якісним змінам на підприємстві, збільшенню рівня прозорості, наближенню звітності до міжнародних стандартів і ефективному діалогу із іноземними інвесторами. Попри це, на сучасному етапі популяризації даного біржового механізму залучення капіталу перешкоджає ціла низка обмежень вітчизняного законодавства і дорога вартість послуг, які пов'язані із організацією проведення IPO. Більше 20 вітчизняних компаній вже вийшли на IPO, але далеко не всі виходи є успішними, це пов'язано із проблемами, які перешкоджають залученню капіталу суб'єктам господарювання. Тому підприємствам, які мають бажання залучити капітал через біржовий механізм - IPO, потрібно здійснити забезпечення усіх належних умов, адже це надасть нашій державі реальну можливість вкотре заявити про себе, як про повноправного члена світового та Європейського співтовариства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Украинские IPO и SPO в 2014-2016 годах / Кореспондент // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://korrespondent.net/>
2. IPO календарь / Фондовый рынок Fixygen // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fixygen.ua/calendar/ipo>.

Матвієнко

Євгеній Володимирович,

студент групи ФМДз-17-2

ННІ фінансів, банківської справи

Науковий керівник:

Богріновцева

Людмила Миколаївна,

к.е.н., доцент кафедри

РИЗИКИ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ: ПОНЯТТЯ ТА ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ

Постановка проблеми. В сучасних умовах, що характеризуються невизначеністю та дестабілізацією економічного середовища України, можна констатувати зростання впливу ризикоутворюючих факторів на діяльність вітчизняних страхових компаній. Варто зазначити, що економічна ефективність страхування значною мірою залежить від здатності страхових компаній виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками при настанні страхового випадку, тому значна роль відводиться оцінці, а також прогнозуванню фінансового стану страховика, тобто врахуванню різних варіантів впливу ризиків на діяльність страхової компанії. Все вище зазначене і обумовлює актуальність дослідження питання ризиків страхових компаній та основних причин їх виникнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідженню теоретичних та практичних аспектів управління ризиками страхових компаній присвячені праці відомих вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: А. Баранов, Д. Бланд, Н. Внукова, Є. Козлова, Ю. Немцева, Р. Пікус, Г. П'ятківська, І. Рудь, Н. Ткаченко, В. Шахов та інші.

Метою статті є дослідження сутності поняття «ризик страхової компанії» та основних причин виникнення даних ризиків.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні, як у вітчизняній, так і у світовій практиці не існує єдиного підходу до визначення поняття «ризик страхової компанії». Науковці виділяють декілька підходів до визначення ризику страховика, при цьому кожен з цих підходів використовується різними цільовими групами. Розглянемо найбільш поширені підходи до визначення даного поняття.

П. Грабовий та Л. Тепман під поняттям ризику страхової компанії визначають потенціальну втрату прибутку або ж можливість отримання збитків проти прогнозованого очікування під час господарської діяльності конкретного суб'єкта економічних відносин. Ризиком страхової компанії є наперед заплановане явище, у разі настання якого проводиться страхування. Виходячи з вище зазначеного, сам ризик страхової компанії виступає об'єктом страхування [6].

О. Шапкін визначає ризик страхової компанії, як «можливість настання страхового випадку з результатом відхилення від наперед заданої мети, що відбувається з певною об'єктивною закономірністю» [7]. Варто відмітити, що дане визначення ґрунтується на непевності майбутнього стану.

На думку О. Ястремського, трактування ризику страхової компанії не пов'язано з збитком або втратами, які можна отримати під час здійснення підприємницької діяльності, а стосується лише можливості поточного корегування або ж відхилення від мети, задля якої було розпочато проект [8].

Т. Ротова характеризує поняття ризику страхової компанії як об'єкта управління, якому властиві вірогідність і повторюваність настання, об'єктивний характер, легітимність, кількісна вимірюваність, що в сукупності зумовлює спричинення страхового інтересу [4].

О. Кузьменко поняття ризику страхової компанії трактує як: «ймовірність настання страхового випадку; кількісно виражений ступінь, на який може бути змінено очікуваний результат; ступінь відхилення від бажаного результату» [3].

Ю. Серік під визначенням поняття «ризик страхової компанії» розглядає імовірність виникнення збитків, спричинених як внутрішніми, так і зовнішніми факторами, які у повному обсязі не були враховані при аналізі ситуації, а їх вплив може призвести до несприятливих наслідків або недосягнення бажаного результату [5].

А. Баранов поняття «ризик страхової компанії» характеризує власною страховою оцінкою, а також рівнем ймовірності нанесення збитку, щодо якого керівництвом страхової компанії формуються управлінські рішення, які в свою чергу повинні нівелювати невідзначеність в ситуації з приводу оперативного вибору страхової операції [1].

Розглянемо основні принципи формування поняття «ризик страхової компанії» у контексті визначення його економічної сутності.

Разом з цим слід обов'язково врахувати основні причини настання ризику страхової компанії, а також результати впливу ризику страховика на досягнення поставленої мети при реалізації страхової операції, існуючі методики щодо обчислення кількісного рівня даного ризику, в тому числі його місце на страховому ринку.

Схематично представимо принципи формування та місце «ризик страхової компанії» у ринкових взаємовідносинах на рис.1.

Рис. 1. Формування економічної категорії «ризик страхової компанії» [2]

Зважаючи на значну кількість виникаючих на практиці ризиків страхової компанії, варто зазначити, що вони практично не пов'язані між собою, що в свою чергу не дозволяє впорядкувати їх за групами значимості. Типологію видів ризиків страхової компанії наведемо у таблиці 1.

Типологія ризиків страхової компанії [2]

№п /п	Напрямок класифікації	Види ризиків СК	Характеристика ризиків СК
1	за умовами договору	страхові, нестрахові	нестрахові ризики не беруться на страхування
2	за фінансовим значенням	спекулятивні, чисті	підпадає страхуванню лише чистий ризик
3	за масштабами суб'єктів, на які впливають ризики СК	планетарні, суспільні (для певних соціальних груп), географічні, регіональні галузеві, економічні (для конкретних суб'єктів)	описують масштаби покриття ризиків у територіальному та глобальному контексті діяльності людини або суб'єкта господарювання; характеризують обсяги відповідальності СК по настанню тієї чи іншої ризикової події
4	за джерелом небезпеки	природні, антропогенні	природні ризики передбачають стихійні лиха та негоди, антропогенні - шкідливі дії людини
5	за розміром потенційних втрат	незначні, середні, значні, катастрофічні	характеризуються кількісним параметром; виникають при особистому страхуванні громадян (це стосується, як правило, незначних та середніх ризиків)
6	залежно від сфери діяльності суб'єкта страхування	політичні, екологічні, транспортні, технічні, фінансові	політичні – виникають у разі протиправних дій у сфері законодавства перед суб'єктом; екологічні – в результаті діяльності людини; транспортні та технічні – при виході з ладу техніки/обладнання і т. п.
7	у залежності від того, хто виступає носієм ризику СК	майнові, особові, унікальні, групові	майнові ризики передбачають матеріальні цінності, особові – мають соціальне походження, а унікальні – завищену вартість
8	за обсягом відповідальності	індивідуальні, універсальні	індивідуальні ризики є ексклюзивом, а універсальні – широко застосованими
9	за ефектом кумуляції	кумулятивні, комплементарні, взаємозалежні	відрізняються між собою за ступенем кумуляції
10	за клієнтським сегментом	персоніфіковані, загальні	відрізняються між собою за існуючим клієнтським сегментом

Варто зазначити, що існуючу типологію ризиків страхової компанії варто удосконалити, перш за все з врахуванням реалій сучасних умов господарювання, а також з урахуванням потреб клієнтів преміум класу, які все більше вимагають не лише індивідуальних або ексклюзивних страхових продуктів, а й відповідного сервісу, а також підтримки.

Висновки. Отже, проведений аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників, що присвячені страховій діяльності, виявив недостатню увагу до визначення поняття «ризик страхової компанії». Дослідивши основні причини настання ризиків у страхових

компаніях, варто відмітити, що вони актуалізуються з ускладненням інформаційних технологій та сучасних технологічних систем. Необхідно зауважити, що на сьогодні страхові компанії підпадають під вплив значної кількості ризиків, як внутрішніх, так і зовнішніх, які значно впливають на їх діяльність, а у разі неспроможності їх уникнення страхові компанії змушені покидати вітчизняний страховий ринок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баранов А. Л. Методологічні основи управління ризиками страхової компанії / А. Л. Баранов // Фінанси, облік і аудит. – 2014. – № 1. – С. 22–34.
2. Гриценко А. В. Сучасний стан розвитку страхових компаній та поточні ризики їхньої діяльності / А. В. Гриценко // Наука: теорія і практика – 2017: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Пшемисль, 2017 р.). – Т. 2. – Пшемисль, 2017. – С. 3-5
3. Кузьменко О. В. Економіко-математичне забезпечення функціонування перестрахового ринку: монографія / О. В. Кузьменко. – Суми: Університетська книга, 2015. – 431 с.
4. Ротова Т.А. Специфіка здійснення ризик-менеджменту страховими компаніями / Т.А. Ротова // Торгівля і ринок України. – № 9. – Т. 2. – Донецьк, 1999. – С. 180–185.
5. Серік Ю. В. Управління кредитним портфелем банку/ Ю.В. Серік // Економіка і управління. – № 6. – 2012. – С. 123–127.
6. Тепман Л. Н. Управление рисками в условиях финансового кризиса: учеб. пособ. для студентов вузов, обучающихся по направлениям экономики и управления / Л. Н. Тепман, Н. Д. Эриашвили. – М.: ЮНИТИДАНА, 2011. – 295 с.
7. Шапкин А.С. Теория риска и моделирование рискованных ситуаций: учебник / А.С.Шапкин, В.А.Шапкин. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2005. – 880 с.
8. Ястремський О.І. Основи теорії економічного ризику / О. І. Ястремський. – К.: АртЕк, 1997.

Мороз Тетяна Валеріївна,
студентка групи ФМДз-17-2
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Ковернінська Юлія Вікторівна,
к.е.н., доцент кафедри

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ВАРТОСТІ ОБЛІГАЦІЙ

Ключові слова: оцінка вартості, облігація, вартість, боргові цінні папери, купон.

Для потенційного інвестора існує достатньо великий вибір інвестиційних інструментів, за допомогою яких можна вміло розпоряджатися своїми інвестиціями, зберігаючи і примножуючи їх. Кожен потенційний вкладник може вибрати підходящий саме йому об'єкт інвестування – починаючи від поширених депозитів і закінчуючи стартапами. Однак в сучасних умовах найпоширенішим і найпопулярнішим об'єктом інвестування в світі залишаються цінні папери. З точки зору інвестора, який обирає більш консервативну політику, цікавим може стати інвестування в облігації. Оскільки даний різновид цінних паперів відрізняється відносною стабільністю отримання доходу та передбачуваністю. Важливим етапом інвестиційного процесу є визначення вартості потенційних об'єктів інвестування, що дозволяє здійснити виважений вибір на користь того чи іншого активу. Тому в сучасних умовах дослідження даних питань становить значний науковий та практичний інтерес.

Серед наукових праць, які стали теоретичною та методичною основою даного дослідження, необхідно відзначити роботи таких зарубіжних учених, як: О. Алексєєва, О. Бурєніна, Шимона Беннинга, І. Дороніна, В. Зверева, І. Іванченка, И. Лукасевич, В. Малюгіна, А. Маркуса, М. Міллера, Я. Міркіна, Б. Рубцова, Ф. Фабоцци, Ю. Фаму та ін. Серед вітчизняних науковців які присвятили свої роботи проблематиці функціонування різних фінансових інструментів та дослідженню методики визначення їх вартості можна виділити праці таких: С. Бірюка, М. Бурмаки, О. Васюренко, Л. Гальперіної, Б. Губського, В. Корнєєва, Д. Леонова, З.Луцишин, Ю. Макогона,

М. Назарчука, В. Новицького, Є. Панченка, А. Поручника, В. Рокочі, О. Ромашка, Л. Руденко, Є. Савельєва, А. Чухна, В. Шапрана та ін.

Мета статті полягає в тому, щоб на підставі дослідження існуючих найбільш поширених методів оцінки вартості облігацій систематизувати їх та узагальнити.

Найбільш розповсюдженим видом боргових цінних паперів є облігації. «Облігація – цінний папір, що посвідчує внесення його першим власником коштів, визначає відносини позики між власником облігації та емітентом, підтверджує зобов'язання емітента повернути власникові облігації її номінальну вартість у передбачений проспектом емісії (для державних облігацій України – умовами їх розміщення) строк та виплатити доход за облігацією, якщо інше не передбачено проспектом емісії (для державних облігацій України – умовами їх розміщення)» [5].

Відмінною властивістю облігацій для інвестора є можливість отримати дохід, розмір якого зафіксований в облігації і може бути виплачений у вигляді відсотків або надання дисконту при покупці.

Між інвестиціями в облігації та акції існує дві суттєві відмінності: 1) обіцяні грошові потоки за облігаціями зазвичай встановлюються при випуску і не змінюються протягом терміну обігу облігації; облігації, на відмінну від акцій, зазвичай мають фіксований строк (за більшістю встановлюється строк погашення – maturity). У результаті теперішня вартість звичайної облігації з фіксованими купонами та встановленим строком визначається виключно змінами ставки дисконтування, що включає в себе як загальний рівень відсоткових ставок, так і специфічний ризик дефолту оцінюваної облігації [4].

Купонним та дисконтним облігаціям властиві певні особливості щодо способів і періодичності здійснення виплат доходу, і з огляду на це проведення розрахунків поточної ринкової вартості для того чи іншого виду облігацій відрізняються. Можна виділити три моделі оцінювання поточної ринкової вартості облігацій:

- з періодичною виплатою відсотків (базова модель);
- з виплатою всієї суми відсотків при її погашенні;
- що реалізовані з дисконтом без виплати відсотків.

Модель оцінювання поточної ринкової вартості облігації з періодичною виплатою відсотків (базова модель) стосується купонних облігацій за умови, що протягом строку її обігу здійснюються періодичні виплати відсотків, при чому, розміри купонів зазвичай

однакові між собою, а основна сума боргу виплачується в момент погашення облігації разом із останньою купонною виплатою. Тобто ринкова вартість облігації дорівнюватиме сумі двох доданків – теперішньої вартості її ануїтетів (щорічних процентних платежів) і теперішньої вартості її номіналу [1]:

$$P_0 = \sum_{t=1}^n \frac{I}{(1+r)^t} + \frac{N}{(1+r)^n}$$

де: I – відсоткові (купонні) виплати за облігацією за кожен рік;

N – номінальна вартість облігації;

r – середня ставка дохідності на ринку або дисконтна ставка;

n – кількість періодів до погашення облігації.

Якщо процентні платежі по облігації нефіксовані, то дана формула набуває наступного вигляду:

$$P_0 = \sum_{t=1}^n \frac{I_1}{(1+r)} + \frac{I_2}{(1+r)^2} + \dots + \frac{I_n}{(1+r)^n} + \frac{N}{(1+r)^n}$$

На українському ринку представлені переважно облігації з щорічними виплатами. Проте можливі випадки, коли купонні виплати відбуваються m разів за рік. Наприклад, у світовій практиці прийнято використовувати піврічні виплати (навіть облігації з щорічними виплатами при порівнянні їх дохідності приводяться до вигляду, відповідному аналогічним інструментам з піврічними виплатами), а у ряді випадків – щоквартальні [2]. У такому разі знаходження ринкової вартості облігації набуває такого вигляду:

$$P_0 = \sum_{t=1}^{n \times m} \frac{I/m}{(1+r/m)^t} + \frac{N}{(1+r/m)^{n \times m}}$$

де m – періодичність виплат відсотків протягом року.

Важливим показником, що використовується для визначення вартості облігацій, є ставка дисконтування. Її можна взяти з котирувань, у торговців облігаціями з подібними характеристиками або ж розрахувати. Одним із найбільш поширених на практиці способів ро-

зрахунку ставки дисконтування є кумулятивний метод оцінки премії за ризик. В його основі лежать припущення про те, що: якби інвестиції були безризиковими, то інвестори вимагали б безризикову прибутковість на свій капітал (тобто норму прибутковості, відповідну нормі прибутковості вкладень у безризикові активи); чим вище інвестор оцінює ризик проекту, тим вищі вимоги він пред'являє до його прибутковості. Виходячи з цих припущень при розрахунку ставки дисконтування необхідно врахувати так звану «премію за ризик» [4]. Відповідно формула розрахунку ставки дисконтування буде виглядати так:

$$r = r_f + l + i + r_e,$$

де: r – ставка дисконтування;

r_f – безризикова ставка, тобто ставка за інвестиціями, для яких відсутній ризик (дохідність за державними цінними паперами для відповідних строків погашення);

l – премія за ліквідність;

i – темп інфляції;

r_e – реальна ставка відсотку.

Безризикова ставка (r_f) може враховувати інфляцію. Однак якщо інвестор очікує, що інфляція буде розвиватися більш високими темпами, він також врахує це у ставці дисконтування. Купуючи папір, інвестор стикається з ризиком ліквідності, який пов'язаний з тим, наскільки швидко і за якою ціною можна продати папір. Тому ця величина повинна знайти відображення у ставці дисконтування.

Модель оцінки поточної ринкової вартості облігацій з виплатою всієї суми відсотків при її погашенні передбачає те, що вся сума купонних платежів виплачується за погашення облігації [3]. Формула матиме такий вигляд:

$$P_0 = \frac{N + I_k}{(1 + r)^n}$$

де I_k – сума відсотків за облігацією, що буде нарахована за її погашення за відповідною ставкою.

Модель оцінки поточної ринкової вартості облігацій, реалізованих з дисконтом без виплати відсотків. Умовами випуску облігації може бути визначено, що вона не передбачає періодичних виплат відсотків, зате продається зі значним дисконтом щодо свого номіналу. Покупець такої облігації отримує дохід, який утворюється за рахунок поступового збільшення дійсної вартості щодо її початкової ціни придбання (ціни нижче її номінальної вартості), поки облігація не буде викуплена за своєю номінальною вартістю в день її погашення [4].

Обчислюючи вартість облігації з нульовим купоном ($I = 0$) класичну формулу спрощують таким чином:

$$P_0 = \frac{N}{(1 + r)^n}$$

де n – кількість років, через які відбудеться погашення безвідсоткової облігації.

Якщо ж строк обігу дисконтних облігацій менше одного року, то поточна ринкова вартість облігації розраховується за формулою:

$$P_0 = \frac{N}{(1 + \frac{r \times T}{365})}$$

де T – кількість днів до погашення облігації.

За *безстроковими облігаціями* передбачений невизначено тривалий період виплати доходів (купону). За умови фіксованого розміру купону протягом всього строку обігу облігації поточна ринкова вартість фактично представляє суму членів нескінченно спадаючої геометричної прогресії [4].

Отже, інвестор має широкий вибір інструментів для інвестицій. Особливе місце належить облігаціям в структурі боргових цінних паперів як об'єкта для інвестицій. Переваги для інвестора в даному випадку можна вважати наступні: фіксований термін і відсотковий дохід, який простіше прогнозувати, менший ризик неповернення та високий рівень ліквідності порівняно з акціями. Розглядаючи можливість щодо інвестування коштів в облігації доцільно здійснювати оцінку їх вартості. Відповідно було встановлено, що залежно від виду

облігації (купонні чи дисконтні) їм характерні специфічні розрахунки поточної ринкової вартості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боди З. Финансы: пер. с англ. / З. Боди, Р. Мертон – М.: Изд-во: Вильямс, 2007. – 592 с.
2. Брейли Р. Принципы корпоративных финансов. Подарочное издание / Р. Брейли, М. Стюарт. – М.: Олимп-Бизнес, 2012. – 978 с.
3. Дамодаран А. Инвестиционная оценка: Инструменты и методы оценки любых активов / Асват Дамодаран; Пер. с англ. – 7-е изд. – М.: Альпина Паблишер, 2014. – с.1648.
4. Коваленко Ю. М. Управління фінансовими інвестиціями: навч. посіб. / Коваленко Ю. М. – Ірпінь: НУДПСУ, 2010. – 350 с
5. Про цінні папери та фондовий ринок [Електронний ресурс]: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3480-15>.

Нікітенко Анна Андріївна,
студентка групи ФМДз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Ковернінська Юлія Вікторівна,
к.е.н., доцент кафедри

ДЕПОЗИТАРНИЙ ОБЛІК У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ БЕЗДОКУМЕНТАРНОЇ ФОРМИ ОБІГУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

У статті розкрито нові реалії здійснення депозитарного обліку цінних паперів в умовах переходу цінних паперів з документарної в бездокументарну форму.

Ключові слова: *цінний папір, депозитарний облік, ринок цінних паперів, депозитарні установи, цінні папери в бездокументарній формі.*

Збалансоване функціонування ринку цінних паперів України не можливо уявити без забезпечення належного рівня захисту прав власності на цінні папери. Такий захист в рамках діючої інфраструктури ринку цінних паперів має досягатися, в першу чергу, за рахунок ефективного здійснення їх обліку. Облік цінних паперів здійснюється через інструментарій депозитарної системи та перебуває на даному етапі в процесі перетворення з документарної в бездокументарну форму. Адже, розвиток сучасних інформаційних технологій стимулював розвиток механізмів розміщення та обігу цінних паперів у бездокументарній формі (формі електронних записів). Це призводить до виникнення необхідності адаптації системи депозитарного обліку та всіх інституцій, що діють в її межах, до нових умов взаємодії. Тому в даному контексті дослідження нових реалій здійснення депозитарного обліку цінних паперів набуває особливої актуальності.

Питання здійснення депозитарного обліку та функціонування депозитарної системи досліджувалися у працях вітчизняних вчених, а саме: О. Костюк, О. Косової, О. Кологойди, І. Сьомка, В. Яворської тощо. Утім питання дослідження депозитарного обліку в контексті розвитку бездокументарної форми обігу цінних паперів в Україні залишається малодослідженим.

Мета : дослідити депозитарний облік в контексті розвитку бездокументарної форми обігу цінних паперів в Україні.

Інноваційний розвиток у сфері технологій сприяв виникненню в різних сегментах фінансового ринку новітніх форм існування фінансових інструментів, нових механізмів функціонування ринку тощо. Особливо це торкнулося ринку цінних паперів. Зокрема, розпочалася активізація процесів дематеріалізації цінних паперів. Механізм переведення паперових цінних паперів у електронну форму був заснований на "знерухомленні" цінних паперів у сховищах депозитарних установ. Це дозволило подальший обіг цінних паперів здійснювати у вигляді облікових записів. Крім того, була запропонована система існування цінних паперів тільки у вигляді облікових записів – бездокументарні (електронні, дематеріалізовані) цінні папери [4].

У національній практиці такі бездокументарні цінні папери оформлюються глобальним сертифікатом, який представляє собою «документ, що містить інформацію про випуск цінних паперів, який оформлюється емітентом після завершення емісії цінних паперів та є підставою для зберігання і обліку відповідних цінних паперів та обліку зобов'язань емітента за відповідним випуском цінних паперів» [3].

В результаті такі тенденції призвели до нового витка у розвитку депозитарної системи та низки змін у порядку здійснення депозитарного обліку цінних паперів.

В Україні процес розвитку системи обігу цінних паперів відбувався поступово. Перехід з державної форми власності на приватну вітчизняних підприємств сприяв появі цінних паперів. Проте цей процес не супроводжувався впровадженням відповідної системи обліку прав власності на цінні папери, що призвело до суттєвих порушень прав акціонерів.

В сучасному вигляді сутність депозитарного обліку цінних паперів (далі депозитарного обліку) схематично представлено на рис. 1

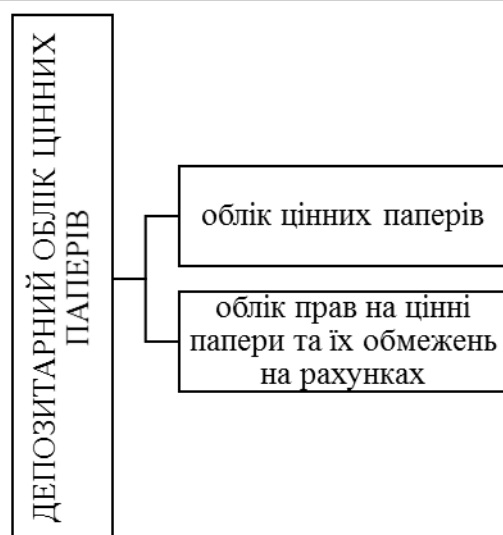

Рис. 1 Схематичне представлення сутності депозитарного обліку цінних паперів

Джерело: [3]

У 2012 році було прийнято новий Закон України «Про депозитарну систему України», який закріпив на законодавчому рівні ключові позитивні напрацювання щодо формування в Україні адекватного депозитарного обліку. Зокрема сюди можна віднести:

- встановлення обмежень щодо виду цінних паперів, які можуть перебувати в обліку (емісійні цінні папери). До цього періоду така норма у національному законодавстві існувала лише на нормативному рівні [1];
- встановлення механізму захисту від розкриття та розголошення інформації з системи депозитарного обліку емісійних цінних паперів;
- запровадження вдосконаленого електронного документообігу та використання електронного цифрового підпису між професійними учасниками депозитарної системи України, в тому числі щодо обліку прав власності на цінні папери [2].

Українська практика здійснення депозитарного обліку цінних паперів наближається до європейської практики. Зокрема, у європейській практиці функції обліку та проведення клірингу зазвичай відокремлюються між різними інституціями.

Більш детальну структурування інституцій, що здійснюють облік цінних паперів, облік прав та зобов'язань за цінними паперами наведено на рис. 2.

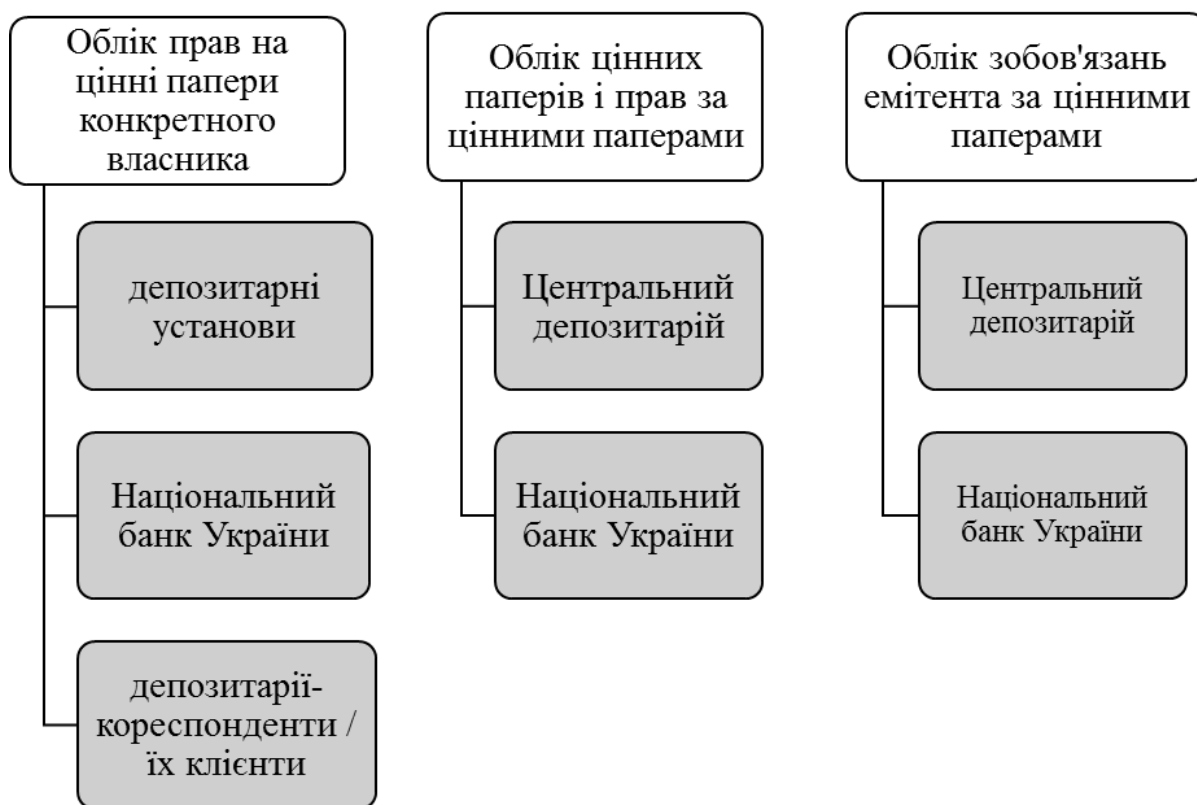

Рис. 2. Розподіл інституцій, що здійснюють облік цінних паперів, прав та зобов'язань за цінними паперами

Джерело: [3]

У відповідності до Закону України «Про депозитарну систему України» [3] в редакції від жовтня 2013 року функції щодо ведення реєстру власників іменних цінних паперів покладено на Центральний депозитарій, який було створено на базі Національного Депозитарію України. В той же час на базі Всеукраїнського депозитарію цінних паперів (ВДЦП) було створено Розрахунковий центр, для здійснення розрахунків стосовно операцій з цінними паперами.

Механізм функціонування депозитарної системи формується незалежно від того, яким чином цінні папери будуть включені в систему депозитарного обліку: відбудеться знерухомлення документарних цінних паперів від власника до депозитарної установи, або емітент випускає вже бездокументарні цінні папери. В кінцевому підсумку всі такі цінні папери мають бути зараховані на рахунки їх власників [4].

Послідовність відкриття та ведення рахунків у цінних паперах наведено на рис. 3

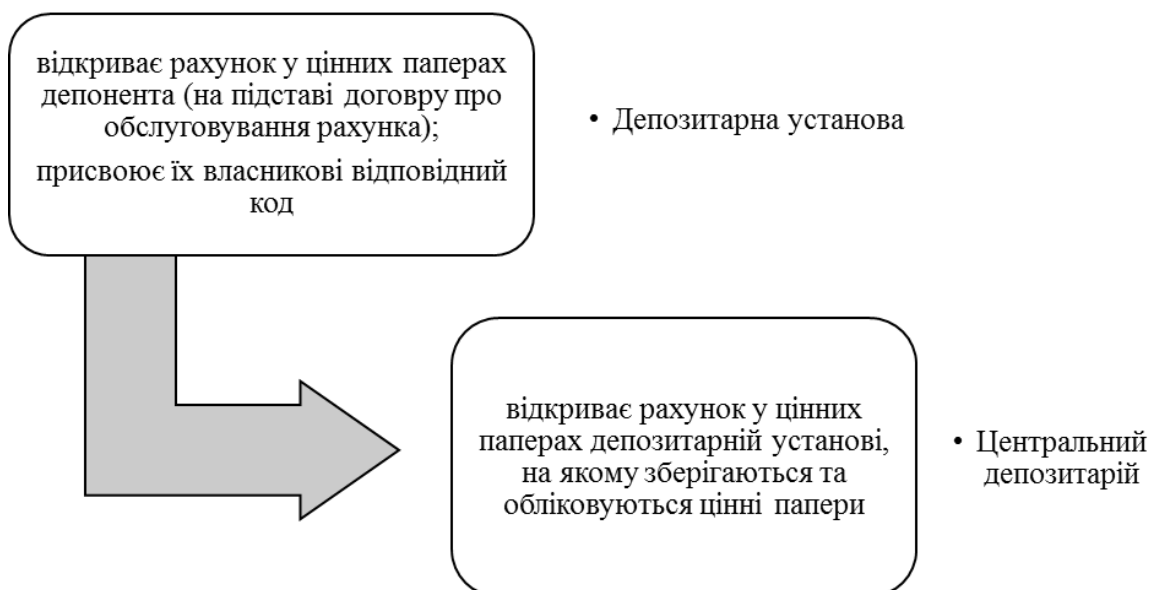

Рис. 3 Послідовність відкриття та ведення рахунків у цінних паперах

Джерело: [3]

Отже, однією із тенденцій останніх років у розвитку ринку цінних паперів став поступовий перехід від обігу цінних паперів у документарній формі до обігу в електронній формі. Даному переходу передували певні економіко-політичні зміни, а саме в частині трансформації державної власності у приватну. Такі зміни хоча й мали позитивний характер в цілому, але на перших етапах не супроводжувалися впровадженням адекватного обліку прав власності на цінні папери, що вплинуло на виникнення значних порушень прав акціонерів. І тільки протягом останніх років, внаслідок розгортання технологічного прогресу депозитарний облік став виходити на належний рівень.

Перехід до електронної форми обігу цінних паперів прискорює їх обіг та збільшує мобільність інвестицій у цінні папери, підвищує рівень захисту прав власності на інвестиції, оформлені цінними паперами. Таким чином розпочалося формування принципово нового депозитарного обліку цінних паперів та відповідної депозитарної системи, що дозволить забезпечити високий рівень обслуговування обігу цінних паперів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Григораш Т. Ф. Ефективність функціонування фондового ринку в Україні / Т. Ф. Григораш, К. В. Проценко, А. О. Стовбун // Молодий вчений. – 2017. – № 3. – С. 618-621.
2. Косова Т. Д. Пруденційне регулювання депозитарного обліку цінних паперів в Україні / Т. Д. Косова // Економіка. Менеджмент. Бізнес. – 2014. – № 4. – С. 98-103. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/естебі_2014_4_16
3. Про депозитарну систему України: Закон України від 06.07.2012 р. № 5178-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 76. – Ст. 3066
4. Торгівля цінними паперами в Україні : навч. посіб. / [Москвін С. О. та ін.]. – Київ : АДС УМКЦентр, 2015. – 343 с.

Початун Юлія Сергіївна,
студентка групи ФМДз-17-2
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Діденко Людмила Вікторівна,
к.е.н., доцент кафедри

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ НАДІЙНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Висвітлені основні підходи щодо визначення поняття «фінансова надійність страховика». Обґрунтовано потребу в оцінюванні фінансової надійності страхової компанії за допомогою різних показників. Підкреслено, що серед науковців відсутня єдина точка зору відносно показників, за якими оцінюється фінансова надійність страховика.

Надано характеристику сутності поняття «фінансова надійність страховика», як категорії, що характеризує такий стан фінансових ресурсів, їх розподіл і використання, за рахунок чого страхова компанія залишається платоспроможною і здатною своєчасно й у повному обсязі виконати свої фінансові зобов'язання в умовах негативного впливу як внутрішніх так і зовнішніх чинників відносно всіх суб'єктів ринку.

Визначено, що основними складовими забезпечення фінансової надійності страхових компаній є: власний капітал, страхові резерви, перестраховування та тарифна політика.

Запропоновано систему показників для оцінки фінансової надійності страхової компанії, які сформовані у п'ять груп, а саме: 1 – показники, що характеризують здатність виконувати зобов'язання; 2 – показники, що характеризують достатність власних коштів для виконання страхових зобов'язань; 3 – показники, що характеризують рівень виплат; 4 – показники, що характеризують заборгованість страховальників і страховика за страховими виплатами; 5 – показники, що характеризують міру незалежності від перестраховування. Наведено формули для їх розрахунку.

Ключові слова: фінансова надійність страховика, фінансова стійкість страховика, показники фінансової надійності.

Постановка проблеми. У результаті погіршення фінансово-економічної та політичної ситуації в Україні, негативних процесів у банківській сфері, падіння купівельної спроможності потенційних споживачів страхових послуг скорочуються обсяги страхування, знижується дохідність таких послуг та, відповідно, фінансова надійність і стійкість страховиків [1, с. 74]. Питання оцінки їхньої фінансової надійності залишається не вирішеним повною мірою та потребує деталізації й конкретизації показників, за якими її можна здійснити.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку теоретико-методичних засад оцінки фінансової надійності страхових компаній здійснили такі вчені, як: І. Г. Аберніхіна [1], В. Д. Базилевич [2], В. П. Братюк [3], В. М. Батуріна [4], І. Ю. Кисільова [5], Н. О. Кобилиця [6], Г. М. Малинич [7], В. М. Олійник [8], А. Ю. Полчанов [9], Н. В. Ткаченко [11], О. О. Шакура [12] та ін.

Формулювання цілей дослідження. Метою дослідження є аналіз існуючих методичних підходів до оцінки фінансової надійності страхових компаній та визначення системи показників, що найточніше відображають здатність страхової компанії виконати свої фінансові зобов'язання перед страхувальником та іншими кредиторами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відтак серед науковців немає єдиної точки зору щодо розмежування категорій «фінансова надійність страховика» та «фінансова стійкість страховика», відсутня система критеріїв їх оцінки, а тому і не узагальнено систему показників для оцінки фінансової надійності страхових компаній.

Частина науковців визначають фінансову надійність страхової компанії через систему відповідності граничних величин встановленим нормативам. При цьому вони окреслюють комплекс показників для оцінки фінансової надійності страхових компаній. Деякі науковці, прихильники цього підходу, наголошують на необхідності формування комплексів таких показників окремо для компаній, які здійснюють страхування життя та компаній, які надають інші види страхування, і для перестрахових компаній (при цьому не наводячи методику розрахунку показників). Натомість Н. О. Кобилиця для визначення фінансової стійкості страховика пропонує застосовувати такі показники як: достатність власного капіталу, забезпеченість страховими резервами, платоспроможність, ліквідність, прибутковість і рентабельність [6, 193]. Але цей підхід викликає певні зауваження.

По-перше, запропоновані для трактування фінансової надійності показники практично дублюють вимоги вітчизняного законодавства щодо визначення умов забезпечення платоспроможності страховика (відповідності сплаченого статутного фонду, наявності достатніх страхових резервів і додержання нормативу платоспроможності).

По-друге, автор, на свій розсуд сформувавши перелік показників, які не мають єдиних нормативних критеріїв, пропонує використовувати їх для характеристики фінансової надійності страховика.

Ткаченко Н. В. виділяє три основних бачення сутності категорії «фінансова стійкість страховика», а саме:

Фінансовий показник діяльності страхової компанії (платоспроможність, рентабельність, ліквідність).

Певний стан фінансових ресурсів страховика.

Здатність виконувати взяті зобов'язання за договорами страхування й перестрахування за впливу несприятливих факторів і зміни економічної кон'юнктури [11].

Аналіз останніх наукових публікацій засвідчив намагання деяких дослідників узагальнити підходи щодо можливості ототожнення чи розмежування зазначених категорій. Так, В. М. Олійник систематизував науково-методичні підходи до визначення цих категорій, виокремивши два основних із метою з'ясування доцільності й правомірності їх застосування. Відповідно до першого підходу поняття «фінансова стійкість» і «фінансова надійність» ототожнюються та можуть рівноправно вживатися. Прибічниками такого підходу є також В. Д. Бігдаш, Д. Бланд, Н. М. Внукова, О. Д. Вовчак, Ю. М. Дьячкова, С. С. Осадець. Відповідно до другого підходу фінансова надійність визначається авторами як поняття, що є вужчим, ніж фінансова стійкість, та його похідною. Прибічниками такого підходу є: І. С. Іванюк і Н. В. Ткаченко. На думку цих науковців, обов'язковою умовою фінансової стійкості виступає не тільки платоспроможність страхової компанії, а й її фінансова надійність. Тобто страхова компанія, котра є фінансово надійною, не обов'язково буде фінансово стійкою, а фінансово стійка завжди буде фінансово надійною [11].

В свою чергу, О. О. Шакура в наукових публікаціях під фінансовою надійністю страховика зазначає його здатність адекватно реагувати на змінні умови зовнішнього і внутрішнього середовища шляхом підвищення ефективності управління якісним та кількісним складом активів і пасивів компанії та найбільш повного використання

знань і досвіду працівників без припинення виконання взятих зобов'язань та забезпечення подальшого розвитку [12].

Кисільова І. Ю., вважає, що фінансова надійність страховика – це спроможність страховика виконати страхові зобов'язання, прийняті за договорами страхування та перестрахування у випадку впливу несприятливих чиників [5].

Братюк В. П. та Я. Ю. Гудачов в своїх дослідженнях доводять, що фінансова надійність страховика – це такий стан організації її грошових потоків (вхідних і вихідних), при якому страхова компанія здатна своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання відносно всіх суб'єктів ринку протягом визначеного часу за рахунок залучених і власних ресурсів, забезпечувати відновлення своїх фінансових показників за будь – якого несприятливого впливу до бажаного і оптимального рівня, адаптуватися до постійно змінюваного економічного середовища, використовувати нові обставини, властивості та відносини для цілеспрямованого і динамічного розвитку страховика на основі зростання прибутку й капіталу в даний час і в прогнозованій перспективі [3].

Підводячи підсумок аналізу даної категорії, можна зазначити, що фінансова надійність страхової компанії – це економічна категорія, що характеризує такий стан фінансових ресурсів (як власних так і залучених), їх розподілу і використання, за якого страхова компанія залишається платоспроможною і здатною своєчасно й у повному обсязі виконати свої фінансові зобов'язання в умовах негативного впливу як внутрішніх так і зовнішніх чинників відносно всіх суб'єктів ринку.

Підставою для вибору нами показників для оцінки фінансової надійності страховика є критерії, що фінансова надійність виявляється лише в момент урегулювання фінансових зобов'язань страховика. Нами систематизовані погляди вчених стосовно переліку показників оцінки фінансової надійності страхової компанії. Наведені на рис. 1 індикатори сформовані відповідно до груп, що найточніше відображають здатність страхової компанії виконати свої фінансові зобов'язання перед страхувальником та іншими кредиторами. Відповідно запропоновану загальну систему показників для оцінки фінансової надійності страхової компанії можна надалі застосовувати як підґрунтя визначення фінансової стійкості й фінансової платоспроможності.

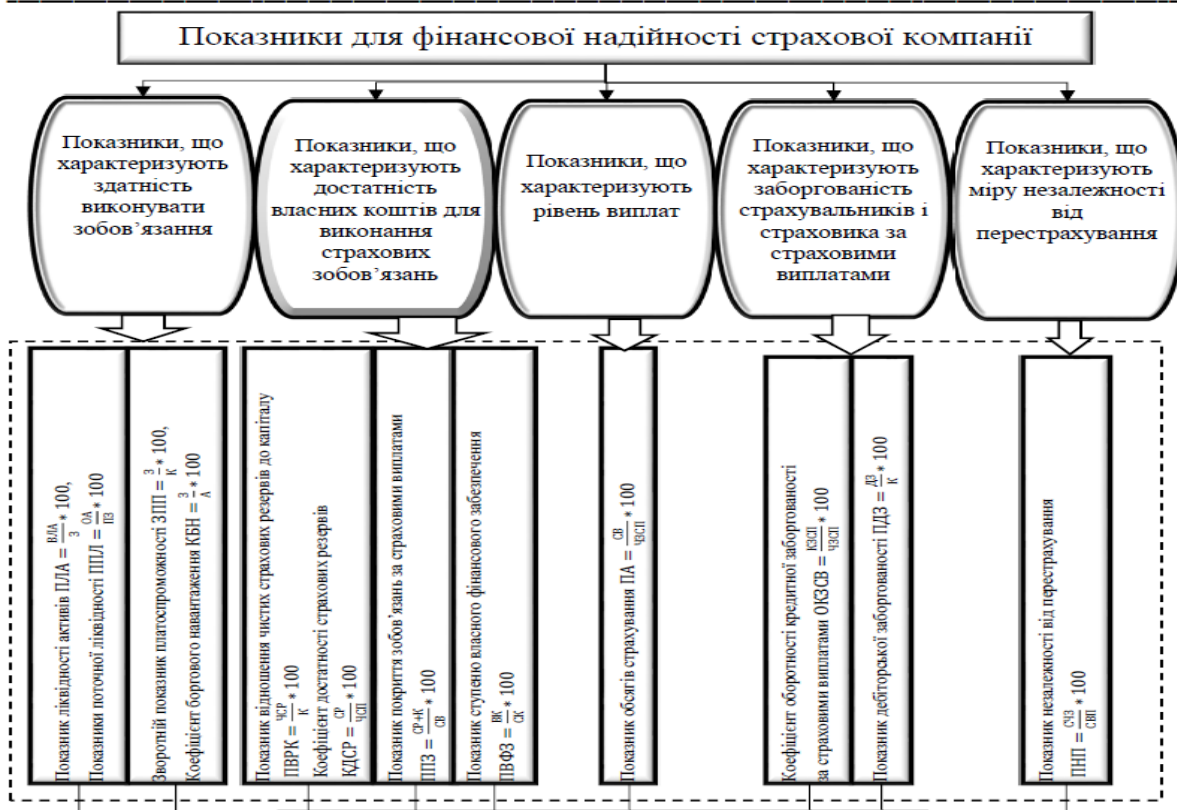

Рисунок 1. Система показників для оцінки фінансової надійності страховика

Джерело: складено та систематизовано за [1; 7; 9]

Базуючись на наукових дослідженнях широкого кола вчених, нами визначено, що основними складовими забезпечення фінансової надійності страхових компаній є: власний капітал, страхові резерви, перестраховування та тарифна політика. Від якості управління ними керівництвом страховика і буде залежати наскільки добре буде почувати себе організація на страховому ринку в тих чи інших умовах.

Першочерговою умовою забезпечення фінансової надійності страховика є розмір власного капіталу. Власний капітал страхової компанії це гарантія збереження її фінансової надійності, навіть за умови недостатності страхових премій і прибутку від інвестиційної діяльності, необхідних для виконання поточних та довгострокових зобов'язань. Накопичення та нарощення власного капіталу страховика є свідченням зміцнення позиції компанії на ринку.

Висновки. Фінансова надійність виявляється у ступені довіри як з боку споживачів страхових послуг, так й з боку держави.

Під фінансовою надійністю суб'єкта страхового бізнесу ми розуміємо такий його стан, який характеризується достатнім рівнем

фінансового забезпечення, що здатний сприяти розвитку страхового бізнесу, збалансованим страховим портфелем, доброю репутацією на ринку страхування.

На нинішньому етапі розвитку страхового ринку України забезпечення фінансової стійкості страхових компаній є одним із пріоритетних завдань. Слід підкреслити, що в ході посилення процесів економічної глобалізації успішне функціонування страхових компаній значною мірою залежить саме від рівня їх фінансової стійкості. Лише забезпечивши власну фінансову стійкість, страховик зможе генерувати чинники позитивних кількісних і якісних змін для нормального функціонування в теперішній час та зростання фінансового потенціалу в майбутньому.

За результатами дослідження нами запропонована загальна система показників для оцінки фінансової надійності страхової компанії, які сформовані у п'ять груп: 1) показники, що характеризують здатність виконувати зобов'язання; 2) показники, що характеризують достатність власних коштів для виконання страхових зобов'язань; 3) показники, що характеризують рівень виплат; 4) показники, що характеризують заборгованість страхувальників і страховика за страховими виплатами; 5) показники, що характеризують міру незалежності від перестрахування. Вважаємо, що саме вищезазначені показники найточніше відображають здатність страхової компанії виконати свої фінансові зобов'язання перед страхувальником та іншими кредиторами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аберніхіна І. Г. Система показників оцінки фінансової надійності страховика / І. Г. Аберніхіна, І. Г. Сокириська // Фінанси України. – 2017. – № 6. – С. 74-86.
2. Братюк В. П. Дослідження управління фінансовою надійністю страховика на прикладі страхових компаній України. / В. П. Братюк, Я.Ю.Гудачок // Ефективна економіка. – 2014.– № 11. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3509>.
3. Бутиріна В. М. Концептуальні основи фінансової стійкості страхових організацій / В. М. Бутиріна // Вчені записки Таврійського національного університету. – 2013. – № 26 (65). – С. 20-26. – Режим доступу: <https://goo.gl/s7paqd>.

4. Кисільова І. Ю. Оцінка фінансової надійності страховика / І. Ю. Кисільова // Вісник Одеського національного університету. – 2014. – № 19. – Вип. 2(5). – С. 139-143.
5. Кобилиця Н. О. Система оцінки фінансової стійкості страхової компанії / Н. О. Кобилиця, О. О. Лопата, Л. Л. Лялька // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – № 19 (5). – С. 191-196.
6. Малинич Г. Методичні підходи до аналізу фінансової надійності страхових компаній: переваги та недоліки / Г. Малинич // Вісник Київського національного економічного університету імені Тараса Шевченка. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. – № 113-114. – С. 87-91.
7. Олійник В. М. Методологічні засади забезпечення фінансової стійкості страхових компаній : дис. д-ра екон. наук: 08.00.08. ; Укр. акад. банк. справи. Суми. – 2016. – 507 с.
8. Полчанов А. Ю. Фінансова стійкість страхової компанії як об'єкт стратегічного управління. Вісник ЖДТУ. – 2010. – Режим доступу: <https://goo.gl/5yLVsq>.
9. Про затвердження рекомендацій щодо аналізу діяльності страховиків [Електронний ресурс] : розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 17.03.2005 р. № 3755. – Режим доступу: <https://goo.gl/yazAE4>.
– Ткаченко Н. В. Фінансова стійкість страхових компаній: теоретичні підходи / Н. В. Ткаченко // Фінанси України. – 2009. – № 6. – С. 104–121.
10. Шакура О. О. Дослідження сутності фінансової надійності страховика в умовах розвитку системи комерційного страхування в Україні. Науковий вісник НЛТУ України. 2013. – № 23 (15). – С. 270-277.

Семиряжко Катерина Юріївна,
студентка групи ФМДз-17-2

ННІ фінансів, банківської справи

Науковий керівник:

Гуменний

Анатолій Анатолійович,

к.е.н., доцент кафедри

ОЦІНЮВАННЯ ТА МІНІМІЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ВИДІВ РИЗИКІВ У БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. В сучасних умовах ринкової економіки, високого рівня конкуренції та непередбачуваних обставин, діяльність банків та банківської системи неможлива без ризиків. Банківський бізнес характеризується вищою ризикованістю порівняно з іншими видами підприємництва, що зумовлено специфікою виконуваних банками функцій.

Навчитися передбачувати та аналізувати ризики, адекватно відображати їх в управлінській інформації та свідомо керувати ними — одне з найважливіших завдань, яке постає перед кожним банком на сучасному етапі

Оскільки повністю позбутися ризиків неможливо, перед банківською установою постає завдання управління ними. Балансування між прибутком та ризиком, пошук їх оптимального співвідношення розглядається як одне з найважливіших і найскладніших завдань, які стоять перед керівництвом банку

Аналіз останніх досліджень і результатів. Питанням управління ризиками банківських установ приділяє увагу багато вітчизняних та зарубіжних науковців, а саме: В. Бобиль, В. Вітлінський, Ж. Довгань, С. Дмитров, О. Кириченко, Є. Логовинський, А. Мещеряков, А. Мороз, І. Михайловська, В. Севрук, Ю. Сметанська, М. Тоцький та ін. Праці цих учених досліджують проблеми подолання окремих видів ризику банківської діяльності, розробляють методи оцінювання ризику, аналізують шляхи мінімізації основних видів ризиків у банківських установах. На сьогоднішній день проблема управління кредитними ризиками банківської діяльності потребує глибшого наукового вивчення.

Виклад основного матеріалу. Політику управління ризиками банку можна визначити як систему заходів та інструментів управління

ризиками банку [1,с.600]. У процесі реалізації політики управління ризиками та їх ідентифікації задіяні такі органи корпоративного управління як спостережна рада, правління, профільні комітети, підрозділ з ризик-менеджменту, служба внутрішнього аудиту. Звичайно це не вичерпний список, оскільки ризики притаманні всім видам діяльності, проте основні функції управління ризиками належить саме тим структурним одиницям, що перераховані вище.

Ризик утрати ліквідності з'являється, у тому випадку, якщо банківська установа виявиться неспроможною здійснювати свої зобов'язання у певний термін. Система керування ризиком втрати ліквідності банком по-перше, має проаналізувати його здатність виконувати потреби, що з'являються у фінансуванні і інвестуванні та передбачити, наскільки ліквідними є активи, які перебувають у портфелях банку[1,с.604].

Ліквідність відіграє велике значення для всіх банків, отже наглядові органи вимагають від банків розробки стратегії управління ризиком втрати ліквідності, що включає обмеження рівня ризиків.

Ідентифікація ризиків проводиться в процесі затвердження та узгодження внутрішньобанківських документів, що регламентують певні види діяльності (реалізація банківських продуктів, надання послуг, здійснення операцій, в т.ч. господарських, та інші процеси).

Оцінка ризику в банку полягає у визначенні ймовірності реалізації ризику та можливого обсягу втрат від ризику.

Оцінка певного ризику може проводитись шляхом розрахунку, експертним або іншим методом. Конкретний спосіб оцінки для кожного ризику встановлюється відповідними внутрішньобанківськими нормативними документами. Зазначимо, що прерогатив надається кількісним методам оцінки, які забезпечують більшу об'єктивність оцінки ризиків та порівнянність результатів цієї оцінки як між різними видами ризику так і в часі[2, с.20].

Існують три основні інструменти (також іноді науковці ідентифікують їх як стратегії) управління банківськими ризиками, а саме: відмова від ризику; передача ризику; значення ризику.

Відомо, що приймати фінансові ризиковані рішення має сенс тільки в тому випадку, коли очікується одержання значного позитивного результату від проведення ризикованої операції. Не слід приймати ризик тоді, коли, навіть за сприятливих умов проведення операція не принесе ніякого прибутку.

У цьому випадку необхідно розглядати перший інструмент управління – відмова від ризику. При цьому варто мати на увазі, що кредитна установа яка завжди відмовляється від ризикованих операцій, втрачає можливість додаткового зростання прибутку[2, с.22].

Іншим інструментом передачі ризику є хеджування. Хеджування - це використання ф'ючерсів та опціонів. Зменшити ризик можна за допомогою: пошуку додаткової фінансової інформації, становлення лімітів, а також формування резервів. Очевидно, що ймовірність ризикової події пов'язана з рівнем ризику, тобто чим вище рівень ризику, тим вище ймовірність, що така подія станеться. Наприклад, частіше виявляється неповерненим кредит з низькою якістю.

Складність застосування теоретичних підходів в оцінці банківських ризиків, обумовлює актуальність і невичерпний інтерес до даної теми, стимулюючи пошук найбільш дієвих методів управління банківською діяльністю.

Варто зауважити етапи управління ризиками: виявлення ризиків та причин їх виникнення; оцінка величини ризику; мінімізація ризиків застосуванням відповідних методів; здійснення постійного контролю за рівнем ризиків.

Національний банк виділяє такі основні банківські ризики: кредитний, ліквідності, зміни відсоткової ставки, ринковий, валютний, юридичний, операційно-технологічний, репутації та стратегічний [3, с.435].

Система управління ризиками складається з таких елементів і підсистем: 1) управління активами і пасивами; 2) реалізація кредитної політики; 3) установлення нормативів і лімітів; 4) ціноутворення продуктів і послуг; 5) управлінський облік та фінансовий аналіз; 6) вимоги до звітності та документообігу; 7) інформаційно-аналітична служба; 8) розподіл повноважень у процесі прийняття рішень; 9) моніторинг; 10) аудит; 11) служба безпеки.

Для визначення допустимого та реального ризиків банки повинні робити певні системи оцінювання ризику, що формалізують процес вимірювання та розрахунків. Ці системи мають визначати три компоненти ризику: величина - обсяг можливих втрат; імовірність настання негативної події; тривалість періоду впливу ризику.

Щоб оцінити ступень ризику використовують або кількісний, або якісний аналіз. Якісний аналіз визначається певними факторами, перелік яких є характерним для відповідного виду ризику.

Часто методами кількісного аналізу рівня ризику являються: статистичний метод аналізу доцільності витрат, метод експертних оцінок, стрес-тестування, комбінований метод, метод використання аналогів, метод коефіцієнтів, метод рейтингів, аналітичний метод.

За підсумками кількісної оцінки рівня ризику порівнюється існуючий ризик із допустимим та приймається рішення. Зазначимо, що керівництво банківської установи має враховувати, що наявність ризику може визначати декілька шляхів розвитку подій, що відрізняються як імовірністю настання негативної події, так і розміром можливих збитків банку.

Страховання банківських ризиків зазвичай застосовують для запобігання впливу неконтрольованих факторів на банківську діяльність. Більш того, як і будь-яка сфера діяльності, банківська справа пов'язане з ризиком, причому як загальними для всіх підприємств ризиками, так і специфічними ризиками для кредитних установ (кредитними, депозитними, процентними, розрахунковими та ін.) У цьому випадку банки є носіями суспільної потреби в страхуванні, носіями ризику, а страхові організації приймають їх, і в разі прояву ризику компенсують понесені втрати кредитних установ [4].

Страховання ризиків банками є одним із методів забезпечення фінансової стабільності і має бути обов'язковим компонентом захисту від невизначеної ситуації на ринку і впливу непередбачених факторів. Міжнародний досвід свідчить про те, що страхування банківських ризиків забезпечує банкам надійну репутацію, довіру з боку вкладників і партнерів, а тому і взагалі ефективну діяльність, фінансову стійкість [5, с.220].

Диверсифікація є найпростішим і найдешевшим методом зниження портфельного кредитного ризику банку. Вона передбачає:

- 1) диверсифікацію позичальників за галузями;
- 2) диверсифікацію кредитів за розмірами, строками, видами процентних ставок;
- 3) диверсифікацію способів забезпечення повернення кредитів.

У сучасних умовах нестабільності фінансових ринків та зростання ризиковості діяльності збалансоване управління активами і пасивами розглядається як найефективніший підхід до управління комерційним банком. Але таке розуміння взаємозв'язку активів і пасивів не завжди було характерне для банкірів. З огляду на історичний розвиток методів управління комерційним банком розрізняють три

основні підходи до вирішення даної проблеми: стратегія управління активами; стратегія управління пасивами; стратегія збалансованого управління активами і пасивами (УАП).

Головний принцип управління активами та пасивами полягає в ефективному управлінні банківськими ризиками, внаслідок чого надходження від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності банку мають бути достатніми для покриття витрат банку на утримання залучених банком грошових коштів, витрат, пов'язаних з діяльністю банку, а також отримання прибутку в розмірі, достатньому для збереження і зростання капіталу банку, що є головною стратегічною ціллю діяльності банку.

Запровадження у вітчизняну практику оцінювання кредитних ризиків методології дискримінантного аналізу, що відбулося з впровадженням Положення «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями»[6] повинно було стандартизувати процес класифікації позичальників за рівнем кредитного ризику, забезпечити належний рівень об'єктивності оцінок та полегшити процес контролю за правильністю оцінки кредитних ризиків. Дане положення розроблялося у відповідності до таких міжнародних регулятивних норм як Базельські рекомендації та Міжнародні стандарти фінансової звітності.

У сучасних умовах розроблена достатня кількість нормативно-правових актів, які регламентують процес управління кредитним ризиком. Фундаментальним серед них являється Постанова НБУ № 23 «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» [7]. Даний документ покликаний забезпечити ефективне управління ризиками, що виникають при проведенні активних операцій банку. При цьому, дана постанова наближує вітчизняне банківське законодавство до міжнародних стандартів, зокрема Міжнародних стандартів фінансової звітності та Базельських угод.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що основним завданням регулювання ризиків є підтримання прийнятних співвідношень прибутковості з ознаками платоспроможності і ліквідності в процесі керування активами і пасивами банку, зменшення банківських втрат. Це прогнозує визначення їх можливих розмірів і наслідків, реалізацію і розробку шляхів щодо попередження пов'язаних з ними

втратами. Обрання певних методів та способів управління банківськими ризиками є дуже важливим етапом в управлінні банківської установи. Банк має обирати такі ризики, які він би зміг правильно оцінити та продуктивно ними управляти. Сучасні стратегії управління ризиками полягають у застосуванні таких методів як страхування, диверсифікація ризиків (синдиковані кредити), управління активами і пасивами (портфельне управління), хеджування, резервування, відмова від ризику. Вибір конкретного методу та побудова на його основі стратегії управління ризиками банку залежить від особливостей функціонування банківської установи, ситуації на міжнародному рівні, видів ризиків, якими банк планує управляти та на які він збирається звернути найбільшу вагу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Примостка Л. О. Управління банківськими ризиками : навч. посібн. / Л. О. Примостка, М. П. Чуб, Г. Т. Карчева ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. О. Примостки. – К. : КНЕУ, 2011. – 600 с.
2. Тичина В. Проблеми та практика управління банківськими ризиками у світлі Базеля II [Текст] / В.Тичина, О.Задніпровська // Вісник НБУ. - 2014. - №1. - С.22.
3. Вовк В. Я. Кредитування і контроль : навч. посібн. [Текст] / В. Я. Вовк, О. В. Хмеленко. - К. : Знання, 2015. - 463 с.
4. Комплексное страхование банков [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.chartisinsurance.com/BBB-Bankers-BlanketBond_803_203481.html
5. Аюпов А. А. Конструирование и реализация инновационных финансовых продуктов / А. А. Аюпов. – М.: NOTA BENE, 2015. – 220 с.
6. Положення «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» № 23. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>
7. Положення «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» № 23. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>

Сугоняко

Марина Олександрівна,

студентка групи ФМДз-17-2

ННІ фінансів, банківської справи

Науковий керівник:

Пасєнко Тетяна Василівна,

д.е.н., доцент, професор кафедри

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПОДАТКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Стаття присвячена розкриттю економічної сутності поняття «податковий потенціал». Висвітлено та порівняно погляди вітчизняних та зарубіжних вчених і науковців щодо трактування даного поняття.

Ключові слова: *податковий потенціал, фінансовий ринок, економічний потенціал*

Однією з найголовніших умов сталого економічного розвитку будь-якої країни є стабільність фінансових потоків в державі, яка передбачає збалансованість і зростання доходів і видатків бюджету на поточний момент і в довгостроковій перспективі. Питання поповнення дохідної частини бюджету, особливо в частині податкових надходжень, завжди залишаються актуальними.

Для вирішення завдань наповнення бюджету, в пошуку резервів підвищення економічного зростання економічні суб'єкти повинні мати у своєму розпорядженні об'єктивну інформацію, засновану на адекватній оцінці податкового потенціалу, у тому числі потенціалу фінансового ринку, який на сьогоднішній день стрімко зростає. Саме тому теоретичний огляд сутності податкового потенціалу має досить велике значення на сьогоднішній день, проте дане питання можна вважати малодослідженим, а існуючі поняття засновані на різних підходах, тому єдиного загальноприйнятого терміну «податковий потенціал» досі не визначено.

Проблемі визначення економічної сутності категорії «податковий потенціал» присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед вітчизняних науковців, в роботах яких розкрито сутність категорії «податковий потенціал», а також проблематику податкового потенціалу ринку цінних паперів, слід зазначити Паєнко Т.В.,

Гуменного А.А., Єфименко Т.І., Каламбета С.В., Тарангул Л.Л., Ускова І.В.

Перш ніж розглянути сутність податкового потенціалу фінансового ринку, необхідно визначити тлумачення категорії «податковий потенціал».

Для того, щоб доцільно сформулювати оцінку податкового потенціалу слід враховувати можливість трактувати це поняття як в широкому, так і в вузькому сенсі, а також з двох різних позицій - держави і платника податків.

У широкому сенсі «податковий потенціал» трактується як загальний обсяг оподатковуваних ресурсів підприємства, організації, галузі, регіону, країни (з позиції держави) і максимальний обсяг податкового навантаження, яку можуть забезпечити ресурсами платники податків - підприємства - регіону, галузі або країни (з позиції платників податків).

У вузькому сенсі «податковий потенціал» - це максимально можлива сума надходжень податків і зборів, обчислена в умовах чинного законодавства з позиції держави та з позиції платників податків. Слід зазначити, що трактування поняття «податковий потенціал» залежить від самої методики оцінки потенціалу.

Оцінка податкового потенціалу зазвичай здійснюється у вигляді індексів, які показують співвідношення податкового потенціалу галузі, країни до середнього показника або ж в абсолютному вираженні. Індексні показники більш об'єктивно показують реальний стан справ, оскільки майже не залежать від недосконалості застосовуваних методів розрахунку і дозволяють значною мірою зменшити вплив інфляційного чинника.

Серйозний вплив на визначення оцінки має також і значний обсяг «тіньового» обороту (від 10 до 40% легального обігу в країні). Проблема легалізації «тіньових» коштів є особливо актуальною на сьогоднішній день і потребує окремого обговорення і вирішення. До цього часу «тіньовий» сектор може розглядатися тільки як перспективний для оподаткування, в міру вдосконалення законодавства і посилення контролю за його дотриманням.

На сьогоднішній день система показників, що відображаються у статистичній та бухгалтерській звітності, не відповідає вимогам, що пред'являються до інформаційних масивів, необхідним для формування та оцінки податкового потенціалу. Необхідно

реформувати сучасну фінансову статистику у відповідності з цими вимогами.

Загалом зростання податкового потенціалу зумовлено збільшенням доходів населення, зростанням рівня довіри населення до фінансового ринку та збільшенням обсягів операцій на фінансовому ринку. Негативним є зростання різниці між податковим потенціалом з урахуванням рівня довіри населення та без його урахування. Цей факт говорить про те, що збільшується обсяг недоотриманого податку з доходів фізичних осіб через непрозорість і ризикованість фінансового ринку. Такої тенденція має негативний вплив, оскільки вона сприяє створенню передумов для збільшення частки тіньового сектора, що значно зменшить величину податкового потенціалу фінансового ринку в майбутньому.

З характеристики видно, що податковий потенціал охоплює частину фінансових потоків, що необхідні для досягнення максимального фінансового результату.

Також не слід плутати поняття фінансового та податкового потенціалів, оскільки це зовсім різні економічні явища. Якщо фінансовий потенціал включає сукупність усіх фінансових ресурсів того чи іншого підприємства, регіону, галузі, то податковий потенціал є лише частиною цих ресурсів, яка являє собою потенційну можливу суму податкових баз, які є основою для обчислення всієї сукупності податків і обов'язкових платежів. Фінансовий потенціал може складатися з фінансових ресурсів, які складають об'єкта оподаткування в рамках прийнятої в державі податкової системи, або підпадають під оподаткування частково [6].

Поняття податкового та фінансового потенціалів розрізняються і з точки зору впливу кожного з них на формування дохідної частини бюджетної системи. Якщо податковий потенціал є основою для формування бази податкових доходів бюджету, то фінансовий потенціал об'єднує як податкову базу бюджету, так і базу формування неподаткових доходів (доходів від власності та операцій з нею), а також можливості здійснення запозичення на фінансових ринках для бюджетних цілей (фінансування певних програм або поточне фінансування дефіциту бюджету). Крім того, на відміну від податкового потенціалу фінансовий потенціал визначає інвестиційну привабливість приватного сектора господарства регіону і перспективу його економічного розвитку.

Вибір окремого аспекту розгляду цього поняття багато в чому визначається характером поставлених завдань. Так, планування і оцінка збору податків для підприємства, регіону, галузі базується на вузькому трактуванні податкового потенціалу, а процес вдосконалення податкової системи та реформування міжбюджетних відносин, визначення перспектив регіонального та національного розвитку - на оцінці податкового потенціалу в широкому сенсі.

Вагомий внесок у теоретико-методологічну розробку категорії «податковий потенціал» було здійснено вітчизняним вченим Каламбет С.В., яка надає наступне визначення: «податковий потенціал - це реальний національний дохід, зменшений на суму витрат для відтворення життєво необхідних потреб громадян і капіталу, спрямованого на інвестиційні потреби» [10].

На думку Л.А. Примостка, податковий потенціал характеризує «максимальну величину податків та обов'язкових платежів, які можуть бути зібрані на території даної країни або її регіону, від сфери економічної діяльності або з окремого підприємства за конкретний період часу при оптимальному використанні всіх наявних ресурсів» [5].

Л.Л. Тарангул визначає податковий потенціал як «обсяг реальних і потенційних ресурсів регіону, які підлягають оподаткуванню, а також можуть бути об'єктом оподаткування при розширенні його податкової бази» [9].

І.В. Усков розглядає податковий потенціал як «максимальний обсяг фінансових ресурсів, який акумулюється місцевими органами влади за певний період часу з місцевих джерел». При цьому рівень податкового потенціалу безпосередньо залежить від показника податкових зусиль місцевих органів влади. Податкові зусилля – показник, що характеризує ефективність і результативність органів місцевої влади з мобілізації податкових і неподаткових надходжень [4].

В цей же час у зарубіжній літературі досить детально розкриті теоретико-методологічні аспекти визначення «податкового потенціалу» та проблеми його оптимізації для різних рівнів економічної системи, її окремих галузей.

Так, Д.М. Слободчиков характеризує податковий потенціал як «складову частину фінансового потенціалу сукупності об'єктів податкових відносин, локалізованих на даній господарській території; формування податкового потенціалу переходить в процес реалізації

економічного потенціалу господарської території; економічний потенціал слід визначити в якості головного чинника податкового потенціалу» [11]. Таким чином, Д.М. Слободчиков пропонує аналізувати поняття податкового потенціалу через наукове обґрунтування понять «фінансовий потенціал» та «економічний потенціал».

Н.В. Кашина пропонує розглядати поняття «податкового потенціалу» як «очікуваний обсяг доходів, що може бути реально зібраний на певній території при середньому рівні збору податків» [2].

На думку В.В. Рощупкіна, категорія «податковий потенціал регіону» означає забезпеченість податковою базою для обчислення того чи іншого податку, зокрема, сумою оподатковуваного прибутку, отриманого усіма зареєстрованими підприємствами; обсягом доходів фізичних осіб; вартістю, доданої в процесі виробництва; вартістю майна, наявністю тих чи інших природних ресурсів [7].

О.С. Каратаєв, погоджуючись з визначенням А.Л. Коломійця і А.Д. Мельника, доповнює його підкресленням залежності податкового потенціалу від обраної податкової політики: податковий потенціал - сукупний обсяг фінансових ресурсів, які можуть бути мобілізовані за допомогою реалізації обраної для господарського комплексу (території, галузі, організації тощо) податкової політики [1].

Підхід до аналізу поняття «податкового потенціалу» як джерела податкових надходжень, податкових доходів, податкових ресурсів для бюджету країни застосовують більшість російських вчених, серед них: Л.М. Архипцева, А.С. Окунь, А.А. Айвазов. Так, Л.М. Архипцева в своїй роботі надає наступне визначення категорії «податковий потенціал»: це сукупний обсяг оподатковуваних ресурсів території з урахуванням макроекономічних показників розвитку регіону, збирання податків і зборів, середніх трансакційних податкових витрат. Це та частина доходів території, яка вилучається за допомогою податків до бюджету відповідно до чинного податкового законодавства [3].

А.С. Окунь розглядає поняття «податковий потенціал» як максимально можливий обсяг усіх податкових надходжень, який забезпечується взаємодією імперативів податкового законодавства та мір податкового адміністрування з урахуванням фінансових загроз різного рівня [8].

Аналіз зарубіжної економічної літератури показав, що визначення поняття «податковий потенціал» досить розрізняються не тільки

за рівнем дослідження, джерелами формування, але і підходами визначення, які були обрані за основу. Отже фінансово-економічна категорія «податковий потенціал» може розглядатися як максимально можливий обсяг податкових надходжень та скритих резервів податкової системи і фінансового ринку, що забезпечує зростання економічного потенціалу держави та її протистояння деструктивним чинникам зовнішнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айвазов А. А. Методические подходы к оценке бюджетно-налогового потенциала региона // Аудит и финансовый анализ. – 2009. – №4. – С. 1-3.
2. Архипцева Л. М. Налоговый потенциал : теоретические и практические аспекты, используемые в планировании налоговых поступлений // Налоги и налогообложение. – 2008. – № 7. – С. 22-26.
3. Гришанова О. А. Сбалансированность бюджетов субъектов Российской Федерации и пути повышения его доходов : монография / О. А. Гришанова. Иваново: Ивановский государственный университет, 2004. – С. 268
4. Каратаев А. С. Налоговый потенциал крупнейшего налогоплательщика и его оценка: теория и методология: монография / А. С. Каратаев. – Йошкар-Ола: Изд-во ООО "Стринг", 2010. – С. 260
5. Кашина Н. В. Налоговый потенциал в системе бюджетного прогнозирования // Финансы. – 2002. – №2.
6. Коломиец А. Л. О понятиях налогового и финансового потенциалов региона / А. Л. Коломиец, Сітшаєва Л.З., А. Д. Мельник // Налоговый вестник. – 2000. – № 1. – С. 6-9.
7. Окунь А. С. Налоговый инструментарий обеспечения экономической безопасности региона (на материалах Краснодарского края) : автореф. дис. канд. экон. наук / А. С. Окунь. – Ростов н/Д, 2007. – С. 25
8. Примостка Л. А., Сушкова Е. Е. Податковий потенціал як важливий інструмент податкового регулювання // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2009. – №4(5). – С. 33-36.
9. Рощупкина В. В. Современные концепции формирования регионального налогового потенциала // Вестник Северо-Кавказского государственного технического университета. – 2010. – № 3(24) – С. 280-286.

10. Слободчиков Д. Н. Налоговый потенциал в системе регулирования межбюджетных отношений :автореф. дис. канд. эк. наук / Д. Н. Слободчиков ; Камчатский технический университет. – Йошкар-Ола, 2010. – С. 21

11. Ханафеев Ф. Ф. Аналитическое обеспечение управления налоговым потенциалом региона: теория и методология: монография / Ф. Ф. Ханафеев. – М.: ИКФ "Каталог", 2008. – С. 20

Твердохліб Ганна Сергіївна,
студентка групи ФМДз-17-2
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Ковернінська Юлія Вікторівна,
к.е.н., доцент кафедри

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМ БАНКОМ РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ

Стаття присвячена дослідженню основних тенденцій співробітництва України з Міжнародним банком реконструкції та розвитку; визначено основні напрямки стратегічного партнерства.

Ключові слова: міжнародні фінансові організації, співробітництво, Міжнародний банк реконструкції та розвитку.

Невід’ємною складовою світових фінансово-економічних відносин в умовах розгортання глобалізаційних процесів є тісна співпраця країн з міжнародними фінансовими організаціями. Не виключенням є і Україна, яка, перебуваючи в складних умовах перманентної нестачі внутрішніх джерел фінансування власного розвитку, потребує залучення до таких процесів зовнішніх джерел. Тому для України особливо важливим є питання організації плідної співпраці з міжнародними валютно-фінансовими установами, зокрема, з Міжнародним банком реконструкції та розвитку (далі МБРР). Співпраця України з МБРР дає додаткові можливості у сфері поповнення фінансових ресурсів для реалізації стратегічно важливих проектів щодо розвитку економіки, а також сприяє інституційним перетворенням ринкового типу. Тому в сучасних реаліях функціонування економіки України дослідження даних питань залишається дуже актуальним.

Дослідженню різних аспектів співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями присвячено праці таких видатних науковців та практиків: Я.Базилюка, О.Білоруса, О.Доліновської, О.Кваша, К. Клименка, В.Колосової, В.Новицького, А.Поручника, Х.Саверіна, О.Сльозко, О.Смагло, С.Сокаленка, А.Філіпенка та ін. Однак питання узагальнення та аналізу основних віх співпраці України саме з Міжнародним банком реконструкції та розвитку, враховуючи

актуальність даного питання, потребує подальших системних досліджень.

Мета статті полягає в тому, щоб дослідити основні засади співробітництва України з Міжнародним банком реконструкції та розвитку та визначити напрями подальшого стратегічного партнерства.

Міжнародний банк реконструкції та розвитку, який входить до складу Групи Світового банку, заснований у 1944 році. В своїй співпраці з різними країнами МБРР використовує кредитні механізми. При чому мають право на отримання довгострокових позикових коштів під різного роду державні програми розвитку лише уряди та центральні банки країн-членів. Доцільно зазначити, що членами МБРР можуть бути лише члени Міжнародного валютного фонду (далі МВФ). Проте, основна різниця між МВФ та МБРР полягає в тому, що перший здебільшого концентрує свою увагу на питаннях підтримки короткострокової фінансової стабільності в країнах, а МБРР зосереджується переважно на середньо- та довгострокових проектах в економіках країн-членів. Наразі членами МБРР є 189 країн світу і Україна є однією з них [1].

Механізм співпраці з Банком наступний: збори керуючих МВФ та Світового банку, а також Групи країн кілька разів на рік; кожні пів року відбуваються спільні перегляди проектних портфелів, на підставі яких формуються поточні та перспективні плани; консультації та офіційні переговори щодо укладання міжнародних договорів про кредитування МБРР [2].

Виникнення необхідності співпраці України з МБРР пов'язане в свій час було з розгортанням в Україні політико-економічних трансформаційних процесів та пошуком ефективної стратегії ринкових змін. Фактичне співробітництво через прийняття членства в даній структурі розпочалося у 1992 р.

Загалом співробітництво України з МБРР здійснюється у таких аспектах: отримання інвестиційних та системних позик, що обслуговуються державою або під державні гарантії; отримання технічної допомоги у вигляді грантів на підготовку проектів та дорадчо-консультативної допомоги [3].

Нині ж значний вплив МБРР на реалізацію стабілізаційної політики України головним чином проявляється у стабільному кредитуванні економіки - фінансуванні програм структурної перебудови.

Фінансові ресурси, які надходять від МБРР, на відміну від коштів МВФ спрямовані не лише на погашення дефіциту бюджету й платіжного балансу, а й на реалізацію довгострокових інвестиційних проектів.

Першу угоду щодо отримання Україною позики від МБРР було підписано у 1993 році. Угода була розрахована на суму в 500 млн. дол. Основним напрямком використання цих коштів стало відновлення національної економіки, яка тоді перебувала в структурній кризі.

Надалі, Україна та МБРР протягом 1996-1998рр., 2004-2007 рр. та 2008-2011 рр. підписали ряд стратегічних програм щодо допомоги Світового банку Україні.

Згідно програми 1996-1998рр. Україні було надано 2 млрд. грн. допомоги. Програма 2004-2007 років була орієнтована на підвищення конкурентоспроможності економіки країни-рецепієнта, прискорення вступу України до СОТ, поглиблення демократичних перетворень та ін. Досить вдалим в цей період можна вважати проект щодо вдосконалення соціальної сфери. Зокрема, важливу роль відіграв проект «Фонд соціальних інвестицій», який мав на меті підтримати найменш захищені верстви населення, сприяти створенню робочих місць і вивести Україну на високий рівень демократичних перетворень та міждержавних відносин [4].

Відповідно до прийнятої у грудні 2007 року «Стратегії партнерства з Україною на період 2008-2011 рр.» МБРР здійснював фінансування сталого економічного зростання та політичної стабілізації, посилення конкурентоспроможності, а також поліпшення надання державних послуг у сфері охорони здоров'я та освіти [5].

Важливою віхою розвитку співробітництва України та МБРР стало схвалення у червні 2017 року Концепції партнерства Світового банку з Україною на 2017 – 2021 роки. Метою даної Концепції стало сприяння сталому та комплексному відновленню економіки України.

Відповідно до Концепції напрямками стратегічного партнерства між Україною та Світовим банком у 2017 – 2021 роках є: управління державними фінансами та реформа державного управління; управління найбільшими фіскальними ризиками та покращення управління державними інвестиціями; антикорупційна діяльність; соціальна

допомога; покращення інфраструктури; земельна реформа; створення рівноправного партнерства у приватному секторі; цільова допомога постраждалим від конфлікту громадам; реформа охорони здоров'я; зміцнення фінансового сектора; приватизація; ефективне, результативне та комплексне надання послуг [6].

Обсяги фінансової допомоги Світового банку протягом дії Концепції залежатимуть від наступних чинників: загального кредитного потенціалу Банку і норми кредитування для України; прогресу України в реалізації реформ; покращенні результатів після впровадження проектів МБРР в Україні.

Варто відзначити, що станом на II півріччя 2017 року впроваджувалось 7 проектів грантової допомоги МБРР загальною вартістю 11,5 млн. дол. США, що на 3,92 млн. дол. США більше, ніж у I півріччі 2017 р. (6 грантів Банку відповідно).

Грантова допомога МБРР надавалась за такими напрямками:

- аграрний сектор – 0,58 млн. дол. США;
- енергетику та енергоефективність – 2,7 млн.дол.США;
- відновлення Донбасу та ВПО – 3,2 млн.дол.США;
- освіту і науку – 0,34 млн. дол. США;
- реформу державного управління та фінансів – 3,58 млн. дол. США;
- промисловість (прозорість вугільної галузі) – 0,78 млн. дол. США [7].

З семи проектів Банку один проект, а саме: «Програма сприяння регуляторній реформі централізованого теплопостачання України»), який завершився у грудні 2017 року за інформацією бенефіціара та реципієнта проекту був неуспішним. Цілі, поставлені перед виконавцем проекту, не були виконані в повній мірі, результати значною мірою не відповідали вимогам технічного завдання Проекту, яке було погоджене Світовим банком та критеріям якості. Крім того інформація про результати надавалася із запізненням строків, передбачених графіком надання результатів/звітів [2].

Під час виконання проекту виникли такі проблеми:

- технічне завдання Проекту, розроблене в 2012-2013 рр., не було актуалізовано перед фактичним початком Проекту у 2015 р.;

- Консультант відмовився залучити висококваліфікованих міжнародних експертів з належними знаннями і досвідом відповідно до завдань Проекту;

- урегулювання питання дублювання основних завдань між проектами МБРР-SIDA та USAID MER (у зв'язку з неактуалізованим технічним завданням проекту) затягнуло у часі процес реалізації проекту Банку;

- суперечки щодо Договірних відносин між НКРЕКП та Консультантом, у т. ч. оплати консультаційних послуг, наданих Консультантом залишаються не врегульовані, так як звіти Консультанта НКРЕКП визнали неприйнятними [2].

Проте інші шість проектів технічної допомоги МБРР були успішні – все відповідало потребам і виконувались покладені стратегічні завдання.

Співпраця України зі Світовим банком сприяла підвищенню прозорості бюджетного процесу, розвитку ІТ-системи у сфері державних фінансів, покращенню системи відкритого та ефективного державного управління із застосуванням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, реформуванню земельних відносин в Україні [8].

Розглядаючи подальші перспективи співпраці, важливо відмітити, що за інформацією МБРР на 2018 рік Україні заплановано виділити близько 7 млн. дол. США грантової допомоги.

На сучасному етапі на стадії реалізації перебуває багато проектів, метою яких є модернізація інфраструктури. До них належать наступні проекти: передачі електроенергії, з реабілітації гідроелектростанцій, розвитку міської інфраструктури, покращення автомобільних доріг та безпеки руху, підвищення енергоефективності, розвитку міської інфраструктури, модернізації системи соціальної підтримки населення, поліпшення охорони здоров'я тощо.

Позики МБРР для України більш вигідні, ніж позики з інших джерел, так як умови надання ним кредиту є більш сприятливими. Так як Україна належить до категорії країн, де рівень доходів нижче середнього, тому термін погашення кредитів продовжується до 20 років з пільговим періодом 5 років, а відсотки за кредит сплачуються за плаваючою ставкою і становлять близько 6,5% річних.

Отже, співпраця України з Міжнародним банком реконструкції та розвитку займає важливе місце в структурі покращення економічного становища України. Адже в умовах політичної та фінансової кризи, Україні як ніколи, потрібні кредити міжнародних фінансових організацій. Співпраця з МБРР поліпшує економічні показники, стабілізує національну грошову одиницю, формує конкурентне ринкове середовище, залучає додаткові фінансові ресурси для реформування національної економіки та активізує інвестиційні процеси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кваша О.С. Тенденції співробітництва України з міжнародними фінансово-кредитними організаціями: сучасний стан та перспективи розширення / О.Кваша // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство - 2016. - Вип. 7 - С. 157-162.

2. Інформаційно-аналітична довідка про стан співробітництва України з Міжнародним банком реконструкції та розвитку (МБРР): Офіційний сайт Мінекономрозвитку. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=5091a0d5-dccb-47c9-a0ce-884cb4c16f02>

3. Саверіна Х.І. Кредитування світовим банком проектів розвитку інфраструктури в Україні / Х. Саверіна // Наукові праці НДФІ - 2017. - № 1 (78) - С. 114-121

4. Офіційний сайт Світового банку в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>

5. Стратегія партнерства з Україною на період 2008 – 2011 фінансових років: Департамент управління програмою в Україні, Білорусі та Молдові, Регіон Європи та Середньої Азії: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://siteresources.worldbank.org/INTUKRAINE/Resources/CPS_20071206_ukr.pdf

6. Україна: концепція партнерства з країною на 2017-2021 фінансові роки: Документ Групи Світового банку. [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<http://documents.worldbank.org/curated/en/501881501141799939/pdf/114516-UKRAINIAN-PUBLIC-WBUkraineCPFUKR.pdf>

7. Інформація щодо міжнародної технічної допомоги, що надається Україні за результатами проведеного Мінекономрозвитку моніторингу проектів у другому півріччі 2017 року : Офіційний сайт Мінекономрозвитку. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=c60809df-8bf7-4375-ba67-b64efb4b5779>

8. Смагло О.В. Стан та перспективи розвитку співпраці між Україною та міжнародними інституціями / О. Смагло // Економіка і суспільство - 2018. - № 14 - С. 856-861

Чепельська Інна Валеріївна,
студентка групи ФМДз-17-2
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Гуменний
Анатолій Анатолійович,
д.е.н., професор кафедри

ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ВАРТОСТІ БІЗНЕСУ: ПРОБЛЕМИ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Постановка проблеми. У сучасному світі пришвидшуються темпи глобалізації, що, в свою чергу, відображається на стані бізнесу, зростає попит на об'єктивну оцінку вартості підприємств. Відповідно необхідно знати та розуміти існуючі сучасні підходи до оцінки вартості бізнесу, що можуть бути застосовані в Україні. В світі існують дуже багато різних підходів до оцінки вартості бізнесу, кожен із них може бути використаний в залежності від цілей оцінки.

Аналіз останніх досліджень і результатів. Питанням дослідження методів оцінки підприємств приділяється увагу великої кількості вітчизняних та зарубіжних науковців, а саме: Н. Герасимова, А. Грегорі, П. Дешоу, Д.Н. Іванова, Ю. Лахшия, В. Меладзе, І. Мунерман, А. Перевозчикова, Р. Слоана, Е. Хаттона та інших. Праці цих учених досліджують можливості застосування існуючих методів оцінки вартості бізнесу в сучасних умовах.

Метою статті є розгляд сучасного стану та основних підходів до оцінки вартості бізнесу, аналіз переваг та недоліків кожного з методів та визначення максимально об'єктивного підходу до оцінювання.

Виклад основного матеріалу. В Україні кожен рік засновуються, реорганізуються та ліквідуються сотні підприємств. Більшість із цих процедур не може обійтись без об'єктивної оцінки вартості окремих активів чи взагалі всього бізнесу. Саме тому однією з найбільших сучасних проблем є необхідність достовірної оцінки. У західних державах інтерес до оцінки бізнесу зростає з початку 80-х років ХХ ст.[6, с.19-20].

Що стосується нашої держави, цей процес почався набагато пізніше, у зв'язку з чим потрібно прикладати ще багато зусиль для того, щоб вивести вітчизняну оцінну діяльність на світовий рівень. Вчені

постійно працюють над удосконаленням різних підходів та розробляють методи оцінки, які можна було б застосовувати в вітчизняних умовах.

Найбільш відомими підходами в сучасній практиці оцінки вартості підприємств є порівняльний, витратний та дохідний.

Витратний підхід до оцінювання вартості бізнесу – це спосіб оцінки майна, заснований на визначенні витрат на створення, зміну, ліквідацію майна з врахуванням усіх видів зносу[2].

Порівняльний підхід до оцінювання вартості бізнесу – це підхід, котрий засновано на принципі заміщення – покупець не захоче придбати об'єкт нерухомості, якщо його вартість перевищує затрати на купівлю схожого об'єкту, який характеризується схожими показниками.

Дохідний підхід до оцінювання вартості бізнесу – це підхід, котрий засновано на застосуванні принципів очікування найбільш ефективного використання і вкладу: вартість об'єкту прирівнюється до сумарної вартості майбутніх доходів, очікуваних від його використання найбільш ефективним чином, який включає дохід від можливого продажу об'єкту[6, 19-21].

Кожен із зазначених підходів має як вагомні переваги, так і недоліки.

У процесі оцінки бізнесу з позицій дохідного підходу підприємство розглядається як об'єкт, який в майбутньому зможе приносити власнику прибуток. Найбільшою проблемою оцінки бізнесу на основі цього підходу є те, що навіть найдосвідченішим оцінювачам іноді дуже складно спрогнозувати майбутній прибуток підприємства. Важливим є те, що для розрахунку вартості враховується тільки та частина капіталу, яка здатна приносити економічні вигоди в майбутньому. Також одночасно визначається період часу, протягом якого майбутній власник зможе отримувати доходи, та обґрунтовується величина можливих ризиків[4, с.261].

Для оцінки вартості бізнесу на основі порівняльного підходу використовується існуюча ринкова інформація. Тобто, за основу береться реальна ціна купівлі-продажу аналогічного бізнесу. Головною проблемою застосування цього підходу є те, що зазвичай буває важко знайти аналогічне підприємство. Кожен бізнес має свої особливості, які дуже важко порівняти або співставити.

Оцінка бізнесу на основі витратного підходу передбачає встановлення вартості активів (матеріальних і нематеріальних) підприємства за даними фінансової звітності за вирахуванням зобов'язань і, у результаті, одержання вартості власного капіталу на певну дату. Основним недоліком є відсутність потенційних можливостей розвитку бізнесу чи інших тенденцій на перспективу.

Для визначення достовірної вартості будь-якого бізнесу потрібно зібрати та проаналізувати значну кількість інформації. Труднощі полягають у тому, що в Україні склалася така ситуація, що іноді підприємства просто не хочуть надавати оцінювачу всі реальні дані про роботу та діяльність підприємства, а деяка інформація взагалі є комерційною таємницею[5, с.65].

Ще однією проблемою є те, що найчастіше бухгалтерська оцінка активів не співпадає з їх реальною вартістю, у більшості випадків вона є меншою. У таких умовах необхідна переоцінка всіх активів підприємства. Причому треба зазначити, що до оцінки окремих видів активів (нематеріальні активи, дебіторська заборгованість) необхідний певний окремий підхід. Усе це ще раз підтверджує громіздкість розрахунків та необхідність великої кількості наявної інформації, коштів та кваліфікованих спеціалістів. Використання порівняльного підходу буде доречним, коли у компанії існують підприємства-аналоги і необхідно швидко провести її оцінку. Значним недоліком порівняльного підходу є те, що на практиці не існує абсолютно однакових компаній. У цьому зв'язку отримані у такий спосіб оцінки мають кілька значень, тобто існує так званий інтервал вартості. Крім того, оскільки нині на українському фондовому ринку в обігу перебувають акції лише небагатьох компаній, можливості порівняння з компаніями-аналогами дуже обмежені. Також, даний метод є дуже громіздким для розрахунку.

В загальному переваги та недоліки існуючих підходів до оцінки вартості бізнесу можна висвітлити наступним чином. (табл. 3.1).

Світовий досвід оцінювання вартості підприємства свідчить, що здебільшого фірми застосовують підхід, який базується на визначенні теперішньої вартості майбутніх грошових потоків об'єкта оцінки, або так званий метод дохідності.

Переваги та недоліки різних підходів до оцінки вартості бізнесу

Підхід	Переваги	Недоліки
1	2	3
Дохідний	<ul style="list-style-type: none"> - вартість оцінки залежить від прибутку, який може принести оцінюваний об'єкт; - враховує ринковий аспект через ставку дисконту; - враховує економічне застарівання; - є універсальним. 	<ul style="list-style-type: none"> - громіздкість розрахунків; - результати мають імовірнісний характер; - складність отримання інформації для проведення розрахунків; - високий ступінь ризику; - суб'єктивізм оцінювання.
Порівняльний	<ul style="list-style-type: none"> - цілком ринковий метод; - у підсумковій вартості відображається думка типових продавців і покупців - дозволяє врахувати при оцінці унікальність кожного об'єкту; - простота інтерпретації та розуміння. 	<ul style="list-style-type: none"> - не враховує майбутніх очікувань; - залежність від стабільності ринку; - відмінності продажів; - складність узгодження даних про продажі, що істотно розрізняються; - громіздкість розрахунків; - можливість відсутності компаній-аналогів; - труднощі зі збору необхідної інформації про практичні ціни продажів.
Витратний	<ul style="list-style-type: none"> - ґрунтується на реально існуючих активах; - єдино можливий для деяких видів підприємств; - дозволяє відобразити фактичні здійснені витрати підприємства. 	<ul style="list-style-type: none"> - не враховує майбутніх очікувань; - не враховує деяких нематеріальних активів; - не враховує ефективність використання активів; - балансова вартість майна ніколи не відповідає її ринковій вартості.

Джерело: Єрофєєва Т. А. Підходи до оцінки вартості бізнесу: проблеми їх використання // <http://www.nbuv.gov.ua>.

На нашу думку, зважаючи на те, що вагомою перевагою використання доходного підходу є можливість проведення комплексної системної оцінки, коли потрібно оцінити не окремі об'єкти підприємства, а повністю весь майновий комплекс для оцінки вартості підприємства варто застосовувати саме його. Найбільш суттєвий недолік даного підходу в сучасних умовах економіки України ми вбачаємо в важкості визначення ставки дисконтування [7, с. 45-54].

Варто зазначити, що оцінка вартості підприємства повинна, перш за все, починатися з обґрунтування цілей її проведення, обрання підходу і методу для розрахунку необхідного виду вартості. Для більш об'єктивної оцінки слід використовувати декілька підходів і методів, проводячи їх подальше зіставлення для отримання інтегральної оцінки. Слід також звернути увагу на вигоди і витрати, пов'язані з пошуком інформації для розрахунків, оперативність і трудові витрати для проведення оцінних процедур, адже методики є досить громіздкими.

Найчастіше для оцінки вартості бізнесу на Україні використовуються дохідний підхід, але іноді буває вигідніше застосувати майновий чи порівняльний підхід, або всі підходи разом.

Однією з головних проблем, не тільки в Україні, а й в усьому світі, є складність пошуку необхідної інформації та проведення розрахунків. Деякі дані про діяльність підприємства підпадають під об'єкти комерційної таємниці, що не дає змогу вільно використовувати їх у розрахунках оцінки вартості підприємства. Особливо це стосується застосування методу порівняння підприємства із аналогічними. Ще однією проблемою є те, що найчастіше бухгалтерська оцінка активів не співпадає з їх реальною вартістю, у більшості випадків вона є меншою. У таких умовах необхідна переоцінка всіх активів підприємства. Причому треба зазначити, що до оцінки окремих видів активів (нематеріальні активи, дебіторська заборгованість) необхідний певний окремий підхід. Все це ще раз підтверджує громіздкість розрахунків та необхідність великої кількості наявної інформації, коштів та кваліфікованих спеціалістів [8, с.156].

Треба зазначити, що деякі кроки у інформаційній сфері все ж було зроблено. Так законодавчо закріплено обов'язок для окремих суб'єктів господарювання публікувати свою звітність. Але тут теж є свої негативні моменти. Сьогодні на підприємствах України поширене, так зване, ведення подвійної звітності. Тобто найчастіше

бухгалтерська звітність підприємств є не прозорою та не відповідає реаліям діяльності підприємства. Все це призводить до того, що іноді неможливо дати реальну об'єктивну оцінку вартості підприємства.

У зв'язку з політичною та економічною ситуацією в країні, в умовах мінливого зовнішнього середовища, підприємствам дуже важко спрогнозувати та спланувати свою діяльність. Це спричиняє проблеми при оцінці вартості підприємства дохідними методами (дисконтування грошових потоків, капіталізація прибутку, ін.). А формувати загальну оцінку вартості підприємства на основі лише декількох методів недоцільно, бо цей процес потребує комплексного підходу. Необхідно також зазначити, що вибір групи методів оцінки бізнесу залежить від цілей, за для яких вона здійснюється. Лиш порівнявши та зіставивши результати, отримані при використанні сукупності методів, можна дати об'єктивну оцінку вартості бізнесу.

На жаль підприємство не в силах впливати на фактори зовнішнього середовища (зміна рівня оподаткування, законодавчої бази, інфляція та ін.) та змінювати їх.

Оцінка бізнесу в Україні не має регулярного характеру. А в умовах постійних змін, як в діяльності самого підприємства, так і у країні в цілому, оцінку вартості, яка дана «сьогодні», не можна вважати об'єктивною та дійсною «завтра». На сьогодні ця проблема є найбільш актуальною через великі темпи інфляції.

В умовах неможливості визначення реальних і досить точних прогнозних даних, оцінка вартості ґрунтується не на перспективних показниках, а на основі вивчення динаміки окремих показників за минулі роки. Це дозволяє приблизно визначити окремі дані на майбутні періоди, наприклад на основі використання тренду.

Складність розрахунків є фактором високої вартості роботи осіб, що професійно займаються діяльністю оцінки бізнесу. Тобто це є для підприємства додатковими витратами, які у сучасних умовах можуть дозволити собі не всі суб'єкти господарювання. Тому в Україні не є поширеною регулярна оцінка вартості підприємства. Зазвичай оцінка проводиться лише при певних обставинах: необхідність залучення інвестиційних ресурсів; реструктуризація; оцінка ліквідаційної вартості; оцінка для здійснення додаткової емісії акцій чи їх викупу та ін. Крім цього може застосовуватися оцінка вартості не всього підприємства, а окремих його складових з метою кредитування та страхування.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що в Україні напрям оцінки вартості підприємства «як діючого», поки що не набув популярності. В основному оцінка проводиться з певною метою. Це призводить до того, що підприємства не поспішають створювати умови для регулярної, поточної вартісної оцінки бізнесу (реальне відбиття показників у бухгалтерській звітності, ринкова переоцінка активів).

Найбільш відомими підходами в сучасній практиці оцінки вартості підприємств є порівняльний, витратний та дохідний. Проте негативною стороною є відсутність єдиного підходу та методики до оцінки вартості бізнесу. Щоб надати реальну, повну та об'єктивну оцінку потрібен комплексний підхід, що передбачає використання сукупності методів та підходів.

Головними завданнями в Україні для ліквідування існуючих проблем у цій сфері, є створення необхідного підґрунтя для використання існуючих методик: нейтралізація та зменшення впливу негативних факторів, що становлять перешкоди для оцінки вартості бізнесу. Неодхідно, полегшити процес визначення ставки дисконтування, ліквідувати тінізацію бухгалтерської звітності підприємств, запровадити на державному рівні обов'язкову регулярну оцінку вартості підприємства.

Отже, щоб надати достовірну, повну та об'єктивну оцінку потрібен комплексний підхід з використанням сукупності методів та підходів, що неможливо без створення сприятливих умов для розвитку оцінної діяльності в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бачевський Б. Є., Заблудська І. В., Решетняк О. О. Потенціал і розвиток підприємства: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Б. Є. Бачевський, І. В. Заблудська, О. О. Решетняк. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 398 с.
2. Єрофєєва Т. А. Підходи до оцінки вартості бізнесу: проблеми їх використання // <http://www.nbuv.gov.ua>.
3. Посібник з оцінки бізнесу в Україні : навч. посібн. / за ред. Я.І. Маркуса. – К. : Вид-во «Міленіум», 2014. – 320 с.
4. Солянік Л.Г., Приймаш Є.С. Аналіз методичних підходів до оцінки вартості бізнесу в Україні: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2014/Economics/44844.doc.htm

5. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч.-метод. посібн. [для самост. вивч. дисц.] / О.С. Федонін, І.М. Рєпіна, О.І. Олексюк. – К. : Вид-во КНЕУ, 2010. – 261 с.

6. Филюк Г. М. Оцінка конкурентного підприємницького середовища в Україні: методологічні аспекти // Вісник національного університету імені Тараса Шевченка. Сер. Економіка, 2014. – №124-125. – С. 19-21.

7. Хіміон О. О. Теоретичні і методичні засади оцінки управління вартістю компанії / О. О. Хіміон // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 5(107). – С. 150–158.

8. Шешукова Т.Г. Теория и практика контроллинга : [учеб. пособ.] / Т.Г. Шешукова, Е.Л. Гуляева. – М. : Финансы и статистика; ИНФРА-М, 2012. – 176 с.

Ярошук Вадим Андрійович,

студент групи ФМДз-17-2

ННІ фінансів, банківської справи

Науковий керівник:

Ключка Ольга Володимирівна,

к.е.н., доцент кафедри

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ РИЗИКАМИ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Україна перебуває в умовах транзитивної економіки, що зумовлено ускладненням економічних процесів, зміною бізнес-середовища та посиленням ризиків фінансової діяльності. Оволодіння стратегією поведінки в умовах ризику суб'єктами підприємницької діяльності є важливим шляхом розвитку та підвищення інвестиційної привабливості для України. Фондовий ринок України має значний нереалізований потенціал і виступає однією з основних сфер здійснення фінансових інвестицій, а також визначає економічний вектор розвитку держави в цілому.

Фондовий ринок України є невід'ємною частиною світового фондового ринку та світового ринку капіталів, а отже це обумовлює перетік системних та систематичних ризиків між суб'єктами господарювання, які здійснюють фінансові інвестиції в Україні та за її межами. Вдосконалення підходів до управління систематичними та несистематичними інвестиційними ризиками є одним з першочергових завдань на шляху подолання зовнішніх фінансових шоків[1]. Останні обумовлюють поширення економічної рецесії постіндустріальних країн та високу загрозу фінансового дефолту для країн з перехідною економікою. Учасники глобальних фінансових ринків повинні ідентифікувати та аналізувати нові фактори нестабільності, розробляти та застосовувати адекватні сучасним реаліям методи управління ризиками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Провідними вітчизняними дослідниками в розв'язанні проблем управління ризиками, виявлення їх сутності та видів, є вчені В. Базилевич, З. Васильченко, В. Галасюк, В. Корнєєв, І. Мойсеєнко, В. Осецький, А. Пересада, Р. Пікус, А. Старостіна, В. Федоренко, Г. Філюк, А. Чухно та ін. Серед сучасних вітчизняних вчених, які приділяють увагу розвитку

теорії фондових ринків необхідно виділити О. Барановського, Е. Богачук, З. Ватаманюк, А. Дука, А. Калач, Ю. Кравченко, О. Корнійчука, О. Любкіну, І. Лютого, І. Мазур, О. Мозгового, О. Пернарівський, С. Онишко та багатьох інших. Неоднозначність визначень та підходів до управління інвестиційними ризиками на фінансових ринках обумовлюють теоретичну та практичну актуальність теми.

Виклад основного матеріалу. В умовах глобалізації фінансових ринків та постійної зміни зовнішнього середовища, економічним суб'єктам необхідно сприймати ризики як результат нормального функціонування економіки, що потребує розробки нових методів прийняття рішення та управління фінансовою діяльністю. Різнострамоване сприйняття ризику, у тому числі як можливості, розкриває його специфічні характеристики. В загальній ієрархії ризиків інвестиційний ризик на фондовому ринку є складним видом економічних ризиків, який включає в себе прості ризики.

На фінансові ринки постійно здійснюють вплив фактори як зовнішнього так і внутрішнього середовища. Ряд авторів пропонують розділити їх на фактори зовнішнього впливу, макроекономічні, галузеві та внутрішні.[4]

В процесі дослідження підходів до класифікації інвестиційних ризиків в складі інвестиційного ризику виокремлено наступні його види: системний та несистемний, систематичний та несистематичний ризик. В рамках фондового ринку систематичний ризик відноситься до портфеля цінних паперів або фінансових інструментів. Систематичні та несистематичні ризики є класифікацією інвестиційних ризиків за характером виникнення. Системний ризик пов'язаний з загальною фінансовою, політичною системою та ін. Системний та несистемний ризик є видами інвестиційного ризику за джерелами виникнення. Площини існування системних та систематичних, несистемних та несистематичних ризиків між собою можуть перетинатись[3].

Глобалізація фінансових ринків призводить до того, що підвищується ймовірність розповсюдження фінансової нестабільності, яка з'являється в одній з країн–учасниць світового фінансового ринку, на інші групи країн та регіони.

В результаті дослідження сутності «ризиків зараження фінансових систем» введено новий критерій класифікації інвестиційних ризиків – за каналами розповсюдження інвестиційних ризиків. Автор

Легка Я.І. запропонувала класифікацію інвестиційних ризиків на фондовому ринку за різними критеріями (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація інвестиційних ризиків на фондовому ринку[5]

Класифікаційна ознака	Види інвестиційних ризиків
Залежно від сфери вкладення капіталу	<ul style="list-style-type: none"> - інвестиційні ризики від вкладення коштів у виробничу та невиробничу сфери економіки; - інвестиційні ризики від діяльності фірми на фінансовому ринку; - кредитні ризики.
За джерелами виникнення	<ul style="list-style-type: none"> - системний ризик; - несистемний ризик;
За характером виникнення та контрольованістю	<ul style="list-style-type: none"> - систематичний ; - несистематичний.
Інвестиційні ризики, пов'язані з діяльністю на фондовому ринку	<ul style="list-style-type: none"> - ризики втраченого зиску; - ризики зниження доходності; - відсоткові ризики; - ризик ліквідності.
Інвестиційні ризики учасників фондового ринку	<ul style="list-style-type: none"> - ризики інвесторів; - ризики емітентів; - ризики професійних учасників ринку.
За рівнем ризику, що властивий інструментам фондового ринку	<ul style="list-style-type: none"> - мінімальний; - помірний; - високий; - спекулятивний.
За каналами розповсюдження	<ul style="list-style-type: none"> - ризик виникнення загальних шоків; - ризик торгівельно-фінансового перетікання; - ризик неповної та/або асиметричної інформації; - ризики фінансової стійкості конгломератів; - внутрішні фінансові ризики конгломератів; - ризик розповсюдження неконтрольованого страху.

Ми підтримуємо позицію автора [5] у запропонованому визначенні системи управління інвестиційними ризиками через розгляд досліджуваної сукупності не як простої суми складових, а як сукупності нелінійних і багаторівневих взаємодіючих об'єктів процесу управління інвестиційними ризиками.

На основі сукупності простих ризиків утворюється система інвестиційних ризиків. Запропоновано модель управління інвестиційними ризиками, яка відображає багаторівневість зв'язків між надсистемами та підсистемами (рис. 1)[6].

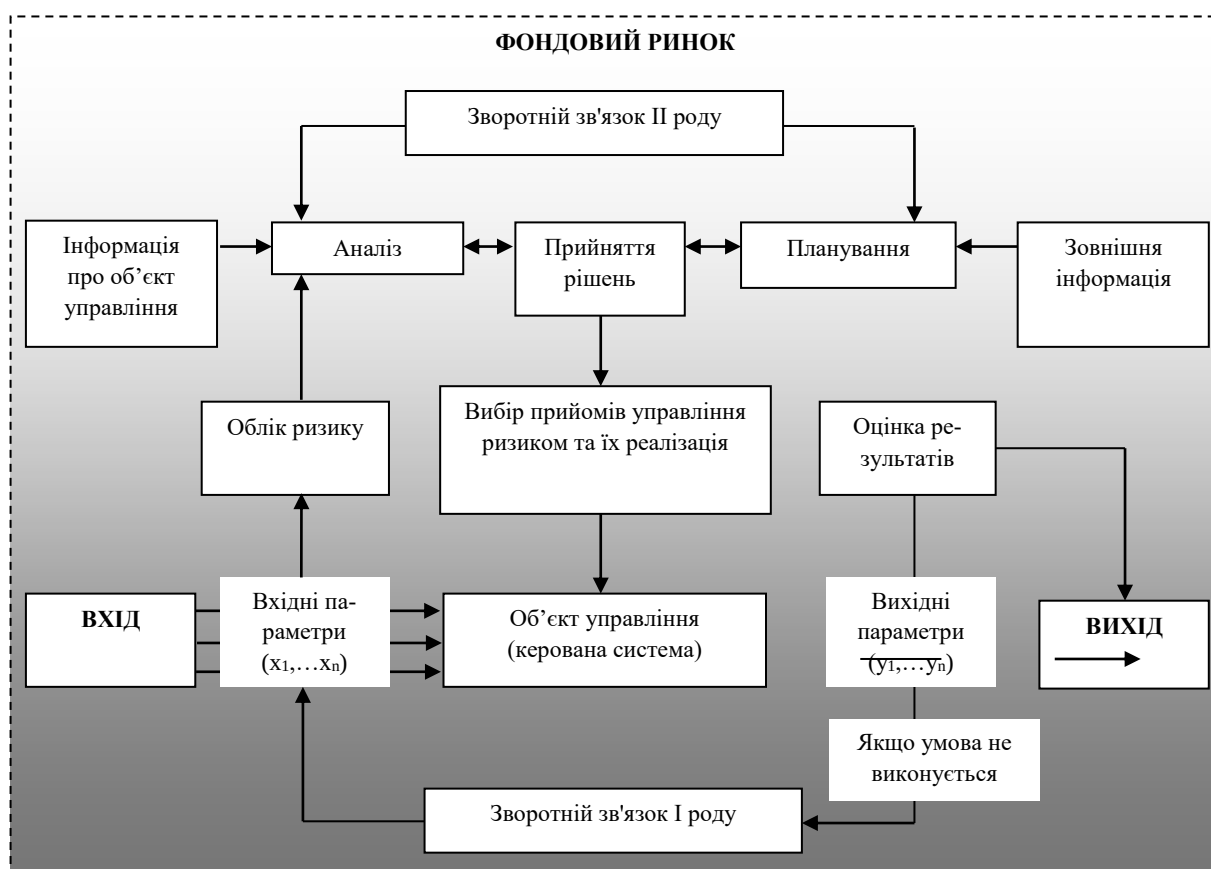

Рис. 1. Модель управління інвестиційним ризиком на фондовому ринку [6]

До надсистеми можемо віднести інвестиційний процес, до підсистем відносяться об'єкт управління інвестиційним ризиком – конкретні види інвестиційних ризиків, та суб'єкт управління інвестиційним ризиком. Модель управління інвестиційним ризиком на фондовому ринку має наступні властивості: система відкритого типу; відноситься до складних адаптивних систем; включає в себе керуючу та керовану підсистеми; при її аналізі використовується напівформальний підхід (при аналізі системи управління інвестиційними ризиками

використовується формальний математичний та понятійно-змістовний апарати); управління даною системою може здійснюватись за рахунок двосторонніх зв'язків; інвестор – є кінцевою особою або покупцем системи управління; в один і той же час можливо максимізувати та мінімізувати тільки одну оцінку системи (згідно математичних та статистичних законів); набір альтернатив системи повинен бути рівноцінним для здійснення їх коректного порівняння [6].

Управління ризиком є динамічним процесом зі зворотнім зв'язком, при якому прийнятті рішення вимагають періодичного перегляду та аналізу. Тому процес управління інвестиційним ризиком закінчується тільки за умови припинення інвестиційної діяльності.

Висновки. Отже, здійснено теоретичне та практичне узагальнення особливостей управління інвестиційними ризиками на фондовому ринку України, а також за допомогою запропонованої класифікації інвестиційних ризиків на фондовому ринку можна досягти наступних цілей в процесі управління:

- 1) вид ризику частково можливо обрахувати;
- 2) вид ризику матиме значний вплив на показники результату інвестиційної діяльності;
- 3) види ризику розмежовані в залежності від джерел виникнення, що дозволяє розуміти на якому рівні можливо управляти якою групою ризиків;
- 4) види ризиків відповідають властивостям вітчизняного фондового ринку[2].

В Україні практичний досвід здійснення інвестиційної діяльності на фондовому ринку вказує на виникнення гострої необхідності апробації компенсаційних механізмів і впровадження компенсаційних інструментів у практику регулювання, за допомогою яких будуть проводитися компенсації приватним інвесторам у разі неможливості виконання професійними учасниками своїх зобов'язань, анулювання ліцензії та банкрутства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гасій О. В. Роль фондового ринку у формуванні інвестиційної привабливості акцій підприємств: сучасний аспект / О. В. Гасій // Економіка. Фінанси. Право. – 2017. – №8. – С. 10–14.

Арзуманян Рафаел Даніелович,
студент групи ФМФз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Бриштін Вікторія Вікторівна,
к.е.н., доцент кафедри

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКУ

Актуальність дослідження. На розвиток вітчизняних банків в умовах сьогодення істотно впливають зміни, що відбуваються на світових фінансових ринках. Вони зумовлені посиленням процесів глобалізації, інтернаціоналізації, швидким розвитком інформаційних і комунікаційних технологій, зростанням інноваційної активності та становленням економіки знань, у якій здатність до генерації, використання і поширення нових знань стає основою забезпечення конкурентоспроможності та базовою передумовою ефективного розвитку.

Конкуренція є важливою рушійною силою розвитку економіки, яка проявляється на всіх рівнях – від мікрорівня до світової економічної системи. Особливо масштабною та виснажливою є конкуренція в сфері банківського бізнесу. Адже не можна заперечити той факт, що ринок банківських послуг є найбільш динамічним сегментом фінансового ринку, де кількість суб'єктів і спектр продуктів, рівень сервісу та технологій постійно змінюється. Тенденція щодо посилення конкуренції спостерігається й серед українських банків, які ведуть боротьбу за клієнтів на шляху до панування на ринку. Така боротьба значною мірою визначається рівнем конкурентоспроможності кожного окремого банку. Саме тому особливої актуальності набуває проблема управління конкурентоспроможністю банку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ґрунтовні наукові дослідження основ процесу управління конкурентоспроможністю банків, висвітлені в роботах А. Гальчинського, В.Геєця, Б. Кваснюк, А. Я. Кузнєцової, Н. Є. Рак, І. П. Волощука, О. В. Мірошніченко, В. Міщенко, Л. Є. Структа ін. Віддаючи належне науковим доробкам вчених, необхідно зазначити, що недостатньо уваги приділено впровадженню методів управління конкурентоспроможністю банків та

розробці ефективної моделі управління нею в сучасних умовах розвитку банківської системи.

Мета статті. Високих показників національної конкурентоспроможності неможливо досягнути без сучасної ефективної банківської системи, якій належить провідна роль.

Аналіз сучасних підходів до оцінки конкурентоспроможності В. Міщенко конкретизує, що передумовою у вирішенні проблеми управління конкурентоспроможністю банку є конкуренція у банківському секторі є засобом відбору найбільш ефективних варіантів організації банківської діяльності, тобто кращих варіантів вирішення технологічних, організаційних і власне економічних проблем, які стоять перед кожним банком. При цьому критерієм ефективності, в кінцевому рахунку, виступає прибутковість банку [1, с.52].

Закон України «Про банки і банківську діяльність» визначає конкуренцію через умови конкурентної боротьби на банківському ринку, а основою конкурентної боротьби визначає не відносини між банками, а клієнта банку – як об'єкта конкуренції [6].

Отже, у банківському секторі конкуренція набуває специфічних рис. Вона розглядається як боротьба між суб'єктами на банківському ринку, під час якої створюються відмінні конкурентні переваги самого банку та його продуктів, що зумовлюють залучення найпривабливіших споживчих сегментів [6, с.30].

Необхідно зауважити, що конкуренція на ринку банківських послуг постійно розвивається під впливом розвитку глобалізації, інформаційних й комунікаційних технологій та фінансового інжинірингу.

В сучасних умовах існує декілька підходів до управління конкурентоспроможністю банку, серед яких найбільш популярними є системний та процесний. При процесному підході до розуміння категорії «управління конкурентоспроможністю банку» увага акцентується на сукупності послідовних дій щодо підтримки конкурентних переваг у короткостроковій перспективі та забезпечення конкурентоспроможності банку у довгостроковій перспективі. У свою чергу, системний підхід передбачає розгляд «управління конкурентоспроможністю банку» через призму взаємопов'язаних елементів, орієнтованих на досягнення встановлених цілей в умовах мінливого зовнішнього середовища.

Проте, управління конкурентоспроможністю банку необхідно визначати не як складний процес, а як сукупність безперервних дій

керівництва, спрямованих на діяльність банку, що передбачають взаємоузгоджене поєднання окремих елементів системи управління з метою забезпечення реалізації конкурентних переваг за будь-якої зміни зовнішнього середовища.

Слід зазначити, що конкурентоспроможність банків неможливо розглядати без конкурентоспроможності його продуктів та послуг. Між ним існує тісний взаємозв'язок, вони зумовлюють розвиток один одного.

Одним із основних чинників, що впливає на конкурентоспроможність вітчизняних банків, виступає концентрація капіталу.

Таблиця 1

**Характеристика чинників, що впливають
на конкурентоспроможність банків України**

№ пор.	Група чинників	Характеристика чинників
1.	Структурні дисбаланси економіки України	Скорочення реального сектору економіки; прискорення інфляції призвело до зниження доходів населення та споживання в реальному вимірі; зростання частки відтоку коштів з економіки України на оборону; розвиток фінансового сектору супроводжується стрімким зменшенням банків, скороченням депозитної бази та пропозиції кредитів; у 2015 р. знос капіталу перевищив інвестиції; заощадження зосереджені у фінансових установах, уряді та в домашніх господарствах; сировинна орієнтація промислового виробництва; підвищена вразливість до макроекономічних шоків; «хронічні» платіжні дисбаланси; імпортозалежність
2.	Чинники макросередовища функціонування банків	Обсяги промислового виробництва; активізація діяльності суб'єктів підприємницької діяльності; життєвий рівень населення України; ступінь розвитку фондового ринку; активізація зовнішньоекономічної діяльності підприємств України; розгортання інфляційної спіралі; рівень безробіття

3.	Чинники макросередовища функціонування банків	Швидкість та строки освоєння банком ділового циклу певного бізнес-напрямку або певного банківського продукту; товарна політика, що включає асортиментну й обсягову політику; цінова політика (розчленування і диференціація цін, врівноважувальне ціноутворення); збутова політика (організація мережі збуту); комунікаційна політика (власне продаж, реклама, робота з громадськістю, стимулювання збуту); розробка та реалізація клієнтоорієнтованої корпоративної стратегії
----	--	--

Джерело: складено на основі [3]

НБУ визначив мінімальний розмір регулятивного капіталу банку (Н1), що отримав банківську ліцензію до 11 липня 2014 р., має становити: 120 млн. грн. – до 17 червня 2016 р.; 200 млн. грн. – з 11 липня 2017 р.; 300 млн. грн. – з 11 липня 2018 р.; 400 млн. грн. – з 11 липня 2019 р.; 450 млн. грн. – з 11 липня 2020 року; 500 млн. грн. – з 11 липня 2024 р. [4], що в процесі високої конкурентної боротьби та браку ліквідних коштів досить важко виконувати банкам.

Зростання економічної концентрації може послабити конкурентну боротьбу за рахунок зменшення конкурентів у результаті злиття та поглинання банків – у прямому розумінні; та в опосередкованому – у результаті відкритого або таємного зговору банків, що залишилися після їх консолідації.

Аналіз практики ведення банківського бізнесу за останні 2015-2017 роки та підходів до планування діяльності банків свідчить, що сьогодні в практичній діяльності банківських установ аспекти стратегічного управління недостатньо розвинені, спостерігається відсутність чітко визначених реальних довгострокових цілей, взаєморозуміння між керівниками функціональних підрозділів (частіше вони не до кінця усвідомлюють завдання й потреби суміжних підрозділів і керуються лише інтересами свого підрозділу), ефективних систем мотивації персоналу на максимальне досягнення запланованих результатів найбільш ефективним способом [2]. Характеризуючи системи стратегічного управління, які використовують сучасні банки необхідно

звернути увагу на такі недоліки: досить часто стратегію не формалізовано, бракує концептуального і технологічного зв'язку між стратегією та організаційними рішеннями, які використовуються та запроваджуються; ключові показники результативності не збалансовані і не зорієнтовані на стратегію [3, с. 24].

В умовах ринкових відношень конкурентоспроможність характеризує ступінь розвитку банку. Чим вища конкурентоспроможність банку, тим вищими є його фінансові результати, фінансова стійкість, платоспроможність та клієнтська база, і навпаки – чим вище фінансові результати банку, тим вище його конкурентоспроможність. Тобто існує взаємозалежність між ефективним виконанням завдань фінансової стратегії банку та його конкурентоспроможністю. Аналіз еволюції поглядів на методологію конкурентних відносин дозволив виявити основну роль конкуренції у вдосконаленні банківської діяльності, її унікальний вплив на розвиток бізнес-процесів у національній та закордонних банківських системах.

Висновки. Отже, на сучасному етапі розвитку банківської системи України, забезпечення високого рівня конкурентоспроможності банку можливе лише на основі ефективної організації управління конкурентоспроможністю банку, що ґрунтується на побудові стратегічних моделей управління конкурентоспроможністю банку, що дозволить: здійснити комплексну оцінку поточного стану банку; виявити силу впливу окремих складових конкурентоспроможності банку на його конкурентне становище; розробити систему заходів щодо підвищення конкурентоспроможності банку та досягнення стратегічної мети.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Банківський менеджмент: Підручник / За ред. О.А. Кириченка, В.І. Міщенка. – К., 2005. – 831 с.
2. Вовк В. Я. Концептуальні засади організації стратегічного управління конкурентоспроможністю банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.business-inform.net/pdf/2012/9_0/237_240.pdf
3. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: методологія і практика: монографія / В. В. Коваленко. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 228 с.

4. Про порядок регулювання діяльності банків України : Інструкція, затверджена Правлінням Національного банку України від 28 серпня 2001 р. № 368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG6032.html.

5. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] // Закон України від 07.12.2000 № 2121-III / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

Білошицька

Вікторія Вікторівна,

студентка групи ФМФз-17-1

ННІ фінансів, банківської справи

Науковий керівник:

Клименко Дмитро Борисович,

к.е.н., доцент

СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Актуальність. В умовах подолання наслідків світової фінансової кризи, яка досить відчутно вплинула й на вітчизняну економіку, нині відбуваються докорінні зміни у фінансовій, і зокрема, банківській сфері.

Розвиток міжнародних фінансових ринків та збільшення різноманітності фінансових інструментів забезпечили банківським установам ширший доступ до грошових ресурсів. В той же час, на ринках продовжується розширення асортименту нових продуктів і послуг.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Досліджували проблеми забезпечення економічної, фінансової безпеки на рівні держави, а також банків такі вчені, як О. І. Барановський, О. Ф. Балацький, З. М. Борисенко, І. А. Бланк, О. С. Власюк, В. М. Геєць, Л. В. Гнилицька, К. С. Горячева, С. О. Дмитров, М.П.Денисенко,.

Мета статті. Традиційна банківська діяльність, яка заснована на здійсненні залучення депозитів та наданні кредитів, на сьогодні займає лише частину діяльності банку і дуже часто є найменш прибутковою [1].

Теперішній банківський бізнес має широку різноманітність банківських та фінансових послуг. Варто відзначити, що цей вид бізнесу організований на основі ринкової конкуренції та взаємодіє з усіма зацікавленими сторонами. В умовах ускладнення функціонування фінансової сфери роль банку теж змінюється. В діяльності банків з'являються нові риси.

Так, економіко-правовий розвиток в останні роки спричинив появу такого фінансового моніторингу як напрямку в банківській діяльності. Банківська система запровадила та постійно удосконалює

заходи по боротьбі з відмиванням незаконних коштів, піклуючись про збереження доброї репутації.

Поняття «фінансовий моніторинг» у якості розуміння комплексу заходів щодо запобігання легалізації доходів отриманих злочинним шляхом (далі – ЛДОЗШ) використовується порівняно недавно. З латинської моніторинг (monitoring) означає спостереження.

Л. Шаповальянц розуміє під моніторингом комплексне спостереження за змінами об'єкту дослідження з метою аналізу та оцінки їх поточного стану і прогнозування у досягненні поставленої мети. Цей підхід дозволяє системно та у повному обсязі використовувати інструменти загальних функцій управління – планування, регулювання, контролю, мотивації.[2]

За наслідками впливу моніторинг можна розуміти пасивною формою контролю. Використанні моніторингу пов'язується з відстеженням процесу чи ситуації у сфері управлінської діяльності, аналізом впливу на суспільні відносини управлінських рішень. В такому випадку перевагу мають такі «безконтактні» прийоми і способи перевірок: аналіз, спостереження, за допомогою яких суб'єкт формулює власні оцінки, висновки та прогнози щодо динаміки розвитку чи стану [3].

Більш комплексне визначення щодо використання досліджуваного явища зробила О. М. Горбунова: у фінансовому секторі запроваджено систему широкого фінансового моніторингу – спостереження за економічним розвитком держави та суспільства [4]. Однак, таке визначення характеризує поняття фінансового моніторингу лише як певний спосіб або вид економічного дослідження.

Зараз термін «фінансовий моніторинг» застосовується в більшості країн СНД та Україні для узагальненого розуміння комплексу заходів по боротьбі з відмиванням коштів.

На жаль, ні одна фінансово-кредитна установа не може бути застрахована від випадкової співучасті у відмиванні грошей. Тому запровадження заходів фінансового моніторингу в окремій банківській установі є необхідним та обґрунтованим кроком як з погляду вимог національного законодавства, так і з позицій забезпечення її власної системи економічної безпеки.

Банківська установа має визначати (або ідентифікувати) ризики, контрольовані кредитною організацією, і ризики, не підконтрольні їй.

Стосовно ризиків контрольованих, то банк повинен вирішити, чи вони приймаються і до якого ступеня можуть бути зменшені за допомогою процедур контролю.[5]

Система внутрішнього контролю за основними видами ризиків банківської діяльності організовується на кількох основних рівнях: співробітника; операцій; мікро- і макрорівні.

Кожному рівню притаманний свій об'єкт контролю.

На рівні співробітника об'єктом контролю, як правило, є окремий працівник, його мотивація і компетентність у прийнятті рішень. На цьому рівні банк прагне уникати ризиків, що виникають унаслідок некомпетентності та/або недотримання працівником банку службових обов'язків у межах встановлених повноважень.

На рівні операцій контролюється характер, обсяг і умови здійснення певної операції, її відповідність внутрішньобанківській політиці та обраній тактиці розвитку банку.

На рівні установи об'єктом контролю є загальний стан системи прийняття рішень у банку, відповідність обраної ним тактики розвитку комерційної і фінансової діяльності цілям, визначеним акціонерами і затвердженим відповідними документами.

На макрорівні контролюється стан аналітичної роботи в банку. Зауважимо, що будь-який банк функціонує на ринку в умовах жорсткої конкуренції не лише з боку інших банків, а й різноманітних фінансових посередників (страхових компаній, пенсійних фондів, кредитних спілок тощо). Тому важливого значення набуває інформаційно-аналітична складова його діяльності. Об'єктом контролю стає повнота і своєчасність поновлення баз даних, оперативність реагування на дії конкурентів, своєчасність і повнота ознайомлення керівництва установи з відповідними висновками та пропозиціями.[6]

За результатами проведеного дослідження економіко-правової сутності фінансового моніторингу банку (первинного фінансового моніторингу) можна визначити, що:

1. Метою фінансового моніторингу банківської установи є запобігання її використанню для легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

2. Об'єктом первинного фінансового моніторингу є фінансові операції економічних агентів банківської установи, які розглядаються за умови наявності ризиків використання активів з метою ЛВДОЗШ, з позицій законності, доцільності, достовірності та ефективності.

3. Підконтрольними об'єктами є установи організації різних форм власності, підприємства, а також фізичні особи, що здійснюють фінансові операції в межах банківської установи.

4. Контролюючим суб'єктом є відповідальний працівник банку наділений відповідною компетенцією в сфері фінансового моніторингу.

5. Процес здійснення первинного фінансового моніторингу нормативно врегульований.

6. Фінансовий моніторинг банку проводиться за допомогою методів спостереження та перевірки і має в основі системно-функціональну складову.

7. Під час здійснення первинного фінансового моніторингу використовуються органолептичні, документальні прийоми узагальнення та реалізації результатів контролю.

8. За видовою класифікацією, фінансового контролю фінансовий моніторинг – поточний, державний/внутрішній, фактичний.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що порівняльний аналіз систем внутрішнього контролю і фінансового моніторингу банківської установи з позицій системно-функціонального підходу дає змогу зробити такі висновки: якщо вважати, що змістом внутрішнього фінансового контролю є сукупність елементів, які становлять його механізм, тоді формою внутрішнього фінансового контролю буде зовнішній прояв таких елементів; фінансовий моніторинг банківської установи – особлива форма внутрішнього банківського контролю; фінансовий моніторинг банку є структурним елементом системи економічної безпеки банківської установи, який забезпечує захист її ресурсів шляхом запобігання використанню банківської установи для легалізації кримінальних доходів, сприяє досягненню встановлених нею (установою) орієнтирів і цілей розвитку при дотриманні вимог законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бережний О. Ризики використання послуг банків для легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, або фінансування тероризму в системі банківських ризиків // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 4. – С. 3–7.

2. Коваленко В. В., Дмитров С. О., Єжов А. В. Міжнародний досвід у сфері запобігання та протидії відмиванню доходів, одержаних

злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму : монографія. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 112 с.

3. Користін О. Є. Відмивання коштів: теоретико-правові засади протидії та запобігання в Україні : монографія. – Київ : ТОВ «XXX». – 2007. – 450 с.

4. Горбунова О. Н. Финансовый мониторинг и проблемы финансового права // Известия высших учебных заведений. Правоведение. – 2002. – № 5. – С. 42–50.

5. Моделювання оцінки ризиків використання послуг банків або їх структурних одиниць з метою легалізації кримінальних доходів або фінансування тероризму [Текст] : монографія / [С. О. Дмитров, О. В. Меренкова, Л. Г. Левченко, Т. А. Медвідь] ; під заг. редакцією О. М. Бережного. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 75 с.

6. Хаб'юк О. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету : монографія. – Івано-Франківськ, 2008. – 260 с.

Ваканич Олеся Василівна,
студентка групи ФМФз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Бриштін Вікторія Вікторівна,
к.е.н., доцент кафедри

ОСОБЛИВОСТІ РЕФІНАНСУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

Актуальність дослідження. Грошово-кредитна політика держави, трактується як складова загальнодержавної політики, в свою чергу, повинна сприяти соціально-економічному розвитку країни. Рефінансування банків є одним з інструментів грошово-кредитної політики, зокрема, центральні банки різних країн світу мають змогу впливати на функціонування грошово-кредитного ринку, а також на реальний сектор економіки. В умовах соціально-економічної нестабільності, збитковості банківської системи особливої актуальності набуває дослідження та удосконалення механізму рефінансування центральним банком банків другого рівня. НБУ, як кредитор та регулятор, для підтримки ліквідності банківських установ на достатньому рівні надає кредити вітчизняним банкам шляхом рефінансування. Не зважаючи на те, що регулятор постійно намагається удосконалювати механізм рефінансування банків, досі існують деякі протиріччя та певні недоліки, що зумовлює необхідність подальшого наукового пошуку шляхів удосконалення даного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняними науковцями дослідженню проблем рефінансування банківських установ приділялася особлива увага. Значний внесок у дослідження сутності рефінансування зробили А. Ковалюк, А. Шаповалова, У. Ніконенко, С. Реверчук, С. Лобозинська, А. Сомика, В. Міщенко, М. Савлук. Однак, банківська криза 2014-2016 років спонукає розглядати рефінансування банківських установ стимулює до пошуків ефективних механізмів.

Мета статті. Термін «рефінансування» трактується з різних позицій багатьма науковцями та практиками. Дослідження сутності рефінансування та ефективності його механізму для банків є надзвичайно актуальним питанням. Постійні зміни в банківській діяльності

потребують подальшого дослідження причин та наслідків використання банками отриманих коштів, за рахунок рефінансування НБУ для подальшої фінансової діяльності на ринку банківських послуг.

Щодо поняття механізму рефінансування, то зокрема, у наукових працях вітчизняного науковця О.В. Мельниченко механізм рефінансування визначається як процес передачі змін (ресурсів та інформації) від учасників ринку і національних агентів до банків з подальшим впливом на соціально-економічний розвиток національної економіки. Цей процес забезпечується системою фінансових методів, форм та важелів на основі відповідного організаційного, правового, інфраструктурного, та інформаційного забезпечення [4].

Механізм рефінансування Національного банку проявляється через взаємодію регулятора та банків другого рівня у процесі реалізації грошово-кредитної політики з метою забезпечення ліквідності як окремого банку так і банківської системи в цілому. НБУ за допомогою дій кредитного каналу трансмісійного механізму грошово-кредитної політики має можливість впливати на стан банківської системи, фінансового ринку та економіку країни[1].

Довгий і складний шлях формування пройшов механізм рефінансування банків в Україні, від адресного рефінансування банків за рішенням органів державної влади, що стало наслідком не повернення великої частини наданих коштів до запровадження інструментів і механізмів рефінансування, які загальноприйняті в міжнародній банківській практиці.

До основних методів механізму рефінансування відносяться: кредитування центральним банком (у тому числі облік і переоблік цінних паперів) комерційних банків; угоди РЕПО; угоди валютного свопу тощо.

На сьогодні НБУ використовує стандартні інструменти регулювання ліквідності банківської системи з метою виконання цілей та завдань, визначених законодавством України та Основними засадами грошово-кредитної політики, залежно від ситуації на грошово-кредитному ринку. Здійснює регулювання ліквідності банківської системи в межах визначених монетарних параметрів та в обсягах, які потрібні для їх збалансування та управління грошово-кредитним ринком, шляхом застосування таких стандартних інструментів: операції з рефінансування (кредити овернайт, кредити рефінансування); операції

прямого репо; операції з власними борговими зобов'язаннями; операції з державними облігаціями України [5].

У 2016 році отримували рефінансування в НБУ ряд банків. Значимо, що короткострокові кредити, отримані від Регулятора шляхом рефінансування довгострокових позичок, отриманих від НБУ, та довгострокових стабілізаційних позик[3].

Найбільші борги перед НБУ станом на 1 грудня 2016 року мали такі банки:

Приватбанк - 19 млрд грн;

Ощадбанк - 2,57 млрд грн;

Банк «Родовід» - 2,5 млрд грн;

Промінвестбанк - 1,1 млрд грн.

Крім того, також рефінансування отримували Альфа-банк, Укргазбанк, «Діамантбанк», «Південний», Платинумбанк, і ING Bank[3].

Перша тенденція — частка держави в боргах по рефінансуванню. У Приватбанку борг перед державою на день прийняття рішення щодо націоналізації Приватбанку становила близько 87%[3,6].

Після націоналізації Приватбанку саме стільки ризиків, пов'язаних із рефінансуванням і його поверненням, виявилися сконцентрованими на одній особі — українській державі. Мова йде про борги Приватбанку і трьох інших державних установ - Ощадбанку, Укргазбанку і банку «Родовід».

Експерти вважають, що статистика говорить про позитивну підтримку державою своїх банків.

За перше півріччя 2018 року Національний банк України повернув 1,9 мільярдів гривень заборгованості збанкрутілих банків за кредитами рефінансування через продаж їхнього майна[2].

Зокрема, понад 858 мільйонів гривень надійшло НБУ від реалізації майнових прав банків, ще 434 мільйони гривень від погашення державою облігацій, які Нацбанк конфіскував у ліквідованих банків.

Слід зазначити, що обсяг погодження НБУ початкових цін реалізації майнових прав за заставленими кредитними договорами збільшився у 10 разів — до 75,4 млрд грн — в порівнянні з аналогічним періодом 2017 року (7,9 млрд грн), що пов'язано з продовженням портфельного погодження реалізації активів[2].

Висновки. НБУ справно виконує функцій кредитора останньої інстанції, збільшуючи обсяги рефінансування в період банківської кризи, проте він не був готовий до здійснення активної підтримки

ліквідності банківських установ в несприятливих умовах з дотриманням основних принципів рефінансування банків на рівних, доступних та прозорих умовах, а також не була відпрацьована система цільового використання ресурсів, наданих НБУ для підтримки ліквідності проблемних банківських установ та не була здійснена оцінка якості кредитного портфеля НБУ. Необхідним є переймання принципів міжнародної практики в питаннях рефінансування, за якими будь-який банк, у разі потреби, має впевненість в отриманні кредиту центрального банку.

Недоліки вітчизняної практики рефінансування, які проявилися під час банківської кризи 2014-2016 рр., необхідно виправляти. Так, потребує доопрацювання чинна нормативно-правова база, що зазнала вже багатьох змін та виправлень. Передусім необхідно, щоб чинне правове регулювання було спрямоване на оперативне рефінансування в екстрених умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дзюбан С. В. Антикризисное управление коммерческими банками в условиях реструктуризации банковской системы: дис. ... канд. экон. наук : 08.00.10 / С. В. Дзюбан. – Оренбург, 2003. – 192 с.
2. За півроку Нацбанк повернув майже 2 млрд грн за кредити збанкрутілим банкам. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://hromadske.ua/posts/za-pivroku-natsbank-povernuv-maizhe-2-mlrd-hrn-za-kredyty-zbankrutilym-bankam>
3. КОЛИ БАНКИ ПОВЕРНУТЬ КРЕДИТИ НБУ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bankruptcy-ua.com/articles/5863>
4. О.В. Мельниченко Механізм рефінансування банків у контурі глобальних процесів // Ефективна економіка. – 2015. - №1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3735>
5. Положення Про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи від 17.09.2015 № 615 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
6. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/publish/>

Дорощук Юлія Володимирівна,
студентка групи ФМФз-17-1

ННІ фінансів, банківської справи

Науковий керівник:

Перехрест Л. М.,

к.е.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

Актуальність дослідження. Нестабільність у фінансовому секторі, та невизначеність у якій перебуває банківська система України, потребує глибокого аналізу причин та факторів, що призвели до неї з метою нівелювання їх впливу в майбутньому. На думку більшості фахівців, вагомий вплив на нестабільність банківської системи здійснює ризикована кредитна діяльність окремих банків, робота яких призвела до їх фінансової неспроможності та посилення ризиків у функціонуванні банківської системи в цілому.

Тому, в сучасних умовах проблеми формування оптимального кредитного портфеля банку набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням формування та управління кредитним портфелем банку присвячено роботи таких науковців як: В.В. Вітлінський, І.А. Аванесова, Г.П. Бортніков, Ю.В.Бугель, В.Я. Вовк, В.М. Голуб, Е.Дж.Долан, О.В. Дзюблюк, С.Б. Єгорицева, Т.Т. Ковальчук, В.В., Л.В. Кузнецова, Коваленко, В.Д. Лагутін, О.И. Лаврушин, С.В. Міщенко, С.В. Науменкова, І.Б. Охріменко, Г.С.Панова, Л.О. Примостка, Л.М. Рябініна, В.А.Челноков, О.О. Чуб та К.Ф. Черкашина, інших. Разом з тим, аналіз наукових праць з означеної проблематики дає змогу стверджувати, що в економічній літературі немає єдиної думки до визначення поняття кредитного портфеля. Тому дослідження теоретичних засад сутності кредитного портфелю та обґрунтування інструментарію щодо регулювання та підвищення його ефективності потребує подальшого дослідження.

Метою статті є розкриття теоретичних та практичних аспектів формування кредитного портфеля банку та його аналіз.

Результати дослідження. Сучасний стан вітчизняної банківської системи характеризується наявністю в портфелях окремих банків

великої частки простроченої заборгованості. Тому сьогодні значна увага менеджерів банку повинна концентруватися на аналізі та оцінці ефективності кредитного портфеля з метою пошуку шляхів досягнення оптимального співвідношення між прибутковістю та ризикованістю. Від якості та структури кредитного портфеля банку залежить в першу чергу стабільність, репутація й фінансовий успіх. Звідси об'єктивно виникає низка завдань з підвищення ефективності кредитного портфеля, що забезпечить компроміс дохідності, ліквідності та прийнятності для банку кредитного ризику.

В Положенні НБУ «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» зазначено, що портфель (credit portfolio) - це уся сукупність банківських позик, що структуруються за певними параметрами відносно до визначених завдань кредитної політики [2].

Цілями формування кредитного портфелю банку є:

- темп очікуваного доходу високий в майбутній довгостроковій перспективі;
- в поточному періоді високий рівень доходу;
- зниження рівня ризиків кредитного портфелю;
- дотримання нормативу ліквідності кредитного портфелю.

Слід зауважити, що важливе місце в дослідженні управління формуванням кредитним портфелем відводиться вивченню ризиків кредитного портфеля, зокрема, важлива увага приділяється видам ризиків, пов'язаних з кредитуванням, джерелам виникнення ризиків, методам їх оцінки та способам подолання.

Необхідно зауважити, що ризиковий кредитний портфель характерний підвищеним рівнем прибутковості та високим рівнем ризику, тоді як у портфелі доходності рівень прибутку є нижчим, відтак й кредитні ризики є мінімальними. Варто зазначити, що збалансований кредитний портфель являє сукупність усіх банківських кредитів, а також має структуру і необхідні фінансові характеристики, що знаходяться в допустимих межах вибору найбільш ефективного поєднання прибутковості й ризику [3].

Розроблення ефективної системи управління кредитними операціями, а також правильна організація банківського кредитування забезпечує фінансову стабільність і надійність банків. Саме тому одним

із найважливіших завдань управління кредитною діяльністю є формування та аналіз кредитного портфеля банківських установ.

Аналіз якості кредитного портфеля банківської системи України свідчить про те, що кредитна активність банків протягом 2017 року зросла. Згідно з даними НБУ, станом на 01.01.2018 р. в середньому відсоткова ставка за кредитами в національній валюті відповідала 16,7% , так як 17,7% станом на 01.01.2017 р. Відносно кредитів в іноземній валюті показник відповідав 6,4% (8,2% станом на 01.01.2017 р.). Зниженню середньої відсоткової ставки по кредитах сприяло пом'якшення НБУ та врегулюванням монетарної політики у квітні-вересні 2017 року. Протягом 2017 року НБУ 4 рази змінював облікову ставку. Зниження облікової ставки НБУ супроводжувалося певним поступовим зниженням вартості кредитних ресурсів на внутрішньому ринку. Як наслідок, спостерігалася тенденція до поступового відродження кредитування. З кінця 2017 року, НБУ взяв курс на підвищення облікової ставки й проведення більш жорсткої монетарної політики. Підвищення облікової ставки сприяє збільшенню привабливості національної валюти для банків. Паралельно з цим відбувалося зниження вартості залучення коштів на вкладні рахунки. Проте високий рівень конкуренції між банківськими установами та обмежені обсяги цього ресурс, також дещо стримували темпи зниження. Для порівняння, станом на 01.01.2018 р. відсоткова ставка за депозитами довгостроковими в національній валюті відповідала 15,2% так, як 10,4% за короткостроковими, а в свою чергу за довгостроковими депозитами в іноземній валюті – 4,6% і відповідно, 3,0% за короткостроковими. На початок 2018 року ставки за депозитними вкладами були досить високими – 18,3% та 9,8% для довгострокових та короткострокових вкладів відповідно у гривні, та 6,9% і 5,0% відповідно для вкладів в іноземній валюті. Ставки за валютними депозитами наразі знаходяться на історичних мінімумах[1].

Курсові коливання протягом року виступають основним чинником при коливанні сукупного обсягу кредитного портфелю, так як, близько половини виданих кредитів в іноземній валюті (46,2% станом на 01.01.2018 р.). Водночас, їхня частка на 01.01.2017 р. відповідала 50,7 % від обсягу виданих кредитів.

Частка проблемних активів залишається досить високою. До основних причин наявності проблемної заборгованості можна віднести: недостатній нагляд з боку регулятора за діяльністю банків, наслідки

економічної кризи останніх років, низька якість кредитного портфелю банків. Приріст кількості непрацюючих кредитів також пов'язане із запровадженням нових підходів щодо оцінки розміру кредитного ризику та зміни класифікації активів «постанова НБУ №351 «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями»». За 2017 рік обсяг кредитів наданих як фізичним, так і юридичним особам збільшився у порівнянні з попереднім роком. Так, станом на 01.01.2018 р. кредити фізичним особам відповідали сукупно 170,94 млрд. грн., для юридичних осіб цей показник складав 870,30 млрд. грн. (проти 157,39 млрд. грн. і 847,09 млрд. грн. на початок поточного року). Обсяг кредитів, наданих фізичним особам, зріс на 8,6%, юридичним особам – на 2,7% у порівнянні з початком року

Корпоративний клієнтський кредитний портфель за підсумком 2017 р. представлений в переважно в гривні (54%) основному коротко- та середньостроковими кредитами а також, кредити за цільовим спрямуванням – та кредити в поточну діяльність. За підсумками 2017 р. середнє значення відсоткової ставки за наданими суб'єктам господарювання кредитами, складало 14,9% в національній валюті та 6,4% в іноземній валюті (14,6% та 6,4% відповідно на початку 2017 року). Роздрібний клієнтський кредитний портфель протягом 2017 року зріс на 6,6% та склав 174,18 млн. грн. Значний вплив на динаміку показника мала тенденція до зниження вартості кредитного ресурсу (з початку року середня ставка за кредитами домогосподарств в національній валюті скоротилася з 30,5% до 27,0% на 01.01.2018 р.). Складовою основною роздрібного клієнтського кредитного портфелю є кредити споживчі, переважно в національній валюті, а також «кешові» кредити. Зазначимо, що обсяг наданих фізичним особам іпотечних кредитів, станом на 01.01.2018 р. відповідав 22,16% роздрібного кредитного портфелю. Зауважимо, що невисокі темпи розвитку кредитування характерні доволі низькими темпами відновлення будівельної галузі, застоєм та високою вартістю довгострокового ресурсу, а також низьким платоспроможним попитом населення на довгострокове кредитування [1].

Висновки. Варто зазначити, що кредитна діяльність банку є одним з важливих джерел залучення коштів у економіку країни і підтримку її раціонального функціонування. Проте сьогодні процес банківського кредитування потребує вдосконалення. Це стосується й

формування кредитного портфеля, який займає чільне місце у пріоритетах діяльності банків, оскільки дозволяє більш чітко розробляти їхню стратегію і тактику, а також визначати можливості з кредитування клієнтів і розвитку ділової активності.

Тому з метою успішного кредитування, забезпечення повернення наданих позичок і підвищення дохідності кредитних операцій банки повинні впровадити ефективну та гнучку систему управління кредитними операціями і кредитним портфелем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний огляд банківської системи України за 2017 рік. Національне рейтингове агенство Рюрік. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_2017.pdf

2. Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями// Постанова Правління НБУ від 25.01.2012 р. № 23. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>

3. Слобода Л. Роль та функції кредитних ризиків у банківській діяльності / Л. Слобода // Регіональна економіка. – 2010. – № 1. – С. 128.

Коверга Ірина Вікторівна,
студентка групи ФМФз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Клюско Лідія Антонівна,
к.е.н., доцент кафедри

РИЗИКИ ЗЛИТТЯ ТА ПОГЛИНАННЯ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ

Постановка проблеми. В умовах економічної нестабільності однією з вагомих загроз фінансовій стійкості банків є недостатній рівень їх капіталізації. У цьому зв'язку Укрупнення банківського бізнесу завжди розцінюється як позитивна тенденція, оскільки банк з більшим обсягом капіталу отримує більше можливостей протистояти фінансовим потрясінням. Однак, поряд з цим виникає ризик зниження кредитоспроможності новоствореної установи через укрупнення та невизначеність результативності постінтеграційних процесів. В цілому, злиття та поглинання, як і будь-яке інше явище, супроводжується певними ризиками як фінансового, так і організаційного та морального характеру.

Ступінь наукового вивчення проблеми. Проблеми злиттів і поглинань банків та консолідації банківського капіталу у банківському секторі висвітлені у працях вітчизняних науковців: І. Васильчук, З. Васильченко, О. Вовчак, Л. Горбатюк, І. Івасіва, І. Лютого, О. Чуб та інших. Водночас, до цього часу залишається невирішеною низка питань теоретичного характеру. Зокрема, потребують подальших досліджень положення щодо ідентифікації та систематизації ризиків злиттів та поглинань у досліджуваній сфері.

Мета дослідження. Метою роботи є дослідження особливостей злиття і поглинання банків та подальшого удосконалення класифікації ризиків, які їх супроводжують у зазначених процесах.

Виклад основного матеріалу. В економічній літературі злиття і поглинання розглядають як комплекс організаційних, структурних, правових та фінансових відносин з приводу формування нової інституційної структури, що має єдину економічну та правову базу [1].

В міжнародній практиці сукупність операцій злиття та поглинання об'єднані однією назвою – M&A (mergens and acquisition operations).

Основною метою злиттів і поглинань є збільшення вартості банківського бізнесу, яке відбувається за рахунок об'єднання двох або більше банків, в результаті чого підвищується ефективність діяльності новоствореної установи.

Злиття та поглинання, в тому числі банківські або за участю банків, слід розглядати в комплексі факторів і умов формування невідзначеності і, відповідно, ризиків. Важливо при цьому звертати увагу на те, що процеси злиття і поглинання, результати їх синергетичного ефекту, цільові орієнтири, інструменти та методи їх досягнення з позицій ризик-менеджменту численні і різноманітні, оскільки зумовлені відповідними причинами і мотивами. Вони становлять систему форм і методів консолідації, класифікуються за певними ознаками і розглядаються як один з найважливіших напрямів корпоративних стратегій розвитку. Оптимізація інструментарію ризик-менеджменту, визначення можливостей застосування в тих чи інших випадках стандартних методів та інструментів управління ризиками вимагають більшої деталізації та конкретизації ризиків.

Насамперед злиття чи поглинання банків передбачає зміну їх організаційної структури, що зумовлює ризик невдало сформованої організаційної структури новоствореного об'єднання. Як свідчить вітчизняна практика, поширеними є випадки ліквідації старих підрозділів банків, які в подальшій діяльності новоствореної установи могли б відігравати стратегічно важливе значення, і очевидно, що їх відсутність негативно впливає на функціонування об'єднання.

З ризиком невдалих організаційних змін пов'язаний ризик зміни персоналу. За певних перебудов в організаційній структурі, тобто при розформуванні підрозділів/департаментів або ж створенні нових структурних одиниць в банку, виникає ризик зміни персоналу.

В процесі ліквідації підрозділів банк може втратити кваліфікованих працівників, зумовивши цим зниження лояльності працівників до керівництва, зростання кількості конфліктних ситуацій, зниження продуктивності праці та створення напруженої психологічної атмосфери в колективі. Крім того, формуючи нові підрозділи, слід залучати фахівців високої якості, що потребує певного часу, і що, у свою чергу, іноді ставить під сумнів можливість дотримання часових орієнтирів у формуванні консолідованих об'єднань.

Одночасно, поряд з ризиком зміни організаційної структури (кадровим) в учасників об'єднання можуть виникати проблеми не лише з

приведенням різних організаційних структур банків до одного типу, а й щодо налаштування інформаційних систем та технологій. Зважаючи на те, що нині банки використовують найновітніші та різноманітні за технологічним циклом інформаційні розробки, які суттєво відрізняються одна від одної, то при їх об'єднанні виникає ризик невідповідності інформаційних систем банків і ризик додаткових витрат на інтеграцію систем та баз даних. Очевидно, що уніфікація та стандартизація інформаційного забезпечення в межах консолідованої структури потребує додаткового часу, що формує додаткові ризики.

Поширеною практикою у світі, в тому числі і в Україні, є помилкове визначення ціни угоди, що може нести ризик переплати або недоотримання прибутку. Частіше за все спостерігається саме завищена ціна продажу банку, яка не відповідає реальному стану справ у даній установі. У результаті цього банк-покупець укладає угоду з банком, що на момент купівлі нібито демонструє “позитивні” фінансові показники, однак через деякий час проявляються певні проблеми (погана якість активів, незазначені в документах зобов'язання тощо).

Це зумовлено тим, що точною інформацією про банк, його фінансовий, технічний стан, технологічне оснащення та перспективи не завжди володіють самі його власники. Асиметричність інформації призводить до того, що покупець очікує від банку, який ним купується його відповідності середньогалузевому рівню, тоді як на ринку частіше з'являються банки нижче середнього рівня. З іншого боку, через сигнальний ефект на ринку (збільшення вартості акцій або паїв напередодні злиття) очікувана ціна операції цільового банку може значно перевищувати справедливую ціну [1].

З вищезазначеним ризиком тісно пов'язаний ризик недооцінки обсягу додаткових інвестицій, необхідних для подальшої інтеграції банку. Причиною невдалих об'єднань неодноразово ставало недостатньо чітке уявлення про стан справ стратегічного партнера, або про специфіку його бізнесу. Іншою причиною, характерною для представників українського середнього бізнесу є нехтування підготовчими заходами до інтеграційного процесу.

Вагомою проблемою консолідаційних процесів в Україні, як і в країнах СНД, є непрозорість угод та низька ефективність корпоративного управління. Все це спричинює ризик затягування строків угод та іноді ставить під сумнів можливість їх укладання цих взагалі [2; 3].

В умовах недовіри населення до банків на особливу увагу заслуговує ймовірність виникнення ризику втрати ділової репутації банків у результаті їх об'єднання, з яким пов'язаний ризик можливо-го відтоку клієнтів після завершення інтеграційних процесів. З метою упередження таких ризиків необхідно проводити відповідну інформаційну компанію серед клієнтів з одночасним дотриманням високих стандартів обслуговування протягом строку реалізації угоди злиття чи поглинання.

Усі вище зазначені ризики так чи інакше мають фінансові прояви, що відбиваються у збільшенні витрат банку. Одним із прикладів ризику консолідації банків, який має явно виражену фінансову складову, є ризик виявлення у щойно придбаному банку позабалансових зобов'язань, які не відображені у документах. Покупець банку, здійснюючи угоду, може проводити досить ретельний аналіз установи, але цей ризик все одно залишається. Що стосується балансових зобов'язань, то тут виникає ризик того, що кредитори можуть вимагати погашення існуючих зобов'язань банку у відносно короткий строк [4].

Що стосується ризиків консолідаційних процесів банків України на макрорівні, то основним з них є ризик зростання монополізму на ринку банківських послуг. У результаті укрупнення банків на ринку формується обмежена кількість великих банків, які будуть мати найбільшу частку на ринку та відповідно справлятимуть монопольний вплив на інші банки. Внаслідок цього можна очікувати зменшення кількості установ на ринку банківських послуг та зниження рівня конкуренції на ньому. Найбільші банки матимуть високий рівень концентрації капіталу та фінансових ресурсів, що може супроводжуватися підвищенням вартості ліквідних коштів на міжбанківському ринку, встановленням лімітів, нездатністю дрібних банків утримувати свої позиції на ринку, збільшенням кількості банкрутств банків тощо.

Крім цього, особливу увагу на макрорівні слід приділяти ризикам, пов'язаним зі здійсненням державного регулювання і контролю за банківськими об'єднаннями в Україні. Великі банківські групи або банківські фінансові групи через складність перевірки їх фінансового стану привертають до себе особливу увагу з боку наглядових органів. Крім того, внаслідок об'єктивної та суб'єктивної асиметрії інформації про їх стан виникає ризик виникнення фінансових проблем у майбутньому, що у свою чергу може нести системний ризик для всієї фінансової системи [5]. Разом з тим, ситуація ускладнюється внаслідок

того, що по суті всі завдання контролю та регулювання у сфері злиттів та поглинань банків в Україні покладені на Національний банк України, що створює додаткове навантаження на нього. Для поліпшення такої ситуації доцільно частину функцій у сфері регулювання, нагляду та контролю за ринком банківських злиттів та поглинань в Україні передати Антимонопольному комітету України, спеціальним комісіям та іншим органам, як це було зроблено, зокрема, у США та країнах ЄС.

Підсумовуючи вищезазначене, всю сукупність ризиків злиття та поглинання банків можна класифікувати за двома напрямками – на макро та макрорівнях, як це досить вдало визначено в економічній літературі та зображено на рисунку [1].

Рис. 1. Класифікація ризиків злиття та поглинання на макро- та макрорівнях

Висновки. Ризиковість операцій злиття та поглинання багато в чому обумовлена активним використанням адміністративного ресурсу та корупційних методів. Це підтвердила остання фінансово-економічна криза. Банківський ризик-менеджмент поки знаходиться в стані очікування відновлення світової і української економіки, здійснення державної програми приватизації, накопичення банками ліквідності, розвитку фінансового ринку.

Нехтування ризиками в процесах злиття та поглинання призводить до втрати переваг та можливостей цих угод та потребує розробки спеціального плану заходів з мінімізації їх негативного впливу. Робота з ризиками не є новим напрямом діяльності для будь-якого банку. Однак потребує більш пильної уваги не лише менеджменту, а й акціонерів. Від якості та дієвості заходів з мінімізації впливу ризиків за-

лежить спроможність новоствореного банку досягти поставленої мети та забезпечити зростання вартості банку від підвищення ефективності М&А угод.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горбатюк Л. А., Коротинська Є. П. Управління ризиками в операціях із злиття та поглинання банків / Л. А. Горбатюк., Є. П. Коротинська // Економічна кібернетика – інженерія економіки: зб. тез Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. – Тернопіль.: ТНЕУ, 2013. – Вип. 24. – С. 21-23.
2. Балянт, Г. Р. Ефективність злиття і поглинань банків [Електронний ресурс]/Г. Р. Балянт // Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, м. Київ. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2009_2/zmist.files/01.pdf.
3. Кочергіна, Н. Міжнародні злиття та поглинання банків як прояв глобалізації фінансових ринків [Електронний ресурс] / Н. Кочергіна, Б. Степаненко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: економіка. – 2006. – № 88. – С. 54–57. – Режим доступу: http://bohdana.hmarka.net/start_files/article/mergers2005.pdf.
4. Риски слияний и поглощений кредитных организаций в современной России [Электронный ресурс] // Tenzor Consulting Group, 2011. – Режим доступу: http://www.mail5880.mts.md/?page=itrec_20&id=264.
5. Что такое риски М&А и их влияние на слияния и поглощения? [Электронный ресурс] // Tristar. Слияния и поглощения компаний. – 2009. – Режим доступу : http://tristar.com.ua/1/art/chto_takoe_riski_mai_ih_vliianie_na_sliianiia_i_poglosheniia_15237.html.

Косенко

Єлизавета Миколаївна,

студентка групи ФМФз-17-1

ННІ фінансів, банківської справи

Науковий керівник:

Клименко Дмитро Борисович,

к.е.н., доцент

МЕНЕДЖМЕНТ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКУ

Актуальність теми дослідження. Основним джерелом доходності банку є кредитні операції, адже за рахунок них формуються резерви банку та виплачуються дивіденди. Перш за все для ефективного управління кредитами банку необхідне якісне управління кредитного портфелю банку, розвинена кредитна політика, контроль за наданими кредитами. Управління кредитним портфелем банку це основа аналізу заборгованості позичальників перед банком та керування наданими кредитами. Ефективне управління кредитним портфелем банку визначає стандарти, якими керуються банківські працівники, що відповідають за дотримання лімітів кредитування, створення та управління резервами банку.

Ступінь дослідження. Вітчизняні та зарубіжні вчені надають значну увагу дослідженню проблеми ефективного управління кредитними портфелями банків. Зокрема, М.Д. Алексєєнко, А.С. Гальчинського, В.М. Голуба, О.В. Дзюблюка, Л.В. Конопатської, І.М. Лазепка, М.І. Мируна, А.М. Мороза, С.Я. Огородніка, С.С. Осадця та ін. Проте, питання залишається невирішеним і тільки набуває актуальності в зв'язку із нестабільною ситуацією в Україні

Метою роботи є розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління кредитним портфелем банку на основі визначення його цільової структури.

Виклад основного матеріалу. Головними складовими кредитної системи є банки і кредитні установи, що мають ліцензію Національного банку України, що виступають покупцем і продавцем тимчасово вільних коштів. Основною проблемою банківської системи є високий ризик кредитних операцій; в зв'язку з надзвичайно ризикованою кредитною політикою банки зазнають фінансового краху. Основою фінансової стабільності комерційних банків є правильна

організація системи банківського кредитування, розвиток ефективної та гнучкої системи управління кредитними операціями [1].

Кредитні операції є найважливішим джерелом прибутку банку, проте у зв'язку зі збільшенням в останні роки випадків неповернення кредитів дані операції складають підвищену небезпеку для стійкості та стабільності банку в цілому. Кредитні відносини між комерційними банками та позичальниками будуються на підставі кредитних договорів. У діяльності банків розрізняють пряме й опосередковане кредитування. При прямому кредитуванні договір на позичку укладається безпосередньо між банком-кредитором і позичальником. Опосередковане кредитування відбувається при купівлі банком фінансових зобов'язань позичальника [7].

Кредитний портфель — це сума усіх позик, наданих банком з метою одержання прибутку. Величина кредитного портфеля оцінюється за балансовою вартістю усіх кредитів банку: у тому числі прострочених, пролонгованих, сумнівних. У складі балансу банку кредитний портфель розглядається як єдине ціле та складова частина активів банку, яка має свій ступінь дохідності і належний рівень ризику. Дохідність і ризик — головні параметри менеджменту кредитного портфеля банку[2].

Основна ціль процесу менеджменту кредитного портфелю банку полягає в забезпеченні максимальної дохідності за допустимого рівня ризику. Ступінь дохідності кредитного портфеля банку залежить від складу й обсягу портфеля; від рівня відсоткових ставок за кредитами. На формування структури кредитного портфеля банку впливає особливість сфери ринку, що обслуговується цим банком. Для високоспеціалізованих банків будова кредитного портфеля концентрується в певних галузях економіки. У структурі кредитного портфеля ощадних банків перевага надається споживчим кредитам та позичкам фізичних осіб [3].

Обсяг і структура кредитного портфеля банку визначаються такими чинниками:

- кредитною політикою банку;
- правилами регулювання банківської діяльності;
- величиною капіталу банку;
- досвідом та кваліфікацією менеджерів;
- рівнем дохідності різних напрямів розміщення коштів[4].

Розглянемо стан кредитного портфелю на прикладі АТ «Ощадбанк». Об'єм кредитного портфелю станом на 1.07.2018 р. становив 58 181 млн. грн., а на 31.12.2017 року становив 70 470 млн. грн. Як бачимо, об'єм кредитного портфеля за 6 місяців знизився причиною такого явища є менш інтенсивна кредитна діяльність порівняно з іншими активними операціями. Далі розглянемо надані кредити АТ «Ощадбанк» за секторами економіки

Таблиця 1

Структура позичальників АТ «Ощадбанк» станом на 30 червня 2018 та 31 грудня 2017 років за секторами економіки

Аналіз за секторами економіки	31 грудня 2017 року	30 червня 2018 року
Енергетика	33 628 310	40 589 806
Будівництво та нерухомість	27 592 916	23 753 898
Виробництво і переробка харчових продуктів та напоїв	17 532 470	18 529 156
Нафтогазова та хімічна промисловість	17 970 271	15 954 589
Торгівля	9 471 934	9 824 73
Фізичні особи	7 047 365	7 847 497
Гірничодобувна та металургійна промисловість	8 059 180	5 481 735
Сільське господарство	3 332 316	3 310 438
Машинобудування	1 606 760	1 635 052
Транспорт	408 965	936 460
Виробництво промислових та товарів народного споживання	603 702	815 565
Будівництво та ремонт доріг	426 812	589 873
Послуги	247 225	287 313
Фінансові послуги	192 359	145 162
Видавнича діяльність	2 031	6 768
Медіа та зв'язок	1 093	2 235
Органи місцевого самоврядування	300	500
Інші	6 195	10 281
Всього	128 130 204	129 721 058

Джерело: Сформовано автором на основі: [6]

Структурний аналіз портфелю АТ «Ощадбанк» наведений в таблиці 1.1 вказує, що найбільша частина наданих кредитів припадає на енергетику, порівняно з 2017 роком даний показник зріс, найменша частина наданих кредитів припадає на органи місцевого самоврядування це пояснюється зниженням числа клієнтів банку, та підвищенням відсоткових ставок за кредитами на довгі терміни, які користуються популярністю серед такого роду позичальників.

Загалом же об'єм кредитного портфелю АТ «Ощадбанк» юридичних осіб збільшився більш ніж на 1 млрд. грн. і становить понад 3,6 млрд. грн. на початку 2018 року. Крім того, в Ощадбанку є численні партнерські програми з міжнародними фінансовими інвесторами з пріоритетним фінансуванням обладнання, техніки, автомобілів. У рамках партнерських програм в 2018 році банк видав 94 млн. грн. кредитів. Це 33% від усіх кредитів на придбання транспорту, техніки та обладнання. Якщо подивитись на структуру портфеля АТ «Ощадбанк», то 50% його становлять кредити підприємств агропромислового комплексу, 15% – переробної галузі та 15% – торгівлі. Ще 20% – інші промислові галузі та сфера послуг. В цілому десь 60% усього портфеля – виробники [4].

Для кредитної політики Ощадбанку, як і для вітчизняного банківського сектору, будуть характерними такі недоліки:

- приділяється низька увага при оцінці платоспроможності позичальників на стадії надання кредитів;
- низька увага по цільовому використанню наданих позик та контролю за діяльністю позичальника з метою запобігання можливих втрат за позиками;
- замале забезпечення позик;
- зниження захищеності позик власним капіталом.

Це означає що для подальшої оптимізації кредитного портфеля перед менеджментом банку ставляться завдання щодо:

- запровадження нових видів банківських продуктів для юридичних осіб;
- введення нових видів банківських продуктів для фізичних осіб з орієнтацією на найменш захищені верстви населення;
- формування програми з кредитування стартового капіталу для підприємців, які бажають створити власну справу;
- збільшення складу фінансових коефіцієнтів, що використовуються банками для аналізу кредитоспроможності позичальника; це

дає можливість отримати різнобічну оцінку його господарської діяльності та у певній мірі зменшити розбіжності, які можуть виникати між прогнозованими і фактичними показниками, що складаються у системі індивідуального відтворення;

- індивідуального підходу при зборі проблемної заборгованості;
- удосконалення процесу використання інформаційних технологій не лише щодо оцінки кредитоспроможності клієнтів банку, а для моніторингу ситуації в регіонах держави та світі;

- розробки та впровадження гнучкої системи визначення умов кредитування в залежності від економічної ситуації, фінансового стану банку та фінансових можливостей клієнта та визначення в ній ключових умов, що мають певну перевагу над умовами конкурентів;

- напрацювання алгоритму дій в умовах виникнення кризових ситуацій у благополучних та стабільних регіонах та ознайомлення з ним персоналу банку в рамках підвищення кваліфікації працівників фінансової установи.

Дані заходи мають дозволити не лише покращити політику управління кредитним портфелем банків, але й підвищити ефективність їх кредитної діяльності в цілому за умови допустимого рівня ризику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюлетень Національного банку України за березень 2014 року: [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=72653>

2. EcoLib [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecolib.com.ua/book.php?book=41> (Дата звернення 20.02.17).

3. Міщенко В. Удосконалення управління банківським кредитуванням на прикладі країн Центральної та Східної Європи/В. Міщенко, О. Кравець/Вісник НБУ - 2015. - №9. - с. 6.

4. Офіційний сайт Міністерства фінансів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/>

5. Офіційний сайт НБУ - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>

6. Офіційний сайт Ощадбанку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.oschadbank.ua/ua/>

7. Примостка Л.О Фінансовий менеджмент банку – 2016 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://fingal.com.ua/content/view/227/54/1/5/>

Коросташевець

Ірина Леонідівна,

студентка групи ФМФЗ-17-1

ННІ фінансів, банківської справи

Науковий керівник:

Мельник В. М.,

д.е.н., професор кафедри

КОНКУРЕНТНІ СТРАТЕГІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

Актуальність дослідження. Загальний стан економіки країни та рівень розвитку банківської системи визначають види, характер, обсяги та динаміку показників їх конкурентного середовища. Рівень конкуренції на ринку банківських послуг безпосередньо впливає на рішення топ-менеджменту банків щодо визначення загальної та конкурентної стратегії. Серед показників та характеристик, до яких підвищуються вимоги, є конкурентоспроможність банків, їх конкурентні переваги та конкурентна позиція. Для кожного етапу економічного циклу розвитку економіки загалом, фінансового ринку або циклу життєвого розвитку окремого банку властиві свої кількісні та якісні значення факторів ринкової кон'юнктури, у тому числі рівня конкуренції. Відповідно до цього необхідно постійно проводити дослідження як безпосередньо рівня власної конкурентної позиції, так і загального стану конкуренції на банківському ринку.

Враховуючи не стабільний стан фінансової системи України банківські установи мають різні конкурентні характеристики щодо окремих ринків банківських послуг. Ускладнюють ситуацію зниження пропозиції на ринку фінансових ресурсів, процеси реструктуризації регулятора, посилення вимог міжнародних фінансових інститутів. Визначення сутності та підходів до аналізу конкурентної позиції є необхідним та актуальним як для банку загалом, так і відносно його окремих видів бізнесу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі конкурентної стратегії банку та визначенню його конкурентних позицій завжди приділяють увагу економісти, які досліджують функціонування фінансового сектору в цілому. Питанню вивчення рівня конкуренції фінансово-кредитних установ на ринку банківських послуг присвячено ряд робіт закордонних вчених, серед яких необхідно виділити праці М. Голдберга, Д. Джонса, Ф. Найта, М. Портера, Д. Рікардо,

Д. Робінсона, Й. Шумпетера та ін. Відбувається підвищення інтересу українських вчених та економістів до визначення конкурентної стратегії банків в умовах транснаціоналізації фінансової системи України. Результати досліджень цього питання відображено в наукових працях У.В. Владичин, Т.Д. Гірченко, І.С. Диденко, Г.М. Забчук, Л.А. Ключоко, В.Г. Костогриз, Н.М. Пантелєєва, О.О. Стороженко, С.С. Урусова та ін.

Мета статті. Висвітлення змісту та основних характеристик конкурентної стратегії вітчизняних банків.

Виклад основного матеріалу. Зовнішня політика України, спрямована на набуття статусу повноправного члена світової економічної спільноти, обумовила відкритість національної економіки та створила додаткові виклики і загрози для вітчизняного банківського сектору. Одним з основних негативних наслідків стало зростання частки іноземного банківського капіталу в загальному обсязі банківського капіталу України.

Зростання конкуренції в українському банківському секторі не тільки ускладнює лідерські позиції, але й спонукає до пошуку нових методів конкурентної боротьби. Головними чинниками загострення конкуренції є загроза появи нових учасників і продуктів-аналогів чи замінників, що створюють ризик розширення ринку, збільшення пропозиції та, як слідство, загрозу відтоку клієнтів чи зменшення прибутків.

Конкуренція як форма організації відносин між суб'єктами конкурентного середовища здійснює неоднозначний вплив на кон'юнктуру ринків та умови діяльності їх учасників. Погоджуючись із твердженням, що «напрями аналізу конкурентних відносин у банківській сфері суттєво залежать від розуміння сутності банківської конкуренції» [6], першочерговим завданням є визначення сутності та природи явища банківської конкуренції.

У цей час не існує єдиного загальноприйнятого визначення поняття «конкуренція», однак всі тлумачення зводяться до того, що конкуренція є однією з найбільш яскравих рис бізнесу, двигуном економічного прогресу, механізмом саморегуляції ринкової економіки. У загальному вигляді під конкуренцією розуміють конфліктне суперництво між зацікавленими у досягненні однієї мети суб'єктами, що виникає з різних приводів, але обов'язково приводить до придбання одними суперниками конкурентних переваг над іншими [3].

Конкурентна стратегія формує конкурентну перевагу, яка, в той же час, надає можливість банку конкурувати та отримувати перемоги в даній боротьбі за завоювання та збереження пріоритетних позицій на ринку. Стратегія конкуренції – є вузькою категорією, яка визначає лише основні засоби досягнення цієї конкурентної переваги.

Стратегія конкуренції є основою конкурентної поведінки на ринку і описує схему забезпечення переваг над конкурентами. Конкурентна стратегія концентрується на діях і підходах, які пов'язані з управлінням, спрямованим на встановлення і зміцнення довгострокової конкурентоспроможної позиції банку на ринку в одній специфічній сфері підприємництва.

Необхідно наголосити, що щоб бути конкурентним, банку недостатньо займати лідируючі позиції на ринку послуг та капіталів. Фінансово-кредитна установа повинна вміти використовувати ефективні шляхи реалізації своїх конкурентних переваг [2, с. 106]. Конкурентні переваги - унікальні активи, якими володіє установа, що сприяють перемозі в конкурентній боротьбі та не можуть бути легко та швидко повторені фірмами-конкурентами.

В умовах постійної зміни зовнішнього середовища банки повинні успішно тримати конкурентні позиції, що забезпечить стабільність банківської системи України. Фінансово-кредитні установи спроможні впливати на показники власної конкурентоспроможності за рахунок гнучкості у реагуванні на ринкові зміни та створення нових продуктів [4, с. 182]. Учасники ринку банківських послуг України повинні розробляти чіткі плани щодо реалізації власного потенціалу та формування власних ринкових переваг послуг і рентабельності їх надання [1, с. 44].

В Україні НБУ визначає рейтинг найнадійніших банків за конкурентними перевагами, так на початок 2018 року на базі офіційної статистики 15 українських банків визнані найнадійнішими та конкурентними.

При складанні даного рейтингу найстійкіших українських банків враховувалася здатність банку без затримки повернути депозити своїм вкладникам, а також рівень підтримки акціонерів і держави. Важливу роль відіграє також, фактор власника з точки зору поповнення капіталу і ліквідних ресурсів, що є основою стійкості в стресових умовах. Банки, які належать державі або міжнародним фінансовим холдингам, не були визнані неплатоспроможними.

Рейтинг найнадійніших конкурентних банків України в 2018 році склали[5]:

1. Райффайзен банк Аваль (Raiffeisen Bank, Австрія).
2. Креді Агріколь Банк (Credit Agricole, Франція).
3. Укрсиббанк (BNP Paribas Group, Франція).
4. Ощадбанк (державний).
5. Укрексімбанк (державний).
6. Кредобанк (PKO Bank Polska, Польща).
7. Сітібанк Україна (Citigroup, США).
8. ПроКредит Банк (ProCredit Bank, Німеччина).
9. Укргазбанк (державний).
10. Альфа-Банк (ABN Holdings, Люксембург).
11. Укрсоцбанк (ABN Holdings, Люксембург).
12. ОТП Банк (OTP Bank, Угорщина).
13. Правекс-банк (Intesa Sanpaolo, Італія).
14. ІНГ Банк Україна (ING Groep, Нідерланди).
15. ПУМБ (СКМ Фінанс, Україна).

Експерти при складанні «рейтингу надійності банків» враховували здатність установи повернути, вклади, якщо воно зіткнеться з фінансовими труднощами, або із зростанням прострочення по кредитах, виданих клієнтам. Крім того, експерти врахували рівень підтримки банків з боку держави і акціонерів. На цей рейтинг у поточному році основний вплив зробив, так званий "чинник власника". Оскільки стійкість і стабільність банків під час стресових станів багато в чому забезпечує поповнення капіталу і ресурсів в строк.

Висновки. Таким чином, українським банкам необхідно розробити стратегічні напрями покращення їх конкурентних позицій на ринку. При цьому важливо, щоб кожен банк чітко виокремлював свої конкурентні переваги. Зазначене, сприяло б мінімізації кризових ситуацій в банківській сфері, підвищенню ліквідності банківської системи та уникненню дисбалансу банківського сектора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Діденко І. С. Ринок банківських послуг і параметри конкурентного середовища на ньому в контексті розвитку національної економіки / І. С. Діденко // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика: збірник тез доповідей VII Міжнародної науково-практичної

конференції (24-25 травня 2012 р.): у 2-х т. / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». - Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ». – Т. 2. – 2012. – С. 43-44.

2. Ключко Л. А. Забезпечення конкурентоспроможності банківських установ / Л. А. Ключко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць: заснований у 1999 р. / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ». – Вип.35. – 2012. – С. 104-110.

3. Стубайло Т. С. Конкуренція в банківській справі / Т. С. Стубайло. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/25_DN_2008/Economics/28637.doc.htm.

4. Самборська-Музичко Ю.О. Конкурентоспроможність як об'єкт аналізу при формуванні стратегії банку / Ю.О. Самборська-Музичко // Економічний аналіз. – 2014. – Том 17. - №1. – С. 181-188.

5. Рейтинг банків. Фінансові показники Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://minfin.com.ua/banks/rating/>

6. Єпіфанов А. О. Конкуренція на банківському ринку України / О. А. Єпіфанов // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика [Текст] : Зб. тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції (26-28 травня 2011 р.) : у 2 т. / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. – Т. 1. – С. 8–10.

Кривенок Тетяна Ігорівна,
студентка групи ФМФз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Москаленко
Наталія Віталіївна,
к.е.н., доцент

АНАЛІЗ БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ ПЛАСТИКОВИХ КАРТОК ВНУТРІШНЬОДЕРЖАВНИХ ТА МІЖНАРОДНИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ

Актуальність проблеми. Банківські операції з використанням пластикових карток відіграють одну із найважливіших ролей в економіці будь-якої країни, України. Саме ці операції забезпечують здійснення суб'єктами економіки переказу грошей та здійснюють розрахунки за зобов'язаннями, що з'являються у процесі здійснення економічної діяльності. Раціональна організація саме цих операцій через різні платіжні системи сприяє ефективному функціонуванню фінансової сфери, вдосконаленню грошово-кредитних відносин, здійсненню міждержавних валютних розрахунків.

Постановка проблеми. Метою даного дослідження є теоретичне обґрунтування функціонування банківських операцій з використанням пластикових карток внутрішньодержавних та міжнародних платіжних систем.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню цієї проблематики присвячували свої роботи такі фахівці, як Міщенко С.Г., Манченко, С.А. Циганов, О.В. Поляниця та інші.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом у всьому світі розвиток платіжних систем характеризується значним звуженням сфери використання готівки та паперових платіжних документів, використанням сучасних технологій та переходом до нових платіжних інструментів. Електронні гроші все частіше застосовуються до обігу і стають одними із головних інструментів фінансової інфраструктури економічно розвинених країн. Головна роль у міжнародних розрахунках належить банкам. Банки надають своїм клієнтам широкий

спектр послуг - вибір ефективніших форм міжнародних розрахунків, консультації що до складання платіжних умов зовнішньо торговельних контрактів, видача банківських гарантій то що[7].

Українське законодавство розрізняє діяльність в Україні внутрішньо державних та міжнародних платіжних систем.

Внутрішньо державна платіжна система – платіжна система, в якій платіжна організація є резидентом та яка здійснює свою діяльність і забезпечує проведення переказу коштів виключно в межах України [6].

Міжнародна платіжна система – це платіжна система, в якій платіжна організація може бути як резидентом, так і нерезидентом і яка надає свою діяльність на території двох і більше країн та забезпечує та гарантує проведення переказу коштів у межах цієї платіжної системи [7].

Основні засади функціонування платіжних систем в Україні регулюються Законами України «Про Національний банк України» [1], «Про банки і банківську діяльність» [2], «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [3] та іншими законодавчими актами України та Національного банку України.

Станом на 30.08.2018 року на території України здійснювали діяльність 22 систем переказу коштів, створених резидентами, з яких 9 систем переказу коштів, створені банками та 13 – небанківськими установами України. Також на території України функціонували 10 міжнародних систем переказу коштів, створених нерезидентами. [9].

Головною функцією платіжної системи є проведення переказу коштів .

Сьогодні в Україні функціонують дві платіжні системи, платіжною організацією та розрахунковим банком яких є Національний банк України система електронних платежів (СЕП) та Національна платіжна система (НПС) «Український платіжний ПРОСТІР» [8].

Система електронних платежів Національного банку (СЕП) – державна банківська платіжна система, що забезпечує проведення міжбанківського переказу через рахунки, відкриті в Національному банку України.

Станом на 1 липня 2018 р. учасниками СЕП були 177 установи, серед яких:

84 – банки України, 65 – філії банків України, 27 – Державна казначейська служба України та її органи, 1 – Національний банк України [9].

На рис.1 показана динаміка учасників СЕП за 2013 – 01.07.2018 рр.

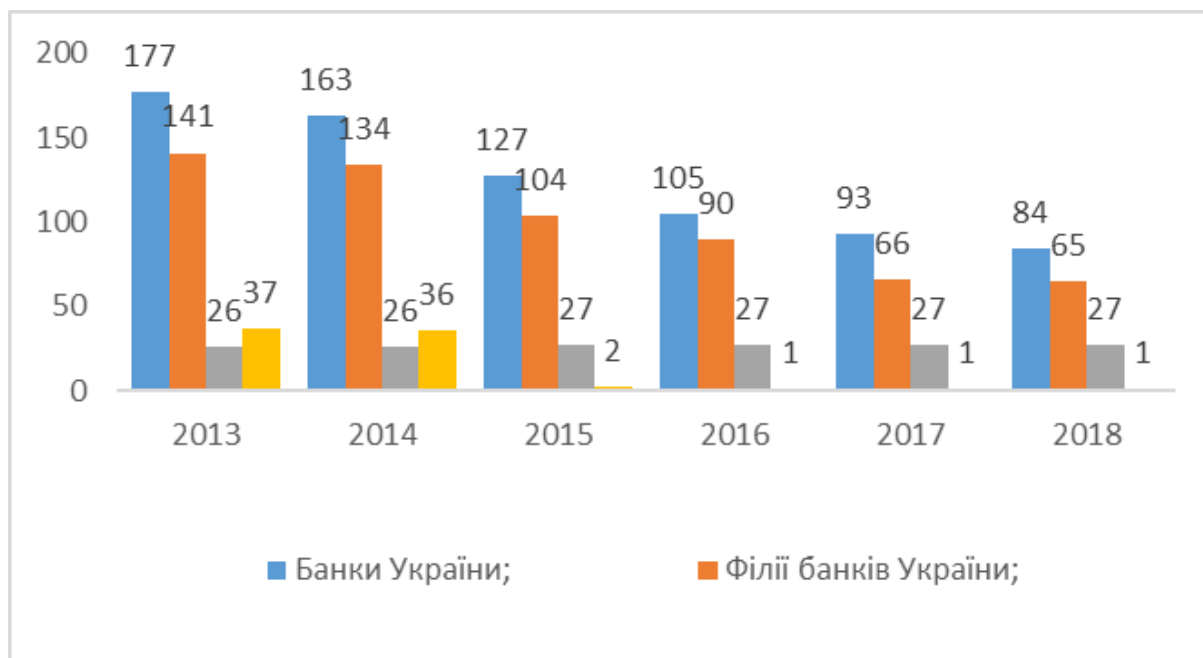

Рис. 1. Кількість учасників СЕП за період 2013-2018,[9]

Щодо завантаженості СЕП, то у першому півріччі 2018 року СЕП оброблено 168 579 тис. початкових платежів на суму 12 176 млрд грн, у тому числі: у файловому режимі – 168 174 тис. початкових платежів на суму 7 674 млрд грн; у режимі реального часу – 405 тис. початкових платежів на суму 4502 млрд грн. У першому півріччі 2018 року в СЕП у середньому за день оброблялося 1 382 тис. початкових платежів на суму 100 млрд грн. СЕП визнана системно важливою платіжною системою в Україні. Системна важливість СЕП обумовлена тим, що вона забезпечує здійснення 97% міжбанківських переказів у національній валюті в межах України.

Другою платіжною системою, платіжною організацією та розрахунковим банком яких є Національний банк України, є Національна платіжна система (НПС) «Український платіжний ПРОСТІР». Станом на початок 2018 року кількість банків, які використовують платіжну систему «ПРОСТІР», становить 13 банків[9]. З них лідерами є АТ «Ощадбанк», АТ «Райффайзен Банк Аваль», «Полікомбанк». На

01.01.2018 р. АТ «Ощадбанк» займає найвищі позиції у використанні Національної платіжної системи «ПРОСТІР» на суму 4 355 388 604 грн. За II квартал 2018 р. сума операцій у розрізі платіжних систем та мережі здійснення операцій з використанням платіжних карток склала 684 389 млн.грн. – безготівкові операції 299 929 млн.грн. та отримання готівки 384 459 млн.грн. Найбільша частка суми операції припадає на міжнародну платіжну систему MasterCard – 66,8 %.

Рис. 3. Сума операцій у розрізі платіжних систем та мережі здійснення операцій з використанням платіжних карток,[9]

В українських банках MasterCard і Visa використовуються досить активно(Рис.3). Найбільші українські банки, такі як: АТ КБ "ПРИВАТБАНК", АТ "ОЩАДБАНК", АТ "УкрСиббанк", ПАТ "ПУМБ", ПАТ "АЛЬФА-БАНК" зареєстрували в Національному банку України договори про членство або про участь у міжнародних платіжних системах. Популярність цих систем серед вітчизняних фінансових посередників пояснюється їх конкурентним перевагами, однією з яких є низький тариф на обслуговування [8].

За другий квартал 2018 року кількість безготівкових операцій збільшилася на 11,6% (у порівнянні з I кварталом поточного року) і склала 750,6 млн шт., з яких: 503,8 млн шт. здійснені із використанням карток платіжної системи MasterCard, 246,2 млн шт. – Visa, 0,6 млн шт. – НПС "ПРОСТІР".

Отже, підсумовуючи вище сказане, можна стверджувати, що стабільний розвиток сучасних інтегрованих фінансових та економічних ринків великою мірою залежить від ефективного функціонування платіжних систем. Як бачимо платіжні системи в Україні на всіх рівнях потребують змін, оскільки не витримують конкуренції з боку міжнародних опонентів.

Висновки

Сучасний етап розвитку банківського сектора потребує вдосконалення національної електронної платіжної системи, також існує необхідність подальшого розвитку національної системи масових електронних платежів. Кожен банк, що є учасником платіжної системи, повинен використовувати сучасні платіжні інструменти та механізми переказу коштів; новітні програмні та технічні засоби обробки та передачі даних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
2. Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
3. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 5 квітня 2001 р. № 2346-III, редакція від 6 листопада 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>.
4. Береславська О.І., Наконечний О.М., Міжнародні розрахунки та валютні операції навчальний посібник/ О.І. Береславська, О.М. Наконечний, М.Г. Пясецька. – К.: КНЕУ -2002р.
5. Міщенко С. Вдосконалення системи роздрібних безготівкових платежів / С. Міщенко// Вісник КНЕУ ім. Т.Г. Шевченка. Серія: Економіка. – 2014. – № 5. – С. 22–27.
6. Манченко І. А. Перспективи розвитку системи електронних платежів / І. А. Манченко / Економіка. – 2016. – № 9. – С. 35–37.
7. Циганов С. А. Розвиток електронних платіжних систем в Україні: міжнародний аспект та інституціональні засади / С. А. Циганов, В. В. Апалькова // Фінансовий простір. – 2015. – № 3. – С. 80–89.

8. Офіційний сайт «НСМЕП ПРОСТІР» [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://prostir.gov.ua/prostir>.
9. Офіційний сайт НБУ [Електронний доступ].-
https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=6876479&cat_id=123217
10. Платіжна система України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>

Кузема Ілона Валеріївна,
студентка групи ФМФз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Черкашина
Катерина Федорівна,
к.е.н., доцент, доцент кафедри

БАНКІВСЬКИЙ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ В УКРАЇНІ: СТАН ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Ключові слова: банк, банківський ризик-менеджмент, кредитний ризик, фінансові ризики

Постановка проблеми. Банківський сектор України упродовж останніх років переживає складний період. Кризові процеси в економіці призводять до значних збитків у банківському секторі. На фінансових результатах банків також суттєво позначається негативна тенденція знецінення гривні, яка ускладнюється періодичними валютно-курсними стресами.

Згідно із законодавством банківські установи повинні управляти ризиками своєї діяльності та контролювати їх рівень. Національний банк України як гарант стабільності національної банківської системи здійснює нагляд за банківською діяльністю, у тому числі й за процесами управління ризиками. На державному рівні НБУ встановлює нормативні вимоги, що обмежують рівень банківськими ризиками, та надає рекомендації з його управління. Проте, незважаючи на функціонування системи регуляторних вимог і наглядових функцій з боку НБУ, проблема формування ефективних систем управління ризиками у вітчизняних банках залишається актуальною.

Ступінь наукового вивчення проблеми. Дослідженню питань вимірювання, контролю й управління валютним ризиком банку присвячено чимало наукових праць, зокрема, роботи В. Бобиля, Т. Васильєвої, І. Волошина, О. Пернарівського. У них вирішуються сучасні теоретико-методичні та практичні проблеми ризик-менеджменту в банківській сфері, надаються рекомендації щодо побудови систем ризик-менеджменту, розроблення методів оцінювання та механізмів управління ризиками. Незважаючи на наукову цінність і практичну

значущість результатів досліджень науковців, слід відзначити, що питанням оцінювання ефективності функціонування систем ризик-менеджменту банків і аспектам якості управління ризиками не приділяється належної уваги. Варто зауважити, що нормативні документи НБУ визначають методичні підходи до інспектування систем ризик-менеджменту банків, згідно з якими оцінюється не лише величина ризиків, але й якість управління ними, на підставі чого регулятором формулюються висновки стосовно величини зміни ризиків банку та на пряму змін. Інспекційне оцінювання якості управління згідно з методичними вказівками НБУ здійснюється переважно за умовно суб'єктивними критеріями. Системні наукові дослідження питання здатності систем управління ризиками банків адекватно та ефективно виконувати функції та досягати мети в умовах невизначеності майбутніх внутрішніх і зовнішніх умов, а також здатності пристосовуватися до несприятливих змін відсутні.

Мета дослідження. Метою роботи є дослідження теоретичних та практичних засад управління ризиками в діяльності вітчизняних банків.

Виклад основного матеріалу. Банківський ризик-менеджмент можна розглядати з різних позицій: як галузь наукових знань, як економічне явище, як систему управління, як управлінський процес, як мистецтво управління та як орган управління (рис. 1).

Рис. 1. Складові поняття «ризик-менеджмент банку» [6]

Необхідність формування системи ризик-менеджменту у вітчизняних банках зумовлена, передусім, переходом банківської системи України на міжнародні стандарти діяльності. Більшість вітчизняних комерційних банків тільки почали підходити до розуміння культури ризик-менеджменту і необхідності впровадження комплексних систем управління ризиками. Їх рівень організації та ефективність залежать від усвідомлення вищим керівництвом банку значення ризик-менеджменту для подальшого розвитку установи в умовах конкуренції та від ресурсних можливостей банку.

Система управління банківськими ризиками - це сукупність методів роботи банку, які дозволяють забезпечити позитивний фінансовий результат при наявності невизначеності в умовах діяльності банку, спрогнозувати настання ризикової події та прийняти заходи для її виключення, або знизити негативні наслідки в результаті того, що ризикова подія відбулася.

Ефективний банківський ризик-менеджмент включає[7]:

- систему управління;
- систему ідентифікації і оцінки ризиків;
- систему супроводження (моніторингу та контролю);
- систему стрес-тестування ризиків.

При стратегічному плануванні та бюджетуванні в банківській сфері необхідно враховувати вплив фінансових ризиків, які можуть негативно позначитися на реалізації запланованих показників діяльності банку[4]. Для оцінки розміру ризиків банки використовують стратегічні, експертні та аналітичні методи оцінки (табл. 1).

Визначальним ризиком в діяльності вітчизняних банків був і продовжує залишатись кредитний ризик. Дослідження рівня ризиковості кредитного портфеля банку доцільно здійснювати за допомоги технічного (порівняльного) та фундаментального(індивідуального) аналізу. Технічний аналіз передбачає використання статистичних методів і спрямований на порівняльну оцінку ризиковості кредитних портфелів банків, тобто визначення банків з найвищими та найнижчими рівнями кредитного ризику. Фундаментальний аналіз спрямований на з'ясування чинників, що призвели до того чи іншого рівня кредитного ризику в діяльності певного банку.

Методи оцінки фінансових ризиків банку[3]

Методи	Вид фінансового ризику	Переваги методу	Недоліки методу
1. Статистичні методи: 1.1 Метод «Монте-Карло» 1.2 Z-модель Алтмана 1.3 Модель Чесера 1.4 Модель Дюрана 1.5 VaR–метод	Кредитний Ринковий	Досить точне визначення розмірів збитку і ймовірності їх настання в майбутньому в ординарних умовах	Необхідність обробки великого обсягу статистичної інформації. Мала ефективність в умовах кризи
2. Методи експертних оцінок: 2.1 Метод Дельфі 2.2 Метод коефіцієнтного аналізу 2.3 Метод рейтингів 2.4 Метод «дерева рішень»	Кредитний	Ефективний при відсутності достовірної інформації чи її недостатності. Висока ефективність в умовах кризи	Суб'єктивний характер.
3. Аналітичні методи: 3.1 Дюрація 3.2 Стрес-тестинг 3.3 GAP-аналіз	Ринкові	Містить у собі можливості факторного аналізу параметрів	Трудомісткий
4. Метод аналогій	Кредитний, ліквідності, ринкові	Коли неможливо застосувати інші методи аналізу. Висока ефективність в ординарних умовах	Важко створити умови, у яких повторився б минулий досвід

На основі порівняльного аналізу усередненого рівня ризику кредитних операцій банків України з'ясовано, що найбільш ризикованими є кредитні портфелі банків з російським капіталом, а найменш ризиковими – банків з іноземним капіталом, окрім російського[2].

Для визначення рівня агрегування ризиків і відображення їх у фінансовій звітності у вітчизняній банківській практиці проведено порівняльний аналіз цих процесів на прикладі банків, які донедавна відносились до UniCredit Group: Укрсоцбанк (Україна), Bank Pekao SA (Польща), Zagrebačka banka dd (Хорватія), використовуючи їх публічну фінансову звітність. Що стосується змістовних частин звітності про ризики, то на початку Укрсоцбанк та Bank Pekao SA наводять структуру управління ризиками, в якій відображаються повноваження та завдання відповідних органів та підрозділів в сфері управління ризиками, а також зазначаються визначальні ризики в їх діяльності. Zagrebačka banka dd на початку наводить лише визначальні ризики в своїй діяльності і основні методи управління ними, зокрема, зазначаючи, що основною методикою вимірювання ринкових ризиків є VaR-технологія. Далі у звітності кожного з банків наводиться інформація про основні ризики в їх діяльності, і першим серед них виділяється кредитний ризик. При цьому слід зауважити, що в звітності Укрсоцбанку наводиться коротка описова вербальна характеристика його кредитного ризику без зазначення якихось конкретних його показників. З урахуванням того, що деяка числова інформація про кредитний ризик (галузева структура кредитного портфеля, концентрації, якість кредитів, строки виникнення заборгованості, забезпечення) наводиться в інших примітках, рівень агрегування показників кредитного ризику Укрсоцбанку можна вважати низьким, оскільки банком чітко не визначається практично жоден з трьох основних показників кредитного ризику згідно стандартів Базель II. Для порівняння Bank Pekao SA наводить інформацію про значення ймовірностей дефолтів своїх позичальників в згрупованому вигляді (табл. 2).

**Ризикова структура портфеля кредитів малому
та середньому бізнесу Bank Pekao SA[5]**

Клас	Ймовірність дефолту(PD),%	Частка в портфелі, %
1	0.00% <= PD < 0.11%	1,5
2	0.11% <= PD < 0.22%	4,3
3	0.22% <= PD < 0.45%	8,6
4	0.45% <= PD < 1.00%	17,2
5	1.00% <= PD < 2.10%	18,3
6	2.10% <= PD < 4.00%	15,6
7	4.00% <= PD < 7.00%	12,7
8	7.00% <= PD < 12.00%	9,3
9	12.00% <= PD < 22.00%	8,0
10	22.00% <= PD < 100.00%	4,5

Подібна інформація наводиться також наводиться по кредитах населенню та корпоративному сектору. При цьому по споживчих кредитах виділяється 10 класів позичальників, а по корпоративних кредитах – 17 класів. Визначення ймовірностей дефолтів позичальників здійснюється на основі внутрішніх моделей банку. Внутрішнє тестування і затвердження моделей та параметрів ризику орієнтована на оцінку якості моделей ризику, точності і стабільності параметрів оцінки, що застосовуються банком. Тестування і затвердження здійснюється на рівні кожної моделі ризику, хоча банк може застосувати кілька моделей для кожного класу ризику. Крім того, підрозділи внутрішнього аудиту зобов'язані переглядати системи рейтингування позичальників банку принаймні один раз на рік.

Заслуговує на увагу також інформація про концентрації, яку наводить Bank Pekao SA в своїй звітності про ризики. Вона містить дані про частки 10 найбільших позичальників банку в загальній сумі кредитного портфеля, а також частки 5 найбільших холдингових груп, які обслуговуються в банку.

Далі у звітності про ризики банків наводиться інформація про ринкові ризики банку. Всі три банки зазначають, що основним механізмом, який використовується з метою оцінки ринкових ризиків, є методика оцінки ризикової вартості Value at Risk (VaR), яка

розраховується з використанням моделі IMOD, що застосовується на всіх рівнях UniCredit Group та базується на методі історичного моделювання. Зазначена модель генерує ймовірні майбутні сценарії, базуючись на аналізі часових рядів щодо історичних змін ринкових курсів, з урахуванням взаємозв'язку між різними ринками та ставками. При цьому Укрсоцбанк визначає ризики на основі ринкових даних щонайменше за останні 12 місяців, Bank Pekao SA – за останні 2 роки, Banque Zagrebačka dd – щонайменше за останні 500 банківських днів. Параметри, що використовуються з метою розрахунку *VaR* для цілей управління ризиками, такі: інтервал довіри 99%, горизонт прогнозування 1 день, оновлення часових рядів щодня.

При цьому показники ринкових ризиків, визначених із застосуванням *VaR*-технології, у фінансовій звітності наводять Bank Pekao SA та Banque Zagrebačka dd, а Укрсоцбанк обмежується шоковою оцінкою, за умови зміни ринкового фактора на 10%.

Інформація про ризики ліквідності всіх трьох банків включає аналіз розривів ліквідності (гепів) на відповідних часових інтервалах.

Операційний ризик у звітності всіх трьох банків відображений в основному у вербальній формі. Лише Bank Pekao SA наводить структуру свого операційного ризику за типами ініціюючих подій (табл. 3).

Таблиця 3

Структура операційного ризику Bank Pekao SA[5]

Типи подій	Частка, %
Внутрішнє шахрайство	5,24
Зовнішнє шахрайство	37,49
Помилки персоналу та безпека на робочому місці	27,45
Клієнти, продукти і бізнес-практика	13,54
Пошкодження матеріальних активів	5,62
Зрив поставок і збої систем	1,19
Управління процесами	9,47
Всього	100

Порівняльний аналіз рівня агрегування показників ризиків і відображення їх у фінансовій звітності вітчизняного та зарубіжних банків вказує на певне відставання вітчизняних банків від зарубіжних у даному напрямку, зокрема, в агрегуванні кредитного ризику.

Як зазначено в [1], вітчизняні банки мають формувати комплексну, адекватну та ефективну систему управління ризиками з урахуванням особливостей своєї діяльності, характеру та обсягів його операцій, профілю ризику та системної важливості банку, яка відповідатиме таким принципам:

1) ефективність – забезпечення об'єктивної оцінки розміру ризиків банку та повноти заходів щодо управління ризиками з оптимальним використанням фінансових ресурсів, персоналу та інформаційних систем щодо управління ризиками банку;

2) своєчасність – забезпечення своєчасного (на ранній стадії) виявлення, вимірювання, моніторингу, контролю, звітування та пом'якшення всіх видів ризиків на всіх організаційних рівнях;

3) структурованість – чіткий розподіл функцій, обов'язків і повноважень з управління ризиками між усіма структурними підрозділами та працівниками банку, та їх відповідальності згідно з таким розподілом;

4) розмежування обов'язків (відокремлення функції контролю від здійснення операцій банку) – уникнення ситуації, за якої одна й та сама особа здійснює операції банку та виконує функції контролю;

5) усебічність та комплексність – охоплення всіх видів діяльності банку на всіх організаційних рівнях та в усіх його структурних підрозділах, оцінка взаємного впливу ризиків;

6) пропорційність – відповідність системи управління ризиками бізнес-моделі банку, його системній важливості, а також рівню складності операцій, що здійснюються банком;

7) незалежність – свобода від обставин, що становлять загрозу для неупередженого виконання підрозділом з управління ризиками та підрозділом контролю за дотриманням норм (комплаєнс) своїх функцій;

8) конфіденційність – обмеження доступу до інформації, яка має бути захищеною від несанкціонованого ознайомлення;

9) прозорість – оприлюднення банком інформації щодо системи управління ризиками та профілю ризику.

Важливою є роль підрозділу контролю за дотриманням норм (комплаєнс) з метою забезпечення ефективності функціонування системи управління ризиками, який має виконувати такі функції контролю за дотриманням норм (комплаєнс).

Важливим елементом ефективної системи управління ризиками банку, яка забезпечить їх оптимізацію, є надійна інформаційна система щодо звітування про ризики, яка забезпечує агрегування даних щодо ризиків банку, оперативне та достовірне вимірювання ризиків як на рівні окремого банку, так і на рівні банківської групи як в звичайних, так і в стресових ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: Постанова Національного банку України від 11 червня 2018 р. №64/Національний банк України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18>
2. Береславська О. І. Аналіз ризику та оцінка ефективності кредитних портфелів банків України / Береславська О. І., Пернарівський О. В.// Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Економіка" :науковий журнал. Острог : ВидвоНа-УОА , червень 2018. № 9(37). - С. 103–110.
3. Бобиль В. В. Теоретичний аспект комплексної системи антикризового управління банківськими ризиками. Банківська справа. 2013. №2. С. 3–20.
4. Волошин И.В. Оценка банковских рисков: новые подходы: учебник / И. В. Волошин. - Москва: ГИТИС, 2012 - 213с.
5. Пернарівський О. В. Принципи та стан формування інформаційних систем управління ризиками в банках України/ Пернарівський О. В., Татяніна С. М.// Східна Європа: економіка, бізнес та управління. –2018 -№4(15). –Режим доступу: http://easterneurope-bm.in.ua/journal/15_2018/64.pdf
6. Савченко І. Г. Функціональне забезпечення ризик-менеджменту у банках/ І. Г. Савченко, А. Є. Іорданов // Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси, 2013, №2. – с. 130-135.
7. Управління ризиками банків [Текст] : монографія у 2 томах. Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій / [А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін.] / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – 283 с.

Кузьменко Вероніка Василівна,
студентка групи ФМФз-17-1

ННІ фінансів, банківської справи

Науковий керівник:

Клюско Лідія Антонівна,
к.е.н., доцент кафедри

РЕЙТИНГОВІ МЕТОДИ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКІВ

Постановка проблеми. Для ефективного управління кредитним ризиком в процесі міжбанківського кредитуванні банки другого рівня мають здійснювати аналіз кредитного ризику шляхом оцінки кредитоспроможності банків-позичальників на основі сформованої системи, яка дозволяє урахувати фактори, що чинять вплив на її рівень, з одночасною умовою дотримання вимог Національного банку України та рекомендацій міжнародних регуляторних органів, зокрема Базельського комітету з банківського нагляду.

Це обумовлює необхідність формування такого підходу до оцінки кредитоспроможності банків-позичальників, потенціал методів якого сприяв би максимальному забезпеченню раннього виявлення проблемних міжбанківських кредитів та попередження їх виникнення.

Ступінь наукового вивчення проблеми. Теоретичні та практичні засади оцінки кредитоспроможності банків в своїх працях досліджували Н. Бамбаєва, В. Батковський, І. Гумен, Л. Долінський та інші. Узагальнення та аналіз наукових результатів, отриманих вищезазначеними та іншими вченими, виявили необхідність подальших досліджень у напрямі пошуку ефективних підходів до оцінки кредитоспроможності банків, зокрема за допомогою рейтингових методів.

Мета дослідження. Метою роботи є дослідження особливостей застосування рейтингових методів для оцінки кредитоспроможності вітчизняних банків.

Виклад основного матеріалу. У практиці вітчизняних банків найбільш розповсюдженим для оцінки кредитоспроможності банків-позичальників є застосування рейтингових методів.

Кредитні рейтинги, виступаючи інструментом порівняльного аналізу, надають можливість структурувати банки-позичальники на однорідні групи (кластери) за рівнем кредитного ризику[1]. Ця

особливість кредитного рейтингу банку є важливою, з огляду на необхідність визначення класу банку-позичальника для встановлення кредитних лімітів і формування резервів для відшкодування можливих втрат за міжбанківськими кредитними операціями відповідно до вимог законодавства України.

Кредитні рейтинги, особливо зовнішні рейтинги міжнародних і національних рейтингових агентств, несуть важливу інформацію про рівень кредитоспроможності банків-позичальників та його динамічні зміни, що є важливою інформацією для суб'єктів, що беруть участь в процесах міжбанківського кредитування й управління ризиками, пов'язаними з цією діяльністю [2].

В цілому, кредитні рейтинги банків-позичальників класифікують за різними ознаками, але єдиного підходу до формування їх класифікаційних ознак і видів допоки що не сформовано.

Відповідно до рекомендацій Базелю II, можливим є застосування двох методів: методу зовнішніх і методу внутрішніх рейтингів, що передбачають застосування таких розрахункових показників, як ймовірність дефолту і рівень втрат у результаті такого дефолту.

Відповідно до методу зовнішніх рейтингів визначення величини кредитного ризику банку-позичальника здійснюється на зважуванні величини кредитних вимог на коефіцієнт, присвоєний йому залежно від зовнішнього кредитного рейтингу, тобто рейтингу, визначеного тим чи іншим міжнародним рейтинговим агентством (Standard & POOR'S і т. п.)[3].

Загальним принципом визначення та оновлення рейтингової оцінки кредитоспроможності банку-позичальника кредитним рейтинговим агентством є колегіальність. Профільний аналітик банківського сектору після підготовки рейтингового звіту або інформації про оновлення рейтингу надає її на розгляд рейтингового комітету.

Відбір показників, за якими аналізують фактори, що впливають на кредитний рейтинг банку, вітчизняні кредитні рейтингові агентства керуються такими принципами [5]: надання переваги показникам, які розраховуються за стандартизованим алгоритмом та можуть порівнюватись з середнім ринковим значення; внесення корективів у розрахунок окремих показників (у разі наявності достовірної інформації про особливості обліку певних операцій) з подальшим повідомленням про це банку і рейтингового комітету та відзначаючи це у рейтинговому звіті або інформації про оновлення рейтингу; замінювання показників

до найближчих за значенням у разі, якщо НБУ вводить нові нормативи замість визначених раніше, або змінює їх значення, що відображає у рейтинговому звіті або інформації про оновлення рейтингу.

При визначенні та оновленні кредитного рейтингу банку кредитні рейтингові агентства використовують показники, узагальнені за наступними критеріями [4,5]: адекватність капіталу, ліквідність, якість активів, дохідність операцій, відносини банку з акціонерами, взаємовідносини з владою, частка ринку й конкурентне середовище, валютний і процентний ризики, зовнішня підтримка акціонерів.

Рейтингові агентства визначають кредитні рейтинги банків-позичальників за національною шкалою, що затверджена Постановою Кабінету міністрів України від 26 квітня 2007 р. № 665 (Табл.1) [6].

Таблиця 1

Національна рейтингова шкала

Рейтинг	Характеристика
uaAAA	Позичальник або окремий борговий інструмент характеризується найвищою кредитоспроможністю порівняно з іншими позичальниками або борговими інструментами
uaAA	Позичальник або окремий борговий інструмент характеризується дуже високою кредитоспроможністю порівняно з іншими позичальниками або борговими інструментами
uaA	Позичальник або окремий борговий інструмент характеризується високою кредитоспроможністю порівняно з іншими позичальниками або борговими інструментами. Рівень кредитоспроможності чутливий до впливу несприятливих комерційних, фінансових та економічних умов
uaBBB	Позичальник або окремий борговий інструмент характеризується достатньою кредитоспроможністю порівняно з іншими позичальниками або борговими інструментами. Рівень кредитоспроможності залежить від впливу несприятливих комерційних, фінансових та економічних умов
uaBB	Позичальник або окремий борговий інструмент характеризується кредитоспроможністю нижчою ніж достатня порівняно з іншими позичальниками або борговими інструментами. Висока залежність рівня кредитоспроможності від впливу несприятливих комерційних, фінансових, економічних умов

uaB	Позичальник або окремий борговий інструмент характеризується низькою кредитоспроможністю порівняно з іншими у позичальниками або борговими інструментами. Дуже висока залежність рівня кредитоспроможності від впливу несприятливих комерційних, фінансових та економічних умов
uaCCC	Позичальник або окремий борговий інструмент характеризується дуже низькою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами. Потенційна вірогідність дефолту
uaCC	Позичальник або окремий борговий інструмент характеризується високою вірогідністю дефолту
uaC	Позичальник очікує дефолт за борговими зобов'язаннями
uaD	Дефолт. Виплата відсотків і основної суми за борговими зобов'язаннями позичальника припинена без досягнення згоди з кредиторами щодо реструктуризації заборгованості до настання строку платежу

Нижче, в таблиці 2. наведено кредитні рейтинги низки вітчизняних банків за національною шкалою, визначені національними рейтинговими агентствами, станом на кінець 2018 року.

Таблиця 2

Кредитні рейтинги вітчизняних банків за національною шкалою станом на 01.10.2018 р. [7]

Банк	Рейтинг
ПАТ Альфа-банк	uaAAA
ПАТ Авангард Банк	uaAAA
ПАТ Дойче Банк ДБУ	uaAAA
ПАТ ING Банк Україна	uaAAA
ПАТ Креді Агріколь Банк	uaAAA
ПАТ Кредобанк	uaAAA
ПАТ Сітібанк	uaAAA
ПАТ Таскомбанк	uaAAA
АТ Укрсиббанк	uaAAA

ПАТ Укргазбанк	uaAA+
ПАТ Промінвестбанк	uaAA+
ПАТ ПУМБ	uaAA+
ПАТ Банк Альянс	uaAA
ПАТ Асвіо Банк	uaAA
ПАТ Банк інвестицій та заощаджень	uaAA
ПАТ Мегабанк	uaAA
ПАТ Радабанк	uaAA
ПАТ ОТП Банк	uaAA
ПАТ АБ Південний	uaAA
АТ ВТБ Банк	uaAA
ПАТ КБ Глобус	uaAA
ПАТ Акордбанк	uaAA
ПАТ Універсалбанк	uaAA
ПАТ Банк Восток	uaAA-
ПАТ Ідея Банк	uaAA-
ПАТ Індустріалбанк	uaAA-
ПАТ Піреус Банк МКБ	uaAA-
ПАТ А-Банк	uaA+
ПАТ Банк Український Капітал	uaA+
АТ Айбокс Банк	uaA
ПАТ КБ Центр	uaA
ПАТ Кристалбанк	uaA
ПАТ МТБ Банк	uaA
АБ Кліринговий дім	uaA-
ПАТ Полікомбанк	uaA-
ПАТ КБ Земельний капітал	uaA-
ПАТ АКБ Конкорд	uaA-
ПАТ Міжнародний інвестиційний банк	uaBBB+
ПАТ Аркада Банк	uaBBB-
ПАТ МістоБанк	uaBB

Аналіз даних таблиці 2. свідчить про те, що всі банки мають кредитний рейтинг інвестиційного класу (не нижче ВВ). Водночас, найвищий рейтинг (ААА) мають в основному банки іноземних банківських груп, що може пояснитись можливістю підтримки з їх боку у

випадку необхідності. Найнижчі рейтинги мають ПАТ Міжнародний інвестиційний банк, ПАТ Аркада Банк, ПАТ Місто Банк, тобто вони демонструють високу залежність від впливу несприятливих комерційних, фінансових та економічних умов і, виходячи з цього, перебувають у переддефолтному стані, що може пояснюватись політичним чинником та концентрацією на певних напрямках діяльності.

Висновки. За результатами проведеного дослідження визначено, що оцінка кредитоспроможності банків-позичальників на основі рейтингового методу надає цілий ряд можливостей, таких як: комплексний і системний підхід до визначення рівня кредитоспроможності банку-позичальника, зважаючи на оцінку кількісних та якісних показників, практично за всіма аспектами діяльності; порівняння рівня кредитоспроможності і кредитного ризику декількох банків-позичальників, відстеження динаміки цих показників у часі; інтерпретації результатів оцінки, оскільки на виході отримується один інтегральний показник.

Утім, необхідно звернути увагу на недоліки рейтингового методу оцінки кредитоспроможності банків-позичальників, зокрема такими як: відсутність прогностичної складової, оскільки результати, переважною мірою, базуються на аналізі фінансової звітності банків, що має статичний характер; складність у виборі показників, які оцінюються, та у встановленні вагових коефіцієнтів їх значущості; суб'єктивність у разі застосування експертного підходу до перетворення якісних характеристик у кількісні й у визначенні вагових коефіцієнтів значущості для окремих елементів оцінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бамбаева Н. Я. К вопросу построения рейтинга коммерческого банка / Н. Я. Бамбаева, Р. А. Атабекян // Научный вестник МГТУ ГА. - 2011.- №67.- С. 181-185.
2. Батковський В. А. Рейтингова оцінка діяльності банків /А. Батковський //Фінанси України. - 2004. - № 5. - С. 145-151.
3. Все, что нужно знать о кредитных рейтингах // Standard & Poor's Financial Services, LLC. - 2009. - 17 с.
4. Гумен І. Складові банківських рейтингів: науково-практичний аспект / І. Гумен //Вісник Національного банку України. - 2000. - № 1. с.57-60.

5. Долінський Л. Б. Моделювання узагальненого кредитного рейтингу для групи об'єктів рейтингування / Л. Б. Долінський // Вісник Національного банку України. - 2011. - № 4. - С. 23-27.

6. Постанова Кабінету міністрів України від 26 квітня 2007 р. № 665

«Про затвердження Національної рейтингової шкали». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/665-2007-%D0%BF>

7. Довгострокові кредитні рейтинги позичальників. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credit-rating.ua/ru/ratings/object/7/>; <http://rurik.com.ua/credit-ratings3/bank-ratings.html>

Ніколаєв Сергій Сергійович,
студент групи ФМФЗ-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Клименко Дмитро Борисович,
к.е.н., доцент кафедри

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день практично все міжнародне співтовариство визнає, що загроза відмивання доходів, отриманих від незаконної діяльності, набула глобального масштабу і руйнує економічну, соціальну і політичну безпеку кожної країни. Це вимагає від держав вжиття узгоджених заходів по боротьбі з цим соціально небезпечним явищем, як на національному, так і на міжнародному рівнях. За цих умов здійснення фінансового моніторингу з протидії легалізації незаконних доходів є важливою функцією державного управління в кожній країні. Це пов'язано з тим, що процес легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом призводить до зниження економічного зростання, погіршення інвестиційного клімату за рахунок вилучення з обігу грошових коштів, ухилення від сплати податків, розкрадання бюджетних коштів і т.д. Важливим аспектом ефективності запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, є створення державної системи фінансового моніторингу за здійсненням фінансових операцій та розрахунків між суб'єктами господарювання, населення, а також органами державної та місцевої влади.

Так, згідно Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», фінансовий моніторинг – це сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [1].

Зауважимо, що систему фінансового моніторингу у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, необхідно розглядати у двох аспектах [9, с. 216]:

1) широкому – як систему заходів фінансово-правового, адміністративно-правового, кримінально-правового, оперативно-розшукового та інших характерів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; як систему державного регулювання;

2) вузькому – як систему постійного відстеження фінансових операцій уповноважених суб'єктів фінансового моніторингу відповідно до встановлених критеріїв, тобто систему контролю в цій сфері; як вид, метод контролю [9, с. 216].

Отже, під фінансовим моніторингом необхідно розуміти публічний обов'язок держави, що полягає у необхідності створення та забезпечення підтримки функціонування організаційно-правового механізму, який дозволить констатувати фінансові операції сумнівного характеру, комплексно аналізувати отриману інформацію та в необхідних випадках інформувати правоохоронні органи держави із чітко визначеною кінцевою метою всіх вищевказаних елементів, якою є мінімізація легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Виходячи із цього, можуть бути сформульовані такі ознаки, які характеризують сутність фінансового моніторингу:

- по-перше, це публічний обов'язок держави, який постає із призначення держави та взятих на неї соціальних внутрішньодержавних та публічних міжнародних зобов'язань;

- по-друге, це організаційно-правове явище, послідовність здійснення якого чітко визначена нормами передовсім публічного права;

- по-третє, це певний механізм, тобто система взаємодіючих структур (суб'єктів), ключовою метою взаємодії яких є саме спостереження та виявлення підозрілих чи сумнівних фінансових операцій;

- по-четверте, це не просто констатація певних обставин фінансово-правового характеру, це можливість та фактично обов'язок комплексно аналізувати отриману інформацію та доходити певних висновків, наслідком яких є вжиття певних запобіжних чи припинювальних процесуальних дій;

- по п'яте, чітко виокремлена можливість щодо інформування правоохоронних органів держави стосовно фінансово неідеальних дій тих чи інших суб'єктів правових відносин;

- по-шосте, кінцевою метою діяльності системи фінансового моніторингу є мінімізація легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом [9, с. 217].

Згідно ст. 4 Закону України «Про запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», фінансовий моніторинг складається з двох рівнів [1]:

1) обов'язковий фінансовий моніторинг – це сукупність заходів спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу з аналізу інформації щодо фінансових операцій, що надається суб'єктами первинного фінансового моніторингу, а також заходів з перевірки такої інформації відповідно до законодавства України;

2) внутрішній фінансовий моніторинг – діяльність суб'єктів первинного фінансового моніторингу по виявленню фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу, та інших фінансових операцій, що можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів [1].

В Україні визначено три рівні суб'єктів фінансового моніторингу: якщо фінансовий моніторинг здійснюється в інтересах досягнення стабільного функціонування та розвитку країни в цілому, то головним суб'єктом моніторингу (суб'єктом першого рівня) є Державна служба фінансового моніторингу України, хоча така служба не стільки здійснює фінансовий моніторинг, скільки його координує та узагальнює. Суб'єктами другого рівня є центральні органи виконавчої влади, Національний банк України та Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Безпосередньо ж фінансовий моніторинг здійснюється на рівні конкретних суб'єктів господарювання у межах так званого первинного фінансового моніторингу, які визначаємо суб'єктами фінансового моніторингу третього рівня. Іншими словами, серед суб'єктів фінансового моніторингу виділено безпосередніх суб'єктів здійснення фінансового моніторингу і суб'єктів, діяльність яких спрямована на узагальнення та координацію дій щодо фінансового моніторингу, урахування його результатів, прийняття управлінських рішень та узагальнення наслідків прийнятих рішень [11, с. 179].

Суб'єкти державного фінансового моніторингу зобов'язані: здійснювати нагляд за діяльністю відповідних суб'єктів первинного фінансового моніторингу; здійснювати регулювання та нагляд з урахуванням оцінки ризиків з метою визначення відповідності заходів, що здійснюються суб'єктами первинного фінансового моніторингу, для обмеження (зменшення) ризиків під час їх діяльності; забезпечувати надання методологічної, методичної та іншої допомоги суб'єктам первинного фінансового моніторингу; проводити перевірку стану організації професійної підготовки працівників підрозділів, відповідальних за проведення внутрішнього фінансового моніторингу, вимагати від суб'єктів первинного фінансового моніторингу виконання вимог законодавства; вживати заходів щодо усунення виявлених недоліків; інформувати спеціально уповноважений орган про виявлені випадки порушення законодавства суб'єктами первинного фінансового моніторингу; забезпечувати зберігання інформації, одержаної від суб'єктів первинного та державного фінансового моніторингу і правоохоронних органів; погоджувати з спеціально уповноваженим органом будь-які нормативні документи, що стосуються питань протидії легалізації злочинних доходів; надавати спеціально уповноваженому органу інформацію і документи, необхідні для виконання покладених на нього завдань [5, с. 53].

Об'єкт фінансового моніторингу залежить від рівня та суб'єкта фінансового моніторингу [1]:

- об'єктом первинного фінансового моніторингу є фінансові операції, щодо яких є ризик використання з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, та особи, що їх здійснюють;

- об'єктом державного фінансового моніторингу в особі інших суб'єктів державного фінансового моніторингу – діяльність суб'єктів первинного фінансового моніторингу;

- об'єктом державного фінансового моніторингу в особі спеціально уповноваженого органу, тобто Державної служби фінансового моніторингу, є інформація, що надходить від суб'єктів фінансового моніторингу та інших осіб [1].

На підставі викладеного фінансовий моніторинг можна визначити як специфічну форму державного фінансового контролю, який здійснюється уповноваженими державними органами у сфері фінансового контролю та суб'єктами первинного фінансового моніторингу

і спрямований на виявлення операцій, пов'язаних з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом [11, с. 180].

Згідно із Законом України «Про запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», суб'єкти фінансового моніторингу подають до Держфінмоніторингу інформацію про фінансові операції, які підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу або щодо яких є підозри у причетності до відмивання коштів або фінансування тероризму.

Динаміка інформування про фінансові операції в 2013-2017 роках подана на рис. 1 [8].

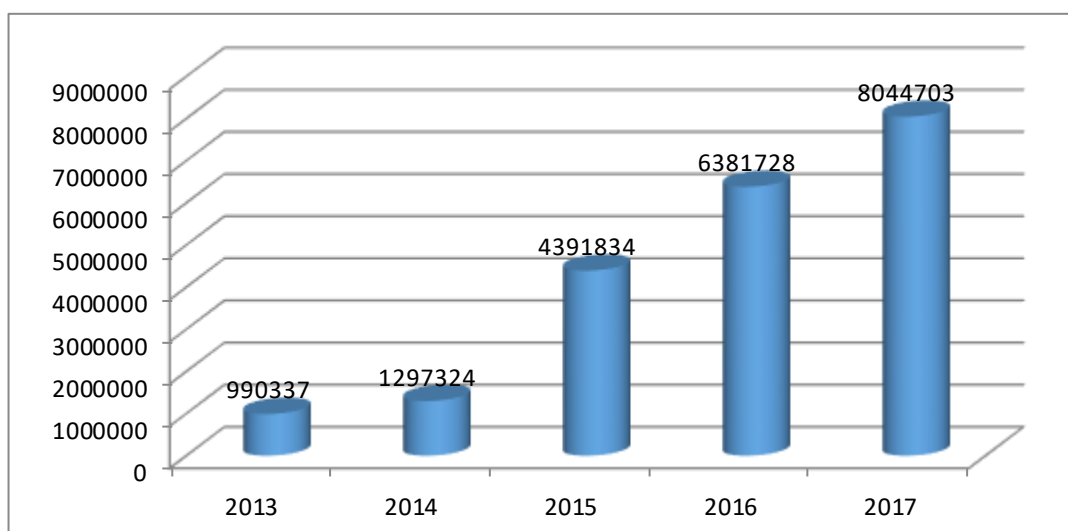

Рис. 1. Динаміка інформування про фінансові операції в 2013-2017 рр.

Як бачимо з рис. 1, кількість повідомлень про підозрілі фінансові операції у 2017 році порівняно з 2013 року зросла у 8 разів [8].

Найбільш активними в системі звітування є банківські установи, які надсилають переважну більшість повідомлень про операції, що підлягають фінансовому моніторингу. Протягом 2017 року від банківських установ було отримано 99,09 % від загальної кількості повідомлень про фінансові операції [8].

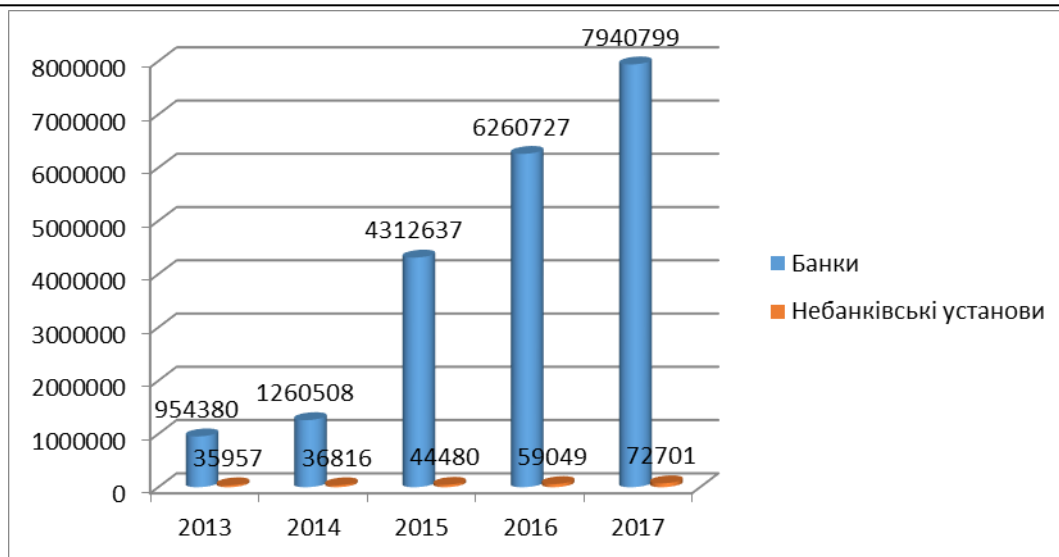

Рис. 2. Динаміка інформування про підозрілі фінансові операції банківськими та небанківськими установами у 2013-2017 рр.

Серед небанківських установ найбільш активним у поданні повідомлень є страховий сектор [8].

Зауважимо, що система фінансового моніторингу України є недосконалою і має ряд неточностей. Так, наприклад, існують деякі прогалини щодо визначення кількісних показників, передбачених в ознаках фінансових операцій, що підлягають внутрішньому фінансовому моніторингу. Зокрема, у практиці, що склалася, суб'єкти первинного фінансового моніторингу (банки) на власний розсуд визначають деякі кількісні показники, що стосуються здійснення фінансових операцій (наприклад, таких як «істотне збільшення залишку на рахунку», «істотне збільшення частки готівки», «регулярне здійснення зарахування на рахунок», «значна кількість платежів від фізичних осіб», «великий пакет акцій» тощо) [10, с. 126].

Не є вичерпним також перелік операцій, що підлягають внутрішньому фінансовому моніторингу. Згідно статті 16 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» фінансова операція підлягає внутрішньобанківському фінансовому моніторингу у разі, коли у суб'єкта виникають підстави вважати, що дана операція проводиться з метою легалізації доходів або фінансування тероризму. У зв'язку з цим заслуговує на увагу необхідність встановлення додаткових ознак операцій, окрім тих, що зазначені законом [10, с. 127].

Тож, основними проблемами формування та розвитку системи фінансового моніторингу в Україні є:

- високий ступінь тінізації економіки;
- корупція;
- нерозвиненість фінансового ринку;
- дублювання повноважень різними органами й відомствами;
- низька автоматизованість та обмін інформацією;
- недосконалість законодавчого й організаційного забезпечення;
- імплементація світових стандартів і практики протидії легалізації доходів не має практичного інструментарію реалізації [10, с. 127].

Можна запропонувати такі пропозиції щодо подальшого розвитку системи фінансового моніторингу України:

- внесення уточнень щодо визначення ознак фінансових операцій, які підлягають фінансовому моніторингу та їхніх кількісних показників;
- підвищення ефективності взаємодії Державної служби фінансового моніторингу України з інститутами первинного моніторингу, насамперед банківськими і з правоохоронними органами;
- удосконалення та адаптації законодавства України до світових стандартів, які постійно змінюються [10, с. 127].

Також, актуальним є питання створення в Україні служби фінансових розслідувань, як спеціально уповноваженого органу центральної виконавчої влади, що об'єднає боротьбу з масивом економічних злочинів.

Вважаємо, що створення такої потужної структури повинно стати додатковим імпульсом до посилення взаємодії правоохоронних та інших державних органів, задіяних у функціонуванні національної системи протидії відмивання злочинних доходів та детінізації економіки. На системному розв'язанні означених вище проблем, посиленні співпраці усіх суб'єктів, задіяних у сфері запобігання та протидії відмиванню тіньових коштів, недопущення легалізації фінансів, отриманих злочинним шляхом, і повинна будуватись державна стратегія боротьби з тіньовою економікою в Україні [6, с. 229].

Висновки. Таким чином, фінансовий моніторинг в Україні визначається як форма державного фінансово-економічного контролю, здійснюваного Державною службою фінансового моніторингу України, керівників та суб'єктів фінансового моніторингу з тим,

щоб уникнути проникнення доходів, здобутих злочинним шляхом, в офіційну економіку України і не допустити використання суб'єктами фінансового моніторингу інструментів відмивання грошей і фінансування тероризму. В цілому, нормативно-правова база системи фінансового моніторингу в Україні формується і відповідає міжнародним стандартам. Але вона потребує вдосконалення в аспекті критеріїв віднесення операцій до об'єктів фінансового моніторингу і процедури його здійснення та попередження відмивання грошей та фінансування тероризму.

Ключові напрямки подальшого вдосконалення і розвитку фінансового моніторингу в Україні повинні стосуватися:

- виявлення критеріїв операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, а також повідомлення Державній службі фінансового моніторингу України про них;
- підвищення ефективності взаємодії Державної служби фінансового моніторингу України з суб'єктами державного фінансового моніторингу, особливо банківських і правоохоронних органів;
- вдосконалення та адаптація законодавства України до міжнародних стандартів, які постійно змінюються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII в редакції від 05.01.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>
2. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 № 537 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF/paran2#n2>
3. Акімова О.В. Проблеми формування системи фінансового моніторингу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5562>
4. Берізко В. Щодо адміністративно-правового статусу Державної служби фінансового моніторингу України / В. Берізко // Підприємство, господарство і право. – 2017. - № 3. – С. 118-122

5. Борець М.В. Адміністративно-правовий статус державних регуляторів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: дис. кандидата юрид. наук: 12.00.07 / М.В. Борець – Київ, 2017. – 254 с.

6. Матіос А.В. Фінансове-правове регулювання системи протидії відмиванню тіншових доходів / А.В. Матіос // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2013. – Вип. 182. – Ч. 1. – С. 225-230

7. Мухіна К.О., Бормотова М.В. Дослідження сутності поняття фінансовий моніторинг / К.О. Мухіна, М.В. Бормотова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2015. - № 49. – С. 214-217

8. Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sdfm.gov.ua>

9. Першин В.Г. Фінансовий моніторинг як організаційно-правове явище: сутність і принципи / В.Г. Першин // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. - № 5. – С. 216-218

10. Сербина О.Г., Минакова К.С. Становлення системи фінансового моніторингу в Україні / О.Г. Сербина, К.С. Минакова // Молодий вчений. – 2014. – № 4. – С. 125-128

11. Хмелюк А.А. Фінансовий моніторинг: суб'єкти та об'єкти в Україні / А.А. Хмелюк // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2014. – 1(64). – С. 174-181

Нич Роман Русланович,
студент групи ФМФз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Москаленко
Наталія Віталіївна,
к.е.н., доцент кафедри

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Актуальність теми. Сучасний розвиток банківської системи України є досить складним. Дестабілізація валютного ринку із майже двократною девальвацією української гривні, погіршення якості кредитних портфелів через військові дії в Донецькій та Луганській областях, відтік депозитів з українських банків призвели до того, що за 2014-2018 роки ліцензію на здійснення банківської діяльності втратили більше 25 банків.

Українська банківська система зробила не багато висновків з криз 2008–2009 рр., 2013-2014 рр., 2014-2016 рр. Окремі банки змогли наростити капітал, інші були змушені шукати підтримки держави, треті зробили ставку на розвиток інноваційних технологій та інтернет-банкінг, але більшість банків не змогли правильно зреагувати на погіршення ситуації, зустрівшись з проблемами ліквідності, дестабілізації банківської системи. На сьогодні банківська система України стоїть перед серйозним екзаменом на стійкість, особливо зважаючи на те, що країна взяла на себе ряд зобов'язань перед Європейським Союзом, а тому повинна переймати європейські підходи до ведення бізнесу, у тому числі й банківського.

У вітчизняній науці вагомий вклад у розвиток проблематики забезпечення стійкості банківської системи зробили О. І. Барановський, Т. А. Васильєва, Е. Е. Галієв, В. М. Геєць, І. Б. Івасів, М. І. Савлук, Л.А. Ключко, О.В. Пернарівський.

Втім невирішеною залишається проблема ефективної організації захисних механізмів в банківській системі, які б дали змогу забезпечити стійкість банківського сектора.

Зважаючи на те, що Україна взяла курс на євроінтеграцію, слід розглянути досвід європейських країн з організації захисту банківських

систем. Таким чином, метою статті є аналіз механізму забезпечення фінансової стабільності банківської системи.

Однією з особливостей ведення банківського бізнесу в Європейському Союзі є активна транскордонна міграція банківського капіталу. В окремих країнах Європейського Союзу частка іноземного капіталу в банківській системі перевищує 80 %. Проте, на думку колишнього керуючого банку Англії Мервіна, “банки є міжнародними в житті, але національними при смерті”, тобто при виникненні загрози своєму існуванню найбільше страждає від реалізованих ризиків банківська система країни, звідки походить такий банк. При цьому увага концентрується на тому факті, що слабка банківська система шкодить національній бюджетній системі і навпаки – проблеми у бюджетній сфері негативно відображаються на стійкості банківської системи. З огляду на це найбільш оптимальною для Європейського Союзу є побудова наднаціональної системи захисту фінансової стійкості банківської системи, яка б не була чутливою до фіскальних ризиків[5]. У будь-якому випадку найбільшої ефективності система захисту стійкості банківської системи досягається, коли фіскальна слабкість не загрожує стабільності банківської системи. Це вимагає кроків у двох напрямках: стимулювати банки до диверсифікації їх ризиків та посилити фіскальну позицію держави, щоб не допустити виникнення необхідності для уряду у пошуку непрямого фінансування державних витрат банками. Загалом існують три традиційні методи роботи з банкрутуючими банками: ліквідація з виплатою депозитів, поглинання з державною підтримкою або іншим банком, пряма державна підтримка.

Для побудови дійсно ефективної системи захисту банківської системи від кризових явищ слід напрацювати певні принципи:

- 1) перевага повинна надаватися заходам приватного сектора;
- 2) достатнє географічне покриття;
- 3) принцип мінімізації витрат на порятунок банку;
- 4) фонди порятунку повинні формуватися за рахунок приватних банків;
- 5) фіскальний захист;
- 6) оперативне прийняття рішень;
- 7) ефективне та прозоре державне управління.

Системи страхування депозитів створені у більшості розвинених країн, включаючи практично всі країни Європейського Союзу та

Сполучені Штати Америки. В Україні ця система представлена Фондом гарантування вкладів фізичних осіб[10]. Окрім цього, дані інституції виконують функції фонду порятунку, забезпечуючи фінансову підтримку банкам, які мають проблеми з ліквідністю і крах яких може загрожувати стабільності всієї банківської системи[9]. У Сполучених штатах Америки це Федеральна корпорація страхування депозитів, яка опікується як малими, так і великими банками. У Європейському Союзі таку функцію на рівні країн виконують локальні інститути страхування депозитів. Втім слід зазначити, що назріла необхідність створення наднаціональної структури, яка б виконувала функцію порятунку банків, делегувавши дані повноваження від Європейського центрального банку (ЄЦБ). На сьогодні у Європейському Союзі ЄЦБ виконує функцію кредитора останньої інстанції, причому дана функція виконується не тільки по відношенню до великих транснаціональних банків, а й по відношенню до урядів окремих країн. На мою думку, це створює додаткові ризики і надмірне навантаження на ЄЦБ, відволікаючи його від виконання своєї основної функції – забезпечення цінової стабільності у єврозоні. Створення наднаціональної структури дозволило б розвантажити ЄЦБ та підвищити ефективність банківського регулювання. Що стосується інших видів систем забезпечення стабільності банківського сектора, то слід в першу чергу згадати стабілізаційні фонди, що створені у ряді країн. В Україні цю функцію виконує стабілізаційний фонд Державного бюджету України.

Перша хвиля формування стабілізаційних фондів у світі пройшла у 1970–1990 рр., коли головним джерелом фінансування фондів були фінансові ресурси, отримані від продажу нафти і нафтопродуктів. В результаті цієї та наступних хвиль на сьогодні у світі існує більш ніж 50 стабілізаційних фондів[11]. Наведено інформацію щодо міжнародних стабілізаційних фондів, які на сьогодні існують та постійно наповнюються за рахунок платежів від операцій, які пов'язані з експортом нафти і нафтопродуктів. Загалом у структурі всіх джерел стабілізаційних фондів надходження від продажу нафти та нафтопродуктів займають 58 % [6]. Як свідчить світова практика, досить ефективним є також створення децентралізованих фондів, ресурси яких, окрім урядів країн, використовуються також і місцевими органами державної влади або державними корпораціями.

Однією з характерних особливостей створення стабілізаційних фондів є орієнтація на головний вид експортованої сировини. На зовнішній ринок сировину частіше за все постачають підконтрольні державі організації, які відраховують частину своїх доходів до стабілізаційного фонду. У такий спосіб стабілізаційний фонд поповнюється за рахунок специфічних непрямих додаткових податків, які сплачують лише визначені підприємства-експортери певного виду сировини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України [Електронний ресурс] : закон України від 14 квітня 2012 р. № 639-17. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/639-17>. – Назва з екрану.
2. Савченко К. В. Стабілізаційний фонд: узагальнення світового досвіду / К. В. Савченко // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії. – 2017. – Випуск № 2 (21). – С. 221–230.
3. Д.Л. Циганюк // Вісник Української академії банківської справи № 2(37) - 2014. - С.40-45. Режим доступу: http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/53218/4/Tsyhaniuk_Bankivska_systema.pdf
4. Льовочкін С.В. Суперечності фінансової теорії і практики в контексті економічного розвитку / С.В. Льовочкін, В.М. Опарін, В.М. Федосов // Фінанси України. — 2011. — № 6. — С.3 — 13.
5. Дем'янчук Д. О. Фонди суверенного добробуту як антикризовий стабілізатор економіки (світовий досвід та перспективи функціонування в Україні) / Д. О. Дем'янчук // Науковий вісник Академії муніципального управління.
6. Кочетков В.М. Забезпечення фінансової стійкості сучасного комерційного банку: теоретико-методологічні аспекти: Монографія. – К.: КНЕУ, 2012. – 238 с. 6.
7. Кочетков В.М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах: Монографія. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 300 с
8. Любунь О.С., Раєвський К.Є. Банківський нагляд: Підручник – К.: Центр навч. л-ри, 2005. – 416 с.

9. Осадець С. С. Страхування: Підручник /С. С. Осадець/ — вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2002. — 599 с.

10. Закон України "Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб" від 20 грудня 2001 р. № 2740-III //- Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4452-17/page2>

11. Лепесін М.В. Зарубіжний досвід формування та використання стабілізаційних фінансових фондів.// Збірник наукових праць студентів, викладачів, здобувачів та аспірантів - учасників наукової конференції на тему: Інтеграція Росії у світову економіку *quo ;*.- М .: Видавничий дім АТиСО *quo ;*, 2010. - С. 17-26.

Півень Юлія Валеріївна,
студентка групи ФМФз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Береславська Олена Іванівна,
д.е.н., професор кафедри

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ БАНКУ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Процес реформування вітчизняної банківської системи сприяв актуалізації проблеми забезпечення та зміцнення її фінансової стійкості. Ліквідація 94 банків спричинила значне падіння довіри суб'єктів господарювання та населення до банківських установ. Тому сьогодні надійність і фінансова стійкість стали основними чинниками, що впливають на свідомість клієнта при виборі банку. Це зумовлює необхідність пошуку новітніх підходів до удосконалення банківського менеджменту, який повинен спрямовуватися на забезпечення прибутковості банківського бізнесу та захист від ризиків. Лише фінансово стійкий банк зможе продовжувати свою діяльність при виникненні непередбачуваних подій та ризиків.

Дослідженням проблеми фінансової стійкості присвячено багато праць відомих науковців, серед яких: В. Коваленко, Ю. Гаркуша [1], М. Хуторна [2], Н. Погореленко, Д. Пилипчук [3], Д. Кретов [4], Л. Примостка [5], Р. Михайлюк [6] та ін.

Проте до сьогоднішнього дня у сучасній економічній літературі не сформовано єдиного підходу до розуміння поняття «фінансова стійкість банку». Більшість науковців ототожнюють це поняття з надійністю, платоспроможністю, ліквідністю банку. При цьому, згідно деяких підходів сучасних фахівців-економістів сутність фінансової стійкості, визначається як:

- відповідність сукупності оптимальних значень певних фінансових показників, що характеризують окремі аспекти фінансового стану банку [7];

- динамічну категорію «система трансформації ресурсів та ризиків» в повному обсязі виконувати покладені функції, витримуючи вплив як внутрішніх так і зовнішніх факторів середовища [7, с.142, 8, с.33];

- складову загальної стійкості банку [9].

Узагальнюючи зазначені підходи, під стійкістю банку будемо розуміти системну якісну характеристику стану банку, що обумовлена дотриманням збалансованості, взаємозв'язку і взаємного узгодження складових елементів: фінансових (власного капіталу, активів та зобов'язань, ліквідності, платоспроможності, прибутковості, ризиків) й організаційних компонентів (організаційна структура, кадровий потенціал, інформаційні технології та рівень контролю і банківської безпеки), та відображує здатність витримувати непередбачені втрати й ризики, а також забезпечує досягнення тактичних і стратегічних цілей та високі результати функціонування.

Розглянемо більш детально внутрішні фактори впливу на фінансову стійкість, а саме на стійкість капітальної та ресурсної бази, адже саме на них банк має вплив.

Сукупність власних коштів внесених засновниками та акціонерами становить капітал банку. Обсяг цих коштів збільшується у результаті ефективної діяльності банків в процесі капіталізації прибутку, а також за рахунок додаткових внесків учасниками банку.

Одним із важливих показників у банківській справі, що свідчить про фінансову стійкість банку є норматив достатності власного капіталу. При розрахунку нормативу враховуються майже всі ризики банківської діяльності, тому достатність власного капіталу є інтегральним показником оцінки стану якісної капіталізації та фінансової стійкості банківських установ та системи банків [10].

Органи державного регулювання використовують капітал як принциповий регулятор діяльності банку в довгостроковій перспективі, за допомогою якого банку встановлюються норми економічної поведінки відповідно до постанови Правління НБУ «Про підходи до впровадження Базеля II» (24) [11]. Основною метою другої Базельської угоди є перетворення порядку оцінки капіталу на надчутливий до ризику процес, що сприятиме формуванню оптимального розміру капіталу та зниженню чутливості банку до ризиків (Рис. 1).

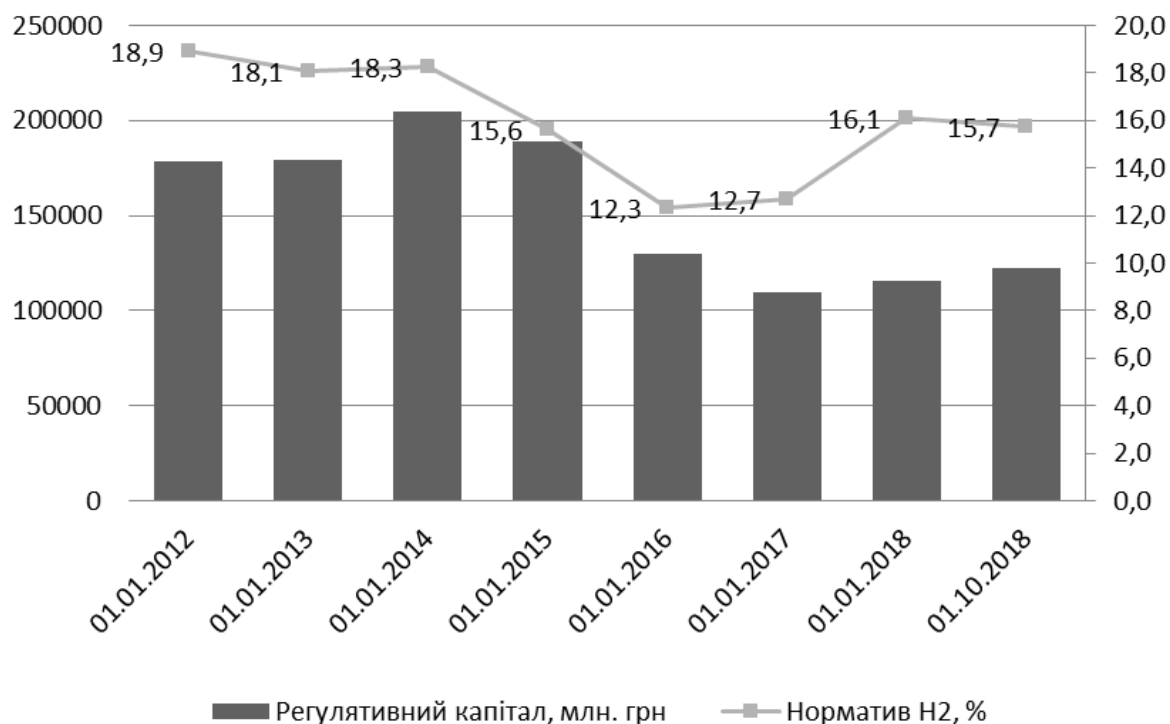

Рис. 1. Динаміка розміру регулятивного капіталу та нормативу Н2 по системі банків України за 2012-01.10.2018 рр.

За останні 6 років норматив адекватності регулятивного капіталу Н2 зменшився на 3,2 процентних пункти до 15,7%. Зазначимо, що на 01.10.2018 р. року значення Н2 в середньому по банківській системі складало 15,7%, а граничне значення нормативу встановлене НБУ на рівні не менше 10%.

Таким чином, станом на 01.10.2018 р. банки забезпечили наявність запасу Н2 по відношенню до граничного значення, встановленого НБУ, у розмірі 5,7 п.п., що розцінюється як значний та консервативний запас Н2. За період з 01.01.2012 р. по 01.10.2018 р. норматив Н2 не опускався нижче 12,3%. Отже, банки завжди підтримували запас Н2 вище по відношенню до граничного значення, встановленого НБУ, та до середнього значення Н2 по банківській системі. Дотримання банками нормативу достатності свідчить про здатність банків своєчасно і в повному обсязі розраховуватися зі своїми зобов'язаннями.

Так, за проаналізований період з січня 2012 р. по листопад 2018 р. спостерігається значне зменшення загального розміру регулятивного капіталу по банківській системі України в цілому – на 55915,9 млн. грн., що в процентному вираженні становить 31,33%.

Також за період з 2012 р. по 2017 р. знижувалося фактичне значення нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу, хоча банки в цілому дотримувалися нормативних значень, встановлених НБУ. З січня 2017 р. цей показник почав дещо зростати, проте таке позитивне зрушення, забезпечене шляхом «оздоровлення» вітчизняної банківської системи, було досягнуто досить «дорогою ціною».

Отже, підвищення розміру статутного фонду або резервних фондів, що дозволить зменшити рівень ризиків як для клієнтів, так і для самих банків, можна вважати одним із важливих заходів щодо забезпечення стійкості банків. У зв'язку з цим НБУ прийняв постанову № 464 від 06.08.2014 «Про приведення статутного капіталу банків у відповідність до мінімально встановленого розміру» [12], згідно якої розмір статутного фонду банків передбачає поступове збільшення з 2015 р. по 2024 р. (Рис.2).

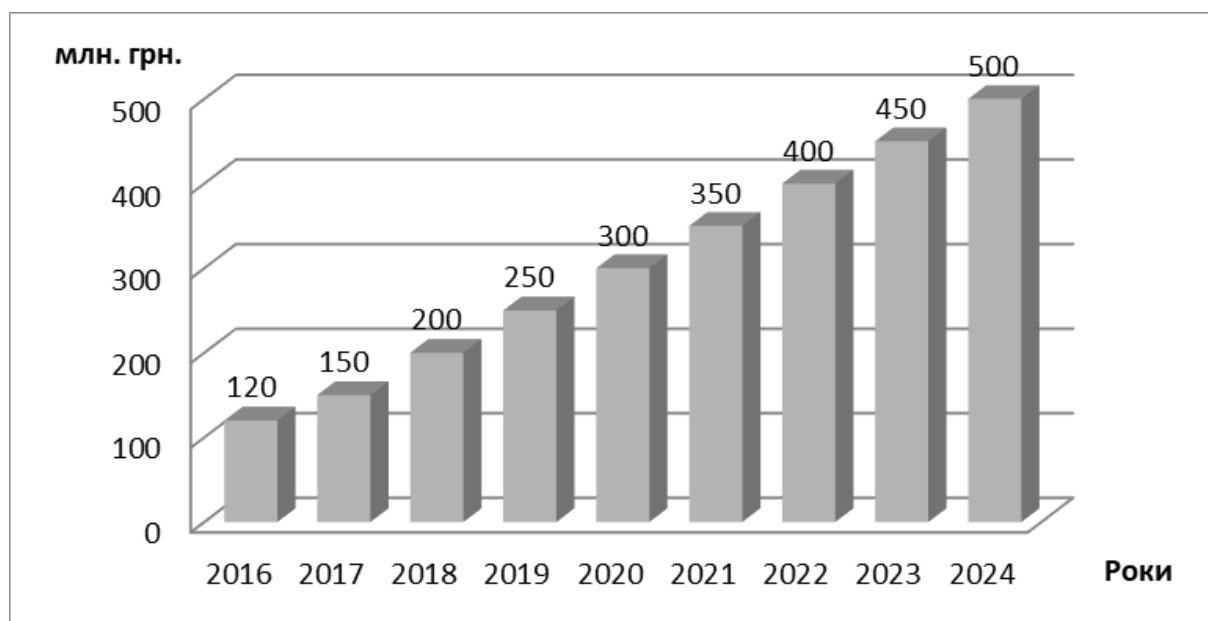

Рис. 2. Заплановане зростання розміру статутних фондів комерційних банків

На нашу думку, також доцільно впровадити більш жорсткі вимоги до новостворюваних банків, що призведе до посилення їх фінансової стабільності і дозволить повернути довіру клієнтів до банківської системи. У свою чергу, населення почне вкладати кошти на банківські депозити і це забезпечить достатній рівень їх капіталу. Такі заходи сприятимуть зниженню вартості банківських послуг, зокрема

кредитування і як, результат – прискорить зростання вітчизняної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коваленко В. В., Гаркуша Ю. А. Забезпечення фінансової стійкості банків: теоретичні та практичні аспекти : монографія. Німеччина : LAP LAMBERT Academic Publishing, 2017. 113 с.

2. Хуторна М. Е. Теоретико-методологічні підходи до тлумачення фінансової стабільності макро- та мікрорівневих економічних систем. Наук. вісн. Ужгород. ун-ту ; редкол.: В. П. Мікловда (гол. ред.), В. І. Ярема , Н. Н. Пойда-Носик та ін. Ужгород : Говерла, 2017. Вип. 1(49). Т. 1. С. 295–303. Серія: Економіка.

3. Погореленко Н. П., Пилипчук Д. С. Регулярна діяльність Національного банку України для забезпечення фінансової стабільності. Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту ; голов. ред. М. М. Палінчак. Ужгород : Гельветика, 2017. Вип. 13. Ч. 2. С. 87–91. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство.

4. Кретов Д. Ю. Особливості макропруденційного регулювання банків України в умовах економічної циклічності. Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. 2017. Вип. 13. С. 81–96. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство.

5. Примостка Л. О. Управління кредитним ризиком банків в умовах економічних дисбалансів. Фінанси, облік та аудит. 2017. Вип. 2 (30). С. 150–163.

6. Михайлюк Р. В. Концептуальні засади механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків. Світ фінансів. 2017. Вип. 3–4 (4–5). С. 21–32.

7. Вовчак О. Д., Руцишин Н. М. Банківська справа [навч. посіб.] / О. Д. Вовчак, Н. М. Руцишин. – Львів: «Новий світ-2000», 2008. – 512 с.

8. Кочетков В. М. Методологічні аспекти визначення фінансової стійкості комерційного банку / В. М. Кочетков // Стратегія економічного розвитку України: наук. зб. — Вип. 4. — К. : КНЕУ, 2001. — С. 293—300.

9. Антропов Д. Л. Интегрированный риск-менеджмент в системе управления банком / Д. Л. Антропов // Деньги и кредит. — 2005. — № 1. — С. 33–37.

10. Довгаль Ю. С. Сутність фінансової стійкості комерційного банку та ефективні шляхи її забезпечення / Ю. С. Довгаль // Фінансовий простір. – 2015. – №1(17). С. 130-134

11. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.

12. Про приведення статутного капіталу банків у відповідність до мінімально встановленого розміру [Електронний ресурс]: постанова Правління Національного банку України № 464 від 06.08.2014. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0464500-14>.

Погорілий
Дмитро Олександрович,
студент групи ФМФз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Пернарівський
Олександр Васильович,
к.е.н., доцент кафедри

ДО ПИТАННЯ АКТУАЛЬНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТАТНОСТІ КАПІТАЛУ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

***Ключові слова:** банк, банківський сектор, капітал, капіталізація, достатність капіталу*

Актуальність проблеми. Сучасний етап розвитку вітчизняної економіки характеризується безперервним процесом фінансової глобалізації та лібералізації режиму міжнародного переміщення капіталу, посиленням конкуренції в банківській сфері й розвитком банківських інновацій, що потребує нових підходів до розроблення ресурсної політики банків, зокрема, заходів, спрямованих на ефективне управління капіталом та забезпечення його оптимального рівня. Належним чином збалансований та достатній за обсягом капітал банку дає змогу забезпечувати очікувану прибутковість, підтримку необхідного рівня ліквідності, довіру з боку учасників ринку тощо.

Проблема удосконалення механізму капіталізації банків зумовлює об'єктивну необхідність дослідження сучасної вітчизняної практики формування капіталу банків, порядку оцінювання величини та визначення рівня його адекватності потребам розвитку економіки України. З огляду на це, актуальним є збільшення капіталізації вітчизняної банківської системи як необхідної умови її розвитку, забезпечення фінансової стійкості та надійності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі цю проблематику досліджували в працях такі відомі вітчизняні науковці, як Г. М. Азаренкова, М. Д. Алексеєнко, З. М. Васильченко, О. В. Дзюблук, І. Б. Івасів, В. В. Коваленко, М. І. Крупка, В. І. Міщенко, А. М. Мороз, С. В. Наумєнкова, С. М. Савлук, Р. І. Тиркало, та інших.

Мета дослідження: на основі аналізу сучасного стану банківської системи України, розробка рекомендацій щодо підвищення рівня її капіталізації та надійності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківський капітал - це та основа, на якій будується весь механізм банківської діяльності. При цьому основним завданням банківського сектора є забезпечення достатнього рівня банківського капіталу.

Проблема недостатнього рівня капіталізації супроводжує банківські установи з перших етапів розвитку вітчизняної банківської системи. У 1993 році банки банкрутували, навіть повністю не сформували статутний капітал. Із 1995 року Національний банк України посилив вимоги до розміру капіталу банків, а з 2000 року увів класифікацію банків за рівнем капіталізації, поділивши банки на чотири групи. Саме капітал банку є основою його функціонування та створює базис для ведення подальшої діяльності. [1]

Після кризовий період розвитку банківської системи України змінив підходи щодо групування банків. Враховуючи те, що 2015 рік в цьому питанні характеризується як «перехідний», починаючи з 2016 року відбулися суттєві зміни щодо цього. З 2016 року Національний банк України відходить від «кількісного підходу» як базового при розподілі банків на групи, а у якості ключовий підходу починає використовуватись специфіка бізнес-моделей банків.

6 серпня 2014 року НБУ видав постанову № 464 «Про приведення статутного капіталу банків у відповідність до мінімально встановленого розміру», якою встановив графік збільшення мінімального розміру статутного капіталу. 4 лютого 2016 року, постановою правління НБУ № 58 «Про збільшення капіталу банків» [2] було внесено зміни до попередньої постанови, які передбачали пришвидшення графіку збільшення мінімального розміру статутного капіталу. 7 квітня 2016 року НБУ затвердив постанову № 242 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» [2], якою встановив більш м'який і плавний графік збільшення мінімального розміру статутного капіталу. 11 січня 2017 року НБУ затвердив постанову №2, якою остаточно відмінив дію 58-ї постанови.

Проте, в зв'язку з тим, що станом на 11 грудня 2017 року статутний капітал менше 300 млн. грн. мали 42 банки (половина від тих, що функціонують в Україні), Національний банк України знову змінив графік, відповідно до якого банки повинні збільшити свій капітал.

Зокрема, вимога до капіталу в 300 млн. грн. перенесена на два роки пізніше, а в 400 млн. грн. – на три роки пізніше. Водночас кінцевий термін до капіталізації в 500 млн. грн. залишився незмінним – 11 липня 2024 року (табл. 1). Відповідне рішення затверджено Постановою Правління НБУ «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України» № 136 від 21 грудня 2017 року [2].

Таблиця 1

Графік приведення банками статутного та регулятивного капіталу до мінімального розміру*

Сума, млн.грн	Попередній графік, терміни	Актуальний графік, терміни
300	Від 11.07.2018	Від 11.07.2020
400	Від 11.07.2019	Від 11.07.2022
450	Від 11.07.2020	-
500	Від 11.07.2024	Від 11.07.2024

**Джерело: Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua>*

За даними НБУ, ситуація у фінансовій системі наприкінці 2017 року стабілізувалась, динаміка показників банків України була позитивною, адекватність капіталу невеликих банків суттєво (більш, ніж у два рази) перевищувала нормативне значення. Також, за результатами діагностики якості активних операцій лише чотири банки з групи невеликих потребували до капіталізації через незадовільну якість кредитного портфеля. Відтак, ці об’єктивні фактори дозволили регулятору пом’якшити графік приведення банками мінімального розміру статутного та регулятивного капіталу до встановлених вимог без створення додаткових ризиків для фінансової стабільності [3].

Дослідження основних показників функціонування вітчизняних банків за період 2008-2018 рр. дозволяє виокремити такі основні тенденції:

1. Стрімке зменшення кількості банків (із 181 в 2008 р. до 82 в 2018 р.), що зумовлено недостатнім рівнем капіталізації та ліквідності активів, а також через активне позбавлення регулятором ліцензій неплатоспроможних банків.

2. Суттєве погіршення якості кредитних портфелів та збільшення частки проблемних кредитів.

3. Зменшення рівня прибутковості банків через девальвацію гривні, збільшення валютних зобов'язань та зменшення чистих процентних доходів.

4. Збільшення частки активів державних банків, рефінансування проблемних державних банків з метою зміцнення їх конкурентних позицій на ринку.[4]

Загалом можна сказати, що для того, щоб вирішити проблему щодо підвищення рівня капіталізації та надійності установ банківської системи України, банкам було б доцільно:

- поліпшити якість капіталу та забезпечити достатній рівень покриття ним ризиків, що приймаються банками;

- пришвидшити процес завершення переходу банківської системи України на умови Базель-II та розпочати підготовку до впровадження стандартів Базеля-III;

- стимулювати залучення власного банківського прибутку для інвестицій у капітал шляхом звільнення від оподаткування частини прибутку кредитних установ, спрямовану на підвищення рівня їх капіталізації, стимулювати інвесторів звільненням від податків на прибуток, який спрямовується на капіталізацію банків;

- стимулювати приплив капіталу у банки за рахунок активного залучення коштів акціонерів, у тому числі портфельних інвесторів;

- з метою уникнення можливого деструктивного впливу міжнародних фінансових потоків на банківську систему України, потрібно встановити економічну межу оптимального впливу зарубіжного капіталу на вітчизняні банки на рівні 40-45% від капіталу усіх банків;

- збільшувати показник адекватності капіталу через консолідацію банківської системи України (консорціумне кредитування, створення банківських об'єднань, злиття банків, їх реорганізація).[5]

Майбутнє українського банківського сектора полягає в формуванні конкурентоспроможних, достатньо капіталізованих банків шляхом розширення масштабів діяльності за рахунок консолідації, централізації та інших джерел. Найважливішою проблемою на даний момент є низький ступінь капіталізації банківської системи, що стримує її кредитний потенціал. При цьому відновлення економіки після кризи ще більше посприяє посиленню конкуренції серед комерційних банків, що ще більше мотивуватиме банки до нарощування капіталу.[6]

Висновки. Необхідність зростання банківського капіталу обумовлена необхідністю зростання української економіки. Зростання капіталу неможливо буде забезпечити тільки за рахунок внутрішніх джерел, необхідно активізувати процеси концентрації, централізації капіталу банків за рахунок залучення коштів з національного і світового ринків і тим самим створити можливість прискореного зростання капіталізації банківської системи. Крім того, банківська система все ще сильно схильна до кон'юнктурних коливань ринку, дії асиметричної інформації.

Нарощування капіталу в умовах кризи є важливим завданням для банківського сектора. Саме підвищення капіталізації банків і забезпечення достатнього рівня покриття капіталом прийнятих банками ризиків можна відзначити як найважливішу умову розвитку банківської діяльності і підвищення стійкості банків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мельничук М. Ю. Достатність капіталу як характеристика фінансової стійкості банку / М. Ю. Мельничук // Економічні науки. – 2015. – № 1. – С. 43–49.
2. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=8804895
3. Паляничко К. О. Формування ресурсної бази комерційних банків / К. О. Паляничко // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2015. – № 3. – С. 285–289.
4. Дьячкова Ю.М., Швецова І.В. Удосконалення методів стабілізації банківської системи України в умовах ризикової економіки / Ю.М.Дьячкова, І.В.Швецова // Економічний вісник Донбасу – № 1(51) – 2018. – С.53-58
5. Коваленко В.В. Грошово_кредитна політика та її вплив на подолання структурних дисбалансів економіки України / В.В. Коваленко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – № 12. – С. 445-449.

Попко Ліна Юріївна,
студентка групи ФМФз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Черкашина
Катерина Федорівна,
к.е.н., доцент, доцент кафедри

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКУ

Постановка проблеми.

Банки являються фінансовими посередниками, що оперують чужими грошима. Значна питома вага їх ресурсної бази складається з коштів, що були залучені від населення, юридичних осіб, а також інших фінансово-кредитних установ. Ось чому дуже важливим для кожного банку є здатність його відповідати за своїми зобов'язаннями перед клієнтами, що доручили кошти цьому банку. У той же час у кожного банку є клієнти позичальники, які, навпаки, взяли кошти у банку. Саме вони наражають банки на ризики тим, що можуть невчасно або ж взагалі не повернути кошти. Все це створює ситуацію коли банківські установи повинні оптимізувати свою структуру пасивних та активних операцій.

Аналіз останніх публікацій.

Важливий внесок до вирішення питань управління ліквідністю банку зроблено такими науковцями, як І. Івасів, В. Міщенко, С. Міщенко, С. Науменкова, І. Сало, Ю. Серпенінова, Р. Набок, та ін. Вивчення праць вищеназваних науковців дозволяє стверджувати, що дана проблема є досить актуальною для України, активно вивчається науковцями, але досі не сформовано чіткої системи управління ліквідністю банків.

Метою статті є визначення основних складових успішного механізму управління ліквідністю банку.

Виклад основного матеріалу.

Згідно визначення НБУ ліквідність банківської системи визначають як спроможність банківських установ забезпечити виконання своїх зобов'язань, що ґрунтується на збалансованості між сумами погашення та строками активів та виконання зобов'язань банку, а також сумами та строками інших джерел і напрямів використання [1].

В свою чергу ліквідність балансу визначають як характеристика ліквідності банку, що визначається зіставленням засобів за активом балансу і зобов'язань за пасивом балансу, згрупованих за ступенем терміновості їх оплати [2]. Отже, ліквідність можна розглядати як багаторівневу систему категорій, що може об'єднувати такі поняття, як: ліквідність балансу банку, що включає ліквідність активів та пасивів; ліквідність банку; ліквідність банківської системи проаналізуємо основні чинники, що впливають на ліквідність банку (таблиця 1).

Таблиця 1

Чинники, які впливають на ліквідність банку

Внутрішні чинники	Зовнішні чинники
<ul style="list-style-type: none">• ділова репутація банку;• кваліфікація і досвід управлінського персоналу банку;• фінансовий стан і розмір банку;• структура і динаміка активів та пасивів банку;• структура і динаміка клієнтської бази;• рівень організації банківського менеджменту і маркетингу;• якість кредитного портфеля і портфеля цінних паперів.	<ul style="list-style-type: none">• загальний стан і розвиток економіки країни;• політична ситуація;• соціальні чинники;• рівень інфляції;• динаміка ВВП;• доходи і заощадження населення;• розвиток ринку цінних паперів;• особливості регіонального розвитку економіки;• політика Національного банку України.

Джерело: складено автором на основі [3,4]

Ключові тенденції щодо управління ліквідністю банками сформовані на основі політики Національного банку України, що відображена у нормативно-правовому забезпеченні, та здійснюється через комплексну систему державного нагляду і регулювання діяльності банків. Використання відповідних інструментів з боку регулятора має забезпечити рівні умови серед банків щодо можливостей управління ліквідністю.

Комплексний розвиток банківської системи показав, що система управління ліквідністю враховує не тільки вплив зовнішніх і внутрішніх чинників, але також і виокремлені наявні підходи щодо реалізації напрямків управління ліквідністю банку.

Складники управління ліквідністю банку

Стратегії управління ліквідністю	Методи управління ліквідністю	Методи оцінки потреби в ліквідних коштах
Управління активами.	Метод математичного моделювання.	Метод структури ресурсів.
Управління пасивами.	Метод з управління кредитною позицією.	Метод коефіцієнтів ліквідності.
Управління активами пасивами.	Метод управління резервною позицією.	Метод грошових потоків.
	Метод фондового пулу.	
	Метод конверсії фондів.	

Джерело: складено автором на основі [5,6]

Комплексна система управління ліквідністю у формі фінансового механізму сформувала наявні методи оцінки потреби банку в ліквідних коштах[3]:

- метод структури коштів (структурування фондів);
- коефіцієнтний метод (метод показників ліквідності);
- метод грошових потоків (метод джерел і використання коштів).

Висновки.

Ознайомившись з наявними підходами щодо трактування сутності поняття ліквідності банку та факторів, що її виражають, можемо стверджувати, що ліквідність банку – це його фактична спроможність, не порушуючи наявних внутрішніх та зовнішніх регулятивних вимог, виконувати усі покладені на нього клієнтами, позичальниками і кредиторами за рахунок сформованої відповідної структури внутрішніх та зовнішніх джерел. На основі дослідження методичних підходів щодо управління ліквідністю банку можна стверджувати, що фінансовий механізм управління ліквідністю банку – це комплекс заходів, що реалізуються під впливом наявних внутрішніх та зовнішніх чинників через наявність фінансових взаємовідносин між об'єктами і суб'єктами управління ліквідністю банку, шляхом імплементації вибраної стратегії, фінансових методів та за допомогою необхідного забезпечення, з метою досягнення необхідного рівня ліквідності банку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу [https://bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article;jsessionid= 6E3FEC35AA3B230A60FEE23471B03784?art_id=33512951&showTitle=true](https://bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article;jsessionid=6E3FEC35AA3B230A60FEE23471B03784?art_id=33512951&showTitle=true)
2. Арбузов С.Г. Банківська енциклопедія / С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменкова. – К.: Центр наукових досліджень Національного банку України: Знання, 2011. – 504 с.
3. Фінансовий механізм управління ліквідністю банку : монографія / [Бурденко І.М., Ребрик Ю.С., Серпенінова Ю.С.] ; за заг. ред. к.е.н. Ю.С.Серпенінової. – Суми : Університетська книга, 2011. – 136 с.
4. Івасів І. Б. Ліквідність банку в умовах маркетингу орієнтованого менеджменту / І.Б. Івасів // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 109–116
5. Науменкова С.В. Макроекономічні аспекти оцінювання достатності капіталу банків в Україні / С.В. Науменкова, В.І. Міщенко, С.В. Міщенко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики – 2017. – № 2 (23). – С. 4-16.
6. Надійна практика управління ліквідністю в банківських установах : Нормативно економічний документ Базельського комітету з банківського нагляду[Електронний ресурс]: № 69, 2000. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v_382500-04

Солецький
Максим Володимирович,
студент групи ФМФз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Примостка
Людмила Олександрівна,
д.е.н., професор

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕНТНИМ РИЗИКОМ БАНКУ

Стаття розкриває теоретичні та практичні аспекти управління процентними ризиками в банках. Обґрунтовано методи аналізу та управління процентними ризиками на сучасному етапі, а саме ризики зміни вартості ресурсів, ризики зміни кривої дохідності, базисні ризики та ризики права вибору. Також досліджено методологічні підходи управління процентними ризиками в банках. Запропоновано напрями вдосконалення управління процентними ризиками.

Ключові слова: *процентні ризики, метод хеджування, метод дюрацій, метод гепу, трансферне ціноутворення.*

Статья раскрывает теоретические и практические аспекты управления процентными рисками в банках. Обоснованы методы анализа и управления процентными рисками на современном этапе, а именно риски изменения стоимости ресурсов, риски изменения кривой доходности, базисные риски и риски права выбора. Также исследованы методологические подходы управления процентными рисками в банках. Предложены направления совершенствования управления процентными рисками.

Ключевые слова: *процентные риски, метод хеджирования, метод дюраций, метод гэпа, трансфертное ценообразование.*

Розкриваються теоретичні та практичні аспекти управління процентними ставками в банках. Обґрунтовано методи аналізу та управління процентними ставками на сучасному етапі, а саме: ризики зміни вартості ресурсів, ризик зміни кривої дохідності, основні ризики та ризики вибору. Також досліджуються методологічні підходи до

управління процентними ставками в банках. Запропоновано напрямки удосконалення управління процентним ризиком.

Ключові слова: процентний ризик, метод хеджування, метод тривалості, метод НЕР, трансфертне ціноутворення.

Постановка проблеми. В процесі розвитку банківської справи сьогодні основне завдання постає в тому, як уникнути або мінімізувати ризик і при цьому вийти на успішну ліквідність для збереження коштів вкладників та підтримання життєдіяльності банку. Процентний ризик є невід'ємною частиною функціонування банку на ринку, тому саме такий ризик виступає для банку як особливий об'єкт аналізу й управління, оскільки чистий процентний дохід банку залежить від ефективності управління ризиком.

Крім того, процентний ризик є одним із основних важелів внутрішнього ризику, який виникає безпосередньо у зв'язку із діяльністю конкретного банку. Це пов'язано з тим, що динаміку процентних ставок складно прогнозувати та їм властива мінливість, тому зростаючий процентний ризик перетворюється на головне джерело банківського ризику взагалі.

Таким чином, банківські установи повинні досить серйозно ставитися до даної проблеми, проблеми управління процентними ризиками. У цьому зв'язку дослідження питань управління процентним ризиком набуває особливого значення, що зумовлює актуальність обраної теми та доцільність проведення досліджень для розвитку цього питання.

Супінь дослідженості проблеми. Питання мінімізації та, власне, суті процентних ризиків досліджували такі вчені, як: В. Бобиль, С. Брайнович-Братанович, Х. Ван Грюнинг, О. Кириченко, В. Міщенко, О. Пожар, О. Пернарівський, С. Прасолова, Л. Примостка, Т. Савченко. Однак, всі роботи присвячені проблемам оцінки та управлінню процентними ризиками комерційних банків. Але питання стосовно комплексного та якісного управління процентними ризиками недостатньо висвітлені в роботах цих вчених.

Ціллю статті є обґрунтування та аналіз сучасних підходів, спрямованих на вдосконалення системи управління процентними ризиками банків. З огляду на це, запропоновано комплексні методи оцінки, управління та заходи щодо зниження або запобігання ризику зміни процентної ставки.

Виклад основного матеріалу. У процесі своєї діяльності банк не може уникнути процентного ризику, відповідальність за оцінку та управління яким покладено на менеджмент банку. Деякі із зовнішніх та внутрішніх факторів процентного ризику, такі як зміна спреду між ставкою розміщення та залучення коштів, зміна структури портфеля активів і пасивів, чутливих до процентного ризику, генеруються ринковою кон'юнктурою, тому лише частково контрольовані. Саме тому виникає необхідність побудови та вибору відповідної системи управління процентним ризиком банку.

Однією з найважливіших областей сучасного управління, пов'язаних із прийняттям рішення в умовах непевності, складного вибору варіантів управлінських дій, виступає управління ризиком або ризик-менеджмент. Для побудови адекватної системи управління процентним ризиком, слід з'ясувати сутність цього поняття. Наведемо деякі визначення ризик-менеджменту.

Поняття управління ризиками І. Івченко трактує як сукупність методів, прийомів і заходів, що дозволяють певною мірою прогнозувати настання ризикових подій і вживати заходів їхнього зменшення [1].

Управління ризиками, як зазначають Т. Андрєєва та Т. Петровська, – це спеціальний вид менеджерської діяльності, спрямований на пом'якшення впливу ризику на результати роботи банку [2, с. 219].

Процес управління ризиками, на думку авторів роботи [3, с. 210], необхідно розглядати як цілеспрямований розвиток банку з мінімізацією втрат, який залежить від політики окремо взятого банку на мікрорівні та від центральних органів управління державою на макрорівні.

Поняття ризик-менеджменту, на думку П. Сороки, – це система оцінки ризику, управління ризиком і фінансовими стосунками, що виникають у процесі бізнесу [4, с. 192].

Отже, управління ризиком, на нашу думку, це – комплексна система методів, прийомів і заходів ідентифікації, аналізу та оцінки ризикової ситуації, що передбачає розробку та обґрунтування спеціальних заходів антиризикової діяльності, спрямованих на контроль за ризиками (уникнення ризиків, мінімізація ризиків, обмеження ризиків) та фінансування ризику (передача ризику, самофінансування).

Згідно з методикою Європейського банку реконструкції та розвитку, аналіз та управління ризиками здійснюються наступним чином [5, с. 95]:

виявлення небезпек, тобто умов, які несуть в собі потенціал небажаних наслідків;

розгляд сценаріїв наслідків – небажаного розвитку подій унаслідок небезпеки;

якісна та кількісна оцінка масштабу наслідків;

якісна та кількісна оцінка імовірності здійснення сценарію, тобто можливості реалізації даної події;

оцінка ризиків, яка визначається як добуток оцінки імовірності здійснення небажаної події та оцінки масштабу наслідків;

оцінка варіантів управління ризиком – розглядаються варіанти зниження, уникнення ризику та контролю співвідношення витрат та прибутковості.

Процес управління ризиками реалізується через політику ризику, тобто сукупність різноманітних заходів, які приймаються для реального зниження небезпеки неправильного прийняття рішення і скорочення можливих негативних наслідків цих рішень на різних стадіях функціонування банку. Ризик-менеджмент включає стратегію і тактику управління (рис. 1.1).

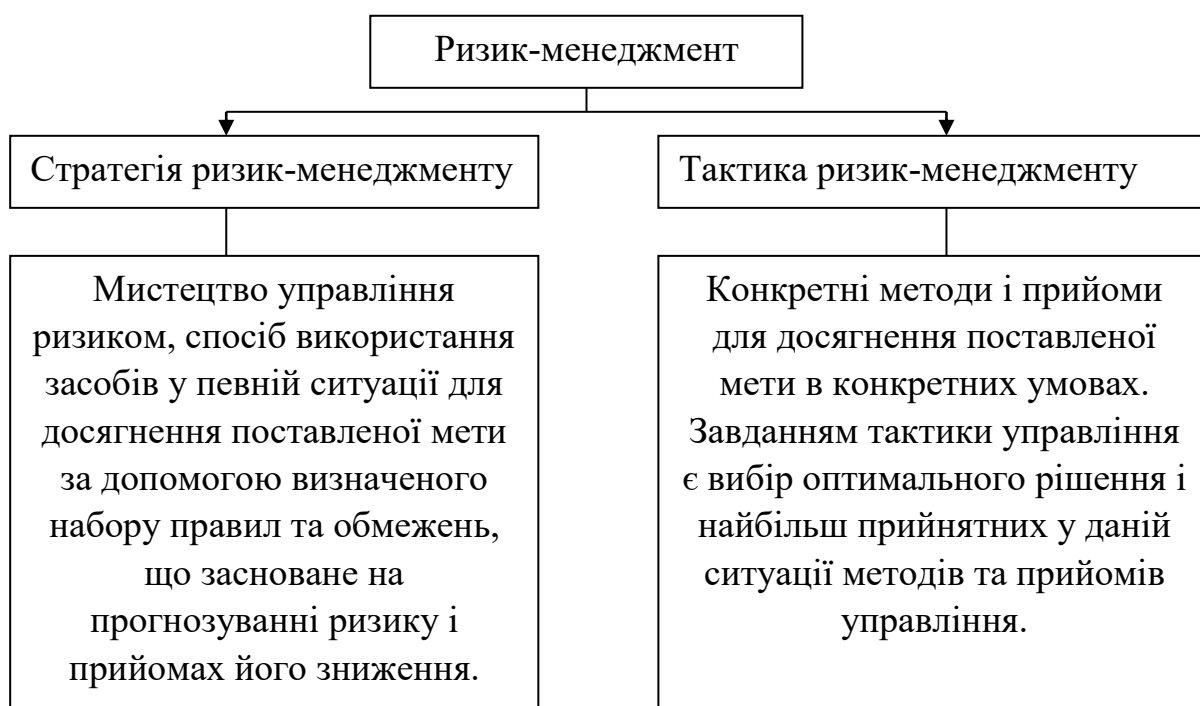

Рис. 1.1. Структура ризик-менеджменту

В економічній літературі поняття системи управління ризиками (ризик-менеджменту) використовується як особливий вид діяльності, спрямований на розробку і реалізацію заходів відносно пом'якшення впливу ризиків на кінцеві результати діяльності банку, визначення прийняттого рівня ризиків і пошук способів уникнення небажаних наслідків настання ризиків.

Як зазначено автором роботи [6], система управління банківськими ризиками складається з двох підсистем: об'єкт управління та суб'єкт управління (рис. 1.2).

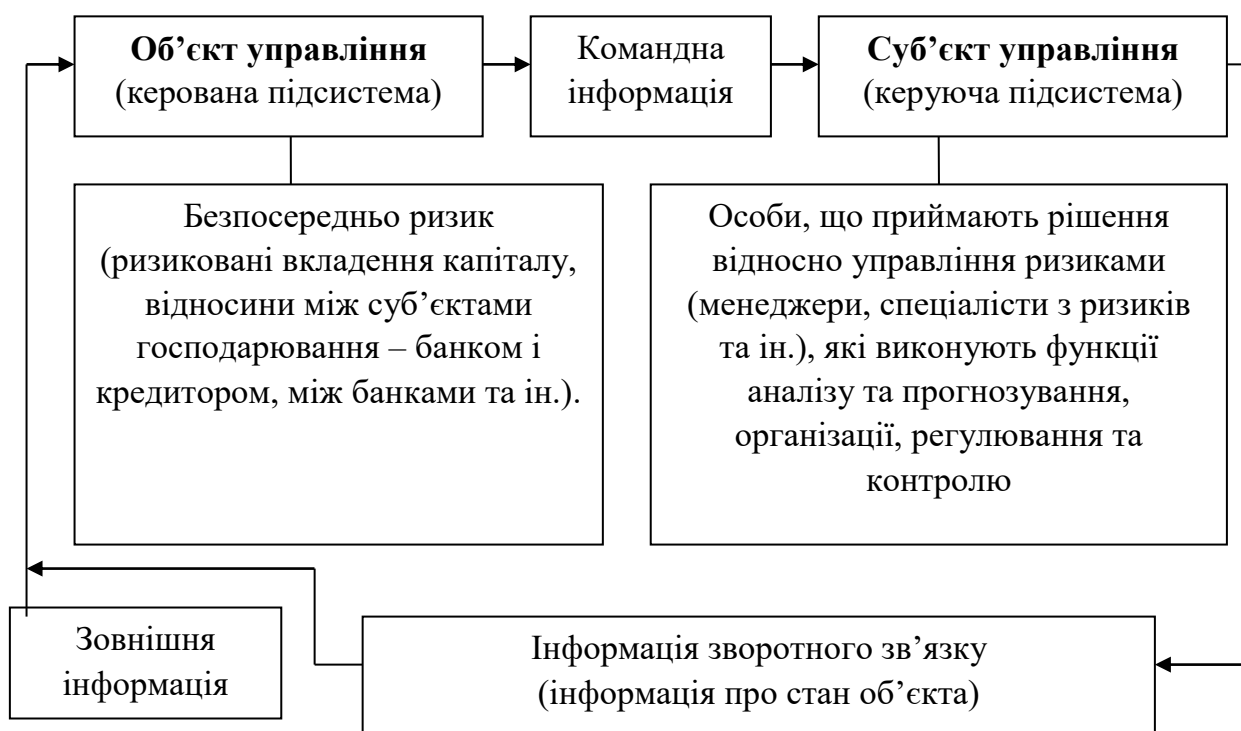

Рис. 1.2. Система управління банківськими ризиками

При управлінні банківськими ризиками, насамперед, має бути визначена мета, яка може бути сформульована як зведення до мінімуму втрат, пов'язаних з невизначеністю при здійсненні банківської діяльності. Для визначення можливих втрат необхідно проаналізувати зовнішню інформацію, причини і джерела ризику, що виступає етапом якісного аналізу ризику на основі класифікації ризиків. Після проведення якісного аналізу ризику проводиться визначення імовірності настання події, яка може привести до можливих втрат, та

виявлення рівня ризику, що виступає етапом кількісного аналізу ризику.

Процес прийняття рішення відносно функціонування банку на фінансовому ринку базується на розробці та порівнянні можливих альтернатив співвідношення прибутку і ризику на основі визначеного керівництвом банку переліку критеріїв та виявленого рівня ризику. Альтернатива співвідношення прибутку і ризику банку, якій надається перевага, виступає основою формування стратегії управління ризиком і розробки методів і прийомів прийняття ризику в конкретних умовах функціонування банку (тактики управління ризиком). Останнім етапом організації процесу управління банківськими ризиками виступає контроль розроблених заходів та аналіз прийнятого ризику.

Головними завданнями управління ризиками в банках, як зазначено автором дисертаційного дослідження, виступають комплексна якісна та кількісна оцінка та виявлення ділянок підвищеного ризику; аналіз прийнятності даного рівня ризику та розробка заходів для попередження і зниження ризику; впровадження заходів по відшкодуванню збитку від ризику.

Ми вважаємо, що процес прийняття рішень відносно управління банківськими ризиками має базуватися на основі наступних принципів:

а) особам, що приймають рішення, слід керуватися власним капіталом – не можна ризикувати більшим, ніж може дозволити власний капітал;

б) при управлінні ризиками необхідно визначати та оцінювати зони ризику, тобто передбачати та враховувати усі можливі, особливо негативні наслідки ризику – збитки або ризикові ситуації, що приносять збитки;

в) необхідно якісно та кількісно вимірювати ризики та прогнозувати майбутні втрати, джерела збитків чи ситуації, здатні принести збитки;

г) необхідно побудувати ефективну систему контролю за ризиками, відокремлену від підрозділів, що їх генерують, та покликану вчасно ідентифікувати ключові фактори ризику, визначати відхилення фактичного рівня ризику від встановленого банком, розробляти заходи щодо повернення показників в межі встановлених або, у разі неможливості їх виконання внаслідок некерованих факторів, рекомендувати керівництву їх перегляд.

д) не можна ризикувати всім заради отримання малого (необхідно порівнювати очікуваний дохід з можливими втратами при настанні ризикових подій);

є) при управлінні ризиками доцільно враховувати фінансування ризику.

Управління процентним ризиком банку можна розглядати як специфічну складову управління ризиками банку. Це пов'язано з тим, що процентний ризик належить до групи внутрішніх ризиків і є видом фінансових ризиків банку, виступаючи елементом загальної системи ризик-менеджменту. При цьому управління процентним ризиком банку є окремим завданням управління та може бути розглянуто як самостійний механізм.

Система управління процентним ризиком банку складається з двох підсистем – об'єкта управління та суб'єкта управління, кожна з яких функціонує з урахуванням основної стратегії управління.

При управлінні ризиком процентних ставок, як зазначено автором роботи [94], менеджмент банку має вирішити такі завдання:

а) досягнення цільового рівня чистої процентної маржі, спреду, стабілізації чистого процентного доходу;

б) передбачення руху процентних ставок, визначення тенденції ринку;

в) встановлення процентних ставок за залученими та наданими коштами, визначення динамічної структури активів і пасивів на підставі геп-аналізу та дюрації;

г) використання засобів хеджування.

Таким чином, у результаті обґрунтування тези про те, що управління процентним ризиком банку є особливою складовою ризик-менеджменту банку, його сутність може бути сформульована як комплексна система методів, прийомів і заходів ідентифікації, аналізу та оцінки процентного ризику, що передбачає розробку та обґрунтування спеціальних заходів антиризикової діяльності, спрямованих на контроль за зміною рівня процентних ставок та фінансування ризику (передача ризику, самофінансування).

Система управління процентним ризиком розглядається як особливий вид діяльності, спрямований на розробку і реалізацію заходів відносно стійкого функціонування банку у невизначеному середовищі шляхом розробки і обґрунтування дієвого механізму управління процентним ризиком, що включає вплив суб'єкта управління на зміну

рівня процентних ставок використанням інструментів управління на основі визначення прийнятного рівня процентного ризику, пом'якшення його впливу на кінцеві результати діяльності банку, і пошук способів уникнення небажаних наслідків.

Функціонування системи управління процентним ризиком передбачає: визначення стратегічних цілей та формулювання задач системи управління процентним ризиком в системі ризик-менеджменту банку, ідентифікацію ризику, якісний аналіз ризику, кількісний аналіз ризику, планування реагування на процентний ризик, прийняття управлінського рішення, оцінку ефективності реалізованих заходів, моніторинг та контроль ризику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Івченко І. Ю. Економічні ризики : навч. Посібн. / І. Ю. Івченко. – К. : Центр навч. Літ-ри, 2004. – 304 с
2. Андрєєва Т.Є. Аналіз економічної безпеки діяльності підприємства як економічної категорії / Т.Є. Андрєєва, Т.Є. Петровська, І.Г. Грицькова // Научно-технический сборник «Коммунальное хозяйство городов». – 2009. №87. С.219-224.
3. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку: [підручник]. – [2-ге вид., доп. і перероб.] / Л.О. Примостка. – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с.
4. Сорока, П. М. Економічні та фінансові ризики [Текст] : навч. посіб. для дистанційного навчання / П. М. Сорока, Б. П. Сорока ; за наук. ред. О. Д. Гудзинського. – К. : Університет «Україна», 2006. – 266 с.
5. Пожар О. М. Проблеми теорії та практики управління ризиками банку в аспекті глобальних трансформацій фінансових ринків [Текст] / О. М. Пожар // Європейський вектор економічного розвитку : зб. наук. пр. Вип. 1(4). – Дніпропетровськ : ДУЕП, 2008. – С. 90–96.
6. Малашихина, Н. Н. Риск-менеджмент [Текст] : учебное пособие / Н. Н. Малашихина, О. С. Белокрылова – Ростов н/Д: «Феникс», 2004. – 320 с.

Столов Давид Данилович,

студент групи ФМФз-17-1

ННІ фінансів, банківської справи

Науковий керівник:

Примостка

Людмила Олександрівна,

д.е.н., професор

РОЛЬ БАНКІВ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Актуальність теми дослідження. Сучасний економічний розвиток України значно залежить від розбудови цілісної системи державної протидії такому суспільному явищу як легалізації доходів, набутих злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичним питанням щодо визначення понять «суб'єкт» та «об'єкт», «система фінансового моніторингу» приділяється багато уваги у працях як вітчизняних учених, так і закордонних. Серед вітчизняних учених особливо можу відзначити праці Д. Бекерської, Г. Бех, Л. Воронової, О. Копиленка, М. Кучерявенка, Е. Дмитренко, а серед закордонних – С. Запольського, М. Прошуніна. Разом з тим вагомий внесок у розвиток теорії фінансового моніторингу в Україні, саме як економічного явища, здійснили такі фахівці, як Г. Гуржій, В. Кірсанова, Я. Янушевич. У своїх публікаціях вони розглядали моніторинг як „спостереження”, з чим, на мою думку, важко погодитися. Л. Воронова та М. Кучерявенко вважають, що діяльність і спостереження із фінансового моніторингу (згідно із вимогами Закону України „Про попередження і протидію відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом”) є ідентичними. [1]

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні в Україні значним та актуальним питанням залишається формування системи державного фінансового контролю, яка була б цілісною та цілком самостійною, рішення якого сприятиме надалі соціально-економічному розвитку країни, реальному реформуванню бюджетної системи та системи забезпечення населення, забезпеченню гідного рівня національної безпеки. Це спричиняє потребу у теоретичному осмисленні процесу формування системи державного фінансового. [2]

Суб'єктами первинного фінансового моніторингу є:

1. банки, страхові компанії, кредитні спілки, ломбарди та ін. фінансові установи ;
2. платіжні організації, еквайрингові та клірингові установи, члени платіжних систем ;
3. фондові ,товарні та інші різні біржі ;
4. професійні члени ринку цінних паперів ;
5. організація з управління активами;
6. установи, які проводять фінансові операції з переказу коштів;
7. представництва та філії іноземних суб'єктів господарства, які пропонують фінансові послуги на території України ;
8. суб'єкти господарської діяльності, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінним камінням та дорогоцінними металами і виробами з них, якщо сума угоди дорівнює чи перевищує суму, визначену законодавством ;
9. суб'єкти господарювання, які проводять лотереї і азартні ігри, включаючи казино, електронне казино ;
10. аудитори, аудиторські фірми, нотаріуси, адвокати, фізичні особи – підприємці, які надають послуги стосовно суб'єкти господарської діяльності ,бухгалтерського обліку, які пропонують юридичні послуги, у випадках, передбачених законодавством ;
11. інші організації, які за правовим статусом не є фінансовими установами, але надають деякі фінансові послуги. [3]

Суб'єкт первинного фінансового моніторингу (за винятком окремо вибраних суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які діють особисто, без створення юридичної особи) з врахуванням вимог законодавства впроваджує, розвиває ,та постійно з врахуванням законодавства покращує правила фінансового моніторингу, засоби здійснення фінансового моніторингу ,та інші внутрішні документи щодо фінансового моніторингу ,та виизначає працівника, відповідального за його проведення (далі - відповідальний працівник). Фінансові групи, учасниками яких є суб'єкти первинного фінансового моніторингу, розробляють та впроваджують єдині правила фінансового моніторингу, включаючи процедуру використання інформації в межах групи з метою фінансового моніторингу. Такі правила поширюються на всіх суб'єктів первинного фінансового моніторингу, що входять до фінансової групи.

Прийняття Закону України про ФМ від 14.10.2014 № 1702-VLL (Закон № 1702-VLL) обумовлене не тільки впровадженням таких нових міжнародних стандартів ФАТФ та Європейського Союзу, а й необхідністю, а й реалізації власного досвіду, набутого протягом останніх років Держфінмоніторингом України і всіма суб'єктами фінансового ринку. Закон суттєво удосконалює механізм регулювання та нагляду за фінансовими посередниками в частині додержання ними норм законодавства України з питань протидії та запобігання легалізації незаконних доходів і фінансування тероризму; робить фінансову систему України більш прозорою та здатною протистояти відмиванню «брудних» грошей і використанню її для фінансування тероризму. [4]

26 червня 2015 року правління Національного банку України прийняло Постанову № 417 «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» для приведення нормативно-правової бази НБУ у відповідність до вимог Закону № 1702-VLL. Норми цієї постанови врегульовують діяльність банків у питанні протидії використанню банківської системи для легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування розповсюдження зброї масового та фінансування тероризму знищення у відповідності до вимог нового Закону.

Відповідно до цієї постанови банки мають лише три місяці для того, щоб привести у відповідність до вимог законодавства України ідентифікацію та виявити факти незалежності до публічним осіб, до осіб, близьких або пов'язаних із публічними особами, наявних у них клієнтів/представників клієнтів, щодо яких встановлено високий рівень ризику, а щодо інших клієнтів/представників клієнтів-шість місяців із дня набрання чинності постанови. Щодо інших клієнтів, які не підтримують ділових відносин з банківською установою, їх належна ідентифікація здійснюється в процесі його звернення до банківської установи. [5]

Наприкінці червня 2015 року Державна служба фінансового моніторингу України схвалила Методичні рекомендації щодо виявлення та ідентифікації публічних діячів та забезпечення проведення їх фінансових операцій. У рекомендації проаналізовані термінологія та заходи обачливості щодо публічних діячів відповідно до законодавства України, а також міжнародні стандарти у сфері фінансового моніторингу. [6]

Обидва названі документи покликані полегшити щоденну практичну роботу суб'єктів фінансового моніторингу щодо виконання ними базового Закону в рамках боротьби з відмиванням злочинних доходів.

Висновки. На сьогоднішній день відносини між органами фінансового моніторингу і фінансовими організаціями все ще на етапі створення. І тому зараз важливо, щоб у таких відносинах було якомога більше визначеності, цілісності, щонайменше не вирішених питань, щоб кожна сторона цих відносин точно знала свої права та обов'язки. Це, в першу чергу, потрібно як для фактичної спільної роботи з виявлення неблагонадійних операцій, так і для проведення контролю фінансових установ органами фінансового моніторингу, бо будь-яка нерегульованість, як усім відомо, створює передумови для зловживань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фінансове право України : навч. посібник [для студентів вищих навчальних закладів] \ [Л. К. Воронова, М. П. Кучерявенко, Н. Ю. Пришва та інші]. - К. : Правова єдність, 2009.
2. «Фінансовий моніторинг: суб'єкти та об'єкти в Україні» - А.А. Хмелюк, Національний університет ДПС України, 2014.
3. Електронне джерело <http://www.ssmsc.gov.ua/activities/finmonitoring>
4. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» - Редакція від 05.01.2017
5. Постанова «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» - Редакція від 08.03.2018
6. Електронне джерело <https://www.nfp.gov.ua/files/sektor/Rekomendacii.pdf>

Тростогон

Вадим Олександрович,

студент групи ФМФз-17-1

ННІ фінансів, банківської справи

Науковий керівник:

Житар Максим Олегович,

к.е.н., доцент кафедри

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКІВ

Постановка проблеми. Формування та управління інвестиційним портфелем є одним з головних напрямків в діяльності вітчизняних банків. Якісний інвестиційний портфель, насамперед, забезпечує надійність і ліквідність банківської установи, що є важливим для акціонерів, суб'єктів господарювання та населення, які є клієнтами банку. Сучасний інвестиційний портфель виступає певним критерієм, який дозволяє судити про якість політики банку та про його конкурентоспроможність, а також про здатність протистояти впливу зовнішніх і внутрішніх чинників. Отже, дослідження, як теоретичних так практичних аспектів управління інвестиційним портфелем є актуальним завданням підвищення ефективності функціонування не тільки банківської системи, але і економіки в цілому.

Аналіз останніх досліджень й публікацій. Значний внесок у розвиток теоретичних та методологічних засад управління інвестиційним портфелем банку здійснили такі науковці, як: Г.Азаренкова, О.Барановський, О. Береславська, О. Васюренко, О. Вовчак, В.Глущенко, М.Житар, М.Кужелев, Т. Майорова, Л. Примостка, Л. Руденко, Б. Самородов, Т. Смовженко та інші.

Метою статті є розгляд теоретичних засад управління інвестиційним портфелем банків та визначення перспективних аспектів даного виду діяльності.

Виклад основного матеріалу. В умовах розвитку фінансового ринку України, принципи формування напрямків інвестування для учасників цих процесів набувають особливої актуальності. Кожен суб'єкт господарювання формує свій портфель вкладень, який називатимемо інвестиційним портфелем. Взагалі формування інвестиційного портфеля є досить складним процесом, адже для задоволення інтересів усіх її учасників необхідно здійснювати ефективне управління

процесом інвестування, приймати управлінські рішення, з огляду на природу інвестицій, особливості об'єктів інвестування і суперечливість цілей, яких прагне досягти банк, і інші учасники інвестиційної діяльності.

Інвестиційний портфель банку - цілеспрямовано сформована сукупність фінансових інструментів, які призначені для здійснення фінансового інвестування згідно до розробленої інвестиційної політики. Головна мета управління інвестиційним портфелем полягає в забезпеченні виконання головних напрямів діяльності фінансового інвестування банку методом вибору найприбутковіших й найбезпечніших фінансових інструментів [1].

Формування інвестиційного портфелю банків в Україні протягом останніх років відбувається в непростих умовах. Кризові явища, що розвиваються в Україні та світі негативно вплинули на стан вітчизняної банківської системи. Індикатором цього процесу є остання позиція (140 місце) за показником надійності банків із 144 країн згідно звіту за 2017 рік Global Competitiveness Report Всесвітнього економічного форуму. Така ситуація зумовлена нестабільною політичною ситуацією та девальвацією гривні, що спричиняє потенційне зниження якості інвестиційного портфеля банківських установ.

Головною особливістю вітчизняного банківського інвестування є те, що банки досить малими темпами інвестують в реальний сектор економіки, що спричинено наявністю досить високих кредитних ризиків. Через це, вітчизняні банки під час формування інвестиційного портфеля найбільшу кількість вкладень спрямовували саме в облігації внутрішньої державної позики (ОВДП), створюючи, таким чином, перевагу гарантованим та швидким прибуткам, а ніж безпосередньому фінансуванню реального сектора економіки (табл.1)

Аналіз інвестиційного портфеля національних банків, який представлений у табл. 1, показує зміни, які відбулися протягом досліджуваних років, тобто на кінець 2015 року інвестиційний портфель вітчизняних банків становив 753117,10 млн. грн, яке на 291456,79 млн. грн більше, ніж на кінець 2016 року та на 409694,82 млн. грн більше, ніж на початку 2017 року. З цього випливає, що протягом досліджуваного періоду спостерігається зменшення обсягів інвестиційного портфеля вітчизняних банків.

**Показники інвестиційного портфелю банків України
за 2015-2017 рр., млн. грн.**

Показник	Роки			Темп росту, %	
	2015	2016	2017	2016-2015	2017-2016
<u>Цінні папери</u> <u>всього</u>	753117,10	291456,79	409694,82	-143,5	118,9
<u>в т.ч. ОВДП</u>	77640	81050	93430	104,4	115,2
<u>Прямі</u> <u>інвестиції</u>	2320,34	2765,4	2069,65	119,1	74,8

Джерело: розроблено автором на основі даних НБУ [4]

Лідером за величиною інвестиційного портфелю вітчизняних банків є ПриватБанк, друге місце займає Райффайзен Банк Аваль, а на третьому місці – Альфа-банк. У таблиці 2 представлено структуру інвестиційного портфелю десяти найбільших українських банків, саме за 2015–2017 рр [4].

Таблиця 2

Інвестиційний портфель банків, кінець 2015–2017 рр., млн. грн

№п/п	Банк	Роки		
		2015	2016	2017
1	<u>ПриватБанк</u>	154919,69	171531,37	141169,58
2	<u>Райффайзен Банк Аваль</u>	30029,78	29446,86	38834,27
3	<u>Альфа-Банк</u>	29754,06	30604,36	28281,16
4	<u>Укрсоцбанк</u>	29827,62	29979,18	18881,18
5	<u>ОТП Банк</u>	16225,05	14855,59	18218,08
6	<u>ПроКредит Банк</u>	3627,84	5790,09	8877,79
7	<u>Кредобанк</u>	4727,62	6722,14	8841,30
8	<u>Мегабанк</u>	5666,60	7361,91	7629,33
9	<u>Банк Восток</u>	3574,10	4261,98	5536,12
10	<u>Діамантбанк</u>	3448,77	3789,74	5199,76
Всього		753117,10	461660,31	343422,27

Джерело: Розроблено автором на основі даних НБУ [4]

Як видно з таблиці 2 за проаналізовані період банки України кардинально змінили свої пріоритети щодо інвестицій, що можна оцінити як позитивне явище. Не зважаючи на це, на сьогодні, сформувалася низка проблем, які гальмують подальше вдосконалення інвестиційної

діяльності вітчизняних банків. До них доцільно віднести: недостатній обсяг власних ресурсів, як державних, так і приватних банків, також нестабільний макроекономічний стан в Україні та вузький асортимент інвестиційних продуктів вітчизняних банків.

Таким чином, для покращення ефективного управління інвестиційною діяльністю банків доцільно [2,3]:

1. стимулювати й активізувати підтримку з боку держави щодо створення та фінансування, як інвестиційних банків так і інвестиційно-банківських інститутів України;

2. запровадити можливості створення ефективних та обґрунтованих заходів щодо покращення управління інвестиційною діяльністю вітчизняних банків;

3. визначити головні проблеми, що виникають в процесі управління інвестиційною діяльністю банків, що гальмують активізацію банків, для майбутнього їх вирішення;

4. проаналізувати оціночні показники рівня розподілу, тобто диверсифікації інвестицій в цінні папери;

5. додати до нормативно-правових актів основне правило, за допомогою якого вітчизняні банки повинні здійснювати переоцінку цінних паперів з найбільш можливим значенням частки при зменшенні їх ринкової вартості менше ціни купівлі;

6. визначити та встановити граничний по відношенню до власного капіталу обсяг втрат за державними цінними паперами, при задоволенні якого даний цінний папір повинен бути проданий, або повинен бути створений резерв під його знецінення;

7. мінімізувати розмір кредитів, які банки видають саме під заставу цінних паперів та, які не мають ринкового котирування;

8. запровадити норматив мінімального обсягу власних коштів при придбанні позичальником цінних паперів з застосуванням кредиту від банків, який є забезпеченим заставою даних цінних паперів;

9. встановити щонайменший сталий рівень заставного покриття у формі цінних паперів при здійсненні кредитування.

Висновки. На сьогоднішній день, банки приділяють незначну увагу прямим інвестиціям для розвитку реального сектора економіки. До макроекономічних заходів стимулювання їх інвестиційної діяльності, варто перш за віднести стабілізацію національної валюти, зменшення рівня інфляції, удосконалення регулювання грошової маси, а також визначення пріоритетних для інвестицій секторів економіки

України. Саме завдяки ефективному управлінню інвестиційною діяльністю банк є стабільним і ліквідним, тобто має можливість отримувати прибуток, при цьому покриваючи всі свої витрати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
2. Фінансова гнучкість прийняття рішень в інвестиційній діяльності банків: Монографія / М.О. Кужелєв, М.О. Житар. – Київ: Видавництво «Центр учбової літератури» Київ-Бидгощ, 2016. – 176с.
3. Житар М. О. Стан та перспективи розвитку фондового ринку в умовах фінансової нестабільності економіки України. Економіка і організація управління, 2016. № 1(21). С. 93–101.
4. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
5. Житар М.О. Аналіз сучасного стану формування інвестиційного портфеля банків України та управління ним: проблемні аспекти / М.О. Житар, В.С. Зелінська // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки» № 29, ч.2, 2018. – С. 54-57.
6. Береславська О.І. Діяльність вітчизняних банків на ринку цінних паперів України / О.І. Береславська // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2016. – № 2. – С. 21-30.
7. Самородов Б.В. Моніторинг показників діяльності банку для підвищення його кредитоспроможності / Б.В. Самородов, Г.М. Азаренкова, О.В. Мельниченко // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 12(162). – С.356–368.

Чорна Євгенія Василівна,
студентка групи ФМФз-17-1
ІНІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Черкашина
Катерина Федорівна,
к.е.н., доцент, доцент кафедри

ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСІВ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

Ключові слова: банк, залучені ресурси, запозичені ресурси, капітал, ресурсна база

Постановка проблеми. Банківська система України є важливим елементом економіки країни. Основним завданням банківської системи є мобілізація тимчасово вільних фінансових ресурсів та їх капіталізація. Стабільне функціонування та подальший розвиток банківської системи України значною мірою визначається нарощуванням та оптимізацією її ресурсної бази. Особливої актуальності ці проблеми набувають в умовах нестабільного розвитку вітчизняної економіки.

Ступінь наукового вивчення проблеми. Дослідженням проблем ресурсного забезпечення банківської діяльності займалися такі українські вчені: М. В. Ігнатишин, А. А. Мещеряков, А.С. Остапенко, Т. М. Повод, К. Ф. Черкашина та інші. Слід зазначити, що в їх дослідженнях недостатньо приділено уваги особливостям формування ресурсної бази вітчизняних банків в умовах нестабільного розвитку економіки.

Мета дослідження. Метою роботи є дослідження тенденцій та особливостей формування ресурсної бази вітчизняних банків.

Виклад основного матеріалу. В основному під банківськими ресурсами розуміють сукупність грошових коштів, які передані банку в постійне та тимчасове користування та використовуються ним для здійснення активних операцій[1]. Ресурси банку складаються із власних, залучених і запозичених коштів. Власні кошти формуються за рахунок акціонерного і резервного капіталу та нерозподіленого прибутку[4]. До залучених і запозичених коштів, які є зобов'язаннями банку, відносяться депозити, кошти від продажу облігацій та інших боргових цінних паперів, кредити, одержані від Національного банку

України, а також від інших банків. Банківські ресурси банки використовують для проведення кредитних та інших активних операцій [2].

В широкому розумінні поняття «банківські ресурси» трактується не лише як «засоби» і «запаси», а й як «можливості». Це поняття охоплює реальні можливості банку не лише акумулювати грошові зобов'язання боргу чи власності, а й отримати прибуток від проведення дохідних банківських операцій [3].

Проаналізуємо динаміку ресурсної бази банків України.

Власні ресурси вітчизняних банків упродовж 2014-2017 рр. зменшились на 32 748 тис. грн., а їх частка в пасивах за цей період знизилась на 3,3%. Це пояснюється в основному збитковою діяльністю багатьох банків.

Основним джерелом формування ресурсів вітчизняних банків є кошти фізичних осіб, частка яких у структурі зобов'язань стабільно становить понад 40% від загальної їх суми, проте розподілені вони між банками нерівномірно (рис.1).

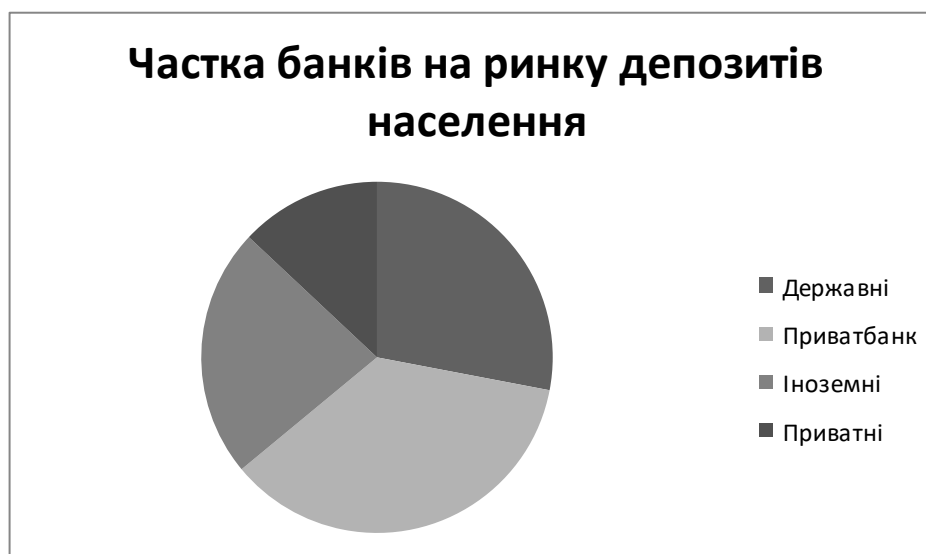

Рис. 1. Розподіл депозитів населення між вітчизняними банками на 30.06.2018 р. [побудовано на основі [5]]

Рисунки 1 та 2 свідчать про суттєве зростання за останні чотири роки частки депозитів населення, які залучені державними банками, і зниження частки депозитів населення, які залучені приватними банками. Це пояснюється, насамперед, переходом Приватбанку в державну власність і зростанням довіри до державних банків.

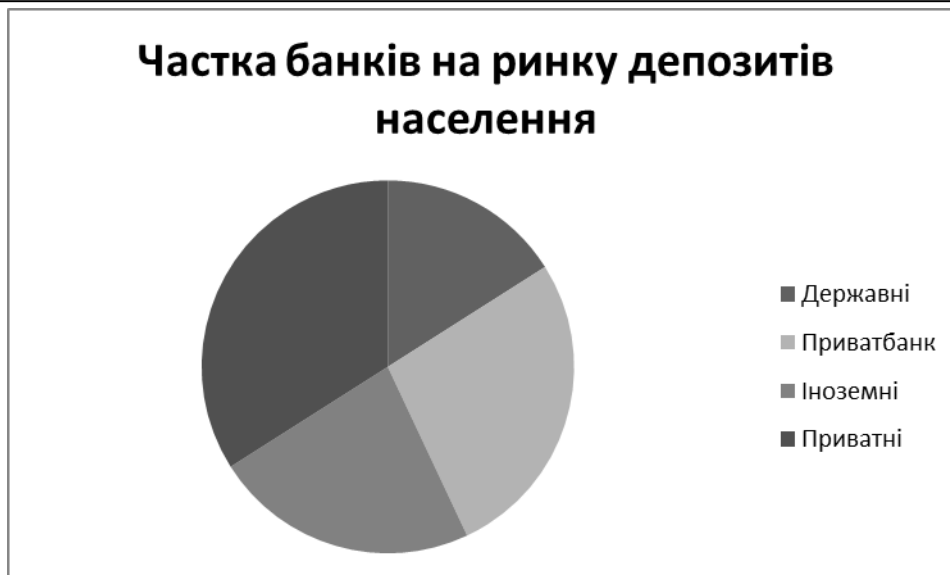

Рис. 2. Розподіл депозитів населення між вітчизняними банками на 31.12.2014 р. [побудовано на основі [5]]

Станом на 01.07.2018 р. найбільше зросла частка вкладів населення строком більше 6 місяців, а найбільш суттєво зменшилась частка вкладів фізичних осіб строком від 3 до 6 місяців (рис. 2-3).

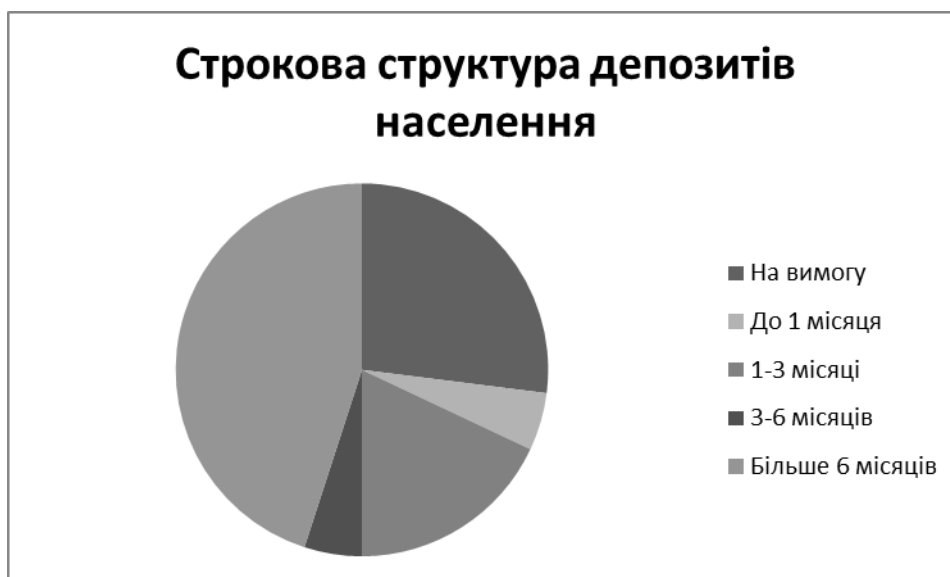

Рис. 2. Строкова структура депозитів населення у вітчизняних банках станом на 30.06.2018 р. [побудовано на основі [5]]

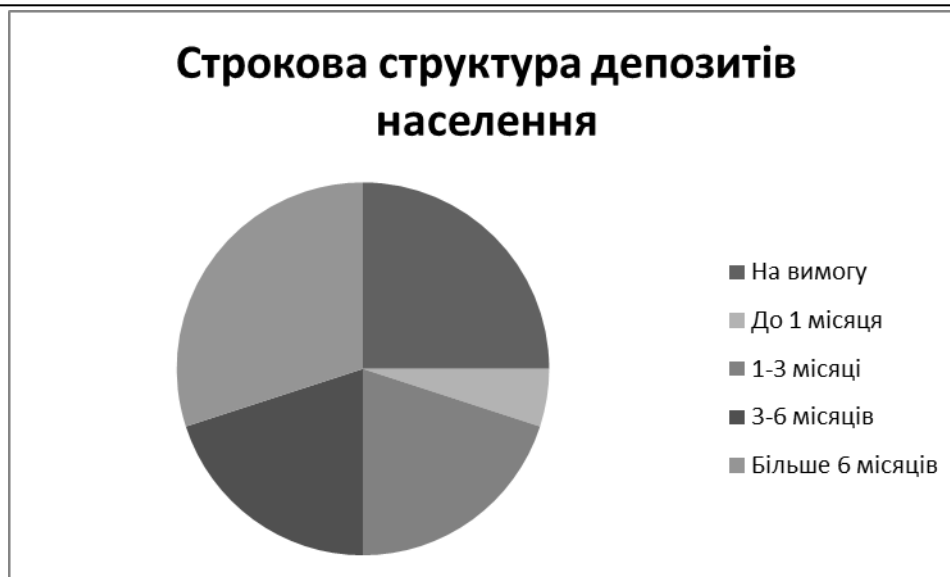

Рис. 4. Строкова структура депозитів населення у вітчизняних банках станом на 31.12.2016 р. [побудовано на основі [5]]

Підводячи підсумки, можна зробити висновок, що основними поточними тенденціями змін ресурсної бази вітчизняних банків є:

- населення продовжує віддавати перевагу державним банкам;
- частка депозитів населення у зобов'язаннях банків зростає, насамперед за рахунок гривневих вкладів;
- обсяг зовнішнього боргу банків продовжує скорочується;
- спостерігається зниження відсоткових ставок за депозитами, особливо в іноземній валюті;
- питома вага капіталу в пасивах банків у 2014-2016 роках зменшувалась, але, починаючи з 2017 року, почала зростати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ігнатишин М. В. Ресурсна база комерційних банків та її роль у механізмі розвитку банківського бізнесу / М. В. Ігнатишин // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка, 2017. – Випуск 1(7) - С. 205-209.
2. Мещеряков А. А. Формування та використання ресурсної бази банку / А. Мещеряков // Фінанси України. - 2006. - № 3. - С. 89-93.
3. Остапенко А.С. Оцінка ресурсної бази банківської системи України / А. Остапенко, Т. Повод // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. Випуск 16. – с. 768-772.

4. Черкашина К. Ф. Фінансові ресурси банків: сутність та витоки управління / К. Ф. Черкашина // Ефективна економіка. – 2012. - №9. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1411>

5. Показники банківської системи [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=74208

Чорна Катерина Михайлівна,
студентка групи ФМФз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Бриштін Вікторія Вікторівна,
к.е.н., доцент кафедри

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. В Україні банки наражаються на низку проблем і перешкод, пов'язаних переважно із постійно змінним законодавчим полем та інституційною нездатністю самих банків до саморегулювання. Одним із основних факторів фінансової безпеки країни є фінансова стійкість її кредитної системи. Адже її зниження веде до неплатоспроможності, а згодом і до можливого банкрутства кредитних установ, що в свою чергу призводить до обмеження надходжень коштів у реальний сектор економіки, зменшує грошовий оборот, доходи населення і, відповідно, гальмує подальший розвиток національної економіки. Ефективність кредитних послуг будь-якої країни в значній мірі залежить від державного регулювання.

В економіці України спостерігаються позитивні тенденції припинення спаду економіки та початок економічного зростання, темпи та стійкість котрого залежать від здатності банківської системи забезпечувати потреби суб'єктів господарювання необхідними грошовими ресурсами. Разом з тим, загальні тенденції сучасного розвитку кредитних операцій вітчизняних банків свідчать про суттєве послаблення ролі банківського кредиту в забезпеченні виробничого сектора додатковими грошовими коштами. На сьогоднішній день, в Україні вагомим значення набуває підвищення ефективності функціонування ринкової інфраструктури, що вимагає великих змін у банківській системі, а відповідно, реалізації адекватної політики комерційними банками. Перехід від адміністративно-командних методів управління банківською системою до економічних посилює роль конкуренції та зумовлює необхідність врахування потреб клієнтів грошово-кредитного ринку, розробки і реалізації ефективної депозитної і кредитної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним та практичними аспектам удосконалення державного регулювання кредитних послуг присвячено багато наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Зокрема, питанню співвідношення державного регулювання та ринкового механізму регулювання присвячені праці В. Авер'янова, І. Михасюка, С. Мочерного, Дж. Стиглица; дослідження теоретичних та практичних аспектів державного регулювання кредитних послуг, кредитної діяльності банківських установ та їх кредитних відносин із суб'єктами господарювання висвітлені Дж. Акерлофом, О. Вовчак, О. Дзюблюком, О. Ковалюком, М. Крупкою, О. Лаврушиним, В. Лагутіним, С. Лобозинською, І. Лютим та іншими.

Мета статті. Виникнення кредитних послуг обумовлено прагненням людини прискорити задоволення своїх перспективних потреб. Важливими чинниками, що вплинули на розвиток кредитних послуг, стали також лібералізація фінансових потоків, впровадження в кредитну практику технологічних змін, нових кредитних інструментів. При цьому функціонування національної економіки і прискорення темпів економічного зростання певним чином обумовлюються станом і розвитком індустрії кредитних послуг, оскільки їх споживання пов'язано зі всіма стадіями суспільного відтворення залежно від мети споживання позичених коштів. Водночас розвиток вітчизняного ринку кредитних послуг посилюється тим, що в Україні у структурі витрат домогосподарств спостерігається значна частка витрат на споживання товарів і послуг (82 %), тоді як у розвинених країнах вона, як правило, не перевищує 25–30 % [1, с. 74].

Відповідно, дослідження державного регулювання кредитних послуг варто починати з визначення його суті. Державне регулювання кредитних послуг розглядається нами як структурний елемент державного регулювання банківської системи, що в свою чергу розглядається як структурний елемент державного регулювання економіки. Слід зазначити, що державне регулювання кредитних послуг як структурний елемент саме державного регулювання банківської системи, а не кредитної, оскільки банківські кредитні установи відіграють ключову позицію у стимулюванні економічної активності, а небанківські кредитні установи – займають відносно незначну позицію по відношенню до масштабів та потреб національної економіки. Тому надалі наше дослідження державного регулювання кредитних послуг в

умовах банківської кризи буде стосуватись банківської системи та банківських кредитних установ [7, с. 325].

Проте, найбільш вдале визначення даного поняття, яке повністю розкриває його суть, дав вітчизняний вчений В. Малиновський, який стверджує, що «державне регулювання - це один із економічних методів державного управління, який є системою типових заходів законодавчого, виконавчого і контрольного характеру, які здійснюють відповідні державні органи та громадські організації з метою стабілізації та пристосування існуючої соціально-економічної системи до постійно змінюваних умов» [6, с. 393].

Беручи до уваги те, що банки є основними фінансовими посередниками, посідаючи центральне місце в платіжних та клірингових системах, порушення нормальної діяльності банківської системи може призвести до значних негативних наслідків у реальній економіці та спричинити виникнення банківської кризи. Особливо небезпечно це для країн, в яких простежується структурна та інституційна слабкість. Саме ці чинники зменшують дієвість ринкових дисциплінарних заходів та знижують ефективність внутрішнього управління.

Різноманітність відносин, що виникають у кредитуванні вимагає його чіткої класифікації. Класифікація за ознаками кредитування, є визначальною у кредитній діяльності, зокрема банківській, оскільки передбачає виокремлення видів та підвидів (різновидів) кредиту, тим самим впорядковуючи відносини на кредитному ринку.

Ринок кредитних послуг на сьогодні проходить динамічні зміни. Середньозважені процентні ставки за новими кредитами резидентам в національній валюті знизились для юридичних осіб з 15,2 % у грудні 2016 року до 14,2 % у жовтні 2017 року та для фізичних осіб, відповідно, з 29,7 % до 28,9 % [1].

Протягом 2017 року поступово знижувалися середньозважені процентні ставки за депозитами. Середньозважена процентна ставка банків за депозитами корпоративного сектору в національній валюті знизилась з 9,4 % у грудні 2016 року до 8,1%, а в іноземній – з 3,8% до 2,2 %. За депозитами фізичних осіб середньозважена процентна ставка в національній валюті знизилась з 14,2 % до 10,7 %, а в іноземній валюті – з 5,1 % до 2,9 %.

Порівняно з початком року загальний обсяг залишків заборгованості за кредитами дещо знизився - на 0,9 % - склавши 989,21 млрд грн. станом на 01.11.2017. Залишки заборгованості за кредитами

корпоративному сектору скоротилися на 1,5 % до 824,41 млрд грн., а за кредитами домогосподарствам, навпаки, відбулося зростання – на 2,4 % до 163,79 млрд гривень[9].

У той же час, як свідчить статистика, протягом 2017 року незначне зниження залишків за кредитами в національній валюті спостерігалось у січні-лютому (сезонний фактор) та у травні, а починаючи з червня місяця відбувалося їх поступове зростання (до 455,89 млрд грн., або на 6,3%). Однак, кредити корпоративному сектору в іноземній валюті у доларовому еквіваленті не демонстрували такої позитивної динаміки, як кредити в національній валюті, та знизилися порівняно з початком року на 8,5% до 13,74 млрд дол. США (у той же час у жовтні спостерігалось їх зростання на 1,8%)[9].

Низький захист прав кредиторів залишається ключовим фактором, що стримує розвиток фінансового сектору у 2018 році. Усунення перешкод для ефективної роботи банків із недобросовісними позичальниками сприяло би стрімкому відновленню кредитування фізичних осіб та бізнесу. Для цього, зокрема, необхідне прийняття ряду законів, що мінімізують можливості невиконання боржниками своїх зобов'язань. Для більш ефективної роботи фінансового сектору також необхідно прийняти Закон “Про валюту” та закон, що змінює стандарти корпоративного управління в державних банках.

Роздрібне кредитування продовжує стрімко зростати. Темпи приросту портфеля кредитів фізичним особам зберігаються на рівні близько 40% . У попередньому Звіті в грудні 2017 року НБУ звертав увагу, що різке відновлення споживчого кредитування може призвести до накопичення прихованих ризиків для банків та економіки. Але на сьогодні обсяги нових кредитів населенню незначні відносно загальних доходів домогосподарств, нові кредити забезпечують лише 1.6% загальних споживчих витрат. Співвідношення банківського боргу домогосподарств до їхніх річних доходів становить близько 10%. Проте для найменш заможних верств населення боргове навантаження значно вище. Банки повинні максимально консервативно оцінювати ризики за новими кредитами та формувати відповідні резерви. На сьогодні рівні резервування за схожими портфелями в різних банках дуже відрізняються. Це може свідчити про те, що окремі банки недооцінюють можливі втрати від знецінення кредитів. Окремої уваги потребує прозорість умов кредитування. Незалежні дослідження свідчать, що банки не надають достатньо інформації про умови кредитів,

як вимагає Закон України “Про споживче кредитування”. Це також закладає ризики втрат банків за кредитами в разі, якщо клієнт недооцінив розмір відсоткових та комісійних платежів у момент отримання кредиту [8].

Темпи зростання портфеля корпоративних кредитів символічні – на загальну статистику суттєво впливають списання та відновлення кредитів на балансі (для валових показників), формування чи розформування резервів за старими кредитами (для чистого портфеля). Висока частка непрацюючих кредитів – 56.2% наприкінці квітня – змушує банки надалі дотримуватися вкрай консервативних стандартів оцінки платоспроможності потенційних корпоративних позичальників. Разом із тим, за оцінками НБУ, кредити позичальникам, що не допускали дефолтів, зростають на понад 20% [8].

Слід зауважити, що мета державного регулювання кредитних послуг також закріплена законодавчо у ЗУ «Про Національний банк України» і полягає у безпеці та фінансовій стабільності банківської системи, захисті інтересів вкладників та кредиторів [4]. Проте, на нашу думку, дане визначення є дещо спрощеним.

Висновки. Отже, дослідження економічної сутності державного регулювання кредитних послуг дає можливість, стверджувати, що: державне регулювання кредитних послуг, дає можливість врегульовувати банківський сектор, а також надавати кваліфіковані рекомендації щодо розробки нової теоретичної та законодавчо-правової бази реалізації процесу державного регулювання кредитного сектору, використовуючи різновиди підходів та спеціальних методів наукового пошуку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Гнеушева В. О. Тенденції розподілу фінансових ресурсів у секторі домогосподарств у розвинених країнах світу та в Україні / В. О. Гнеушева // Держава і регіони. — 2013. — № 2 (71). — С. 71–76. — (Серія: Економіка та підприємництво).

2.Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 № 2664-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

4. Про Національний банк України. Закон України від 20.05.1999 №679-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua.htm>.

5. Сей Ж.Б. Трактат по политической экономии / Ж.Б. Сей ; сост., вступ. ст., комментарий М. К. Бункина, А. М. Семенова. — М. : Дело, 2000. — 231 с.

6. Малиновский В.Я. Державне управління : [навч. посіб.] / В.Я. Малиновський. — [2-ге вид., доп. і перероб.]. — К. : Атіка, 2003. — 576 с.

7. Москвічова О.С. Сутність державного регулювання ринку кредитних послуг в умовах банківської кризи / Олена Сергіївна Москвічова // Бізнес інформ.

2013. — №5(424). — С. 324-328.

8. Звіт про фінансову стабільність [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=71475860>

9. Огляд ринку банківського кредитування [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://iser.org.ua/analitika/ekonomichnii-analiz/ogliad-rinku-bankivskogo-kredituvannia>

Шафранська Ганна Олегівна,
студентка групи ФМФз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Бриштіна Вікторія Вікторівна,
к.е.н., доцент кафедри

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Іпотечне кредитування є важливим інструментом забезпечення ефективного функціонування механізму перерозподілу грошових ресурсів між учасниками ринку. З однієї сторони, воно є джерелом отримання кредитних ресурсів для підприємств та фізичних осіб, які спрямовуються на придбання нерухомості, що сприяє розв'язанню їх майнових проблем, з іншої – створює додаткові стимули для розвитку будівельної та суміжних галузей, страхового ринку тощо.

Іпотечне кредитування у країнах із ринковою економікою займає одне з найважливіших місць серед фінансових механізмів економічного стимулювання і стабільного розвитку економіки. Для України розбудова іпотечного ринку є важливим і актуальним завданням на шляху до реформування економіки і створення адекватного сучасним вимогам фінансового ринку з відповідною структурою. Розвиток іпотечного ринку допоможе розв'язати економічні проблеми активізації та ефективного використання фінансових ресурсів, а також зможе відіграти важливу роль у соціально-економічному розвитку будь-якої держави, оскільки, по-перше, є ефективним інструментом об'єднання фінансового ринку з ринком нерухомості, що сприяє капіталізації ресурсів; по-друге, сприяє розвитку ринку нерухомості, вирішенню житлової проблеми, підтримці соціальної стабільності.

В сучасних умовах існує ряд проблем на ринку іпотеки: встановлення гарантій договірних умов, збалансованість інтересів учасників іпотеки, іпотечне кредитування має бути доступним не тільки крупним інституційним інвесторам, але й для індивідуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідження питань іпотечного кредитування вагомий внесок зробили такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як Дж. Фрідман, Говард Л. Цукерман,

В.Д. Базилевич, В.І. Кравченко, М.І. Крупка, І.О. Лютий, Я.Б. Ученко та інші. Однак питання іпотечного кредитування потребує глибшого дослідження, визначення оптимального для вітчизняного ринку способу фінансування будівництва житла, формування дієвого механізму залучення інвестицій, удосконалення нормативно-правової бази діяльності учасників іпотечного ринку.

Мета дослідження. Виявлення існуючих проблем, перспектив їх вирішення та визначення напрямків активізації іпотечного ринку.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах глобалізації все більшої популярності набуває іпотечне кредитування, яке являє собою договір банківського кредиту де права кредитора, тобто банку, забезпечені нерухомим майном. На сьогоднішній день в системі іпотечного кредитування важливу роль відіграє ринок банківських послуг. Він становить таку систему економічних відносин, яка забезпечує реалізацію попиту клієнтів на різноманітні послуги, пропозицію цих послуг з боку банківських установ та безпосередньо формування ціни на них. Великі банки контролюють понад 2/3 іпотечного ринку, тобто концентрація всіх операцій відбувається у великих банках, які мають розгалужену філіальну систему і міцні корпоративні зв'язки з будівельними організаціями.

Складнощі з видачею іпотечних кредитів в Україні почалися після 2008 року, коли на світовому ринку нерухомості лопнула схема, яка формувалася декілька років. Потім ситуація погіршилася у зв'язку з труднощами на валютному ринку. До 2013 року банки встигли оговатитися від потрясінь 2009-го. Однак після Революції гідності курс долара почав стрімко зростати, а ставки за кредитами піднялися до захмарних висот. У зв'язку з продовженням військового конфлікту на сході України, падінням економіки та макроекономічною нестабільністю іпотечна галузь переживає не найкращі часи.

Банки зіткнулися з масовими неплатежами за кредитами і змушені були посилити вимоги до нових позичальників: розмір мінімального внеску в іпотечному кредитуванні зріс із 10% до 30–50% від вартості житла, а вимоги до підтвердження доходів стали набагато серйознішими. Як результат, у 2016 році, якщо вірити даним НБУ, на іпотеку припало всього 5% від загальної кількості угод із нерухомістю, а забудовники віддали перевагу іншим маркетинговим інструментам – розстроченням, знижкам, акціям тощо [1].

Розглядаючи сьогоднішній український ринок то, макроекономічних передумов для суттєвого зростання попиту на житло поки немає. Обсяги іпотечного кредитування зросли у 2016 році. Однак вони порівняно невеликі (менше 1 млрд. грн.) і майже не впливають на попит. Банки не очікують, що ситуація суттєво покращиться в кінці 2018 року [4].

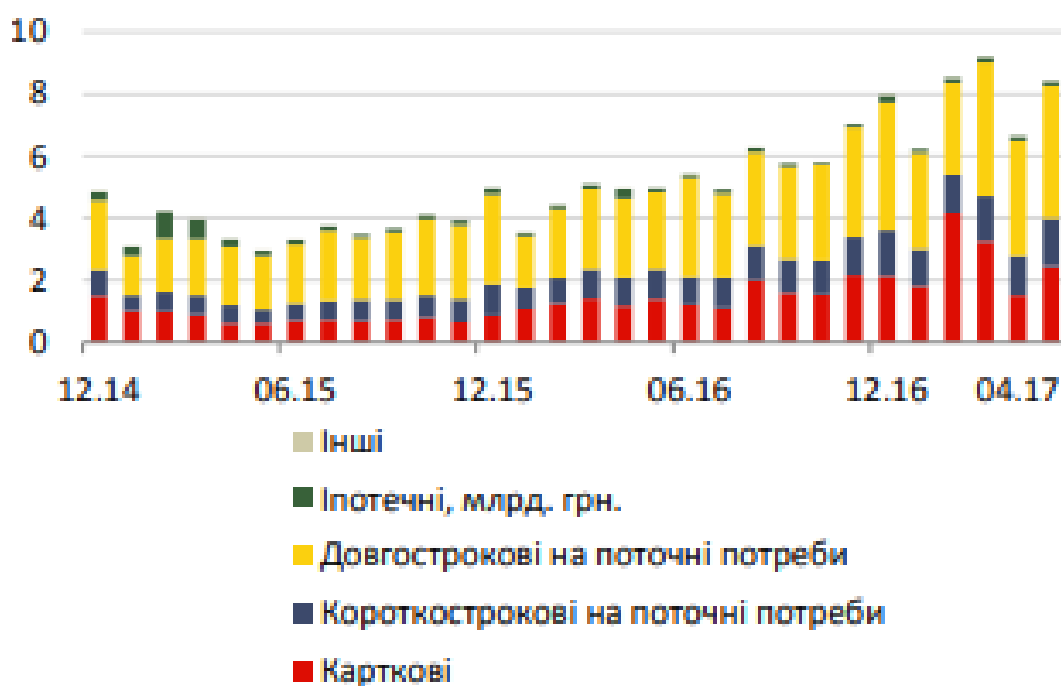

Рис. 1. Кредити фізичним особам у гривні, млрд. грн[3].

Базовим чинником коливання обсягу іпотечних кредитів в досліджуваному періоді виступала динаміка курсу національної валюти, виведення частини банків з ринку, поряд із відтоком клієнтських коштів та загальним скороченням кредитування.

Обсяги іпотечного кредитування в ВВП країн-членів ЄС становлять 35 %, України – 6,1 %. При цьому частка цього показника 5–10 % свідчить про фрагментарний іпотечний ринок, понад 20 % – передовий.

Це пояснюється тим, що в країнах-членах ЄС іпотечні кредити видаються строком на 15–30 років під 4–10 % річних. В деяких країнах вартість житлових кредитів для позичальника є настільки низькою (3,5–3,75 %), що з рівнем інфляції 3–3,5 % фактично вони є безкоштовними [4]. Для рівня життя ЄС це зовсім нормальні цифри чого не можна сказати про українські реалії ринку кредитування взагалі.

На ринку іпотечного кредитування в Україні намітилася позитивна динаміка. За 2017 рік кількість іпотечних договорів збільшилася майже на чверть. А саме "Банк "Глобус" активно працює і розвивається на ринку іпотеки останні 2 роки. Позитивна динаміка очевидна. У 2017 році кількість іпотечних договорів збільшилася на 24%. Хоча в цілому частка іпотечних кредитів у загальній кількості кредитів, які видаються банками, все ще залишається досить низькою".[5]

Співвідношення іпотечних кредитів до ВВП України перебуває на рівні 5,1%. Тоді як, наприклад, у Нідерландах цей показник перевищує 106%. Але в той же час, вітчизняні банки активізувалися у питанні розвитку іпотечного кредитування, що дасть забудовникам додаткові інструменти для продажів[5].

Варто зазначити, що найбільший столичний забудовник "Київ-міськбуд" пропонує різні іпотечні програми для придбання житла. Зокрема забудовник співпрацює і з банком "Глобус", а також з "Укр-газбанком" і "Кристалбанком". Пропоновані фінустановами умови іпотечного кредитування відрізняються, і інвестор може вибрати той варіант, який підходить йому найкраще. До того ж, придбання житла на умовах іпотеки дає можливість отримати знижку[5].

Варто зазначити, що необхідним є прийняття пакету законів, спрямованих на реформи фінансового сектору. В першу чергу, необхідно прийняття законів, що мають на меті захист прав кредиторів. Без зниження юридичних ризиків повноцінне відновлення іпотечного кредитування практично неможливе. Ще одне нагальне питання – зміни до податкового законодавства, які дадуть банкам змогу проводити реструктуризацію заборгованостей та часткове списання кредитів без виникнення податкових зобов'язань.

Висновки. Ефективне функціонування іпотечного механізму України дозволить підвищити рівень капіталізації інвестиційних ресурсів, більш ефективно розподілити капітал між сферами та галузями економіки, дасть змогу розширити фондовий ринок шляхом випуску іпотечних цінних паперів.

Отже, теперішня ситуація з іпотекою в Україні потребує негайних позитивних змін, адже іпотечний ринок щільно пов'язаний з багатьма важливими галузями економіки і виступає своєрідним «лакмусовим паперцем», який достатньо швидко й чітко реагує на зміни в національній економіці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чи відновиться в Україні іпотечне кредитування. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/406332/i-znovuzdrastujte-chy-vidnovytsya-v-ukrayini-ipotechne-kredituvannya>
2. Звіт про фінансову стабільність // Національний Банк України, червень 2017 р. – 59 с.
3. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/publish/>
4. Офіційний сайт Фінансового порталу «Мінфін» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minfin.com.ua/banks/credits/mortgage/?sum=500000&currency=uah&time=20&initial=30&repayment=any&banks=all&filter=credit>
5. Експерт: на ринку іпотечного кредитування присутня позитивна динаміка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.unn.com.ua/uk/news/1742414-ekspert-na-rinku-ipotechnogo-kredituvannya-prisutnya-pozitivna-dinamika>

Шейко Ірина Валеріївна,
студентка групи ФМФз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Клюско Лідія Антонівна,
к.е.н., доцент кафедри

НЕОБХІДНІСТЬ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЯ ЗЛОЧИННИХ КОШТІВ

Актуальність. В сучасних умовах розвитку економіки України та у зв'язку з її інтеграцією з міжнародними фінансовими системами набуває особливої актуальності боротьба з легалізацією коштів, одержаних злочинним шляхом. Стратегічним вектором у боротьбі з організованою злочинністю є порушення її економічної основи, розробка та реалізація системи організаційних, правових та інших заходів по виявленню та перекриттю каналів відмивання незаконних доходів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемами дослідження ролі міжнародних організацій в боротьбі з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму займаються такі науковці як Виговська Н.Г., Дмитренко І.М., Д'яконова І.І., Киріянов Б.Ф., Костирко Р.О., Куришко О.О., Хмельницький В.А., Шиян Д.В. та інші. Проте, в умовах розвитку комунікаційних та інформаційних технологій, посилення глобалізації, підвищення інтенсивності транскордонного руху капіталу склались сприятливі умови для зростання обсягів відмивання злочинних коштів, що потребує вжиття невідкладних заходів щодо протидії зазначеному негативному явищу на міжнародному рівні. Повною мірою це стосується і України.

Мета статті – дослідження необхідності співробітництва українських органів державної влади з міжнародними організаціями в сфері протидії відмивання злочинних коштів.

Виклад основного дослідження. Україна прямує шляхом соціально-економічних реформ, які направлені на наближення фінансових відносин до рівня провідних країн світу. Одним із найважливіших завдань удосконалення вітчизняної фінансової системи є виконання

Україною рекомендацій міжнародних організацій в сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансуванню тероризму.

Значна частина країн світу прийняли зобов'язання здійснювати боротьбу з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, за допомогою міжнародних стандартів. Автором цих стандартів є спеціальна організація, що створена 1989 року - FATF (Financial Action Task Force). Це міждержавний орган, метою якого є розробка і просування, як на державному, так і на міжнародному рівні, стратегій по боротьбі з відмиванням нелегальних доходів і фінансуванню терористичних організацій.

Рекомендації FATF, що затверджені 2012 року, містять положення про запобіжні заходи: заходи із збереження даних, повідомлення про підозрілі операції, заходи контролю, додаткові заходи до специфічних клієнтів та видів діяльності, заходи належної перевірки клієнта [1].

Слід зазначити, що участь у FATF вимагає введення стандарту CRS (стандарт автоматичного обміну фінансовою інформацією), який покладає обов'язок на банки, страхові компанії та брокерів подавати інформацію про своїх клієнтів. Йдеться про виручку від продажу власності, доходи, отримані від коштів на рахунках, платежі, здійснені на такі рахунки, прибутку від відсотків, дивідендів і страхових платежів. Така інформація збирається щодо всіх фізичних та юридичних осіб [2].

На сьогодні, FATF зазначає, що у високорозвинених країнах обсяги тіньової економіки знаходяться на рівні 17% від ВВП, 40 % у країнах, що розвиваються, понад 20 % у країнах з перехідною економікою. Згідно даних Світового банку, світова тіньова економіка щорічно продукує товарів та здійснює надання послуг на 8–10 трлн. дол. США.

Доходи, одержані злочинним шляхом, які легалізовані, формують фінансову основу для груп організованої злочинності, та найчастіше є одним з основних джерел фінансування екстремістських груп, діяльність яких має яскраво виражений транснаціональний характер. Так, за оцінкою Міжнародного валютного фонду, обсяг коштів, що щорічно відмиваються й отримані внаслідок різних злочинів, становить 2–5 % світового ВВП [3, с. 5].

Міжнародні стандарти протидії ЛВДОЗШ та ФТ – це визнані у більшості демократичних держав світу еталони діяльності відповідних державних органів у сфері запобігання та припинення злочинних проявів з боку осіб, які мають намір легалізувати одержані незаконним способом доходи, виділивши кошти на терористичні операції, та зразки правової відповідальності за подібні дії.

Така діяльність пов'язана із заходами державних органів влади та діями, які спрямовані на міжнародну співпрацю в цій сфері.

На теперішній час основними завданнями міжнародного співробітництва державних органів регулювання та нагляду є:

- зосередження акценту діяльності на зупинці відтоку ДОЗШФТ (доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму) та фінансування розповсюдження зброї масового знищення за кордон;
- негайне виявлення найбільш корумпованих та значних за розміром схем незаконного відтоку фінансових потоків та прийняття невідкладних заходів щодо їх повернення до України.

Згідно міжнародних стандартів у Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» у VII розділі «Міжнародне співробітництво» задекларовано (стаття 22) основні засади міжнародного співробітництва у цій сфері та прописано повноваження державних органів стосовно здійснення міжнародного співробітництва (стаття 23) [4].

Міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, здійснюється суб'єктами державного фінансового моніторингу за принципом взаємності відповідно до цього Закону, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, інших нормативно-правових актів з урахуванням рекомендацій та стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), Спеціального експертного комітету Ради Європи з питань оцінки заходів протидії відмиванню незаконних доходів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL), Світового банку, Європейського Союзу, Міжнародного валютного фонду, Організації Об'єднаних Націй, Егмонтської групи підрозділів фінансових розвідок, з якими Україна і співпрацює.

Але, нажаль, практичні результати цієї діяльності продемонстрували, що за останні роки Державною службою фінансового моніторингу та іншими регуляторами не було вжито практично ніяких дієвих заходів щодо відтоку фінансових ресурсів, які незаконно переводилися в офшорні зони, або вивозилися готівкою. Так, унаслідок корупції проводилися незаконно тендери в державних органах на закупівлю товарів, здійснення робіт та послуг, і, через це, бюджетні кошти із бюджетів усіх рівнів виводилися та були перераховані на підставні фірми, які, в свою чергу, переводили ці кошти в офшори. [5]. Зафіксовані факти, коли ці кошти були використані на фінансування масових вбивств та сепаратизму [6].

Державна служба фінансового моніторингу України, як державний орган, який здійснює регулювання та нагляд у сфері фінансового моніторингу, проводить обмін відповідною інформацією з іноземними структурами фінансової розвідки у відповідності до Меморандумів про взаєморозуміння та статуту Егмонтської Групи. Держфінмоніторингом України за період діяльності укладено 69 Меморандумів про взаєморозуміння з іноземними підрозділами фінансової розвідки (ПФР) [7].

ДСФМУ постійно забезпечує інформаційний обмін та взаємодію з відповідними органами іноземних держав та з міжнародними організаціями щодо сприяння розслідування складних транснаціональних схем.

Вступ України до «Egmont» Group (Група «Егмонт») – ще один крок України до остаточної інтеграції до світової системи фінансової прозорості та протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом.

Україна є членом MONEYVAL (Комітету експертів Ради Європи з оцінки заходів боротьби з відмиванням грошей). Це регіональна група типу ФАТФ, до завдання якої належить поширення політики міжнародних стандартів у сфері ПБК/ФТ на країни Європи. Вона є підкомітетом Європейського комітету Ради Європи з проблем злочинності (CDPC). Звіти MONEYVAL містять конкретні рекомендації стосовно збільшення ефективності національних заходів по боротьбі з відмиванням грошей, а також можливості країн здійснювати міжнародне співробітництво в цих сферах.

Основними напрямками міжнародного співробітництва державних органів регулювання та нагляду у сфері боротьби з легалізацією злочинних коштів є:

- продовження діяльності щодо вивчення, здійснення порівняльного аналізу досвіду із запобігання та протидії ЛВДОЗШ, що набутий іноземними країнами – членами FATF;

- забезпечення постійної участі України у всіх міжнародних заходах щодо запобігання та протидії ЛВДОЗШ, що здійснюються під егідою Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Ради Європи та у робочих комітетах Євразійської та Егмонтської груп;

- продовження залучення міжнародної технічної допомоги в сфері посилення протидії ЛДЗОЗШ, організації проведення зустрічей представників компетентних органів влади України та країн-членів ЄС з метою обговорення проблемних питань, узгодження механізму взаємодії, обміну практичним досвідом;

- продовження практики укладення міжнародних договорів щодо співпраці органів виконавчої влади України з відповідними органами іноземних країн стосовно запобігання та протидії ЛДЗОЗШ; взаємне визнання та використання в практичній діяльності переліків осіб, пов'язаних з терористичною діяльністю та терористичних організацій.

Висновки. Отже, безумовним є те, що вивчення та застосування міжнародного досвіду вкрай необхідні для вдосконалення національного законодавства в сфері фінансового моніторингу, і задля створення в Україні ефективної, дієвої національної системи запобігання та протидії ЛВДОЗШ, яка відповідатиме потребам вітчизняної правоохоронної практики, національним інтересам України, а також вимогам міжнародних організацій, що запропоновані нашій державі для виконання її конвенційних зобов'язань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міжнародні стандарти з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення: Рекомендації FAFT від 16 лютого 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/site_docs/2012/22.03.2012/1.pdf

2. Калінін Є. Стандарти FATF як винайдений антикорупційний "велосипед"/ Інформаційне агентство «УНІАН» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/politics/2271299-standarti-fatf-yak-vinaydeniy-antikoruptsiyniy-velosiped.html>

3. The amounts and the effects of money laundering. Report of the Utrecht School of Economics for the Ministry of Finance of the Netherlands, February 16, 2006. – P. 5.

4. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» від 14.10.2014 № 1702-VII [Електронний ресурс] // Правова база : [сайт] / Держ. служба фінан. моніторингу. – Режим доступу : http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2014/20141119/1702.pdf.

5. Борець М. В. Правові засади міжнародного співробітництва України у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму / Борець М. В // Юридичний журнал «Право України». – К. : Видавець «редакція журналу «Право України», 2014. – № 9. – С. 214–220.

6. Цензор. Нет [Електронний ресурс]: [сайт]. – Режим доступу : http://censor.net.ua/news/283447/yanukovich_ukral_u_gosudarstva_bolee_100_mlrd_grn. – Назва з екрана.

7. Державна служба фінансового моніторингу [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [сайт]. – Режим доступу : http://www.sdfm.gov.ua/documents.php?cat_id=34&doc_id=525&lang=uk&page=1– Назва з екрана.

Шрамко Діана Олександрівна,
студентка групи ФМФз-17-1

ННІ фінансів, банківської справи

Науковий керівник:

Перехрест Лілія Миколаївна,
к.е.н., доцент

РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Сучасна картина світу зазнає значних змін, що веде до радикальної модернізації ринкової системи, яка супроводжується посиленням саме фінансово-економічної інтеграції між країнами. Зміни стосуються практично всіх сфер суспільного життя, зокрема економіки, політики, соціальної сфери, екології, безпеки тощо, всіх країн світу. Ці зміни позначаються і в розвитку України та її банківської системи, яка є досить слабкою порівняно з аналогічними фінансовими інститутами економічно розвинених країн світу.

Розвиток ринку банківських послуг безпосередньо залежить від рівня економічного та суспільного розвитку країни. Так, як показує сьогодення, саме ринок банківських послуг є індикатором розвитку продуктивних сил суспільства та вдосконалення виробничих відносин у ньому. Однак цей ринок має свої особливості, його розвиток визначає ряд суб'єктивних факторів, зокрема: правові основи побудови країни, її загальна структура, кількість рівнів фінансової системи, податкова політика, глобалізаційні впливи тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо державного регулювання ринку банківських послуг широко висвітлено в українській та зарубіжній науковій літературі. Зокрема, проблеми вдосконалення механізмів державного регулювання в банківській діяльності розглянуто в працях таких зарубіжних учених, як: Дж. Сінкі, Ф. Мішкін, В. Усоскін, М. Ямпольський та ін. Значне місце в розробці цієї проблематики посідають праці відомих українських економістів, до яких належать Г. Азаренкова, М. Алексеєнко, Н. Антонов, В. Бабич, О. Багатир, О. Васюренко, В. Вовк, А. Вожжов, В. Вдовін,

А. Гальчинський, О. Дзюблюк, Ж. Довгань, Т. Косова, О. Костюк, А. Мороз, О. Папаїка, К. Раєвський, В. Стельмах, Г. Чкан та ін.

Мета статті. Банківська система сьогодні в Україні є одним із найрозвинутіших сегментів ринку, так як, реформування її було розпочато раніше ніж в інших секторах економіки, що є визначальним у процесі у процесі переходу банків при вирішенні завдань до ринку. Показники на сьогодні в діяльності банківського сектору країни значно покращилися за ті, які спостерігалися у попередні роки. Зростання спостерігається ділової активності населення, а також продовжується покращення випуску та інфраструктури кредитних карток, впроваджуються новітні продукти та послуги, різноманітні інноваційні форми прозорих депозитів, інтернет-банкінг та ін. А також, здійснюється широкий спектр розрахункових, документарних, депозитарних, гарантійних операцій та кредитних послуг, посилюється в свою чергу і міжбанківська конкуренція на фінансовому ринку за обсяги та види надання приватному сектору пакетів банківських послуг та продуктів, значно підвищується якість їх надання цих послуг.

Для дослідження проблем у банківському секторі економіки як об'єкту державного регулювання національної економіки, варто розглядати такі поняття, як: „державне регулювання” та „державне регулювання банківського сектору”.

Форми державного регулювання банківської діяльності, що визначені законодавством, представлено на рис. 1.2.

Головними аргументами на користь регулювання банківської сфери виступають необхідність забезпечення стабільності та високого рівня розвитку економіки, на які значний вплив має банківський сектор.

Так, деякі науковці визначають поняття „державне регулювання” як сукупність певних інструментів, за допомогою яких встановлює держава вимоги до суб'єктів господарювання і фінансово-кредитних установ. Саме «державне регулювання» в основу включає закони, положення, інструкції, формальні і неформальні розпорядження та допоміжні правила, що встановлюються державою; – це певний набір здійснюваних державними органами та їх структурними підрозділами заходів, спрямованих на контролювання поведінки індивідів або груп, які потрапляють під контроль даних структур.

А також, включають закони і допоміжні інструменти, що створюються державою, та допоміжними органами[2].

Рис. 1.2 Форми державного регулювання діяльності банків [3]

Для дослідження поняття „державне регулювання банківського сектору”, варто розглянути сутність таких понять, як: „державне регулювання” та „державне регулювання економіки” тому як, банківський сектор є складовою частиною національної економіки. Ефективна діяльність банківського сектору має значний вплив на соціально-економічний розвиток держави та темпи економічного зростання. Але сьогодні фінансовий сектор України належним чином не виконує свої основні функції – фінансового забезпечення сталого економічного розвитку, накопичення приватних заощаджень та їх спрямування до підприємницького сектору. Світова фінансова криза сприяла значному сповільненню активності фінансових установ та ринків України, зниженню довіри до банківського сектору.

Зарубіжні вчені вважають: що приймати вклади і надавати кредити є основним видом діяльності банків та зазначають, що уся діяльність банківських установ характеризується різноманіттям надання послуг, винагорода за надання яких забезпечує постійно зростаючу частину ресурсів банківських установ [4]. Таке визначення акцентує увагу на сучасних тенденціях диверсифікації та зростання обсягів надання банківських послуг населенню, що обумовлює зростання їх вкладу в дохід банківських установ. Автори розглядають процес надання банківських послуг окремо від основної діяльності банку, від активно-пасивних операцій банків. Державне регулювання потрібне за наступних обставин [5].

1. У разі природної монополії, коли вихідною є теза про обмеженість ресурсів у галузі. Найчастіше цю обмеженість, покликану сформувати особливі умови ринкової діяльності, штучно створюють підприємства, які функціонують у цих галузях.

2. За ринкової монополії, коли йдеться про "неконкурентне ринкове витіснення", тобто продавці через дискримінацію цін або агресивне зниження намагаються витіснити з ринку конкурентів з метою встановлення панівного ринкового середовища.

3. Коли спостерігається побічна дія, тобто, коли у процесі виробництва або споживання товарів з'являються недоліки у ціновій системі. Ціна втрачає властивість показника обмеженості, бо до уваги беруться лише ті вигоди та невигоди, що їх визначає економічний суб'єкт. Серед державних заходів виділяють шість цінових обмежень: обмеження прибутку; витрат; встановлення стандартів якості та кондиції; розширення публічних і тарифних зобов'язань; визначення виробничих обов'язків; встановлення обов'язків транспортування та постачання підприємств. Параметри впливу держави на ринкові події класифікуються за трьома групами: регулювання процесу входження в ринок; регулювання ринкового ціноутворення; регулювання ринкових обсягів виробництва[5].

На сьогоднішній день банківський сектор економіки потребує державної підтримки, адже ринок банківських продуктів перебуває на даний час від курсового стрибка у певному трансі. Протягом останніх 2015—2017 рр. тенденція вказує на зменшення кількості банків як з частковим, так із 100% іноземним капіталом. З початку 2015 р. було прийнято рішення щодо ліквідації банківських установ, що вплинуло

на скорочення їх кількості на 60%. Одна з найвагоміших причин, за які банки визнавалися за неплатоспроможними, крім, як порушення законодавства, є низький рівень їх капіталізації та неспроможність акціонерів банку забезпечити належний рівень регулятивного капіталу та нормативи встановлені НБУ. На протязі 2017 р. в структурі власності банківського сектору України відбувалися значні перегрупування банків.

Висновки. Отже, банківська сфера виступає одним з індикаторів соціально-економічного стану будь-якої країни. Тому регулювання цієї сфери передбачає не тільки створення сприятливих умов для її функціонування, але й стимулювання економічних процесів у країні за допомогою як державних механізмів впливу, так і саморегулювання. Об'єктом регулювання є економічні відносини, що складаються в процесі надання банківських послуг та банківські установи, що їх надають. При цьому система працює під впливом певного навколишнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дзюблюк О. Ринок банківських послуг: теоретичні аспекти організації стратегії розвитку в Україні / О. Дзюблюк // Фінанси України. – 2005. – № 6. – С. 41–49.
2. Банківська система — 2015: погляд НБУ / Аналіз банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bankografo.com/bankivska-sistema-2015-poglyad-nbu.html>
4. Телінгер М. Ю. Сутність та особливості визначення поняття "банківська послуга" / М. Ю. Телінгер // Прометей. – 2011. – № 1(34). – С. 233–235.
4. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] // Закон України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
5. Корнилюк Р. „Рейтинг життєздатності банків – 2015” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forbes.ua/business/1388299-rejting-zhiznesposobnosti-bankov2015>
6. Кальмук О.В. Економічний механізм державного регулювання трансформаційної економіки: автореф. дис... канд. екон. наук:

08.00.01 / О.В. Кальмук ; Донец. нац. ун-т. — Донецьк, 2008. — 20 с. — укр.

7. Калетнік, Г. М. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Г. М. Калетнік, А. Г. Мазур, О. Г. Кубай ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, М-во аграр. політики і продовольства України, ВНАУ. — К. : Хай-Тек Прес, 2011. — 427 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://pidruchniki.com/1562022738684/ekonomika/teoretichni_zasadi_derzhavnogo_regulyuvannya_ekonomiki#94

Ковальчук Оксана Петрівна,
студентка групи ММПз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Гусятинський
Микола Володимирович,
к.тех.н., доцент,
професор кафедри

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ У ПУБЛІЧНІЙ СФЕРІ

Анотація. *В статті визначено особливості розробки і управління проектами у публічній сфері, досліджено сучасний стан взаємодії влади, бізнес-структур та суспільства.*

Ключові слова. *Проект, публічна сфера, управління проектами, GR-менеджмент.*

Постановка проблеми. Управління проектами на сьогоднішній день є однією з найбільш актуальних та прогресивних управлінських технологій, що продовжує швидко розвиватись. Напрямів застосування проектного підходу надзвичайно багато, і вони можуть охоплювати практично всі сфери людського життя. Використання проектного підходу дозволяє не тільки підвищити ефективність роботи органів публічної влади, а й залучити додаткові кошти (в першу чергу – ресурси міжнародних донорів) для вирішення актуальних питань місцевого і регіонального розвитку.

Розвиток публічної сфери в Україні потребує залучення до цього процесу демократичних знань і успішного досвіду країн Європейського союзу, а також додаткових фінансових ресурсів. Основним інструментом залучення небюджетних коштів для розвитку є проекти і програми.

Ми розглядаємо публічну політику як відповідь влади у форматі проекту на публічно визнану проблему у конкретних політико-правових і соціально-економічних умовах за допомогою різних способів втручання у соціальну дійсність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями стосовно управління проектами у публічній сфері займалися такі вчені, як:

С.Д. Бушуєв, М.В. Гусятинський, М.О. Кужелєв, А.А. Олешко, А.В. Халецький та ін.

Метою статті є дослідження особливостей управління проектами у публічній сфері та визначення принципів GR-менеджменту.

Виклад основного матеріалу. Проект — це набір конкретних дій, які проводяться протягом відведеного часу, що має привести до досягнення заздалегідь визначених результатів або продуктів, спрямованих на вирішення конкретної суспільної проблеми [1].

Під проектом у публічній сфері розуміють комплекс взаємопов'язаних логічно-структурованих завдань і заходів, упорядкованих у масштабі часу, які спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки, адміністративно-територіальних одиниць чи територіальних громад, організацій та установ і здійснюються в умовах фінансових та інших ресурсних обмежень у визначені терміни.

Управління проектами у публічній сфері – це процес інституалізації у програмно-цільовий формат способів втручання державних органів влади чи органів місцевого самоврядування у соціальну дійсність з метою розв'язання публічної проблеми. При цьому в умовах обмеженого часу та ресурсів створюються унікальні продукти чи послуги, які не розроблялися раніше та відрізняються від існуючих аналогів [2].

Серед різних типів проектів що реалізуються у публічній сфері слід виділити проекти розвитку, які спрямовані на чітке визначення, наприклад проект «Будівництва фізкультурно-оздоровчого комплексу на території спортивного майданчика по вул. Соборна (Леніна) 114б в с. Софіївська Борщагівка Києво-Святошинського району Київської області».

Фізкультурно-оздоровчі комплекси – окремий тип архітектурної споруди, де створено можливості для поєднання умов для занять фізкультурою та спортом з лікувально-оздоровчими та відпочинково-розважальними функціями.

Управління даним проектом здійснюється на основі одного з новітніх механізмів комунікації між державою, бізнесом та суспільством, дієвим інструментом представництва інтересів та забезпечення публічної політики в демократичних країнах світу, а саме Government Relations (GR) – специфічний вид діяльності неурядових організацій чи бізнес-структур, спрямований на побудову ефективних та

довгострокових відносин з органами публічної влади для отримання не лише взаємовигідного, але й суспільно корисного результату [3].

І поки в Україні GR-менеджмент перебуває у стані становлення, відносини між окремими сторонами (владою та бізнесом, владою та суспільством, бізнесом та суспільством) активно розвиваються. Традиційно у всіх цих відносинах влада є домінуючою стороною. Вона не лише виступає з різними ініціативами, але й має необхідні ресурси та повноваження. Це дозволяє їй впливати на визначення виду відносин та формувати склад дійових осіб.

Характерною ознакою України у відносинах між владою, фінансово-політичними групами та суспільством є збереження неформальної інституціональної системи, яка формувала невизначені правила гри та дозволяла отримувати надприбутки.

Громадськість, попри відсутність достатніх фінансово-економічних ресурсів, завдяки самоорганізації та механізмам комунікації здатна доволі ефективно впливати на процеси прийняття політико-управлінських рішень, використовуючи протестний потенціал суспільства чи прямий тиск (феномен «майданної» демократії).

Сучасний стан взаємодії влади, бізнес-структур та суспільства в Україні вимагає впровадження GR-менеджменту. Цей механізм повинен базуватися на оптимальному використанні системних принципів таких, як:

- досягнення консенсусу інтересів влади, бізнесу та суспільства під час ідентифікації основних напрямів економічної та соціальної стратегії держави;
- інституціоналізація відносин бізнесу, суспільства та влади через зміцнення ролі інститутів громадських рад, лобістських структур, саморегулюючих організацій підприємців, реалізацію соціальних і добровільних програм;
- участь великих бюджетоутворюючих і фінансово-промислових груп у соціально-економічному житті місцевої громади через інститут публічно-приватного партнерства;
- транспарентність відносин держави, бізнесу та громадянського суспільства;
- демократизація процесів ухвалення стратегічних рішень;
- диверсифікація соціальної відповідальності бізнесу та влади [4].

До того ж, у контексті розвитку публічної сфери, що є простором для взаємодії приватних та публічних інтересів, GR-менеджмент

сприяє гармонізації відносин між владою, бізнесом і суспільством на консенсусній основі, суттєво зменшує трансакційні витрати сторін у досягненні їхніх цілей та, синтезуючи приватні інтереси, трансформує їх в суспільні.

Висновки. Таким чином, ми визначили наступні особливості управління проектами у публічній сфері як застосування: GR-менеджменту, який забезпечить побудову ефективних та довгострокових відносин з органами публічної влади для отримання не лише взаємовигідного, але й суспільно корисного результату; територіального співробітництва (партнерство) — це процес безперервної взаємодії усіх учасників (партнерів) проекту від його початку до завершення, а з деякими із партнерів і після реалізації проекту.

Кожний публічний проект у сфері соціально-економічного розвитку має власну організаційну структуру, яка визначає розподіл відповідальності та повноважень між учасниками проекту, а також обов'язки і відносини звітності, відповідно до життєвого циклу проекту. Організаційна структура проекту обов'язково повинна включати в себе ефективну систему звітності, моніторингу ходу виконання проекту та систему прийняття рішень. Специфіка проектів соціально-економічного розвитку полягає в тому, що найчастіше для їх реалізації, необхідним є створення специфічного організаційного механізму взаємозв'язку між рівнями управління – певної організаційноправової форми інфраструктурного забезпечення управління.

Подальших наукових досліджень потребує питання щодо налагодження ефективної взаємодії між територіальними підрозділами центральних органів виконавчої влади, місцевою державною адміністрацією, органом місцевого самоврядування стосовно розробки та реалізації проектів у публічній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Основи грантрайтингу та управління проектами в публічній сфері : метод. рек. для органів влади та недерж. орг-цій / Авт. кол.: В.В. Белявцева, А.І. Гнатенко, О.С. Зінченко та ін. ; за заг. ред. О.В Кулініча. — Харків : Золоті сторінки, 2017. — 148.
2. Чемерис А. Розроблення та управління проектами у публічній сфері: європейський вимір для України. Практичний посібник / [Чемерис А.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». – К. : ТОВ «Софія-А». – 2012. – 80 с.

3. Пасхавер О. Й. Світовий досвід для України : взаємовідносини великого капіталу з владою і суспільством / О. Й. Пасхавер, Л. Т. Верховодова, К. М. Агеєва. – К. : Центр економічного розвитку, 2007.

4. Бержанір А. Л. Становлення взаємодії влади, бізнесу і суспільства в ринкових умовах / А. Л. Бержанір // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 3.

5. Гусятинський М.В., Олешко А.А. Реалізація програмно-цільового підходу в соціально-економічному розвитку об'єднаних територіальних громад: Монографія / Інноваційна модернізація менеджменту в умовах глобальної нестабільності: монографія / за заг. ред. А.Ю. Горбового // М.О.Кужелєв, С.В. Онишко, В.І. Куценко, А.А. Олешко, М.В. Гусятинський, А.А. Халецька та ін., – Ун-т державної фіскальної служби України, Навчально-науковий інститут фінансів, банківської справи. – Ірпінь-Білосток, 2018. – 303 с.

6. Халецький А.В., Супруненко С.А. Впровадження інноваційних форм державних управлінських технологій взаємодії влади з громадськістю: Монографія / Інноваційна модернізація менеджменту в умовах глобальної нестабільності: монографія / за заг. ред. А.Ю. Горбового // М.О.Кужелєв, С.В. Онишко, В.І. Куценко, А.А. Олешко, М.В. Гусятинський, А.А. Халецька та ін., – Ун-т державної фіскальної служби України, Навчально-науковий інститут фінансів, банківської справи. – Ірпінь-Білосток, 2018. – 303 с.

Кодіс Євген Іванович,
студент групи ММПЗ-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Халецька Аліна Анатоліївна,
д.держ.упр., професор,
професор кафедри

ПРОЕКТНИЙ ПІДХІД ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

***Анотація.** У статті виділено основні аспекти використання проектного підходу як одного з інноваційних механізмів державного управління. Наведено сутнісну характеристику поняття «проект». Охарактеризовано особливості проектного підходу та основні аргументи щодо його використання у сфері державного управління.*

***Ключові слова:** проект, проектний підхід, механізм, інновації, управління, державне управління.*

Постановка проблеми. В умовах сьогодення, Україна повинна мати чітку стратегічну політику, яка буде реагувати на динамічні зміни, що відбуваються у світовій економіці, з метою здійснення цілеспрямованих заходів щодо розвитку країни за інноваційно-інвестиційною моделлю. Саме тому проектний підхід відіграє вагоме соціально-економічне значення для країни у наступних аспектах: створюється велика кількість робочих місць; виконується мультиплікаційний ефект коштів; відбувається розвиток виробництва матеріалів і відповідного обладнання машинобудівної галузі, металургії і металообробки, нафтохімії, виробництва скла, деревообробної і фарфоро-фаянсової промисловості, транспорту, енергетики та інших супутніх галузей; покращуються умови існування громадян України; забезпечується функціонування всієї системи господарювання в країні; розвиваються альтернативні форми фінансування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі проектного підходу та його значенні для економічного зростання країни приділяється значна увага науковців. Серед вітчизняних вчених, які займаються вивченням цієї проблематики, слід виділити роботи наступних авторів: С. Бушуєва, В. Бочарова, Г. Бардиша, М. Кужелева, В. Савчука, Н. Парасюка, А. Пересади, О. Федорчак, А. Халецької,

Ф. Ярошенка. Незважаючи на значну кількість публікацій з даної проблематики, вона потребує подальшого розвитку.

Метою статті є визначення особливостей проектного менеджменту та його зв'язок з державним управлінням.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проектний менеджмент, на сьогодні, є однією з найбільш актуальних та прогресивних управлінських технологій, що продовжує швидко розвиватися. Напрямів застосування концепції проектного менеджменту надзвичайно багато, і вони можуть охоплювати практично всі сфери людського життя, у тому числі й державне управління. Проте на сьогодні інструменти проектного менеджменту все ще не знайшли широкого застосування в органах влади.

Для багатьох органів державного управління проектний метод залишається доволі невідомим напрямом у методиці управління. Більшість з них усе ще віддають перевагу традиційним підходам в управлінні. Використовуються або застарілі командно-адміністративні методи управління, або поодинокі новітні підходи функціонального менеджменту. Щодо перших, командно-адміністративних методів управління, то вони припиняють своє існування, проте залишаються домінуючими в управлінні в установах органів влади. Щодо других методів функціонального менеджменту, то вони є прерогативою управління новостворених чи реорганізованих підприємств [1].

Варто зазначити, що за концепцією проектного менеджменту, проект – це «організаційно-технічна система сформульованих завдань, фізичних об'єктів, технологічних процесів, технічної та організаційної документації, що створюються та запроваджуються для реалізації цих завдань, а також сукупність матеріальних, фінансових та інших ресурсів і управлінських рішень щодо їх виконання» [2].

Новаторське тлумачення передбачає розуміння проекту як елементу, фрагмента, етапу у виконанні певних програм, самодостатнього управлінського рішення господарського, фінансового характеру. Таке значення терміну «проект» сприймається як нове. Воно передбачає не пропозицію, що допускає зміни, альтернативи, уточнення, а конкретне завдання, обмежене визначеними рамками в просторі і в часі, рівнем фінансування тощо [3].

Згідно з тлумачним словником Вебстера, у найзагальнішому розумінні проект (англ. project) - це щось, що задумується чи планується [4]. На нашу думку, найбільш влучним є визначення С. Бушуєва:

«проект – це тимчасовий захід, здійснюваний для створення унікального продукту або послуги» [5]. Узагальнюючи, можна сказати, що проект – це унікальне починання, одноразова послідовність дій, комплекс заходів на досягнення певної мети. Він інтегрує в собі як певну ідею, задум, так і дії щодо втілення цього задуму в життя. Так, інноваційний проект представляє собою комплекс взаємопов'язаних заходів, розроблених з метою створення, виробництва та просування на ринок нових високотехнологічних продуктів за умов встановлених ресурсних обмежень [6, с. 247].

Методологія проектного менеджменту передбачає розробку, реалізацію та розвиток проекту як складної системи, що відтворюється та функціонує в динамічному зовнішньому середовищі. Головними елементами проекту є задум, ідея (проблема, завдання), засоби їх реалізації (вирішення проблеми) та результати, що здобуваються в процесі реалізації проекту. Виділяють чотири фази проекту, що послідовно чергуються протягом його життєвого циклу:

1. концепція проекту (формування задуму (ідеї), постановка завдань);
2. розробка та підготовка проекту;
3. реалізація проекту;
4. закінчення проекту.

Кожна з фаз, у свою чергу, характеризується рядом сталих елементів та певною технологією виконання [1].

Також існують більш розгорнуті підходи до визначення фаз проекту. Наприклад, можна виділити такі фази, як: аналіз проблеми, розробка концепції проекту, детальне подання проекту, виконання проекту, розвиток, завершення, використання результатів реалізації проекту, ліквідація тощо. Проте в будь-якому разі загальна технологія управління проектом залишається відносно стабільною і охоплює: формулювання завдань проекту; обґрунтування проекту; розробку структури проекту; визначення обсягів та джерела фінансування; складання калькуляції витрат (кошторису виконання робіт); визначення термінів виконання робіт проекту; складання графіка реалізації проекту; розрахунок та розподіл ресурсів; підбір команди виконавців проекту; управління якістю; управління ризиками; організацію виконання проекту; підготовку та укладення контрактів; підтримання зв'язків із замовниками та споживачами продукції проекту; контроль за виконанням проекту тощо.

Проектний підхід застосовують тоді, коли чітко визначені: завдання проекту та кінцевий результат; виділені чи наявні ресурси; часові рамки та обмеження. Він дозволяє сконцентрувати наявні та залучені зовнішні ресурси для досягнення конкретних, актуальних, вимірюваних, чітко визначених у часі цілей. Як зазначає А. Коновал «проектний підхід є одним з найефективніших за будь-яких умов, особливо у період фінансової кризи. Відповідно до проектного підходу, впровадження інноваційної структури та її функціонування, розглядається як проект» [7]. Тому для реалізації проекту використовується загальна технологія управління проектом, яка охоплює:

- формулювання завдань;
- обґрунтування проекту;
- розробку структури проекту;
- визначення обсягів та джерел фінансування;
- складання калькуляції витрат;
- визначення термінів виконання робіт проекту;
- розрахунок та розподіл ресурсів;
- підбір команди виконавців проекту;
- управління якістю;
- управління ризиками;
- контроль за виконанням проекту тощо.

Даний підхід – запорука успіху і процвітання країни, спосіб забезпечення і підвищення її конкурентоспроможності на міжнародному ринку, оскільки саме через проектний менеджмент здійснюється інноваційна діяльність, удосконалюються товари і послуги, впроваджуються принципово нові продукти [7]. Окрема увага приділяється активізації залучення інвестиційних ресурсів для забезпечення регіонального розвитку у Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року [10]. В цьому контексті заслуговують уваги такі традиційні механізми фінансування інвестиційних проектів, як:

- ринковий механізм, що передбачає акумулювання в інвестиційних цілях фінансових ресурсів підприємств, організацій та фінансових установ та грошових коштів населення;
- держаний механізм, основу якого складають бюджетні кошти;
- змішаний механізм, що має досить практичне застосування, за таких умов фінансується за рахунок державних коштів тільки частково [9].

Проектний підхід в державному управлінні повинен забезпечити формування оптимальної гнучкої організаційної структури органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, їх взаємодію. Головне, що впровадження проектного менеджменту в державному управлінні сприятиме активізації участі представників громадянського суспільства у врядування, що надасть йому легітимності, двостороннього обміну досвідом, покращить інформованість та взаєморозуміння [2].

Відтак, проектування регіонального розвитку можна охарактеризувати як процес, що складається з пошуку, досліджень, обчислень та розрахунків з метою отримання опису, достатнього для створення нового соціально-економічного об'єкта, виробу чи послуги (реконструкції, модернізації), що відповідає заданим вимогам і параметрам регіонального розвитку та безпосередньо впливає на рівень та якість життя населення на певній територіальній одиниці [8]. Відповідно процес проектування регіонального розвитку потребує використання механізмів управління, особливо таких як організаційно-правовий та фінансово-економічний. За таких умов необхідним є створення ієрархічної структури проектного менеджменту регіональним розвитком (Рис.1).

Як бачимо, стратегічний рівень (розроблення стратегій розвитку для досягнення поставлених державною політикою цілей) належить до центральних та регіональних органів державної влади. Функціональний (проектний) рівень (реалізація комплексу завдань з розробки проектної документації) та оперативний рівень (виконання проекту відповідно до встановлених критеріїв) належить до органів місцевого самоврядування та місцевої влади. Поза переліченими рівнями перебувають приватний сектор, громадські організації, суспільство, які при цьому відіграють важливу роль, будучи безпосередніми учасниками й ініціаторами при проектуванні регіонального розвитку.

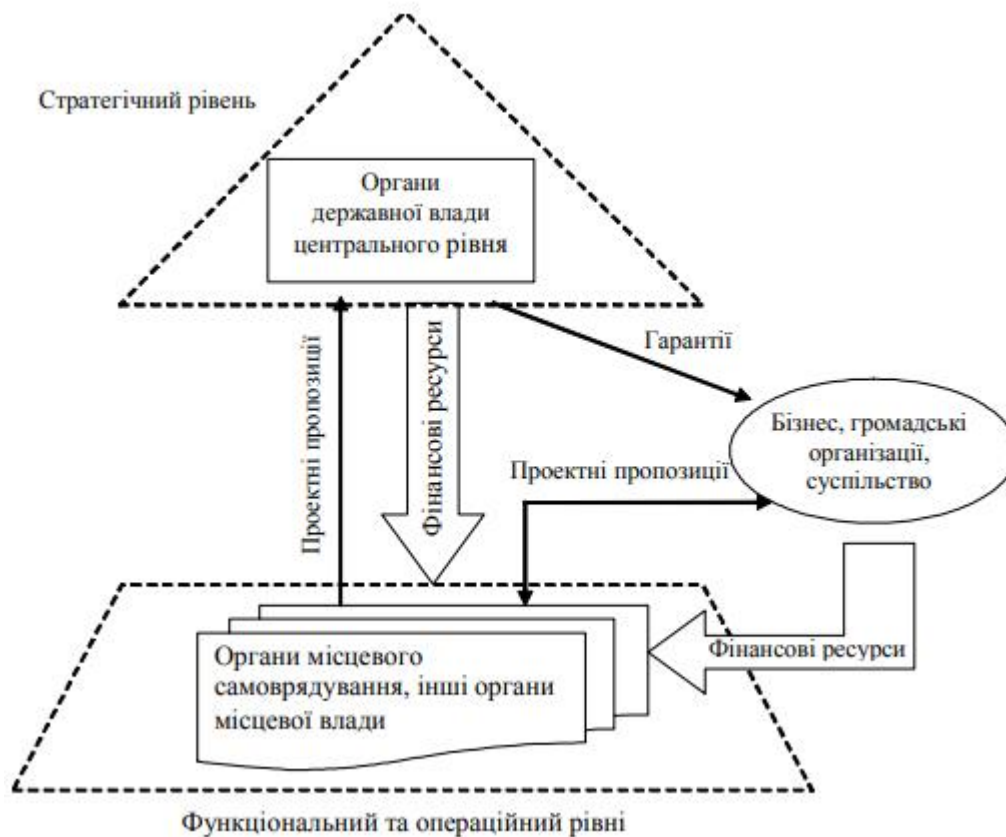

Рис. 1. Ієрархічна структура проектного управління регіональним розвитком

Джерело: Торгалю Т. Механізми формування і реалізації проектів регіонального розвитку: стан наукового розроблення [Електронний ресурс] - Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2016/2016_01\(28\)/16.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2016/2016_01(28)/16.pdf)

Висновки. Таким чином спостерігаємо тісний взаємозв'язок проектного менеджменту в державному управлінні. Можемо зробити наступні висновки: – розробка та втілення державних програм вимагає застосування інструментів проектного менеджменту;

– проектний підхід забезпечує ефективне вирішення проблем контролю термінів, витрат та ефективності;

– досягається підвищення контролю з боку громадськості, щодо оцінки виконаних завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Федорчак О.В. Проектний підхід як інноваційний механізм державного управління [Електронний ресурс] - Режим доступу: [/academy.gov.ua/ej/ej3/txts/TEKNOLOGIYA/02-FEDORCHAK.pdf](http://academy.gov.ua/ej/ej3/txts/TEKNOLOGIYA/02-FEDORCHAK.pdf)

2. Бабаєв В.М. Проектний підхід в механізмі державного управління [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/29745/1/50.pdf>
3. Макух Я.Д. Термінологічні рівні поняття “проект” // Глобалізація та управління проектами у ХХІ столітті: Матеріали наук.-практ. конф., Львів, 9-10 жовт. 2003 р. / Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. - Л.: ЛРІДУ НАДУ, 2003. - С. 35-37.
4. Бардиш Г.О. Проектне фінансування : підручн. (2-ге вид.) / Г. О. Бардиш. – К. : Алерта, 2008. – 463 с.
5. Словник-довідник з питань управління проектами/ Бушуєв С.Д. Українська С48 асоціація управління проектами. – К.: Видавничий дім «Деловая Украина», 2001. – 640 с (с. 33)
6. Чайка І. В. Проблеми та шляхи покращення фінансування інноваційних програм і проектів в Україні / І. В. Чайка // Сталий розвиток економіки. - 2013. - №1. - С. 234-237.
7. Коновал А.І. Проектний підхід до забезпечення функціонування інноваційних структур [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/32110/1/280-492-492.pdf>
8. Торгалo Т. Механізми формування і реалізації проектів регіонального розвитку: стан наукового розроблення [Електронний ресурс] - Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2016/2016_01\(28\)/16.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2016/2016_01(28)/16.pdf)
9. Болдова А.А. Альтернативне фінансування інвестиційних будівельних проектів [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://ruconf.ru/upload/iblock/d9c/gooihrp%2014-15.11.13.pdf#page=31>
10. Кужелєв М.О. Механізм реалізації регіональних інвестиційних програм як фінансовий інструмент стимулювання регіонального розвитку / М. О. Кужелєв, А. В. Нечипоренко // Схід. – Вип. 6 (152). – Маріуполь : Громадська організація «Український культурологічний Центр», 2017. – С. 22–27

Ланіна Ірина Олександрівна,
студентка групи ММПз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Долгий Олександр Андрійович,
д.держ.упр., професор кафедри

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЕКТАМИ ТА ЇХ ОЦІНКА

Створення сприятливих умов з метою інтенсифікації економіки країни – одне з головних завдань суспільства сучасності.

Тільки завдяки залученню інвестицій та правильному управлінню інвестиційними проектами у реальному секторі економіки, існує можливість позитивного вирішення даного завдання. Даний факт обумовлений тим, що інвестиції є каталізатором руху економіки, вони затрачають найбільш глибокі основи господарської діяльності, визначають процес економічного росту в цілому. [1,с.80].

В сучасному світі інвестиції представляють собою засіб забезпечення зростання економічних показників, є запорукою виходу країни з хронічної економічної кризи. Завдяки інвестиціям відбуваються зрушення в науково-технічній сфері, відбувається підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- і макро-рівнях.

Велика роль інвестицій обумовлена тим, що економічна система переслідує ціль – отримання прибутку, а для збільшення прибутку необхідні надходження капіталу, тобто інвестицій.

Інвестиції відносяться до ризикованих, але потенційно прибуткових способів отримання доходу на капітал. При цьому роль інвестицій в ринковій економіці є вирішальною. Вони забезпечують динамічний напрямок всіх фінансових ресурсів в перспективні сфери підприємницької діяльності, сприяють розвитку інновацій та мають провідну роль у суспільстві.

В ринкових умовах інвестиції представляють собою ринок. Сучасний ринок інвестицій ділять на сегменти – споживачі (юридичні особи, які бажають отримати інвестиційний капітал для розвитку та фізичні або юридичні особи, які мають вільні кошти та бажають отримати прибуток від їх використання).

Особлива роль інвестицій в ринковій економіці укладається в тому, що вони є мобільним перерозподільним ресурсом, який грає велику роль в саморегулюванні розвитку нових технологій.

Процес активізації інвестиційного процесу представляє собою дієвий механізм, який каталізує соціально-економічні перетворення [2,с.112].

В процесі управління відбувається:

- управління інвестиційною діяльністю на державному рівні, що припускає регулювання, контроль, стимулювання інвестиційної діяльності законодавчими й регламентуючими методами;

- управління окремими інвестиційними проектами, яке містить у собі діяльність з планування, організації, координації, контролю протягом життєвого циклу інвестиційного проекту шляхом застосування системи сучасних методів і техніки управління;

- управління інвестиційною діяльністю окремого господарюючого суб'єкта - підприємницької фірми, яке припускає вибір об'єктів інвестування й контроль над протіканням процесу інвестування.

Законодавча база країни є одним з найбільш вирішальних факторів інвестиційного клімату, вона регулює порядок допуску й функціонування іноземних інвесторів в економіці.

Управління інвестиційною діяльністю на рівні підприємства передбачає процес забезпечення ефективності форм вкладення капіталу.

У сучасній економіці поширеною є модель вкладення капіталу, яка складається з таких етапів:

1. Аналіз інвестиційного клімату країни, який припускає вивчення декількох параметрів прогнозу.

2. Вибір конкретних напрямків інвестиційної діяльності фірми з урахуванням стратегій її економічного й фінансового розвитку. Даний етап передбачає визначення галузевої спрямованості своєї інвестиційної діяльності. [3,с.585]

3. Вибір конкретних об'єктів інвестування, у результаті якого аналізується поточна пропозиція на інвестиційному ринку, а потім відбираються окремі реальні інвестиційні проекти й фінансові інструменти, які відповідають основним напрямкам інвестиційної діяльності й економічної стратегії підприємства.

4. Забезпечення ліквідності інвестицій. У процесі здійснення інвестиційної діяльності підприємства повинні враховувати, що в

результаті зміни інвестиційного клімату за окремими об'єктами інвестування може значно знизитися очікувана прибутковість.

5. Визначення необхідного обсягу інвестиційних ресурсів і пошук джерел їх формування. На цьому етапі прогнозується загальна потреба в інвестиційних ресурсах, необхідних для здійснення інвестиційної діяльності підприємства в запланованих напрямках. Виходячи з потреби в інвестиційних ресурсах, визначаються джерела їх формування. Приймається рішення про залучення позикових фінансових коштів при недостатній кількості власних. [4, с.60]

6. Управління інвестиційними ризиками, які виникають у процесі здійснення фірмою інвестиційної діяльності.

Інвестиційні ризики - неспецифічні (некомерційні) ризики, обумовлені зовнішніми стосовно інвестиційної діяльності факторами державного характеру. До таких факторів відносяться соціально-політична обстановка в країні, стан природного середовища й ін., наприклад: рівень конфліктності трудових відносин, рівень злочинності, рівень безробіття, рівень екологічного забруднення й відношення населення до процесів формування ринкової економіки.

Контроль в управлінні проектом - це відстеження ходу виконання робіт і досягнення цілей шляхом створення й реалізації системи виміру, обліку й прогнозування, здійснення необхідних коригувальних впливів для ліквідації небажаних відхилень від його плану.

Необхідно відзначити той факт, що система контролінгу інвестиційного проекту передбачає визначення аналітичних показників і формулювання висновків, також у ній присутні важливі організаційні складові - люди, які займаються контролем, а також потоки інформації між підрозділами підприємства й між різними рівнями управління.

Для ефективної роботи й чіткого визначення системи контролю створюються спеціальні підструктури в загальній структурі управління інвестиційним проектом. Крім того, якщо у керівництва існує розуміння необхідності в здійсненні контролю змін і реагування на їхню появу, можна вважати, що в компанії частина дій з побудови системи контролю виконана.

Центр здійснення функції контролю в управлінні проектом - менеджер проекту.

До початку реалізації проекту на стадії проектування слід чітко позначити рамки, у яких менеджер проекту сам може приймати рішення щодо впливу на зміни в його реалізації.

Також повинна бути встановлена форма відносин керівника проекту з більш високими рівнями управління. При цьому визначаються вид переданої інформації, періодичність і спосіб надання звітів - публічний звіт на правлінні або представлення його особисто генеральному директору.

Вихідна інформація про хід реалізації проекту, зібрана в підрозділах, які в ньому беруть участь, передається менеджеру проекту.

Пропонується наступна модель організації збору інформації.

1. Визначення методу контролю. Для контролю проектів, які реалізуються компанією, цілком прийнятний метод простого контролю. Однак слід враховувати, що на стадії розробки проекту необхідно визначити ступінь деталізації робіт.

2. Визначення контрольованих параметрів на кожній ділянці робіт: час завершення окремих етапів, величина ресурсів, виділених на здійснення кожного етапу і т.д.

3. Складання типової форми надання даних з обліком їх подальшого використання.

4. Визначення періодичності збору інформації. Надмірно часті збори інформації будуть перевантажувати систему контролю, у той час як при рідких зборах велика ймовірність запізнювання у виявленні критичних ситуацій.

5. На наступному етапі менеджер проекту проводить попередній аналіз зібраної інформації й визначає припустимі межі відхилень у ході його реалізації. Для можливості здійснення такого аналізу необхідно на стадії проектування виявити вплив різних змін на параметри проекту та в першу чергу, вплив на нього зовнішнього середовища.

У цьому процесі провідну роль відіграє служба маркетингу, яка повинна визначити, як зміни в ході проекту співвідносяться із ситуацією на ринку.

Таку залежність можна виявити при використанні методів кореляційно-регресійного аналізу.

У результаті його проведення можна визначити межі, у яких може змінюватися контрольований параметр проекту, що не несе при цьому втрат в ефективність проекту в цілому. Подібний аналіз можуть виконувати як менеджер проекту, асистент менеджера, так і інший фахівець з доручення менеджера проекту.

Під час управління змінами проекту необхідно враховувати пріоритетність вирішення проблем. Особливо істотні проблеми

потребують негайного вирішення й залучення всіх необхідних ресурсів підприємства. Незначні проблеми вимагають вирішення з використанням наявних легкодоступних ресурсів. Вирішення несуттєвих проблем є недоцільним. [2,с.129]

Оцінка інвестиційних проектів на предмет ефективності й ризикованості дозволяє забезпечити порівнянність результатів дослідження, що дає можливість всім зацікавленим сторонам точно виявляти збиткові й недоцільні до впровадження проекти.

Отже, завдання оцінки ефективності й ризику інвестиційних проектів представляє собою складний механізм дій ризик-менеджера. З метою підвищення точності прогнозування інвестиційних ризиків необхідно використовувати показник кількості розвитку інвестиційного портфеля, на всіх стадіях інвестиційного проекту. При цьому важливою умовою є організація управління інвестиційним процесом, яка може бути реалізована при виділенні в організаційній структурі управління ризик-менеджменту. [5,с.99]

Таким чином, управління інвестиційними проектами в загальній системі інвестицій грає провідну роль, воно дозволяє керівництву підприємства планувати та реалізувати проект, при цьому найбільш складні проекти потребують дуже серйозного підходу до управління, при цьому роль головного менеджера проекту, який несе повну відповідальність за провадження проекту, дуже зростає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заренков В.А. Управление проектами. М., СПб: Изд-во. АСВ, 2006.
2. Инвестиции/ Под ред. Уильям Ф.Шари, Гордон Дж. Александр, Джеффри В. Дейли. -М.: Изд. «ИНФРА», 2006.
3. Кириченко А.О. Управление инвестициями корпорации и оценка эффективности риска инвестиционных проектов // Фундаментальные исследования. – 2016. – № 5-3. – С. 584-588.
4. Крылов В.Н. Прямые иностранные инвестиции: мативы и препятствия. - М.: Финансы, 2001.
5. Управление проектами / И.И. Мазур [и др.]. 6-е изд, стер. методы, опыт. М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», М., 2010.

Недошак Марина Сергіївна,
студентка групи ММПз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Мельник
Олена Володимирівна,
к.е.н., доцент, доцент кафедри

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБҐРУНТУВАННЯ ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ ПІДПРИЄМСТВА

Особливе місце в управлінні інвестиційною діяльністю відводиться пошуку та оптимізації джерел інвестиційних ресурсів. Адже співвідношення між трьома їх основними видами (власними, позичковими і залученими) визначає значною мірою той економічний ефект, який надалі принесе вкладення коштів в ті чи інші об'єкти інвестування. Нині перед підприємствами постає проблема, зумовлена необхідністю залучення фінансових ресурсів, їх обмеженістю, що пов'язане з використанням відповідної методологічної бази.

Проводячи аналіз публікацій з проблем методології обґрунтування фінансування інвестиційних проектів підприємств, слід відмітити значне збільшення їх кількості в останні роки, що підтверджує актуальність обраної для дослідження теми. Серед авторів, що приділяли найбільшу увагу в своїх працях саме цій темі, відомі такі дослідники І. О. Бланк [1], Н. О. Татаренко, А. М. Поручник [2], О. О. Удалих [3] та ін. Попри це досі дискусійними залишаються питання щодо визначення сутності джерел фінансування, їх класифікації та методики обґрунтування фінансування інвестиційних проектів підприємства.

Метою статті є формування методичних засад обґрунтування фінансування інвестиційних проектів підприємства на базі дослідження сутності джерел фінансування інвестиційних проектів підприємства та їх класифікації, існуючих методичних підходів з питань їх оцінки.

Механізм фінансування інвестиційної діяльності підприємства у вигляді портфелю інвестиційних проектів у загальному випадку може бути представлений сукупністю форм, методів, джерел та інструментів фінансування, які використовуються в процесі залучення та використання зовнішніх і внутрішніх ресурсів та їх повернення.

Щодо форм, методів, джерел та інструментів фінансування інвестиційної діяльності (інвестиційних проектів), то у науковому обігу існує суперечність у розумінні сутності цих понять та їх складу, що спричинене відсутністю дефініцій цих категорій у відповідних працях дослідників. За результатами аналізу наукових праць [1, 4 – 6] можемо констатувати, що форми, методи і джерела фінансування пов'язані між собою: форми фінансування можна розглядати за джерелами, які, у свою чергу, належать до того чи іншого методу. Форма є способом існування змісту, що невіддільний від нього і служить його вираженням. Під методом розуміють спосіб, порядок, шлях для досягнення певної цілі. Таким чином, у контексті фінансування форма фінансування відображає характер залученого ресурсу, метод фінансування – спосіб залучення ресурсів (як?), а джерело визначає безпосередньо походження ресурсу (звідки?). Доцільно окремо також виділяти поняття інструменту, що означає засіб, який застосовується для досягнення чого-небудь (чим? за допомогою чого?).

Разом з тим в результаті узагальнення існуючих підходів до класифікації форм, методів та джерел фінансування інвестиційних проектів ми пропонуємо наступне їх групування:

- джерела фінансування: власні, залучені та позикові кошти;
- форми фінансування: внутрішнє та зовнішнє фінансування;
- методи фінансування: самофінансування, акціонування (пайове фінансування), пільгове фінансування та субсидування, фінансування на консорційних засадах, боргове фінансування, оренда;
- інструменти фінансування: прибуток, амортизація, строкові та поточні депозити, акції (прості і привілейовані), дотації, гранти, субвенції, факторинг, форфейтинг, селенг, оперативний та фінансовий лізинг тощо.

Досліджуючи наявність методичних підходів до обґрунтування джерел, форм та методів фінансування інвестиційних проектів підприємств, ми дійшли висновку про їх недостатність. Найчастіше у науковій літературі зустрічається розгляд деяких аспектів їх вибору, що ґрунтуються на дослідженні переваг та недоліків окремих з них. Тому ми, дослідивши ряд наукових публікацій з цієї проблематики, пропонуємо власну методику обґрунтування фінансування інвестиційних проектів підприємства, узагальнений алгоритм якої зображено на рис. 1. Розглянемо його більш детально.

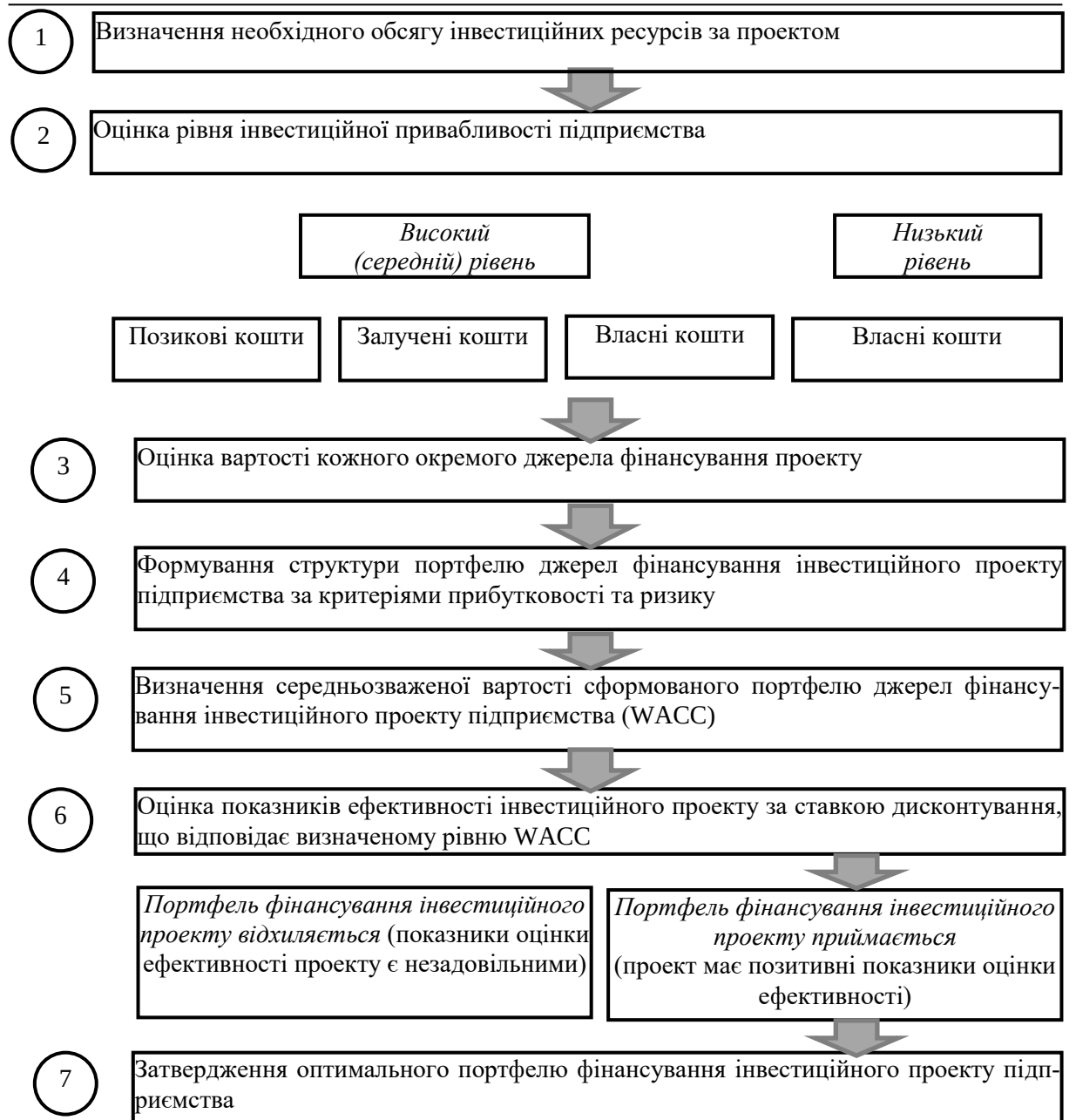

Рис. 1. Алгоритм методики обґрунтування фінансування інвестиційного проекту підприємства.

Джерело: власна розробка автора

На першому етапі визначається необхідний обсяг інвестиційних ресурсів за проектом на основі попередньо проведених техніко-економічних розрахунків, маркетингових досліджень та оцінок наявної матеріально-технічної та кадрової бази підприємства в рамках досліджуваного проекту.

На наступному етапі проводиться оцінка рівня інвестиційної привабливості підприємства для того, щоб визначитись з конкретним набором джерел фінансування інвестиційного проекту. З цією метою

пропонуємо використовувати матричну модель оцінки інвестиційної привабливості, що полягає у формуванні певного інтегрального показника, який дає змогу здійснити кількісну оцінку різноманітних показників господарської діяльності підприємства [7]. Сам багаторівневий процес формування такого показника передбачає визначення показників на окремих рівнях.

На першому рівні визначається мета інвестиційного завдання та зміст його вирішення. На другому рівні здійснюється інформаційне забезпечення, необхідне для вирішення інвестиційного завдання. Для цього використовується відкрита інформація, а саме фінансова та статистична звітності підприємства. На третьому формується набір критеріїв у матричному вигляді, які дають змогу оцінити інвестиційну привабливість підприємства. Такий набір критеріїв передбачає проведення аналізу кількісних $F_1 (x_1, \dots, x_4)$ і якісних $F_2 (x_5, \dots, x_{11})$ показників, які допомагають зусібіч здійснити процес оцінювання.

Так, складовими показника $F_1 (x_1, \dots, x_4)$ є: $f(x_1)$ – показник за допомогою якого визначається ліквідність активів підприємства; $f(x_2)$ – показник, що визначає фінансову стійкість підприємства; $f(x_3)$ – показник, що дає змогу проаналізувати оборотність активів підприємства; $f(x_4)$ – показник, що визначає прибутковість активів підприємства. $F_2 (x_5, \dots, x_{11})$ – показник, що характеризує якісні характеристики оцінки інвестиційної привабливості підприємства, його складовими є відповідні показники: $f(x_5)$ – галузева приналежність підприємства, а основним показником інвестиційної привабливості галузей промисловості може слугувати рівень прибутковості використаних активів; $f(x_6)$ – регіональна інвестиційна привабливість (згруповані у чотири групи регіони (області) України); $f(x_7)$ – стадія життєвого циклу підприємства; $f(x_8)$ – розрахунки підприємства за кредитами згідно з балансом підприємства (ф. 1); $f(x_9)$ – розрахунки підприємства з персоналом; $f(x_{10})$ – інформація щодо професійних здібностей керівництва; $f(x_{11})$ – інформація про добросовісність (чесність, порядність) керівника підприємства, як партнера.

За результатами матричного узагальнення показників за визначеними межами оцінки (табл. 1) роблять висновок про їх рівень.

Межі інвестиційної привабливості підприємства

Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
<i>Межі інвестиційної привабливості підприємства за кількісною оцінкою</i>		
$2 \leq K_k \leq 6$	$6 \leq K_k \leq 8$	$8 \leq K_k \leq 12$
<i>Межі інвестиційної привабливості підприємства за якісною оцінкою</i>		
$2 \leq K_y \leq 4$	$4 \leq K_y \leq 8$	$8 \leq K_y \leq 10$
<i>Межі інвестиційної привабливості підприємства за загальною оцінкою</i>		
$4 \leq K_z \leq 9$	$9 \leq K_z \leq 16$	$16 \leq K_z \leq 22$

Джерело: [7]

Якщо рівень інвестиційної привабливості підприємства знаходиться на середньому та високому рівні, то воно може розраховувати на використання залучених, позикових та власних коштів, у випадку його низького рівня, скоріше за все тільки на останні з них.

Далі на основі чітко визначених джерел фінансування проводять оцінку їх вартості у розрізі окремих інструментів фінансування, використовуючи різні джерела інформації (дані фондового ринку, статистичні дані, макроекономічні показники в країні, рівень відсоткових ставок фінансових установ тощо). На основі визначеної вартості кожного окремого джерела проводиться сценарний аналіз портфелю фінансування за критерієм його структури за різними наборами інструментів фінансування й формуються оптимальний та альтернативні портфелі, визначені за критеріями прибутковості та ризику.

На наступному етапі визначається середньозважена вартість сформованого оптимального та альтернативних портфелів джерел фінансування інвестиційного проекту підприємства (WACC), яка характеризує мінімально прийнятну ставку віддачі від капіталовкладень.

На передостанньому етапі алгоритму обґрунтування фінансування інвестиційного проекту підприємства проводиться оцінка традиційних показників ефективності інвестиційного проекту за ставкою дисконтування, що відповідає визначеному рівню WACC. За результатами проведеної оцінки приймається рішення про прийняття або відхилення сформованого портфелю фінансування інвестиційного проекту.

Таким чином, розроблений алгоритм обґрунтування фінансування інвестиційних проектів підприємства може використовуватись,

як методична база розробки фінансової частини бізнес-плану інвестиційних проектів у практиці вітчизняних суб'єктів господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бланк І. О. Інвестиційний менеджмент [Текст]: підруч. / І. О. Бланк, Н. М. Гуляєва ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. унт, 2003. – 398 с.
2. Татаренко Н. О. Теорії інвестицій [Текст]: Навч. посіб. / Н. О. Татаренко, А. М. Поручник. – К.: КНЕУ, 2000. – 159 с.
3. Удалих О. О. Управління інвестиційною діяльністю промислового підприємства [Текст]: Навч. посіб. / О. О. Удалих. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 292 с.
4. Boemle Max. Unternehmensfinanzierung [Текст]. – 12 Aufl. Verlag SKV Zürich, 1998. – 408 s.
5. Федоренко В. Г. Інвестиційний менеджмент. [Текст]: навч. посіб. – 2-ге вид., доп. – К.: МАУП, 2001. – 280 с.
6. Туріянська М. М. Інвестиційні джерела [Текст]: монографія / М. Туріянська. – Донецьк: Юго-Восток, 2004. – 317 с.
7. Однорог М. А. Методика визначення ефективності інвестиційного забезпечення на сучасному етапі [Текст] / М. А. Однорог // Економіка, фінанси, право. - № 11. – 2009. – С. 7 – 11.

Новіков Павло Григорович,
студент групи ММПз-17-1
ННІ фінансів, банківської справи
Науковий керівник:
Євтушенко Ганна Іванівна,
к.е.н., доцент кафедри

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ФІНАНСУВАННЯ БІЗНЕС-ПРОЕКТІВ В УКРАЇНІ

***Анотація.** В статті розглянуто сучасний стан України за можливостями залучення коштів у проекти. Розглянуто поняття «проект», «проектне фінансування», «стартап». Проведено порівняльний аналіз традиційного бізнесу і стартапів.*

***Ключові слова.** Проект, проектне фінансування, стартап.*

Постановка проблеми. В ринкових умовах України, проектне фінансування є відносно новим видом реалізації інвестиційних проектів. Не всі банки України в змозі надати відповідні послуги, також не мають відповідного досвіду в здійсненні проектного фінансування, та помилково прирівнюють його до звичайного банківського кредитування. Поступове впровадження на практиці та отримання позитивного досвіду від цього запровадження, дозволить активізувати використання цього виду інвестування в Україні.

Проектне фінансування характеризується особливим способом забезпечення реальності отримання запланованого грошового потоку за проектом. Воно досягається шляхом виявлення і розподілу всього комплексу пов'язаних з проектом ризиків між всіма учасниками проекту.

Україна має великий потенціал у інноваційному просторі світу і, водночас, стикається з багатьма перешкодами, головними з яких є застарілість законодавчої бази, небажання інвесторів вкладати кошти у проекти з високим коефіцієнтом ризику та неготовність швидко змінювати направленість бізнесу.

У сфері розвитку фінансового менеджменту проектів та проектного фінансування, дослідження проводили: Г.О.Бардиш, С.Д.Бушуєв, М.В.Гусятинський, М.О. Кужелев, Ніколаєв, Р.В. Фещур та інші вчені.

На думку С.Д. Бушуєва: «проект – це тимчасовий захід, здійснюваний для створення унікального продукту або послуги» [3].

Сутність проектного фінансування являє собою впровадження інвестицій, при якому джерелом погашення заборгованості є потоки готівки, генеровані в результаті реалізації самого інвестиційного проекту.

Проектне фінансування – це форма реалізації фінансово-кредитних відносин учасників із приводу організації та здійснення фінансування інвестиційного проекту з використанням різноманітних фінансових інструментів за умови, що джерелами погашення заборгованості виступають генеровані проектом грошові потоки, а забезпеченням погашення боргу виступають активи учасників фінансування [1].

Проект та проектне фінансування, повинно володіти наступними характеристиками (рис.1).

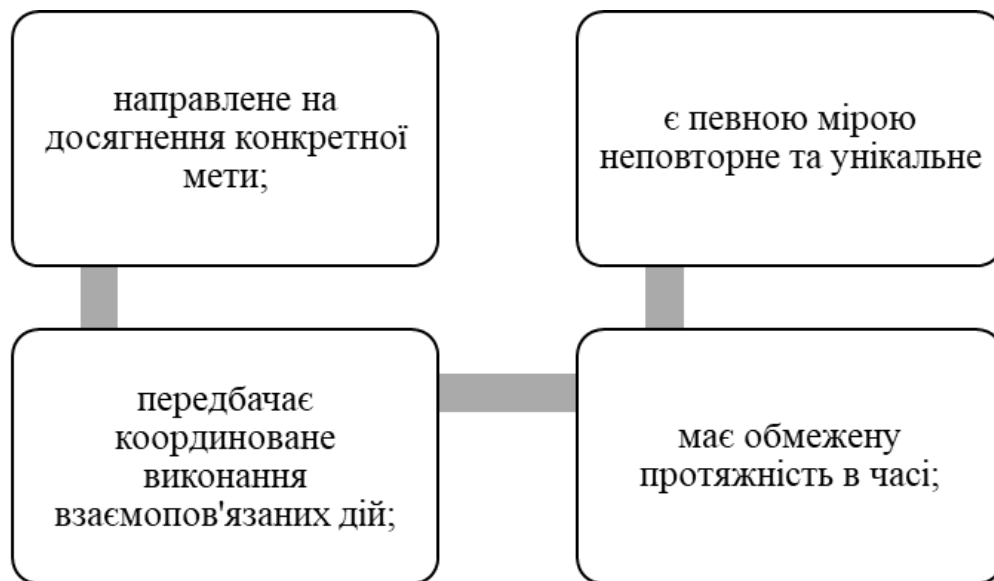

Рис. 1. Основні характеристики проектного фінансування

ТОВ «КиївВуд», під час розробки проекту «Створення камер для сушіння деревини», використало сертифікаційну програму, створену Американським Інститутом управління проектами (Project Management Institute), в якій розглядається професійний досвід, а також визначено професійні знання, відомі як Project Management Body of Knowledge (PMBOK). PMBOK складається з дев'яти функцій менеджменту: обсягів, витрат, часу, якості, людських ресурсів, комунікацій, контрактів/постачання, ризиків, проектної інтеграції [4].

Фінансування проекту «Створення камер для сушіння деревини» здійснено за рахунок власних коштів підприємства. Проаналізувавши сучасні підходи фінансування бізнес проектів, ми дійшли до висновку, що конкретний проект, який ми розглядаємо, потребує удосконалення в системі фінансування, а саме перетворення проекту «Створення камер для сушіння деревини» на стартап.

Стартапом вважається проект, що швидко розвивається у певній галузі економіки. Успішний запуск такого проекту як правило забезпечує значний соціальний ефект, що проявляється через створення нових робочих місць та достойну оплату праці персоналу. Стартап-компанії, дуже неоднозначний метод інвестицій, через високі ризики втрати коштів, але й привабливі через майбутні прибутки. Саме тому важливо мати об'єктивну та всебічну оцінку життєздатності стартапу ще на рівні ідеї [5].

Для того щоб проект «Створення камер для сушіння деревини» перетворити на стартап необхідно його вдосконалити за критеріями, що наведені в таблиці 1.

Інновація проекту полягає в тому, що камери для сушіння деревини є

високоякісні та економічні; мають короткі терміни окупності та високий відсоток прибутковості інвестиції завдяки мінімальним витратам на дорогі енергоресурси та високій якості сушіння деревини.

Необхідно розглянутий проект розмістити на сайті [AngelList India · Invest](#)

[in Indian Startups](#) - тут можна знайти інвесторів [6]; на платформі [F6S](#) для пошуку акселераторів, фондів та інвесторів [7].

Перетворення проекту на стартап забезпечить отримання більшого

прибутку, а також зменшить витрати через зниження відсотка самофінансування проекту.

Бізнес-модель проекту буде змінено через структуру фінансування, терміни виконання та реалізації проекту; планується збільшити час реалізації, тому що необхідно провести запропоновані перетворення, а також знайти інвесторів для проекту.

Порівняльний аналіз традиційного бізнесу і стартапів

Критерій порівняння	Традиційний бізнес	Стартап
Інновації	Для традиційного бізнесу наявність інновацій в проекті не обов'язкова, але часто допомагає знизити витрати, підвищити ефективність.	Головним і неодмінним моментом має бути інновація, якщо інновації немає, то навряд чи стартап зможе конкурувати за значну частку ринку
Джерела фінансування	Для відкриття традиційного бізнесу частіше всього достатньо особистих заощаджень; коштів інвесторів; банківських кредитів	Стартапери завжди чекають інвестицій.
Прибуток	Традиційний бізнес орієнтований на отримання і збільшення виручки і прибутковості, бажано відразу ж. Остаточні обсяги прибутку бізнесу залежать від планів власників по його розширенню	Пріоритетна мета – створити продукт, який сподобається споживачам і завоює ринок. Якщо ця мета буде досягнута, то в кінцевому рахунку прибуток компанії складе астрономічні цифри
Бізнес-модель	Бізнес-модель традиційного бізнесу практично не змінюється, аналогічна моделям, використовуваним в інших подібних компаніях	При розвитку стартапів бізнес-модель може змінюватися дуже часто, що, будучи на початковому етапі гідністю, згодом може нашкодити стабільній монетизації компанії
Відносини з партнерами, клієнтами, конкурентами	Традиційний бізнес приділяє багато уваги конкурентам, клієнтам, співробітникам	Стартапи можуть звертатися до відносин з партнерами і конкурентами тільки при необхідності

Джерело: побудовано автором на основі джерела [2]

Основними учасниками проекту будуть ТОВ «КиївВуд» і інвестори.

Задля того щоб інвестиційне середовище у вигляді стартапів існувало в Україні, необхідно дотримуватися певних умов, а саме:

- Створення середовища, в якому буде вигідно здійснювати інноваційну та традиційну підприємницьку діяльність;
- Адаптування інструментів державної політики для підтримки стартап-проектів;
- Просування оновлення навичок та інновацій в усіх їх формах;
- Допомога в отриманні вигоди від росту онлайн-ринків.

Адже, на сьогоднішній день, розвиток економіки будь-якої країни визначається розвиненістю інноваційного бізнес-середовища для стартапів та інвестиційного клімату для традиційного бізнесу [2].

Висновки. Отже, одним із сучасних підходів фінансування бізнес-проектів в Україні є створення стартапу. Стартап виступає найсучаснішою та найперспективнішою формою ведення бізнесу в Україні. Завдяки огляду останніх досліджень і публікацій стає зрозумілим, що стартап - це проект, який потрібно підтримувати весь процес його створення, з ризиком втрати коштів, та що потрібно робити нашій державі, для того щоб ідеям було зручніше втілюватися в наше повсякденне життя. Адже, на сьогоднішній день, розвиток економіки будь-якої країни визначається розвиненістю інноваційного бізнес-середовища для стартапів та інвестиційного клімату для традиційного бізнесу.

Перспективи подальших досліджень за даним напрямом полягають у детальному аналізі та зміні державного законодавства стосовно інноваційної діяльності для підтримки стартаперів, залученні іноземних спеціалістів для покращення механізму фінансової допомоги та розробці системи пільгового оподаткування молодих підприємців.

З метою підвищення конкурентних переваг України на світовій арені в сфері інновацій, доцільно провести глибоке дослідження можливостей та механізмів державної підтримки креативних людей та їх проектів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бардиш Г.О. Проектне фінансування [Текст] : підручник / Г.О. Бардиш; М-во освіти і науки України, Львівський банківський ін-т НБУ. - 2-ге вид., стер. - К.: Алерта, 2015. - 464 с.

2. Добрик Л.В. Фінансові умови розвитку інноваційного бізнес-середовища стартапів і традиційного бізнесу в Україні: загальні риси та відмінності / Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» №4, 2017 Пулуя \ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5548>

3. Словник-довідник з питань управління проектами/ Бушуєв С.Д. Українська С48 асоціація управління проектами. – К.: Видавничий дім «Деловая Украина», 2001. – С. 33.

4. Управління проектами: Навчально-методичний посібник для студентів галузі знань 0306 – «Менеджмент і адміністрування», на пряму підготовки 6.030601 – «Менеджмент» / Укл.: Мамотенко Д.Ю., Сапа Н.В. – Запоріжжя: РВВ ЗДІА, 2013. - 145 с.

5. Фещур Р.В. Формування концепції проекту впровадження преакселератора шляхом побудови бізнес-моделі / Р.В. Фещур, Б.Б. Янівський, Г.Я. Янівська //Вісник НТУ «ХПІ». – 2016. – № 1 – с. 101-105. – Режим доступу: <http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPIPress/>.

6. Сайт AngelList India · Invest in Indian Startup \ [Електронний ресурс] – Режим доступу:<https://angel.co/>.

7. Платформа F6S \ [Електронний ресурс] – Режим доступу:<https://www.f6s.com/>

Тригубенко

Сергій Миколайович,

студент групи ММПз-17-1

ННІ фінансів, банківської справи

Науковий керівник:

Грушева Алла Андріївна,

к.пед.н., доцент, доцент кафедри

ЗАТРЕБУВАНІСТЬ ПРОФЕСІЇ МЕНЕДЖЕРА З ПРОЕКТІВ (PROJECT MANAGER) – ВИМОГА ЧАСУ

***Анотація.** У статті виділено сутнісну характеристику проекту, проектного менеджменту, професію менеджера з проектів як важливої професійної діяльності, що охоплює практично всі соціально-економічні сфери держави та ролі особистості менеджера, що здійснює управління проектами. Наведено дані щодо вакансій для фахівців у сфері проектного менеджменту, середній рівень заробітної плати менеджера проектів в регіонах України.*

***Ключові слова:** проект, проектний менеджмент, менеджер проектів, міжнародна сертифікація.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку національної економіки проектна діяльність охоплює практично всі сфери функціонування традиційного промислового підприємства, а саме: соціальну сферу, виробництво, інноваційну та маркетингову діяльність. Велике значення мають проекти, які спрямовані на зміну структуризації підприємств, які містять субпроекти із впровадження фінансового менеджменту, контролінгу, зміни продуктового портфеля, виробничої та організаційної перебудови. Відтак, є велика потреба у професійній підготовці проектних менеджерів або менеджерів з управління проектів (Project Manager). Проектний менеджмент сприяє досягненню успіху, якщо дотримуватися чіткого плану, відповідно стримує відхилення від плану, мінімізує ризики та здійснює ефективне керування змінами в проектах. Тому, проектний менеджмент сьогодні, є однією з найбільш актуальних та прогресивних управлінських технологій, що продовжує швидко розвиватися.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми пов'язані з питаннями проектного менеджменту розглядалися у працях таких провідних вчених, науковців, як: В. Бабаєва, Л. Батенко, Н. Бушуєвої,

С. Бушуєва, М. Гусятинського, Л. Кобилянського, В. Ліщинської, Л. Ноздріна, Г. Тарасюк, А. Халецької, В. Ящук, та ін..

Метою статті є аналіз проектного менеджменту як професії, потреби у професійній підготовці таких спеціалістів у вищих закладах освіти та її конкурентність на вітчизняному ринку праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історію професії менеджера проектів пов'язують з появою терміна «проект», яких з'явився в епоху бурхливого розвитку економіки ХХ століття. Проектом називають завдання з чітко визначеним початком і закінченням терміну виконання, ресурсною базою та критеріями якості. Як «організаційно-технічну систему сформульованих завдань, фізичних об'єктів, технологічних процесів, технічної та організаційної документації, що створюються та запроваджуються для реалізації цих завдань, а також сукупність матеріальних, фінансових та інших ресурсів і управлінських рішень щодо їх виконання» визначає проект В.Бабаєв в проектному підході механізмів державного управління [1].

Нам імпонує трактування «проекту» за визначенням С. Бушуєва. Учений розкриває це поняття як тимчасовий захід, здійснюваний для створення унікального продукту або послуги [9, с.33].

Враховуючи те, що проекти та управління ними можуть охоплювати практично всі сфери людського життя й технологій його застосування є надзвичайно багато, однак для багатьох суб'єктів господарювання він і досі залишається маловідоми в системі управління. Як справедливо зазначає О.Федорчак, більшість з них усе ще віддають перевагу традиційним управлінським підходам [10].

В контексті зазначеного чільне місце посідає професія проект-менеджера, яка нині є затребуваною в багатьох сферах суспільства. *PROJECT MANAGER* – фахівець, чиїм головним завданням є управління проектом в цілому: визначення та розставлення пріоритетів; планування виконання завдань, контроль; комунікації; оперативне прийняття рішень та вирішення проблем в розрізі стадій життєвого циклу проекту, що є одним із ефективних видів організації керування бізнесом. Основними з них є: ІТ-технології (програмування, автоматизація, створення сайтів); архітектура (тут кожен новий об'єкт будівництва – новий проект); машинобудування (під час упровадження нового обладнання або початку виробництва нової моделі товарів); страхова та банківська сфери (під час упровадженні нових стандартів або технологій роботи); організація міроприємств; спорт та ін.

Вимоги до менеджерів проектів залежать від сфери діяльності підприємств. Орієнтацію на середній набір вимог можна вважати такою:

- вища освіта (бажано за профілем);
- досвід роботи від 1 року (серйозні посади вимагають більш 3-х років);
- добре знання сфери діяльності і її ринку;
- уміння складати документацію (технічну і проектну тощо);
- досвід керівництва (в рамках проектних команд);
- відмінні комунікативні навички тощо.

Роботодавці чекають випускників із професійними компетентностями, зокрема, здатністю генерувати ідеї, розуміти мету конкретного проекту та вміти працювати в команді. Незалежно від попереднього досвіду роботодавцям потрібно вміння науково обґрунтовувати проблеми, які необхідно вирішити [4].

На ринку праці вакансії із назвою керівника чи менеджера проекту з'явилися віднедавна. Так, на сайтах пошуку роботи Work.ua та Ну за січень-лютий 2016 р. наведено дані щодо пропозицій вакансій для фахівців у сфері проектного менеджменту у містах України (рис. 1)

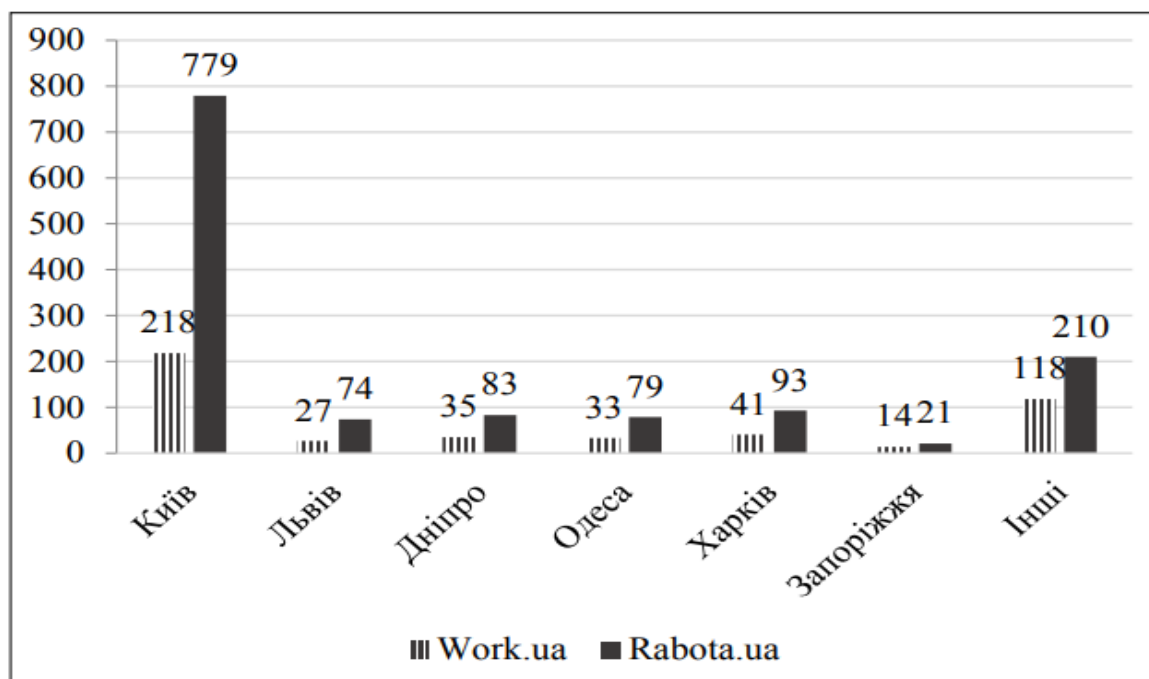

Рис. 1 Вакансії для фахівців у сфері проектного менеджменту за регіонами України [5, 8].

Аналіз інформації на сайті пошуку роботи TRUD.com в Україні показує, що найбільшу кількість вакансій професії менеджерів проектів відкрито в Київській області, Харківській та Одеській областях (рис. 2).

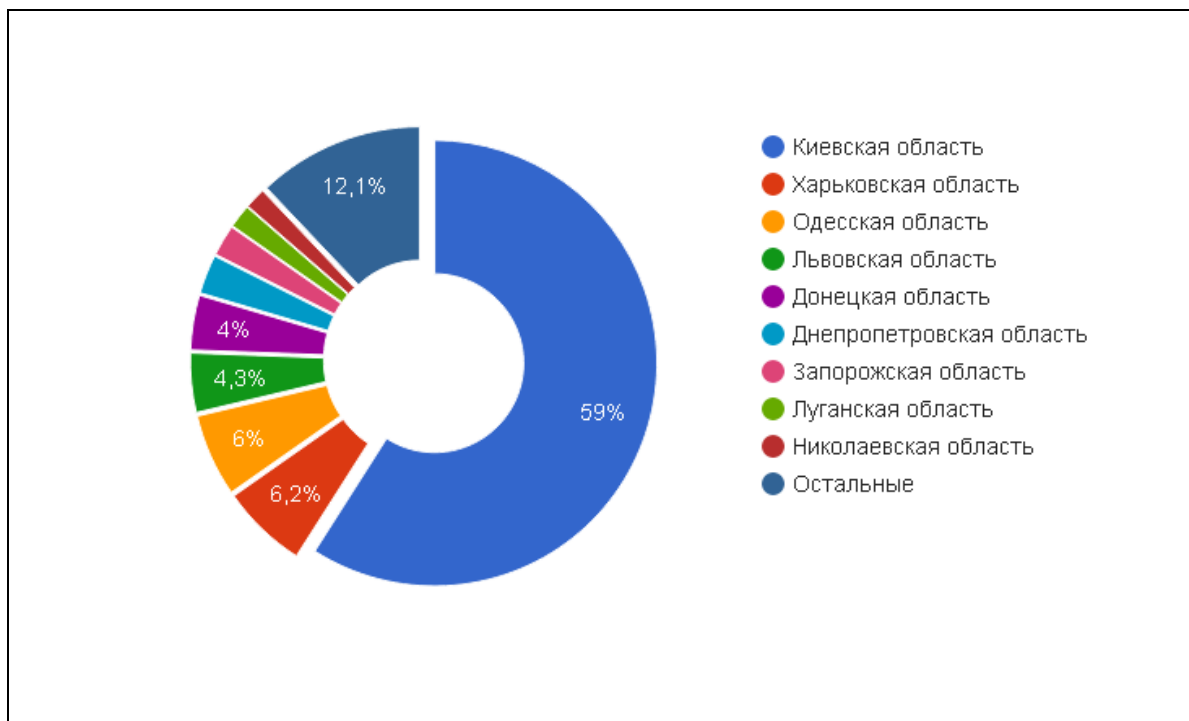

Рис. 2. Кількість вакансій професії менеджерів проектів в Україні [6].

У 2017, за професією менеджер проектів в Україні відкрито 150 вакансій. Для 48 % відкритих вакансій роботодавці вказали заробітну плату в розмірі 12 000 грн., 26,7 % було оголошень із зарплатою 24 000 - 36 000 грн., і 19,3 % із зарплатою 36 000 – 48 000 грн.(рис.3).

Як бачимо, ця професія є достатньо популярною і високооплачуваною в регіонах України, бо попит на менеджерів проектів які б могли забезпечити реалізацію конкретних інноваційних проектів постійно зростає. Крім того в системі оплати завжди присутні багато бонусів, премій, відсотків з продажів або завершених етапів. Тому підсумковий дохід може бути істотно вище зазначених показників. Стає очевидним, що затребуваність професії менеджера проектів в регіонах країни демонструє не тільки високий попит на таких фахівців, а й високий рівень винагороди в порівнянні із середнім рівнем заробітної плати по країні.

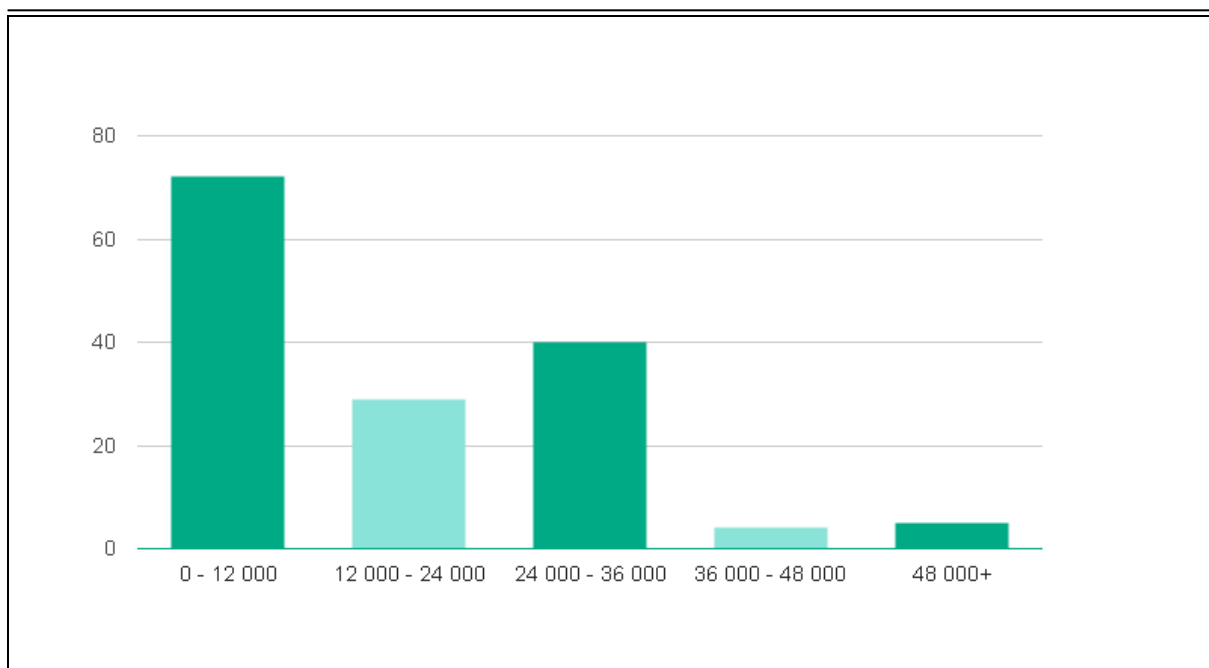

Рис. 3. Пропозиції роботодавців за відкритими в Україні вакансіями на фахівців з проектного менеджменту та орієнтованою винагородою [5,8].

Якщо говорити про світову практику то професіонали в галузі управління проектами закордонних компаній отримують винагороду в рази більшу. За результатами досліджень Інституту проектного менеджменту PMI (Project Management Institute), середньорічна заробітна плата у 34 досліджуваних країнах у 2015 р. становила 81 тис. дол. США. Країною з найвищою середньорічною зарплатою проектних менеджерів (130 тис. дол. США) є Швейцарія, а країною з найнижчою середньорічною зарплатою є Єгипет (19,602 дол. США). До прикладу, у Франції проект-менеджери в середньому за рік отримували 63 533 дол. США, у Німеччині – 87 245 дол. США, у Польщі – 38 966 дол. США [11].

Варто наголосити, що йдеться про сертифікованих менеджерів. За кордоном, в залежності від країни, сертифікація за стандартами IPMA, PMI або P2M – це обов’язкова вимога до претендентів на управлінську посаду. Відповідно до американського національного стандарту ANSI PMBoK, корпоративні системи управління проектами використовуються для досягнення чітко поставлених цілей кожного проекту в рівновазі між ресурсами, часом, обсягами роботи, якістю результатів та можливими ризиками.

Останнім часом ця тенденція поширюється й у нашій країні. Сертифікацією вітчизняних фахівців займається Українська асоціація

управління проектами «УКРНЕТ» UPMA (Ukrainian Project Management Association), яка з 1993 р. є членом Міжнародної організації управління проектами IPMA (International Project Management Association) – світового лідера у сфері управління проектами, що здійснює сертифікацію проектних менеджерів України [2]. І хоча в Україні не обов’язково мати міжнародну сертифікацію за бажанням її можна отримати. Безумовний «плюс» сертифікатів IPMA, PMI і P2M – це престиж або обов’язкова умова при роботі закордоном. Але варто врахувати те, що кожен з сертифікатів через деякий час потрібно підтверджувати на повторній екзаменації, виконуючи обов’язкові вимоги, передбачені відповідними стандартами [7].

Стратегія ефективної реалізації проектного управління відповідає критеріям регіонального розвитку України на період до 2020 року, де разом із підвищенням конкурентоспроможності та територіальною соціально-економічною інтеграцією і просторовим розвитком регіонів тощо визначено ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку, створення механізмів та інструментів управління що сприятимуть розв’язанню проблем регіонів, забезпечуючи ефективну децентралізацію державних повноважень і фінансових ресурсів центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та суб’єктів господарської діяльності [3].

Таким чином, перспективи розвитку проектного менеджменту потребують вдосконалення процесу професійної підготовки таких спеціалістів, модернізації матеріально-технічної бази освітніх закладів, створення умов для їх інвестиційної привабливості. Не менш важливим є наявність ефективної команди висококваліфікованих педагогів (фахівців-практиків) зі знанням методології управління проектами, що забезпечуватиме успішну, якісну та вчасну реалізацію проектів компаній в межах визначених бюджетів. Тож, важливою складовою цього процесу є безперервне підвищення рівня компетентності працівників у галузі проектного менеджменту ще під час навчання у ВНЗ України, в асоціаціях по стандартах PMI та UPMA, на тренінгах, конференціях, симпозіумах тощо. Тобто ми акцентуємо увагу на особливому характері практичної діяльності проектного менеджменту як бізнес-підхід та стратегію, який проявляється в забезпеченні ефективної реалізації максимальних можливостей, високій продуктивності, фінансовій стійкості, конкурентних перевагах в досягненні коротко-строкових та довгострокових цілей всіх зацікавлених сторін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабаєв В.М. Проектний підхід в механізмі державного управління [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/29745/1/50.pdf>
2. Бушуев С.Д. Управление проектами: основы профессиональных знаний и система оценки компетентности проектных менеджеров (National Competence Baseline, NCB UAVersion 3.1) / С.Д. Бушуев, Н.С. Бушуева. ; изд. 2-е. – К. : ІРІДІУМ, 2010. – 208 с.
3. Гусятинський М.В. Стратегія управління сталим розвитком регіонів України/Актуальні проблеми менеджменту та фінансів в сучасних глобалізаційних процесах: Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (15-16 березня 2018 р.). – Ірпінь-Білосток, 2018. – 245 с.
4. Лучко Г.Й. Сучасний стан та проблеми розвитку проектного менеджменту в Україні/ Лебідь Т.В., Когут І.В. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/86.pdf
5. Нужные люди в нужном месте /[Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://rabota.ua/?utm_source=google_search&utm_medium=cpc&utm_campaign=exact_164889955&utm_content=exact_59072443878&utm_term=exact_dsa-19959388920&gclid=Cj0KCQjw08XeBRC0ARIsAP_gaQBezxbIXpsL80Ax-ajB-Iu_OiuU_UKHWgl5a_vm2R7AHBU0DKY04YIaAvKPEALw_wcB
6. Обзор статистики зарплат профессии Менеджер проектов в Украине /[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ua.trud.com/salary/2/78027.html>
7. Проектний менеджмент. Міжнародна сертифікація/[Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://news.finance.ua/ua/news/-/305871/proektnyj-menedzhment-mizhnarodna-sertyfikatsiya>
8. Сайт поиска работы №1 в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.work.ua/?gclid=Cj0KCQjw08XeBRC0ARIsAP_gaQDHeVITIT2KpJkFxxkAVeFRM4XdtAfceD5tBQBeahIoVX4cBx_EuKOYaAsEyEALw_wcB
9. Словник-довідник з питань управління проектами/ Бушуєв С.Д. Українська С48 асоціація управління проектами. – К.: Видавничий дім «Деловая Украина», 2001. – 640 с

10. Федорчак О.В. Проектний підхід як інноваційний механізм державного управління [Електронний ресурс] - Режим доступу: [/academy.gov.ua/ej/ej3/txts/TEKNOLOGIYA/02-FEDORCHAK.pdf](http://academy.gov.ua/ej/ej3/txts/TEKNOLOGIYA/02-FEDORCHAK.pdf)

11. Earning Power: Project Management Salary Survey, Ninth Edition / Project Management Institute, Inc. (PMI). – 2015– 365 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pmi.org/-/media/pmi/documents/public/pdf/learning/project-management-salary-survey.pdf>

Шевчук

Олексій Олександрович,

студент групи ММПз-17-1

ННІ фінансів, банківської справи

Науковий керівник:

Олешко Анна Анатоліївна,

д.е.н., професор

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ В ДЕРЖАВНИХ ОРГАНАХ ВЛАДИ

***Анотація.** У статті розглянуто сутність проекту та управління проектами. Ми розглянули наскільки важливим є процес моніторингу та управління роботами проекту.*

***Ключові слова:** проект, управління, управління проектом, управління роботою за проектом.*

Постановка проблеми. Однією з засад розбудови демократичної моделі ефективного державного адміністрування в Україні є застосування ефективних технологій управління проектами. В сучасному управлінні проектами в державних органах виникла подвійна ситуація. З одного боку, в рамках практично кожного напрямку державного управління сьогодні затверджуються численні програми та проекти. З іншого боку, ними керують, переважно, на основі функціонального підходу, надійно вкоріненого в практику органів влади нашої країни. Все це зумовлює необхідність наукових досліджень присвячених розвитку вітчизняної системи управління проектами в державних органах влади здійснених на основі сучасних підходів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремим аспектам проблематиці управління проектами в державних органах були присвячені роботи: О. Берданова, Б. Боврона, В. Вакуленка, П. Ворони, М. Гусятинського, Г. Девідсона, Г. Євтушенко, О. Копитько, А. Олешко, В. Рача, О. Медведєвої, Г. Мінаєвої, В. Молоканової, Н. Сича, І. Чикаренко, Ю. Шарова та інших.

Метою статі є дослідження особливостей використання та перспектив розширення проектного управління у вітчизняних органах влади і підприємствах з державною участю.

Виклад основного матеріалу. Згідно із «Quality Management. Guidelines to quality in project management» – «управління проектом включає в себе планування, організацію і контроль усіх аспектів проекту, а також управління ними у вигляді безперервного процесу, спрямованого на досягнення цілей проекту» [1, с. 6]. Управління проектом – «це мистецтво керівництва й координації людських та матеріальних ресурсів протягом життєвого циклу проекту шляхом застосування сучасних методів і техніки управління для досягнення визначених у проекті результатів відносно складу й обсягу робіт, вартості, часу, якості та задоволення учасників проекту» [3, с. 32]. Г. Кнопфель, який був віце-президентом Міжнародної асоціації управління проектами на початку 1990-х років, визначав управління проектами як «мистецтво й науку планування, контролю та регулювання за наявності обмежених можливостей і часу» [2, с. 19]. Резюмуючи наведені визначення, ми вважаємо, що управління проектом є наукою і мистецтвом специфічної організації та управління матеріальними й нематеріальними ресурсами з метою зміни існуючої системи відповідно до заздалегідь визначених вимог щодо якості результату в умовах обмежених матеріальних і нематеріальних ресурсів.

Управління проектами – ефективний інструмент підвищення соціально-економічних показників розвитку країни, оволодіти яким повинні не лише представники бізнесових структур, а й, насамперед, представники державних органів влади [4, с. 154]. Незважаючи на це, органи виконавчої влади України на сьогоднішній день демонструють низький рівень використання проектних принципів діяльності: не поширені організаційні структури проектного управління, відповідне навчання й мотивація співробітників.

Серед причин, чому державні структури сьогодні не часто вдаються до проектної діяльності, експерти одноголосно відзначають відсутність необхідних навичок і нерозуміння переваг проектної методології, а також усталена практика функціональної взаємодії всередині міністерств та страх втратити контроль при проектному управлінні. Дійсно, при проектному управлінні в реалізації державної програми

беруть участь співробітники з різних функціональних підрозділів органу, можливо навіть, і з інших відомств та органів інших рівнів влади, а при використанні аутсорсингу – ще й із організацій-виконавців. Це спричиняє необхідність вибудовування нестандартних організаційних структур та систем комунікацій, розподілу прав і відповідальності, що для формалізованої роботи держапарату може стати вкрай болючим і заплутаним процесом. Проте, грамотна організація проектного офісу дозволяє уникнути складнощів подібного роду і при цьому зробити процес виконання державної програми та окремого проекту більш передбачуваним. В результаті органи влади можуть більш раціонально управляти фінансовими, матеріальними і людськими ресурсами, а не просто реагувати на виниклі обставини, вирішуючи приватні функціональні завдання без зв'язку зі стратегією всього проекту. Слід наголосити на тому, що при переході на проектне управління витрати скорочуються на 15-20 %, а досягнення поставлених завдань прискорюється на 15-30 %. У зв'язку з цим постає питання про готовність державних та регіональних органів влади до внутрішніх перетворень, а також про готовність державних службовців до зміни уявлень про персональну відповідальність за реалізацію проектів.

У вітчизняній практиці існують прецеденти успішного впровадження проектних принципів управління проектами в регіональних органах влади та підприємствах з державною участю, а також досвід створення проектних офісів. Це створює базу для аналізу й вироблення типових підходів проектного управління в державному управлінні. Відзначимо, що в Києві та Київській області існують усі необхідні для цього умови, в тому числі наявні кваліфіковані кадри для реалізації проектів та досвід упровадження окремих елементів проектного управління. Так, в органах влади Київської області створюється проектні офіси (проектні відділи), опрацьована нормативна база, а місцеві програми розглядаються як портфелі проектів з чіткими показниками ефективності. Що стосується формування організаційної структури проектів, то зазвичай створюється група управління і робоча група проекту на базі виконавця проекту.

Важко ігнорувати той факт, що сучасне проектне управління неможливо уявити собі без використання інформаційних інструментів реалізації проектів. Тому всі проекти реєструються в базі системи

загального електронного документообігу, за допомогою якої відстежується весь хід реалізації кожного проекту. Як показує досвід Київської області, проектний підхід дозволяє пов'язати результативність діяльності державних службовців з їх матеріальним і моральним стимулюванням. Крім того, даний підхід забезпечує оптимальний розподіл часових, людських і матеріальних ресурсів, сприяє підвищенню рівня якості міжвідомчої взаємодії для досягнення загального і зрозумілого всім результату. Впровадження проектного управління дозволяє скорочувати час виконання робіт на 20-50 % і при цьому мінімізує перевитрати бюджетних коштів. При цьому слід пам'ятати, що важливою умовою в організації проекту є налагодження комунікації поміж різними ланками проектної групи, зовнішніми консультантами та працівниками, найнятими для виконання окремих завдань [6, с. 196].

Проектний підхід може бути використаний як оптимальний інструмент при реалізації проектів державно-приватного партнерства. На найближчий час планується розгляд можливості тиражування методики управління проектами по всій структурі державних органів України на основі аналізу досвіду в цій сфері Київської області. Також, ми вважаємо, що органи державної влади повинні перейняти позитивний досвід управління проектами, який застосовуються в банківській та страховій сфері. Наприклад, досвід Ощадбанку показав, що єдина автоматизована система управління проектами «АС Центр Управління проектами» забезпечує координоване управління усім обсягом проектних робіт і дозволяє вирішувати завдання, однаково актуальні і для органів влади, а саме: здійснювати комплексну оцінку впливу сукупності реалізованих проектів на досягнення стратегічних цілей; усунути необґрунтовану і безконтрольну зміну цілей, змісту та бюджету; оптимально розподіляти ресурси між проектами; оцінювати ефективність результатів проекту; змінити моделі поведінки та менталітету проектних менеджерів; підвищувати рівень задоволеності внутрішніх замовників; створити базу знань з проектного управління для підвищення в подальшому кваліфікації проектних менеджерів [7, с. 79].

Підприємства з державною участю більшою мірою використовують сучасні технології, в тому числі й методологію проектного управління. Новим трендом в останній часи стає реалізація

інфраструктурних проектів підприємствами з державною участю спільно з приватними партнерами на основі створення спеціальних проектних компаній (SPV). Проектна компанія на підставі угоди з підприємством з державною участю реалізує даний проект. Розвитку даного напрямку сприяє також прийнятий Закону України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 р. № 2404-VI [5]. Така модель дозволяє, з одного боку, обійти обмеження щодо термінів реалізації проекту в бюджетному законодавстві, з іншого – здійснювати поточний контроль і моніторинг за ходом реалізації проекту за рахунком пайової участі державного замовника в SPV.

Можна припустити, що досвід проектного управління буде адаптований до потреб вітчизняних органів влади по ланцюжку від зарубіжних компаній, що працюють в Україні відповідно до міжнародних стандартів проектного менеджменту, до вітчизняного бізнесу і підприємств з державною участю і, нарешті, до органів влади. Але, так чи інакше, необхідне інституційне оформлення проектного управління. У зв'язку з цим, а також з метою подолання проблем у галузі впровадження проектного управління, необхідно розробити Методичні рекомендації щодо впровадження проектного управління в органах виконавчої влади. Ми вважаємо, що їх можливо розробити на основі аналізу вітчизняного й міжнародного досвіду впровадження проектного управління в органах влади. Єдині для всієї країни Методичні рекомендації забезпечать відомства готовим і гнучким інструментарієм, який допоможе не лише більш ефективно реалізовувати проекти, але і взаємодіяти між собою при здійсненні спільної діяльності та співпрацювати із залученими підрядними організаціями завдяки уніфікації підходів. Проте, потрібне проведення апробації та оцінки ефективності вироблених принципів проектного управління в органах влади на регіональному та державному рівні.

Висновки. Таким чином, в сучасному державному управлінні України реалізація проектного управління детермінована низкою факторів: цілі спочатку лише окреслюються, існує необхідність їх коригування в міру досягнення проміжних результатів, кількісна та якісна їх оцінка ускладнена; терміни і тривалість проекту залежать від імовірнісних факторів або тільки плануються і згодом підлягають уточненню; витрати на проект, як правило, не оптимізовані і залежать від

бюджетних асигнувань; ресурси виділяються по мірі потреби в рамках можливого; існує адміністративний формалізм, за якого впроваджені нововведення лише мають вигляд сучасних без належного аналізу їх ефективності в конкретних умовах; зміна законодавства відбувається без проведення базових перетворень; організаційна культура не передбачає ризиків та новацій; спостерігається інертність державних службовців, які сприймають лише ініціативи «зверху».

Ці та інші чинники зумовлюють перелік проблем, вирішення яких дозволить розширити використання проектного управління у вітчизняних органах влади і підприємствах з державною участю: відсутність детальної методології здійснення проектного управління та основи нормативно-правового регулювання управління проектами в органах виконавчої влади; проектне управління не використовується як інструмент досягнення стратегічних цілей; жорстка організаційна структура в органах виконавчої влади не дозволяє сформувати команди для реалізації проектів відповідно до завдань; брак фахівців з управління проектами, державні цивільні службовці не ознайомлені з методами проектного рівняння, низька мотивація фахівців; необхідність уніфікованого, гнучкого та доступного програмного забезпечення для супроводу проектної діяльності. Однак жодна управлінська інновація не матиме ефекту в непідготовленому середовищі. Упровадження інноваційних інформаційних та управлінських технологій повинно супроводжуватися зміною самої організаційної культури та мотивації співробітників органів державної влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гринау Э. Б. Повышение качества строительно-монтажных работ. М.: Стройиздат, 1985. 254 с.
2. Кнопфель Г. Изменения и их роль в управлении проектами. Мир управления проектами / под ред. Х. Решке и Х. Шилле. М.: Аланс, 1994. С. 17 –24.
3. Мазур М. И., Шапиро В. Д. Управление проектами. Справочное пособие под ред. И. И. Мазура и В. Д. Шапиро. М.: Высшая школа, 2001. 875 с.

4. Омельчук А. Світовий досвід управління проектами. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, 2013. № 9. С. 151 – 154.
5. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-VI. Дата оновлення: 10.06.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2404-17> (дата звернення: 10.10.2018)
6. Ричкіна Л. Сутність та зміст проектного менеджменту в розвитку територіальної громади. Держава та суспільство, 2014. № 3. С. 193 – 198.
7. Тарасюк Г. М. Управління проектами: навчальний посібник. К.: Каравела, 2014. 344 с.

Наукове видання

СЕРІЯ «НАУКОВІ РОБОТИ СТУДЕНТІВ УДФСУ»

**ЗБІРНИК СТАТЕЙ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ
ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ**

У двох частинах

Частина 2

Відповідальний за випуск

Кужелєв М. О.

Відповідальний редактор

*Онишко С. В.,
Береславська О. І.,
Гусятинський М. В.,
Павлюк В. В.*

*Форматування та
комп'ютерна верстка*

Лисенко О. В.

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Здано до друку 28.12.2018. Формат 60×84/16.
Папір офсетний № 1. Гарнітура «Times New Roman».
Друк. арк. 19.0.
Тираж 300 примірників. Замовлення № 761.

*Підготовлено до друку Видавничо-поліграфічним центром
Університету ДФС України
08200, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна*

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 5104 від 20.05.2016*